

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

OSMANLI-RUSYA REKABETİNDE
GÜRCÜ KRALLIK VE PRENSLİKLERİ 1768-1815

GELA GUNİAVA
2502150421

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MAHİR AYDIN

İSTANBUL
2022

ÖZ
OSMANLI-RUSYA REKABETİNDE
GÜRCÜ KRALLIK VE PRENSLİKLERİ 1768-1815

GELA GUNİAVA

XVIII. yüzyılında Rusya İmparatorluğu, yeni ticari yollar ve pazarlar keşfetmek için Kafkasya Bölgesindeki mücadelelere katıldı. Kafkaslarda güç sahibi olan Osmanlı Devleti ve İran, nüfuz bölgelerinde yabancı gücün ortaya çıkmasını olumsuz karşıladılar ve yeni güçlü rakip ile mücadele ettiler. Fakat Rusya İmparatorluğu yerli halkların bir kısmı kendi tarafına çekmeyi başardı ve onların yardımıyla Türkler ve İranlılara karşı başarılı bir mücadele yürüttü.

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Kafkasya siyasetine katılan Rusya İmparatorluğu Kartli-Kaheti Krallığı ile Georgevsk Antlaşmasını imzalamasından sonra Kafkasya’da nüfuzunun artmasını amaçladı. Rusya Hükümeti uygun siyasî durumu kullanarak önce Doğu Gürcistan’ı sonra tüm Gürcü Devlet ve Prenslikleri ilhak edip, bölgede kalıcı hale gelebilmesi için Osmanlı Devleti ile İran’ı Kafkasya’dan atmak için faaliyetlere başladı.

Bu tez Gürcüce, Türkçe ve Rusça kaynakları kullanarak Rusya İmparatorluğu’nun Kafkasya’ya gelişini, Osmanlı Devleti ve İran ile bölgede siyasî ve askerî otorite için mücadelesini ve bu mücadele içinde üç büyük devlet tarafından gerçekleşen siyaseti göstermeyi amaçladı.

Anahtar kelimeleri: Georgevsk Antlaşması, Kartli-Kaheti Krallığı, Osmanlı Devleti, Rusya İmparatorluğu, İmereti Krallığı.

ABSTRACT

GEORGIAN KINGDOMS AND PRINCIPALITIES IN THE OTTOMAN-RUSSIAN COMPETITION 1768-1815

GELA GUNIAVA

In the 18th century, the Russian Empire became involved in the struggle for the Caucasus region to explore new trade routes and markets. The influential Ottoman and Iranian influences in the Caucasus met with the appearance of a foreign power and tried to resist a strong adversary. But the Russian Empire was able to take the local peoples to its side and with their help fought the Turks and the Iranians.

The Russian Empire became involved in Caucasian politics during the Russo-Ottoman War of 1768–1774 and after the signing of the Georgievsky Treaty with the Kingdom of Kartli-Kakheti, aimed to increase its influence in the Caucasus. The Russian government took advantage of the favorable political situation and first joined Eastern Georgia and then all the Georgian kingdoms and principalities. They began to take measures to expel the Ottomans and Iran from the region forever.

Our Doctoral topic aims to show you the Russian Empire entering the Caucasus based on Georgian, Turkish, and Russian sources as well as the struggle to maintain influence in the Ottoman and Iranian regions and the policies pursued by these three superpowers in the face of this competition.

Keywords: Georgievsky Treaty, Kartli-Kakheti Kingdom, Ottoman State, Russian Empire, Imereti Kingdom.

ÖNSÖZ

“Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu Kafkasya Siyasetinde Gürcü Krallık ve Prenslikleri (1768-1815)” adlı doktora tezinde, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIX. Yüzyılın başında Kafkasya’da meydana gelen siyasî gelişmelerin incelenmesi amaçlandı. Bu dönem Kafkasya tarihi için bölgesel jeostratejik değişimler açısından çok önemlidir. Çünkü bu dönemde Rusya İmparatorluğu yeni siyasî aktör olarak Kafkas Bölgesinde nüfuz mücadelesine katıldı ve Osmanlı Devleti ile İran’a karşı rekabetinde başarı sağlayabildi.

Rusça literatürdeki araştırmalarda; Rusya İmparatorluğu ve özellikle Sovyet Birliği dönemlerinde Rusların Kafkasya’ya gelmesinin Gürcülerin isteğine ve davetine bağlı olduğu ve Rusya’nın Kafkasya siyasetini Kartli-Kaheti Krallığına yardımcı olarak gösteren çalışmalar azımsanmayacak sayıdadır. Sovyet hükümeti ideolojisine göre de dış düşmanlara karşı Gürcüleri sadece Rusya İmparatorluğu koruyordu ve Rusya olmasaydı Gürcüler topraklarında kalamayacaktı. Konu hakkında Türkiye’de yapılan çalışmalarda da Soğuk Savaş’ın etkisiyle Rusça ve Gürcüce kaynaklara ulaşma konusunda sıkıntı yaşanıyordu. Tez Gürcüce, Türkçe ve Rusça kaynakları inceleyerek, XVIII. yüzyılın sonunda ve XIX. yüzyılın ilk senelerinde Osmanlı Devleti’nin ve Rusya İmparatorluğu’nun Kafkasya’da gerçekleştirdikleri siyasetin değerlendirme denemesidir.

Bu araştırma için Gürcistan Parlamento Milli Kütüphanesinde bulunan birinci elden kaynaklara ve farklı tarihçiler tarafından tespit edilip basılmış tarihi belgelere başvuruldu.

Tez bir giriş ve üç ana bölümden oluşturmaktadır. Giriş bölümünde XVIII. yüzyılın orta senelerde Kafkasya Bölgesinde ve Gürcü Krallıklarda mevcut olan siyasî durumu, Osmanlı Devleti’nin, Rusya İmparatorluğu’nun ve İran’ın bölgedeki menfaatlerini, bölgedeki devletlerin durumunu ve komşularla ilişkilerini değerlendirilmektedir.

Birinci bölümde 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ile Rusların Kafkasya’ya gelmesini, bölge için önemli tarihi nokta olan Georgevsk Antlaşmasına giden yolu, antlaşmanın imzalanma sebeplerini, bu süreçte yer alan Gürcü-Osmanlı ve Gürcü-Rus müzakerelerini, otoritesini kazanmak için Rusların bölgedeki faaliyetlerini,

Osmanlıların ve İran'ın bölgedeki menfaatlerini koruması için gerçekleştirdikleri siyaset üzerinde duruldu.

İkinci bölümde Georgevsk Antlaşmasının imzalamasından sonra XVIII. yüzyılın sonuna kadar Kafkasya'da meydana gelen olayları, komşuların tepkileri, 1786-1792 Osmanlı-Rus savaşı sırasında bölgede yer alan vakaları, Gürcü krallık ve prenslikler arasındaki antlaşmaları, Gürcüler ve komşu Kafkasyalı devletler ve özellikle Çıldır Vilayeti arasındaki müzakereleri, Osmanlı Devleti tarafından Kafkas Bölgesinde nüfuzunun koruması için alınan tedbirleri, İranlıların Kafkasya seferleri ve Rusya İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilen Kafkasya'ya dair siyaseti göstermektedir.

Üçüncü bölümde Rusya İmparatorluğu tarafından Kartli-Kaheti Krallığının ilhakı ve İmereti Krallığının işgali, 1803-1813 İran-Rus ve 1804-1812 Osmanlı-Rus savaşları sırasında tüm Kafkasya'nın fethi için sürdürdüğü siyaseti, Osmanlıların menfaatlerini savunması için yapılan faaliyetlere dair belgeler incelenerek değerlendirildi.

Bu doktora tezinin ortaya çıkma sürecinde birçok kişinin katkısı oldu. Tüm çalışma boyunca büyük destek ve yardım gördüğüm değerli dostum Mustafa Tanrıverdi'ye teşekkür borçluyum. Önemli belgeleri ve kaynakları vererek tez için önemli katkı sağlayan sayın Dr. Roman Gogolaruri'ye, Dr. Apolon Tabuaşvili'ye ve Prof. Dr. Davit Merkviladze'ye teşekkürü borç bilirim.

Tez izleme jürimde bulunan ve ilmi desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu'na, Prof. Dr. Gültekin Yıldız'a katkıları için minnettarım.

Öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli Hocam Prof. Dr. Mahir Aydın, bu tezin ortaya çıkmasında büyük pay sahibidir. Doktora eğitimine başladığım ilk günden itibaren özveri ile yaklaşarak, kendisinden ilmi anlamda istifade etmemi sağladı. Kendisine katkılarından dolayı teşekkür borçluyum.

Gela Guniava

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA’NIN KAFKASYA’YA YÖNELMESİ

1. Rusya İmparatorluğu’nun Kafkasya İçin Mücadeleye Başlaması.....	27
1.1. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı.....	27
1.2. Gürcü Krallıkları İle Müzakereleri.....	28
1.3. Rusya’nın Güney Kafkasya’ya Girmesine Tepkiler.....	30
1.4. Rusya’nın Güney Kafkasya’daki Faaliyetleri.....	35
1.5. Rusya’nın Çekilmesinden Sonra Güney Kafkasya’daki Durum.....	44
1.6. Küçük Kaynarca Antlaşması.....	47
2. Kral II. Erekle’nin Osmanlı Devleti ile Antlaşması.....	50
2.1. Kral II. Erekle’nin Kuzey Kafkasya ile İlişkileri.....	55
2.2. Kral Erekle’nin Avrupa Devletleri ile İlişki Kurma Çabası.....	57
2.3. Kral II. Erekle ile Kral I. Solomon Arasında Gerginlik.....	59
2.4. Aleksandre Bakar Oğlu Meselesi.....	60
2.5. Rusya’nın Osmanlı Siyaseti.....	63
2.6. Rusya’nın Yeni Kafkasya Siyaseti.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA’NIN GÜRCİSTAN’A YAKLAŞMASI

3. Georgevsk Antlaşması.....	69
3.1. Georgevsk Antlaşması’nın Sebepleri.....	69
3.2. Georgevsk Antlaşması’nın İmzalanması.....	71
3.3. Georgevsk Antlaşması’nın Sonuçları ve Komşuların Tepkileri	77

3.4. Gürcistan Askerî Yolu.....	86
3.5. Umma Hanın Seferi.....	87
3.6. Mısır Memlûkleri ile İlişki Kurma Denemeleri.....	90
3.7. Georgevsk Antlaşması imzalanırken İmereti Krallığı.....	91
3.7.1. İmereti Tahtında Miras Meselesi.....	93
4. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı.....	101
4.1. Savaş Sırasında Kafkasya'nın Durumu.....	103
4.1.1. Savaş Sırasında Kral II. Erekle'nin Osmanlı Devleti ile İlişkisi.....	103
4.1.2. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Kral II. Erekle'nin Kafkasya Hanlıklarıyla İlişkisi.....	109
4.1.3. Gürcü Krallıklar ve Prenslükler Arasında İmzalanan Yardımlaşma Antlaşması.....	111
4.2. Yaş Antlaşması.....	113
4.3. Savaş Sonrasında Kartli-Kaheti Krallığı'nın Durumu.....	115
5. Ağa Muhammed Han'ın Kafkasya Seferleri.....	116
5.1. Savaş Sonrasında Kafkasya'nın Durumu.....	116
5.2. Ağa Muhammed Han'ın Tiflis Seferi.....	121
5.3. Rusya'nın İran Seferi.....	125
5.4. II. Yekaterina'dan Sonra Rusya'nın Kafkasya Siyaseti ve Ağa Muhammed Han'ın İkinci Kafkasya Seferi.....	128
6. XVIII. Yüzyılın Sonunda Kafkasya'nın Durumu.....	130
6.1. Kral II. Erekle'nin Ölümü ve Kartli-Kaheti Krallığı'nın Durumu.....	130
6.2. Kartli-Kaheti Kralı XII. Giorgi ve Kafkasya'da Rus Nüfuzunun Artması.....	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'NIN GÜRCİSTAN'A YERLEŞMESİ

7. Rusya'nın Kartli-Kaheti Krallığı'nı İlhakı.....	139
7.1. Kral XII. Giorgi'nin Ölümü ve Rusya Temsilcilerinin Faaliyetleri.....	139
7.2. Çar I. Aleksandr'ın Manifestosu.....	141
7.3. Kartli-Kaheti'de Rus Yönetiminin Kurulması.....	144

8. Kafkasya’da Rus Yönetiminin İlk Yılı.....	147
8.1. Rus Yönetimine Karşı Tepkiler ve 1802 Kaheti İsyanı.....	147
8.2. General Pavel Tsitsianov’un Kafkasya Genel Valiliği’ne Atanması.....	148
8.3. General Pavel Tsitsianov ve Bagrationi Hanedanı Mensupları.....	152
8.3.1. 1804 Mtiuleti İsyanı.....	153
8.4. General Pavel Tsitsianov ve Batı Gürcistan.....	156
8.4.1. XIX. Yüzyılın Başlarında Batı Gürcistan’ın Durumu.....	156
8.4.2. İmereti Krallığı ile Samegrelo Prensligi Arasındaki Gerginlik.....	162
8.4.3. General Tsitsianov ve Kral II. Solomon Arasında Müzakereler.....	167
8.4.4. General Pavel Tsitsianov ve Kafkasya Hanlıkları.....	173
9. 1806-1812 Osmanlı-Rus ve 1804-1813 Rusya-İran Savaşları.....	177
9.1.Savaşlar Sırasında Kafkasya Cephesindeki Gelişmeler.....	177
9.2.1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Kafkasya’daki Olaylar.....	186
9.3.İmereti Krallığının Kaldırılması.....	187
9.3.1. Guria Prenslığının Rusya Himayesine Girmesi ve İmereti İsyanının Bastırılması.....	189
9.3.2. Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Rusya’nın Abhazya’daki Nüfuzunu Arttırma Faaliyetleri.....	192
9.4.1812 Kaheti İsyanı.....	198
9.5.Bükreş Antlaşması.....	200
9.6.Kral Solomon’un Direnişi.....	203
9.7.Gülistan Antlaşması.....	205
10. DavitBagrationi’nin Projesi.....	207
11. Gürcü Kilisesinin Moskova’ya Bağlanması.....	208
12. Rusya’nın Batı Gürcistan’da Osmanlı Nüfuzunu Azaltma Faaliyetleri.....	210
SONUÇ.....	213
KAYNAKÇA.....	217
HARİTALAR.....	227
ÖZGEÇMİŞ.....	230

GİRİŞ

Stratejik açıdan önemli yere sahip olan Kafkasya Bölgesi, Uzak Doğudan Avrupa'ya giden İpek Yolu ve diğer ticari yolların mevkilerinde bulunuyordu ve eski zamanlardan itibaren büyük devletlerin ilgi alanıydı – Asur ve Urartu, Roma ve Ahameniş İmparatorlukları, Hilafet ve Hazar Kağanlığı bu bölgeyi yönetmek için birbirleriyle ve Kafkasyalılarla savaşmışlardır. Verimli toprakları, ılık hava ve zengin maden kaynakları ile önemli yollara sahip olan Kafkasya hem göçebe kavimlerin hem de imparatorlukların ilgilerini çekmekteydi. Yerli milletler hem bağımsızlıkları için işgalcilere karşı hem de bölgede egemenlik için birbirleri ile mücadele etmişlerdir. Karadeniz ile Hazar denizi arasında bulunan bu bölge Doğu ile Batı'yı, Kuzey ile Güney'i birbirlerine bağlayan bir köprü olmuştur.

XII. yüzyılında Kurucu olarak adlandırılan Gürcülerin Kralı IV. Davit, Selçukluları yenerek Tiflis'i ele geçirdi ve Gürcistan'ı birleştirip güçlü bir devletin temellerini atabildi. Bu dönemden sonra Gürcistan Yakın Doğunun önemli siyasî aktörlerinden birisi oldu. Bununla birlikte Kafkasya Bölgesindeki tüm siyasî birimler, Gürcü Kraliyetine bağlı ya da onun himayesi altında bulunuyorlardı.

Gürcistan'ın gücü Moğolların istilasından sonra eski şöhretini kaybedip dağılmaya başladı. Moğolların hakimiyeti (1243-1328) sırasında İlhanlılar tarafından çift krallığı kurduğundan dolayı sonraki yüzyıllarda başladığı iç gerginlikten sonra devletin birliği bozuldu.

Osmanlılar ve Safeviler bölgeye geldiğinde Kafkasya'nı siyasî durumu çok karıştıktı. Bölgede dört Gürcü Krallığı ve birkaç Müslüman devleti bulunuyordu. Bütünlüğünü kaybeden Gürcüler Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen Devletleriyle savaşlarında daha zayıflamışlardı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne ve Safevi İran'a yeterli derecede direnemediler.

Kafkasya 1555'te Osmanlı Devleti ve İran arasında Amasya Antlaşması'nın imzalanmasından itibaren Osmanlı Devleti ve Safevi İran nüfuz bölgesi oldu ve bu devletler arasında ikiye bölündü. Kuzey-Batı Kafkasya, Batı Gürcistan, Samtshe Atabeyliğinin batı kısmı, Doğu Anadolu ve Irak-ı Arap Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.

Dağıstan, Güney Kafkasya Hanlıkları, Doğu Gürcistan ve Ahaltsihe* dahil Samtshe Atabeyliğinin doğu kısmı ise İran'a bağlandı. Gürcü Kralları ve Prensleri Osmanlı Sultanlarına ve İran Şahlarına tabii oldular. Gürcü yöneticiler, onlar tarafından tayin ediliyorlardı ve onlara haraç ödeyip diğer vazifeler de üstleniyorlardı.¹

XVIII. yüzyılın başlarında Gürcistan coğrafyasında birkaç siyasî birim bulunuyordu. Doğu Gürcistan'da Kartli ve Kaheti Krallıkları, Batı Gürcistan'da ise İmereti Krallığı,* Samegrelo,* Abhazya ve Guria Prenslikleri vardı. Genel olarak bu Dadiani yönetiminde olan Samegrelo, Gurieli yönetiminde olan Guria, Şarvaşidze yönetiminde olan Abhazya prenslikleri resmen İmereti Kralı'nın tebaalarıydılar. Fakat farklı zamanlarda İmereti Krallığının siyasî krizlerinden yararlanarak güçlerini kazanabildiler ve zaman zaman İmereti Kralından bağımsız siyaset gerçekleştirebiliyorlardı. Tabi ki, İmereti Kralı bunu kabul etmeyip onların yine kendi tebaası haline getirmek için askeri hareketleri sürdürüyordu. Prenslikler bazen birleşerek krala müdahale ediyorlardı bazen de davalı topraklar için aralarında da savaşıyorlardı. Gürcü krallık ve prenslikler Gürcistan Birleşik Devleti'nin dağıtılmasından XVIII. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti, İran ve Kuzey Kafkasya halklardan askeri yardım alarak bölgede birincilik için devamlı savaşıyorlardı.²

Bölünmüş Gürcistan'ın başka bir önemli problemi feodallerin, kralın merkezi yönetiminden çıkmaya çalışmalarıydı. Bu feodaller kraliyet merkezi yönetimini zayıflamaya çalışırken birbirlerine de saldırıp yeni toprakları ve köyleri ele geçirmeye çalışıyorlardı. Bazen feodaller vasaliette olmayan krallara ve prenslere yardım ediyorlardı ve onlardan bu yardımın karşılığı olarak topraklar ve köyler alıyorlardı. Böylece feodaller, bazen krallar ve prensler başka bir devlette toprak sahibi oluyorlardı ve oradan bir gelir elde ediyorlardı. Dolayısıyla bu feodaller geliri kaybetmemek için

---

* Türkçe kaynaklarda Ahıska ya da Ahışha olarak yer almaktadır. Aşağıda Ahaltsihe olarak devam edecek.

¹ Miheil Svanidze, **Osmaletis İstoria**, c. 1, Tiflis, 1999. s. 148

* Türkçe kaynaklarda Başiaçık Ülkesi olarak yer almaktadır. Aşağıda İmereti olarak devam edecek.

* Gürcü kaynaklarda Odişi ismi ile de geçmektedir, Türkçe kaynaklarda Dadyan ya da Megrel Dadyan olarak yer almaktadır. Aşağıda Samegrelo olarak devam edecek.

² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi**, c. 4, red. M. Dumbadze, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1973. s. 399

toprak sahibi oldukları ülkelerin siyasî durumuyla da ilgileniyorlardı ve kendine ona etkileyip daha elverişli şekilde değiştirmeye çalışıyorlardı.

1579'da II. Manuçar'ın Osmanlı Padişahına tabii olduktan sonra Samtshe Atabeyliği yerinde Çıldır Eyaleti kuruldu ve vali olarak Atabeyliği yöneten Cakeli Soyundan Müslümanlığı kabul eden ve Mustafa ismini alan Manuçar tayin edildi. Birkaç istisna hariç XIX. yüzyıla kadar Çıldır Eyaletini yöneticiler olarak Gürcü asıllı Cakeli Soy temsilcileri tayin ediliyorlardı.³

XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Doğu Gürcistan'da bulunan Kartli ve Kaheti Krallıkları İran himayesindeydiler. Bu iki Gürcü Krallıklar, siyasî ve ekonomik güçlerin artırmak için birbirleriyle ve komşularıyla savaşıyorlardı.

1724'te Kartli Kralı VI. Vahtang'ın Rusya'ya kaçtıktan ve İran'da iç savaş başlamasından sonra Kartli Krallığını Osmanlılar fethettiler ve 1727'de krallığı kaldırarak, ülkeyi büyük feodaller arasında dağıttılar ve onların aracılığıyla yönetmeye başladılar. Bununla beraber Osmanlıların nüfuzu Kaheti'de de arttı.

XVIII. yüzyılın ortasından itibaren Kafkasya Bölgesinde durum değişmeye başladı. 1736'da İran Hükümdarı Afşar hanedanından Nadir Şah oldu. Yeni şah, İran'ın zayıf olduğu zaman Doğu Kafkasya dahil olmak üzere Osmanlıların eline geçtiği bölgeleri tekrar İran'ın hakimiyeti altına aldı. Kuzey-Batı tarafını daha güvenli hale getirmek ve bu bölgede Osmanlılara karşı müttefik bulmak için Nadir Şah, önceki şahların siyasetini değiştirerek Gürcü krallarla daha iyi ilişkiler kurdu ve onlara eski zamanlara göre daha geniş haklar verdi.⁴

İran'ın yeni hükümdarı Nadir Şah, Osmanlılara karşı Gürcüleri kullanmayı istediğinden dolayı Osmanlıların elinden aldığı Kartli'de kral olarak II. Teymuraz'ı, Kaheti'de ise Teymuraz oğlu II. Erekle'yi tayin etti. Daha önce iki yüzyıl boyunca İran şahları Doğu Gürcistan'ın krallıklarına yönetici olarak sadece Müslümanlığı kabul eden Bagrationi hanedanı mensuplarını tayin ediyorlardı. Fakat Nadir Şah, bölgeyi kontrolü altında tutabilmesi ve Gürcüleri kendi tarafına çekebilmek için II. Teymuraz'ın ve II. Erekle'nin Hristiyan olarak tahta çıkmalarına izin verdi. Nadir Şah, Gürcülerin fazla güçlenmesini istemediğinden Kartli ve Kaheti tahtlarına baba ile oğlu

³ Miheil Svanidze, a.g.e. s. 204

⁴ Luiza Şengelia, **İrani Kerim Han Zendis Dros**, Tiflis, Metsniereba, 1973. s. 119

oturtmasıyla onlar arasında rekabet ve anlaşmazlık yaratmaya çalıştı. Fakat II. Teymuraz'ın ve II. Erekle'nin ilişkileri çok iyi idi ve onlar devletlerini güçlendirmek için ortak hareket ediyorlardı.

1744'te Kaheti Kralı olarak tayin edilmesine kadar Kral Erekle, 1737'de Nadir Şah'ın Hindistan seferine katılıp, savaştaki başarısından dolayı İran Şahı tarafından cesur ve iyi komutan olarak görülüyordu. 1736'da gerçekleştirilen kurultayda İran, Nadir'i Şah olarak seçtiği zaman Gence Hanı onu desteklemedi. Nadir Şah kızdı, fakat tepki göstermedi ve güçlü hana dokunmadı. Fakat sonraki yıllarda onu cezalandırması için Gence Hanlığı yönetiminde olan Kazah ve Borçalı Hanlıklarını Erekle'ye ve Teymuraz'a verdi.⁵ Böylece Hristiyan Kralları etkileme aleti olarak kullanmak üzere Kartli ve Kaheti Krallıklarında Müslüman nüfusun artmasını sağladı. Bu bölgelerin halkları dışında Doğu Gürcistan'da Müslüman nüfusu yine de vardı: önceki yüzyıllarda gelip yerleşen Türkler, Farşlılar, İranlılar, Kuzey Kafkasyalılar, İslamiyet'i kabul eden Gürcüler vb. bunlar dışında bir miktar Ermeni ve Yahudi nüfusu da vardı.

1755'te Kral Erekle Kazah ve Borçalı Hanlıklarını kaldırıp bu bölgeleri doğrudan krala bağladı. 10 sene içinde Gürcü Prensliklerini de kaldırarak derebeylerin ayrımcılığına son verdi.⁶

Osmanlıların Güney Kafkasya'nın tamamına hâkim olmasına engel olan ve Rusya'nın bu bölgede ilerlemesini yarım asır geciktiren Nadir Şah'ın 20 Haziran 1747'de Horasan'da suikastla öldürülmesi üzerine İran'da taht kavgaları başladı.⁷

Bu durumdan yararlanan Doğu Kafkasya yerli yöneticileri, İran hakimiyetinden çıkıp Kartli-Kaheti Krallığı dışında bugünkü Azerbaycan, Ermenistan ve Dağıstan topraklarında bağımsız devletler kurmaya çalıştılar. Dolayısıyla siyasi çekişme, rekabet ve çatışma içinde XIX. yüzyıl başlarına kadar sürecektir olan yarı İran veya Osmanlı Devleti'ne tabi, yarı bağımsız birkaç feodal devlet ortaya çıktı: Kuba Hanlığı, Şirvan ya da Şemah Hanlığı, Şeki Hanlığı, Gence Hanlığı, Bakü Hanlığı, Karabağ Hanlığı, Nahçıvan Hanlığı, Revan hanlığı, Talış Hanlığı, Ilısu Hanlığı vb.⁸

⁵ Geronti Kikodze, **Erekle Meore**, Tiflis, sablitgam, 1958. s.106

⁶ Geronti Kikodze, a.g.e. s.107

⁷ Sadık Müfit Bilge, **Osmanlı Çağında Kafkasya**, İstanbul, Kitabevi, 2015. s.231

⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s.238

Bu hanlıklar bazen birbirleriyle bazen de komşularıyla savaşıp kendi kontrolleri altına almaya çalışıyorlardı. Bazen güçlü komşuya karşı ittifaklar da kuruyorlardı, hem de İran, Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu başta olmak üzere farklı ülkelerle ticari ilişkilerini genişletmeye çalışıyorlardı.

Nadir Şah'ın ölümünden sonra Doğu ve Batı Gürcistan'da da önemli gelişmeler yaşandı. İran'a tabi olan Kartli Kralı II. Teymuraz ve oğlu, Kaheti Kralı II. Erekle bağımsızlıklarını elde ettiler ve Doğu Gürcistan'da Müslümanların hakimiyetine son verdiler. İran'da taht mücadelesi sırasında Doğu Gürcistan krallarına daha serbest hareket etme imkânı verildi ve onlar bu şansı kullandılar.⁹

Nadir Şah'ın ölümü ve İran'ın zayıflaması ile Doğu Gürcistan krallarının doğru iç ve dış siyaseti birleşmiş kraliyetinin güçlendirilmesini sağlayabildi.

1760'ta II. Teymuraz düşmanlara ve özellikle Dağıstanlılara karşı yardım almak için Rusya İmparatorluğu ile müttefiklik kurmak üzere Moskova'ya gitti. Gürcüler için Ruslardan alınacak yardım; Dağıstanlı akıncıların durdurulması için bölgeye Rusya ordusunun gönderilmesi ya da askerlerini kiralamak için bir miktar borç vermesiydi. Gürcü Krallar; Dağıstanlılar, İran ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaşırken Rusya'dan yardım daha önce de istemişlerdi fakat birkaç istisna hariç yardım alamadılar. Rusya Hükümeti'ni Gürcü Krallıklarla askerî sahada iş birliği yapması için Gürcü diplomatlar, Rusya İmparatorluğu'ni İran'ı eline geçirmeye davet edip, bu harekete Gürcü tarafından büyük yardım teklif ediyorlardı. Rusya, İran'ın zenginliği ve buradan geçen ticari yolları ile ilgileniyordu ve Gürcüler bu planlarının gerçekleştirebileceklerini göstermeye çalışıyorlardı.¹⁰ Kral Teymuraz'ın teklifine göre Gürcüler Rus ordusu ya da Ruslardan aldığı borç parayla kiralanan askerler ile Dağıstanlıların saldırılarını durdurduktan sonra İran'a gireceklerdi. Orada soyluları kurultayda toplanarak Şah tahtına istediği adayı oturtacaktı.¹¹

Böylece Gürcüler İran'da Rusya İmparatorluğu'nun menfaatlerini savunup Petersburg'dan destek alarak İran'ın tebaalığından kurtulacaklardı. Ancak Rusya, Gürcü elçiliğine net cevap vermeden heyeti beklettiler. Avrupa kıtasında Yedi Yıl

⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s.246

¹⁰ Teimuraz Botsvadze, **Çrdilo Kavkasiis Halhebi Sakartvelos Sagareo Politikaşi (XV-XVIII. ss.)**, Tiflis, TSU Gamomtsemloba, 1990. s. 187

¹¹ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, **Sakartvelos İstoria**, Kutaisi, Stamba, 2000. s. 707

Savaşı'na katılan Rusya, güneyde yeni sorunlara zaman ayıramadılar. II. Teymuraz 1762'de Petersburg'dayken vefat etti ve oğlu II. Erekle kendini hem Kartli hem de Kaheti kralı olduğunu ilan etti. Kartli ve Kaheti Krallıklarını birleştirerek Kafkas Bölgesinde en büyük ve en güçlü devletin hükümdarı olmuştu. Erekle ulaştığı başarısında durmadı ve devletin daha güçlenmesi, genişlemesi ve zenginleşmesi için çalışmaya devam etti.¹²

Aslında II. Teymuraz ve II. Erekle Bagrationlar hanedanı Kaheti dalının mensuplarıydılar ve Kartli tahtı sahipleri sadece Nadir Şah'ın firmandan dolayı olmuşlar. İki krallığın birleşmesi kolayca geçmedi. Kartli ileri gelenleri Gürcistan'ın bütünleşme hareketini dikkate almayıp Kral Erekle'ye karşı çıktılar ve birkaç isyan düzenlediler. Fakat Kral Erekle düzgün hareketlerle onları yenip yerlerine koydu ve devletin güçlendirmesi için reformları devam etti.

Kartli-Kaheti Krallığı için en büyük tehlike Kuzey Kafkasya'dan özellikle Dağıstan'dan gelmekteydi. XVI. yüzyılda Kuzey Kafkasya'da feodal birliği olmayan iki siyasî birim güçlendi – Dağıstan ve Kabarda. Bundan sonra Kuzey Kafkasya'da hakimiyet için bu iki siyasî birim arasında rekabet başladı. Hem de bölgede olan büyük güçler – Osmanlı Devleti, Kırım Hanlığı, İran ve Rusya İmparatorluğu, onlarla ilgilenmeye başladılar. Gürcü Krallık ve Prenslikler için Kuzey Kafkasya'da hangi gücün hakimiyet kuracağı önemliydi. Çünkü bu güç, Güney Kafkasya'daki siyasî durumu da etkileyecekti.

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, Kırım Hanlığı aracılığıyla Kuzey Kafkasya'da artan nüfuzunu Gürcü Krallık ve Prensliklere karşı baskı ve etki yapmak için kullanıyordu. Kuzey Kafkasyalıları Gürcülere karşı İran hükümdarları da kullanıyorlardı. Osmanlı Devleti'nin ve Kırım Hanlığı'nın nüfuzundan çıkmak için Kabardalıları, Gürcüler gibi Rusya ile yaklaşmaya çalışıyordu.¹³

XVI. yüzyıldan itibaren Gürcistan'ın birliği bozulduktan sonra Kuzey Kafkasyalıları ve özellikle Dağıstanlıları ona saldırıp yağmalamaya başladılar. XVIII. yüzyılda bu saldırılar sistematik bir şekil aldı. Dağıstanlıları sadece komşu Kaheti değil, aynı zamanda Kartli ve İmereti Krallıkları ve Güney Kafkasya hanlıklarını da

¹² Apolon Tabuaşvili, **Teimuraz II**, Tiflis, Palitra L, 2020. s.157-158

¹³ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 15

yağmalıyorlardı. Osmanlı Devleti sınırlarını aşarak Çıldır Vilayetine kadar geçip oradan hayvanlar kaçırıyor ve esirler alıyordu. Onlar bazen küçük gruplarla bir köye saldırarak yağmalayıp esirler aldıktan sonra hemen geri dönüyorlardı, bazen ise büyük grupla daha uzun sefere çıkıyorlardı. Aldığı esirleri sonra Kuzey Kafkasya yolu ile Kırım Hanlığına götürüp Osmanlı tüccarlarına satıyorlardı. Ayrıca Dağıstanlılar dağlardan inip Moğol ve Timur akınlarından sonra boşaltılan yerlere yerleşmeye başladılar. Böylece XVI. yüzyılda Gürcülerin yaşadığı Car vadisinin nüfusu XVIII. yüzyılında tamamen Lezgilerden oluşuyordu. Car bölgesinde bağımsız siyasî birim olan Elisü Sultanlığı dahi kuruldu. Burası Gürcistan'ı yağmalamaya gidecek olan Dağıstanlılar için elverişli bir üsse çevrildi.¹⁴

Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarına Gürcü tarihi kaynaklarda “Lekianoba” deniliyor, Dağıstan'dan gelenlere genel ismi Leki yani Türkçe Lezgi deniyordu. Gürcistan'a akınları Dağıstan'da oturan diğer milletler de yapıyorlardı. Fakat Leki ismi onları da kapsıyordu. Yüzyıllar boyunca fethedenler – Araplar, Selçuklar, Moğollar, Osmanlılar ve Safeviler Gürcistan'ın imkanlarını değerlendirip dikkate alınarak ödenecek miktarda vergiler koyuyorlardı. Bu vergiler halk için ağır bir yükü ama halk onu zar zor ödeyebiliyordu. Fakat Dağıstan'dan gelen eşkıyalar ise her şeyi – ziraat ürünlerini, hayvanları, değerli ve normal eşyaları alıyorlar ve esirler alıp götürüyorlardı.¹⁵

Dağıstanlıların kuzeye doğru seferleri ve Ruslar ile Rusya İmparatorluğuna bağlı milletlerin yağmalanması güçlü Rusya devleti tarafından Kuzey Kafkasya sınırları yakınlarında Kuban-Terek Askeri Hattı olarak bilinen savunma sisteminin kurulmasından sonra kesildi ve Dağıstanlıların tüm gücü güneye Gürcü devletlerine ve Kafkasya hanlıklarına çevrildi.

Dağıstanlılar için komşu ülkelerde güçlü devletin bulunması elverişli değildi ve dolayısıyla onlar hem Gürcü devletlerin güçlenmesine karşı hem de Gürcü topraklarına gelen Osmanlı Devleti ve İran tarafından burada kurulan idare sistemine karşı savaşıyorlardı. Çünkü düzenli güçlü bir devlet onlara yağmalama imkânı vermezdi.

¹⁴ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 131

¹⁵ Ioseb Alimbarasvili, “Lekianoba” da Kartl-Kahetis Tavdatsviti Sistema (XVIII- XIX. ss. 30-ian Tslebsi), Doktora tezi, Sohum Devlet Üniversitesi, Tiflis, 2013. s. 6

Osmanlılar, İran tebaası olan Kartli ve Kaheti'nin yağmalanıp zayıflamasını ve oralardan aldığı esirler ile ganimetleri karlı fiyatla alınması için Dağıstanlıları bu ülkelere saldırmaya teşvik ediyorlardı. Bazen Çıldır Valisi İmeretilileri cezalandırmak için Batı Gürcistan'a sefer yapmak için Dağıstanlıları çağırıyordu.¹⁶

O dönemde Kuzey Kafkasya'da tarım için uygun topraklar az olduğundan dolayı Dağıstanlılar için gelir getirecek tek yol savaştı: kiralık askerlik ya da komşularına saldırıp yağmalaması. Ayrıca Dağıstanlı feodaller kendi gelirlerinin artması için onlara bağlı savaşıları akınlara gönderiyorlardı ve onların elde ettiği kazançtan bir pay alıyorlardı. Önceki senelerde Gürcülerin yenilmeleri onların güçlü olmadığını gösteriyordu. Bu ise Dağıstanlı eşkıyalara cesaret veriyordu. Dağıstanlıların akınları Gürcü Krallık ve Prenslikler için XVIII. yüzyılın en büyük problemi oldu. Onu çözmek için Gürcü Hükümdarlar İstanbul'a ve İsfahan'a elçiler gönderip yardım almaya çalışıyorlardı. Bu yağmalayıcı akınları durdurmak için Gürcüler ve Ruslar arasında yapılan tüm müzakerelerde en önemli konular arasındaydı.¹⁷

XVIII. yüzyılın 50-60'lı yıllarında II. Erekle, Kahetililerin ve Doğu Gürcistan dağlılarının katılmasıyla Dağıstan'a karşı birkaç sefer organize etti. Bu seferlerin sonucu oradaki köyleri yağmalayıp intikam almasıydı.¹⁸ Ayrıca kralın aktif faaliyetlerden dolayı kurduğu düzenli ordu, akıncıları birkaç defa yenebildi ve onların serbest hareketlerini sınırlandırdı. Bununla beraber Gürcistan'a karşı sefer yapmamak için bazı Dağıstanlı reislere para de veriliyordu. Mesela, Kral Teymuraz'ın Petersburg'a elçiliği başarısız olduğundan ve Rusya'dan yardım alamadığı halde II. Erekle, 1765'te Carlılarla müzakereler için Edişer ve Gorcaspi Mdivani kardeşleri gönderdi saldırıların kesilmesi karşılığında 300 altın vermeyi kabul etti.¹⁹ Sonucunda, 1760'lı yıllarda Dağıstanlılar akınları çok azalttı fakat kesilmedi.

Gürcüler ve Dağıstanlılar arasında sadece savaş ve çatışma değil, ticari ilişkiler de vardı. Dağıstan'dan meşhur kılıçlar ve çiftlik hayvanların ürünlerini getirip hububat, barut ve diğer mallar ile değiştiriyorlardı. Kral II. Erekle, Kafkasya'nın diğer

¹⁶ Teimuraz Botsvadze, **Sakartvelo-Dağestnis Urtiertobis İstoriidan (XV-XVIII. ss.)**, Tiflis, Metsniereba, 1968. s. 138

¹⁷ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 180

¹⁸ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 178

¹⁹ Teimuraz Botsvadze, **Çrdilo Kavkasiis Halhebi...**, Tiflis, TSU Gamomtsemloba, 1990. s. 191

hükümdarları gibi Dağıstanlıları kiralık asker olarak da kullanıyordu. Dağıstan'dan kiralık askerleri, Güney Kafkasya Hanları, İmereti Kralı, Batı Gürcistan Prensleri, Çıldır Valisi, İran, Gürcü ve diğer Kafkasyalı zengin feodaller de alıyorlardı.²⁰

Kiralık askerler olarak giden Dağıstanlılar sadece savunma savaşlarında kullanılmıyorlardı. Birbirleriyle savaşan krallar, prensler, hanlar ve büyük feodaller düşmanlara ve rakiplere saldırmak için genelde kiralık askerler kullanıyorlardı. Dağıstanlılar aldığı maaşların yanı sıra bu savaşlar sırasında da karşı tarafta olan soyluya bağlı köyleri yağmalayıp esirler ve ganimetler alıyorlardı. Güney Kafkasya ülkelerini zayıflatan bu savaşlar, Dağıstanlı feodaller için çok elverişli ve zenginleşmenin en kolay yoluydu.²¹

Kral Erekle yetenekli bir serdardı. Yeteneğini Nadir Şah'ın Hindistan seferinde de gösterip İran hükümdarının saygısını kazanabildi ve Hindistan seferinde epeyce tecrübeli oldu. Serdarlık yeteneğini ve elde ettiği tecrübesini Gürcistan'da sürdürdüğü savaşlarda da kullandı ve Gürcü ordusunun başarısının büyük payı II. Erekle'nin serdarlığının niteliğine bağlıydı. Eski feodal ordu yapısının zamanının bittiğini anlayan Kral Erekle Avrupalı devletlerin tarzında düzenli ordu teşkil etmeye çalıştı. Bunun için Rusya İmparatorluğu ve diğer Avrupalı Devletlerle temas kurup onlardan para ve uzmanları getirmeye çalıştı. Fakat bu girişimde farklı engeller ile karşılaştı.

Rusya Hükümetine göre Rusya'da ve Avrupa Devletlerinde modern askeri eğitim gören İran Şah'ının ve Osmanlı Sultanı'nın tebaası olan Gürcüler, Kafkasya'ya döndükten sonra Osmanlı-Rusya ya da İran-Rusya savaşlarında kazandıkları yetenekleri yine Rus ordusuna karşı kullanabilirlerdi. Dolayısıyla askeri ve özellikle topçuluk eğitimi gören Gürcülerin geri dönmesine engel oluyorlardı. Mesela 1720'de Kartli Kral VI. Vahtang ile Petersburg'a gidip Rusya'da topçuluk öğrenen Paata Bagrationi'ye Gürcistan'a dönmesine izin vermediler ve Paata Rusya'dan kaçmak zorunda kaldı. Avusturya ve Osmanlı Devleti'ni geçerek 1752'de Tiflis'e geldi. Kral Erekle onu Gürcü ordusu için kullanmayı istiyordu fakat Paata bu teklifiyi kabul etmedi ve 1765'te Kartli tahtını eline geçirmek için bir başarısız isyan düzenledi.

²⁰ Teimuraz Botsvadze, **Sakartvelo-Dağestnis...** s. 180

²¹ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili. a.g.e. s. 647

Ruslar diğerk askeri uzmanlara da Gürcistan'a gitme izni vermiyordular ve bu konuda Gürcüler ile Avrupalılar arasındaki münasebetlere de engel oluyorlardı.

Buna rağmen Kral Erekle Gürcü ordusunu değiştirip Avrupa tarzında düzenlemeye çalışıyordu. Eski feodal ordusu devletin savunması için efektif değildi. Hem de büyük feodal aileleri kraldan ayırıp daha özgür siyaseti gerçekleştirmeye çalışıyorlardı ve kralın komutası altında olan orduya kendine ait olan adamların göndermesini istemiyorlardı. Yine bu feodallerin itaatsizliğini geçirmek için düzgün ve yüksek disiplinli ordu gerekmekteydi. II. Erekle, Rusya İmparatorluğu ve diğer Avrupa devletlerinin tecrübesine bakarak ordusunun ve diğer dalların çağdaşlaşmasını ve modernleşmesini gerçekleştirmek için Rusya'da, Avusturya'da, Venedik'te vb. ülkelerde basılmış askeri talimatnameleri ve topçu kılavuzları başta olmak üzere kitapları çevirtti ve ülkesindeki reformları onlara göre gerçekleştirmeye çabaladı.²²

1774'te Kartli-Kaheti Krallığında Kral Erekle'nin inisiyatifiyle ve oğlu Levan'ın aktif katılımıyla düzenli ordu kuruldu. Ordu, nöbet prensip üzerinde yapıldı. Yani askerlik yapabilecek tüm erkekler bir ay boyunca bu orduda nöbet tutmaya vazifelendirildi. Bunun için krallıkta erkeklerin sayımı yapıldı. Askeri vazifeden kaçmak isteyenlere, soylu ya da soysuz olsun, kral tarafından cezalandırılacaktı. Askere alınacak erkek kendi masrafla silahlandırılacaktı. Bu konu feodaller tarafından kontrol edilecekti. Fakirlere gerekli silah ve erzak feodaller tarafından verilecekti. Ayrıca nöbetçi askerlerin organize ve eğitim kuralları da tesis edildi.²³

Nöbetçi ordu Dağıstanlıların akınlarına karşı daha başarılı savaşıyordu ve devletin dış ve iç düşmanlardan korunması için de güçlü bir aletti.

Nöbetçi askerler konusunda en büyük çaba veren Erekle'nin oğlu Levan'dı. Onun gayretiyle Nöbetçi Ordusuna gereken tüm çalışmalar yapıldı, fakat Levan Erekle oğlu işlerini sonuna kadar götüremedi ve 1781'de bilinmeyen durumda vefat etti. Nöbetçi ordu kralın dayanak gücüydü ve derebeyler ona karşı çıktılar. Özellikle kralın oğlu Levan'ın ölümünden sonra soylular nöbetçi ordunun zayıflaması ve kaldırılması

---

²² Apolon Tabuaşvili, **Erekle Meoris Ekonomikuri Kontseptsiebi da Reformebi Kveknis**

Mmartvelobis Modernizebistvis, Tiflis, Universali, 2016. s. 118

²³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 678

için ellerinden geleni yapıyorlardı.²⁴ Kral Erekle sağ ve güçlüyken nöbetçi ordu devleti savunmaya devam ediyordu. Fakat II. Erekle'nin yaşamının son yıllarında nöbetçi ordu düzeni bozuldu ve niteliği düştü.

1747'de Kral II. Erekle, İranlıların yönetiminden çıktıktan sonra esir alıp satılmasını yasakladı ve bunun gibi faaliyetlerden şüpheli olan tüm soyluları Gürcü Patrik Anton'nun huzurunda esir satılmasından vazgeçmeleri üzerinde yemin ettirdiler.²⁵ Bu adımlar ülkenin ekonomik gücünün korunmasını ve ziraat ile zanaat başta olmak üzere üretim alanında uzmanların yerinde kalmalarını sağladı.

II. Erekle, Car-Balaken'den Lezgilerin kovulmasını ve Osmanlıların elinden Çıldır Vilayeti alınıp Batı Gürcistan'ı da ele geçirerek eski birleşik Gürcistan Krallığının yeniden kurulmasını amaçlıyordu.

Osmanlı Devleti'nin yönetiminde olan Batı Gürcistan'da farklı durumdaydı. Burada Babıali'nin nüfuzu her zaman yüksekti. Türk askeri garnizonu Karadeniz sahilindeki kalelerde – Poti,* Sohumi, Anaklia,* Ruhi ve içeri İmereti'de – Başkenti Kutaisi, Bağdati, Şorapani ve Tsutshvati vb. kalelerinde bulunuyorlardı. Bu askerler İmereti Kralı ve diğer soyluları etkilemek, Osmanlı Devleti'nin nüfuzunu yaymak ve vergi toplamak için kullanılıyorlardı.

Komşu valileri ve kale muhafaza komutanları İmereti Krallığının ve Prensliklerin iç işlerine karıştırıp saldırma tehdidi ile onlardan fazla vergiler de alıyorlardı.

Batı Gürcistan tamamen İmereti Krallığından oluşmaktaydı, fakat burada mevcut olan Samegrelo, Guria, Abhazya, Raça Prenslikleri krala ve birbirleriyle toprak ve ganimet için savaşarak İmereti Krallığından bağımsızlığa kavuştular fakat onlar da Babıali'nin tebaasıydılar. Türkler, Gürcüleri aralarında mücadeleye teşvik ediyorlardı. Çünkü bu tür anlaşmazlıklar hem Osmanlı Devleti'ne karşı güçlü bir devletin oluşmasını engelliyordu hem de bu savaşlardan sonra galip olan tarafın elindeki esirleri Osmanlı tüccarının genelde ucuza ellerine düşürmelerini sağlıyordu. Osmanlı bundan büyük kar kazanıyordu.

---

²⁴ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 678

²⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 528

* Türkçe kaynaklarda Faş olarak yer almaktadır. Aşağıda Poti olarak devam edecek.

* Türkçe kaynaklarda Anakara ya da Kemhal olarak yer almaktadır. Aşağıda Anaklia olarak devam edecek.

Osmanlıların baskısı ve büyük feodallerin ayrımcılığı siyaseti gerçekleştirdiğinden dolayı Bagrationi Hanedanına mensup olan İmereti Kralı eski otoritesini kaybetmiş ve tek başına hiçbir güce sahip değildi. O İmereti Krallığında Kral memurlarını tayin etme hakkından yoksundu, gerçek olarak yeni aday bu makamın eski sahibinin ailesine mensuptu. Genelde makam babadan oğula geçiyordu. Kralın kuvveti onu destekleyen feodallerin gücüne bağlıydı. Ona karşı çıkan güçlü bir feodale karşı başka bir güçlü feodal ile müttefiklik yaparak savaşabiliyordu. Feodaller kendi menfaatlerine göre kralları da değiştirebiliyorlardı. Birkaç defa savaşta kral yenilip kaçtıktan sonra İmereti tahtına farklı feodal aile mensupları da çıkmışlardır.

XVII. yüzyılda İmereti kralının en büyük başarısı Samegrelo, Guria ya da başka bir büyük bölge yöneticisi olarak istediğini aday koymasıydı. Ondan sonra İmereti Krallığı zayıflığından dolayı bir şey yapamıyordu ve ülkeyi birleştirme çabasıyla merkezileştirme hareketleri ilerleyemiyordu.²⁶

XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Gürcistan'daki siyasî durum değişmeye başladı. 1752'de İmereti tahtına genç ve enerjik I. Solomon çıktı ve ülkesini güçlendirmeyi ve düzenlemeyi denedi. Genç krala ve onun reformlarına onun dedesi (annenin babası) Levan Abaşidze, amcaları ve diğer soylular karşı çıktılar. Solomon, Livane Sancakbeyi Süleyman Bey desteğiyle Çıldır Valisinden askeri yardım alarak isyancıları yendi²⁷ ve ülkesini yönetmeye başladı. Evlilik yolu ve değerli hediyeler ile müttefikler buldu ve kral yönetimini güçlendirebildi; itaatsiz feodalleri yenip cezalandırdı ve böylece onları kendisine bağladı.²⁸

I. Solomon tahta çıktığında İmereti Krallığı çok fakir bir ülkeydi. İç ve dış savaşlardan dolayı nüfusu dahi azalmıştı. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Acara ve Abhazya Bölgeleri hariç Batı Gürcistan'ın nüfusu yaklaşık 155 bin kişiydi.²⁹ XVII. yüzyıldan itibaren İmereti Krallığı Osmanlılara ipek ve altın ile haraç ödüyordu. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren devletin fakirleşmesiyle haraç artık esirlerle ödeniyordu. Bununla beraber esir ticaretini kimse engellemiyordu ve feodaller

²⁶ Mamia Dumbadze, **Dasavlet Sakartvelo XIX Saukunis Pirvel Nahevarşi (Rusettan Şeertebe da Sotsialur-Ekonomikuri Ganvitareba)**, Tiflis, Sakartvelos SSR Metsnierebata Akademii Gamomtsemloba, 1957. s. 120

²⁷ Mümin Yıldıztaş, **Osmanlı Arşiv Kaynaklarında Gürcistan ve Gürcüler**, İstanbul, Kültür ve Sanat Yayınları, 2021. s. 207-210

²⁸ Miheil Rehviaşvili, **İmeretis Samepo (1462-1810)**, Tiflis, TSU Gamomtsemloba, 1989. s. 179

²⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 219

kendine bağı köy halkını Osmanlılara satabiliyorlardı. Solomon tahta çıktığında esir ticareti kitlesel bir karakter aldı ve milli problem haline geldi. Osmanlılar bu tür ticaretten büyük kâr kazanabiliyorlardı ve ondan vazgeçmek istemiyorlardı. Genç kral bunu da çözmeliydi. Ülkenin insan kaynaklarını azaltmamak için Kral Solomon esir ticaretini yasakladı. Yeni yasaya göre esir ticaretine katılan soylu olan ya da soylu olmayan herkes ölümle cezalandırılacaktı. Bu önlem esir ticaretini engelledi fakat tamamen durduramadı.³⁰ Esir ticaretinin yasaklanmasında genç krala ülkede yine büyük otoriteye sahip olan Gürcü Ortodoks Kilisesi de yardım etti. Kilise mensupları I. Solomon'un diğer reformları gerçekleştirmesinde de desteklediler. Aslında I. Solomon reformlar başlamadan önce Katalikos Besarion başta olmak üzere krala muhalefet eden ruhanileri kiliseden ve ülkeden attı. Katalikos unvanını kardeşi İoseb'e verdi ve ondan sonra kilisenin otoritesinin ve gücünün artmasına yardımcı oldu. Ortodoks Kilise ise onun reformlarını destekledi ve halkın onun tarafını tutmasını sağladı. Azledilen Katalikos Besarion Kral Solomon'a karşı birkaç defa isyan eden Raça Prensi Rostom Eristavi'nin kardeşi idi ve her isyanda kardeşini destekliyordu. Kilise ile ilişkisi kesildikten sonra Besarion Kardeşi Rostom'un yanında İstanbul'a gitti ve oradan Kral Solomon'a karşı faaliyetlerini sürdürdü.

Osmanlılar ve İmereti Krallığının kontrolü altında olmayan Samegrelo, Guria ve Abhazya Prenslikleri esir ticaretine devam ettiler ve her uygun fırsatta esir ticaretinin yasaklanmasının kaldırılmasını istemekteydiler. I. Solomon ise bu prenslikleri kontrolü altına alındığında esir ticaretini durduruyordu, ama gizlice XIX. yüzyılın ortasına kadar devam etti.

Babıali, Batı Gürcistan'ı Çıldır Valisi aracılığıyla yönetiyordu. Osmanlılar, I. Solomon'un hareketlerini dikkatle takip ediyordu. İtaatsiz feodallerin cezalandırılması ve esir ticaretinin yasaklanmasından sonra Solomon'un Osmanlıların itaatinden çıkmak istediği belli oldu. Çıldır Valisi Kral Solomon'u esir ticaretinin yenilenmesi üzerinde birkaç defa uyardı, fakat İmereti Kralı onu kabul etmedi. Onu cezalandırmak için Çıldır Valisi Kral Solomon'un yönetiminden hoşnutsuz feodallerle irtibat kurup onlarla Kral Solomon'a karşı sefer düzenledi. Kral Solomon'un komutasındaki İmereti

---

³⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 181; **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 528

ordusu 14 Aralık 1757’de Hresili Muharebesinde Osmanlıları ve müttefiklerini yendiler.³¹

Hresili Muharebesinde Türklerin yenilmesi ile I. Solomon, güçlü feodaller problemini de kısmen çözebildi: Levan Abaşıdze Hresili’de öldürüldü, Osmanlı ordusu ile Gürcistan’a dönen Raça Prensi Rostom Eristavi ise hapsedildi. Bundan sonra Raça Prenslığı gücünü kaybetti ve ondan sonra Krala eskisi gibi karşı çıkamıyordu. Böylece Kral Solomon siyasî muhalefetin büyük kısmından kurtuldu.

Çıldır Vilayeti tarafından baskıları da azalttı. 1760’ta Babıaliye gönderdiği mektupta Çıldır valisi İbrahim Paşa Merkezden yardım alamadığı halde İmereti’nin itaat ettirmesi için gücünün yetmediğini bildirdi. Ona göre İmeretlilerin sınır bölgelerine saldırıp yağmaladığını ve onların akınlarını durduramadığını duyurdu.³²

Bu zafere rağmen İmereti’nin önemli kalelerinde hala Osmanlı garnizonları bulunuyordu ve ülke Babıali’ye itaat etmek ve haraç vermek zorundaydı. Kral Solomon ayrılıkçı derebeyleri itaat etmeye zorlayıp ülkesinin güçlenmesi ve sonuçta Osmanlı Devleti ile bağlantılarını azaltıp bağımsızlığı için faaliyetlerine devam etti.

1758’de İmereti Kralı I. Solomon, Kartli Kralı II. Teymuraz ve Kaheti Kralı II. Erekle Gori Şehrinde toplanıp karşılıklı yardım anlaşması imzaladılar. Gürcü Krallıklar gerektiği zaman birbirlerine askerî ve malî yardım gönderiyorlardı. Örneğin, 1760’ta Kral Solomon Doğu Gürcistan’a 15 bin asker gönderip Kral Erekle’ye Gence’nin alınmasında yardım etti. Genelde bunu Osmanlılardan ve İranlılardan gizlice yapıyorlardı, ancak bazen bunun da imkânı yoktu, fakat bu antlaşma uzun süre devam etti ve taraflar onu yerine getirmeye çalışıyorlardı.³³ Bu antlaşmayı 1773’te yenilediler.

Hresili Muharebesinde yenilmesine rağmen Çıldır Valisi Kral Solomon’un itaat etmesi için faaliyetlerine devam etti. Osmanlılar İmereti Krallığına karşı birkaç sefer düzenlediler, Kral Solomon’un iç düşmanlarına yardım ettiler.³⁴ 1766’da (farklı kaynaklara göre 1764’te) Çıldır Valisi büyük orduyla İmereti’ye girdi, Solomon yenilerek dağlara kaçıp oradan direniş hareketleri başlattı. Osmanlılar İmereti tahtına

³¹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 186-187

³² Şota Lomsadze, **Samtshe-Cavaheti (XVIII Saukunis Şua Tslebidan XIX Saukunis Şua Tslebamde)**, Tiflis, Metsniereba, 1975. s. 62

³³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 192

³⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 194

Solomon'un kuzeni Teymuraz'ı tayin ettiler. O dönemde Babıali daha çok Polonya ile ilgilendiğinden dolayı İmereti'deki duruma gerekli dikkati ayıramadı ve Kral Solomon Kartli-Kaheti'den destek alarak Teymuraz'ı yenip tahtını geri aldı.³⁵ Kendi kontrolü altına almak ve Osmanlıların bölgedeki nüfuzunu azaltmak için Kral I. Solomon birkaç defa Acara'ya sefere çıktı, fakat amacına ulaşamadı.³⁶

Değişken başarıyla devam eden savaş sonunda 1767'de Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle'nin arabuluculuğuyla Babıali I. Solomon ile barış antlaşması yapmayı kabul etti. Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında savaşın çıkacağı belliydi ve Osmanlılar için Doğu Karadeniz Bölgesinde İmereti Krallığının pozisyonu önemliydi. Bundan dolayı Ağustos 1768'de Sultan III. Mustafa bir fermanla I. Solomon'u İmereti Kralı (Meliki) olarak tanıdı. İmereti kalelerinde hala Osmanlı garnizonları bulunuyordu.³⁷

Kral I. Solomon İstanbul'un hakimiyetini tanıyordu ve haraç ödemeyi kabul ediyordu, fakat haracın esirlerle ödenmesine ve esir ticaretine izin vermiyordu.³⁸ Sultan III. Mustafa'nın fermanı Kral Solomon için büyük kazançtı fakat onu da anlayabiliyordu ki Babıali tarafından böyle bir ihsan sebebi sadece Rusya ile başladığı savaştı ve Osmanlı Devleti eskisine göre ne kadar zayıf olsa da İmereti Krallığını tamamen imha edebilecek gücü hala vardı. Bundan dolayı gelecekte Osmanlılara direnmek için güçlü müttefiklerin olması gerektiğini de anlıyordu. Bu sebeple Rusya'ya Patrik Maksim'i gönderdi.³⁹

Gürcistan Krallığı zayıflayıp bütünlüğünü kaybettikten sonra kralların otoritesi ve gücü de düştü. Prensler İmereti Kralının güçsüzlüğünden yararlandılar, haklarını ve güçlerini genişlettiler ve bağımsızlıklarını kazanmak için mücadeleye başladılar.

Osmanlı Devleti'nin tebaası olan Prenslikler İmereti Krallığının yanında hem birbirleriyle hem de onlara bağlı feodaller ile otorite, toprak, ganimet ve esirler için savaşıyorlardı. Bu savaşlar sırasında Guria Prensliği otoritesini kazandı, İmereti Kralı ve diğer prensleri yendi ve kendini İmereti Kralı olarak dahi ilan etti. Fakat XVII.

³⁵ **Sakartvelos İstoria, Sakartvelo XIII Saukunidan XIX Saukunemde**, c. 3, red. M. Samsonadze, Tiflis, Palitra L, 2012. s. 398

³⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 667-668

³⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 197

³⁸ Sulhan Kupraşvili, **Solomon I da Solomon II**, Tiflis, Palitra L, 2019. s.61

³⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 197

yüzyılın başında Samegrelo Prensiği Osmanlılardan destek alarak Guria ile Abhazya Prenslikleri ve İmereti Krallığı ordularını yenerek Batı Gürcistan'ın en güçlü devleti halinde geldi.⁴⁰ 1635'te gerçekleştirdiği savaştan sonra İmereti Kralı ve Guria Prensi, Samegrelo Prensi II. Levan Dadiani nüfuzu altına girmişlerdi.

Prens Levan'ın daha ihtiraslı planları da vardı – İmereti Krallığının ve Guria Prensiğini eline geçirip tüm Batı Gürcistan'ın kralı olmak istiyordu. O eskisi gibi İstanbul'a itaat etmiyordu ve bağımsız bir dış siyaset sürdürmeye çalışıyordu.

Batı Gürcistan XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin himayesi altına girdi. Babıali bölgede nüfuzunun artması için duruma göre farklı prensi ya da kralı destekliyordu. Samegrelo Prensiğinin güçlenmesi Osmanlıların menfaatlerine aykırı olduğu için ona karşı Abhazya Prensiğini desteklemeye başladılar. Abazaların baskısı yeteri sayılmadığına göre Babıali Prens II. Levan'ın tarafından Moskova'ya elçilerin gönderilmesi sebebe alarak İmereti Kralı III. Aleksandre tarafından yardım istediğine göre Samegrelo Prensiğine saldırıp onu yağmaladı.⁴¹ Samegrelo Prensiği gücünü ve otoritesini kaybetti fakat bölgede birinciliği için mücadeleden vazgeçmedi. Batı Gürcistan Prenslikleri İmereti Krallığı gibi Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü ve haraç ödemeyi kabul ettiler. Bundan sonra prenslikler İmereti Krallığı gibi arasıra itaatsizlik gösterip haraç yükümlülüğünden kaçıyorlardı, fakat genelde tüm prensler Osmanlı Padişahının üstünlüğünü kabul ediyorlardı.

Abhazya daha önce Samegrelo Prensiği ve dolayısıyla İmereti Krallığı tebaasıydı. Osmanlıların nüfuzuna girdikten sonra soyluların bir kısmı Müslümanlığı kabul edip Türklerin yardımıyla bağımsız prenslik kurdular. Müslüman olmuş Abazaların ve dağlardan deniz kıyılarına yerleşmiş pagan Abazaların baskılarından dolayı Dranda ve Mokvi Piskoposlukları iptal edildi.⁴² Buna rağmen Abhazya'da Hristiyanlar yaşamaya devam ettiler.

XIII. yüzyıldan itibaren Abhazya Prensiği tahtı Şarvaşidze hanedanı elindeydi ve 1681 yılında onların yönetimi altında Samegrelo Prensiğinin Kuzey-Batı kısmını da geçtikten sonra Bzıb Irmağı ve Enguri Nehri arasındaki toprakları

⁴⁰ Sergi Makalatia, **Samegrelos İstoria da Etnograpia**, Tiflis, Saari, 2006. s. 171-172

⁴¹ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 180

⁴² Zaza Tsurtsumia, **Aphazeti Ruset-Osmaletis Urtiertobebşi (XIX Saukunesa da XX Saukunis Dasatskişi)**, Tiflis, Meridiani, 2012. s. 47

kapsamaktaydı. XVIII. yüzyılın başlarında Abhazya Prenslığı Prens Zegnak Şarvaşidze'nin varisleri arasında bölündü. Bzıb Irmağı ile Kodor Nehri arasında bölge ve Abhazya Prensi unvanı Zurab Şarvaşidze aldı, Kodor ile Ğalidzga Nehirleri arasındaki bölge kardeşi Cikeşia Şarvaşidze'ye verildi, Ğalidzga ile Enguri Nehirleri arasında bölgenin sahibi ise Kvapu Şarvaşidze oldu. Kvapu'nun oğlu Murzakan'ın isminden dolayı bu bölgeye Samurzakano adı koyuldu.⁴³

Bölgeyi kolayca yönetmek için Osmanlılar birkaç defa beylerbeylik ve sancaklar kurmaya çalıştılar fakat dağlıların saldırılarından dolayı bir süre sonra Sohumi'de kurulan beylerbeylik 1580'de kaldırıldı. Bölgede kendi otoritesi ve nüfuzunun yayılması için Abhazya'da Sohumi, Anakopya ile Pitsunda Kalelerinde, Samegrelo'da ise Anaklia ve Ruhi Kalelerinde Türk muhafızları bulunuyorlardı. Doğu Karadeniz'in en önemli Osmanlı üssü tabii ki Poti Kalesiydi.

1696'da Rusya İmparatoru I. Petro tarafından Azak kalesi aldıktan ve Karadeniz'e Rusların gemileri çıktıktan sonra Batı Gürcistan'da Rusların nüfuzunun artmasına karşı Osmanlılar Karadeniz kıyılarındaki kaleleri daha güçlendirdiler ve Batı Gürcistan'ına karşı askeri sefer yapıp itaatinden çıkan bölgeleri kontrolü altına aldılar.⁴⁴

Bununla beraber 1712'de Sultan III. Ahmet'in emriyle Guria Prenslığına ait olan Kobuleti* bölgesinde Osmanlılar sancak kurup Trabzon Vilayetine bağladı. Bununla beraber Guria Prenslığı kıyılarındaki Şekvetili, Grigoleti ve Tsihisdziri Kaleleri Türk askerlerin eline geçti ve Guria'nın denize çıkışı engellendiğinden ticareti zor duruma düştü. Guria Prensları, İmereti ve Kartli Krallarından yardım alarak bu bölgelerin geri alınmasını birkaç defa denediler ama başaramadılar.⁴⁵

1725'te I. Petro'nun vefatından sonra Karadeniz kıyılarında Rusya tehlikesi azaldı ve Osmanlılar iç ve dış durumundan dolayı Batı Gürcistan'da bulunan Türk askerlerinin bir kısmı geri getirdiler, fakat Kafkasya'daki işlerin kontrolünü Poti Kalesinden ve Çıldır Vilayetinden devam ettirdiler.

---

⁴³ Zaza Tsurtsumia, a.g.e. s. 47

⁴⁴ Zaza Tsurtsumia, a.g.e. s. 49

* Türkçe kaynaklarda Çürüksu olarak yer almaktadır. Aşağıda Kobuleti olarak devam edecek.

⁴⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 467; Miheil Svanidze, "**Samtshe-Saatabagosa da Açarıs Mitatseba Osmalta Mier**", **Samhret-Dasavlet Sakartvelos İstoriis Narkvevebi – Açara**, c. 2, Batum, 2009. s. 237

Batı Gürcistan prenslikleri bölgede birincilik için İmereti Krallığıyla ve birbirleriyle mücadeleye devam ettiler. XVIII. yüzyılın ilk yarısında Batı Gürcistan prensleri çiftçi siyaseti sürdürüyorlardı. Kendi menfaatlerine ve bölgesel siyasî duruma göre İmereti Kralı'nın, Osmanlıların ya da diğer güçlerin tarafına çıkıyorlardı.⁴⁶ Bu siyasete göre Osmanlı garnizonları olan kalelere saldırıp ele geçiyorlardı ve haraç ödemeyi kesip İstanbul'un itaatinden çıkıyorlardı. Bundan sonra sınır vilayeti Çıldır ya da Erzurum valisi Padişah'tan gerekli ferman alarak isyancılara karşı sefer düzenleyip onları tekrar itaat etmeye zorluyorlardı, ayrıca ganimet ve esirler alıp haraç ödemelerini yenileniyorlardı.

İmereti Krallığına özellikle Samegrelo Prenslığı karşı çıkıyordu. Siyasî birincilik için rekabetiyle beraber İmereti Krallığı ve Samegrelo Prenslığı arasında tartışmalı Leçhumi Bölgesi ve diğer topraklar da vardı. Hem de Samegrelo Prensi II. Katsia Dadiani esir ticaretinden alınan büyük çıkarı kaybetmek istemiyordu ve Kral I. Solomon'un yasasına karşı çıkıyordu.

Kral I. Solomon ile II. Katsia Dadiani arasındaki anlaşmazlık o kadar derindi ki Prens Dadiani Kutaisi'den daha az bağlantılı olduğu için Odişi (Samegrelo) Kilisesinin ayrı patrikliğini kurmaya çalıştı. 1769'da I. Solomon tarafından Batı Gürcistan'ın Gürcü Ortodoks Kilisesinin Patriği makamından alınan isyancı derebeyi Rostom'un kardeşi Besarion Samegrelo'ya sığındı ve Prens Katsia Dadiani onu Odişi Ortodoks Kilisesinin başına getirdi. 1773'te Besarion'un vefatından sonra yeni patrik seçilmedi ve Odişi bağımsız kilisesinin varlığı sona erdi.⁴⁷

XVIII. yüzyılın başında Abhazya Prenslığında yerli merkezî yönetim bulunmuyordu. Prenslığın yönetimi Şarvaşidze sülalesine dağıtılıp aralarında hakimiyet ve verimli topraklar için savaşıyorlardı. Bölgede gerçek hakimiyet Sohum Kaledeki Osmanlı muhafızı elindeydi ve onun desteklediği Şarvaşidze sülalesi mensubu prens tahtta oturabilirdi.⁴⁸ Abhazya Prenslığında Osmanlıların büyük etki ve nüfuzu vardı. Resmen prensin sınırsız hakları vardı, fakat gerçekte Osmanlı askerlerine ve diğer feodallere bağlıydı. Bununla beraber Abazaların nüfusunun çoğu dağlılardan ibaretti ve oradaki feodal sistem Gürcistan'ın diğer kısımları gibi değildi.

⁴⁶ Sakartvelos İstoriis Narkveebi ... s. 674

⁴⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 215

⁴⁸ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 129

Abazaların geliri genelde esir ticaretindendi ve Abaza soyluları komşularına karşı saldırgan seferlerde elde ettikleri esirlerin yanısıra onlara bağlı köylüleri de Osmanlı pazarında satabiliyorlardı.⁴⁹

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Nadir Şah'ın öldürmesinden itibaren İran Şahlarının iktidarı artık Kafkasya'ya kadar eskisi gibi yayılmıyordu fakat Gürcü Krallıklarının ve Kafkasya Hanlıklarının durumu sağlam değildi. Şahın tahtına geçen yeni aday Kafkasya'yı yine kontrolü altına alabilirdi. Hanlıklar, bağımsızlıklarını İran'dan korumak için Babıali'den destek almaya çalışıyorlardı.

İran'da sürdürülen taht kavgasından dolayı Kafkasya'da güçler dengesi değişti ve bölgede hakimiyet için mücadele başladı. İran nüfuz bölgesinde Kartli ve Kaheti Krallıkları yanında Karabağ, Gence, Nahçıvan, Revan, Taliş, Şeki, Şirvan, Bakü, Kuba ve Derbent Hanlıkları, Elisü Sultanlığı ve Tarku Şamhallığı bulunuyordu. Bu siyasî birimler komşuların topraklarını ele geçirip ganimet ve esir almak için hem de siyasî etkilerini arttırmak için birbirleriyle savaşıyorlardı. Bununla beraber gerektiği durumda ve kendi menfaatlerine göre birbirlerine yardım ediyorlardı, daha güçlü düşmanlara karşı ise koalisyon kuruyorlardı.

Bölgesel hakimiyet için mücadelede Kartli ve Kaheti Kralları beraber hareket ettiğinden dolayı büyük bir avantaj kazandılar. Devam eden savaşların sonucunda 1750'li yıllarda Gence ve Revan Hanlıkları Gürcülerin himayesi altına girmişler, onlar Tiflis hükümdarlarına vergi ödeyip savaş halinde Gürcülere askerî yardım gönderiyorlardı. Gence Şehri Kafkasya ticareti açısından önemli noktaydı ve onun kendi himayesi altına alınması Kartli-Kaheti Krallığı için önemli bir kazanç oldu. Ayrıca Revan ve Gence Hanları aracılığıyla Kral Erekle İran'daki siyasî durum hakkında bilgiler alıyordu. Mesela, Revan yöneticisi Hüseyin Ali Han, Kerim Han Zend'in vefatından sonra başladığı taht kavgası hakkında haberleri Tiflis'e gönderiyordu. Kral Erekle bu hanlıkların iç işlerine de karışıyordu. 1752'de Şeki Hani Hacı Çelebi diğer hanların yardımıyla Gürcüleri yendi.⁵⁰ Kartli ve Kaheti Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarından zor durumdaydı. Fakat II. Erekle Kuzey Kafkasya'dan Çerkez kiralık askerleri getirip onların yardımıyla Rakip olan Şeki Hani

⁴⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 131

⁵⁰ Andykpar Çeişvili, **Erevnis Hanebis Mier Sakartveloşi Gamogzavnili Tserilebi (Me-18 Saukunis II Nahevari)**, Tiflis, Metsniereba, 1982. s.4-5

yendi. Yine Çerkez askerleri yardımıyla Dağıstanlıları birkaç defa yenerek onların yağmalayıcı akınlarını azaltmasını sağladı.⁵¹

1762'de İran'ın yeni hükümdarı Kerim Han Zend 60 bin askerle Kafkasya'yı tekrar itaate getirmek için Aras Nehrine geldi fakat İran'da başlayan isyandan dolayı geri dönmek zorunda kaldı. İran'ın Kafkasya'dan vazgeçmeyeceğini anlayan Kral Erekle, Kerim Hanın lütfunu kazanmak için ona daha önce esir ettiği İran taht adaylarından Azad Hanı hediye olarak gönderdi. Kerim Han Zend bu davranıştan memnun kaldı ve Kafkasya Hanlarına Kral Erekle'nin itaatini emretti.⁵²

Gence ve Revan Hanlıklarının itaati Kartli-Kaheti Krallığının güçlülüğüne bağlıydı. Gürcüler zor duruma düştüğünde hanlıklar vergi vermeyip karşı çıkmaya başlıyorlardı ve Kral Erekle tekrar onlara karşı bir sefer düzenliyordu.

Kral Erekle, Karabağ yöneticisi İbrahim Halil Han ile ittifak kurdu ve uzun süre boyunca onlarla hareket etti. Onların bölgesel menfaatleri genelde birbirlerine uygundu. Kafkasya'nın diğer hanlarına karşı beraber çıkıyorlardı ve onların güçlenmesini beraber engelliyorlardı. İbrahim Halil Han, Nahçıvan Hanlığını yenerek ondan haraç almayı başardı. Kral Erekle, Dağıstanlıların akınlarını azaltması için İbrahim Halil Hanın Dağıstan'daki akrabalık bağlantılarını kullanmasını istiyordu, fakat başaramadı.⁵³

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kuba Hanlığı yöneticisi Feth Ali Han bölgesel ticari yollardan alınan gelir sayesinde düzgün iç ve dış siyasetten dolayı zenginliğe ulaşarak, askerî güç kazandı ve komşularla daha aktif siyaset gerçekleştirmeye başladı. Dağıstanlı müttefiklerden destek alıp Derbent şehrini eline geçirerek Derbent Hanlığını topraklarına kattı. 1768'de Şeki yöneticisi Muhammed Hüseyin Han ile Şemaha şehrini fethetti ve bu hanlığın toprakları da müttefikler arasında bölündü. Bakü Hanlığı da Kuba'ya bağlandı ve onun himayesi altına girmiş oldu. Hazar Denzinin önemli liman şehri Bakü'nün kontrol altına alınması, ticari faaliyetlerin genişlemesi, tüm Güney-Doğu Kafkasya'yı birleştirmeyi amaçlayan Feth Ali Han

---

⁵¹ Teimuraz Botsvadze, **Sakartvelo-Kabardos Urtiertobis İstoriidan (XVI-XVIII. ss.)**, Tiflis, 1963. s.106

⁵² Andykpar Çeişvili a.g.e. s.4-5

⁵³ Şafika Hamidova, **Azerbaicanisa da Sakartvelos Urtiertobis İstoriidan (XVIII Saukunis Meore Nahevari)**, çevir. Madati Nurmamedali, Tiflis, 2014. s. 80

Gence'nin kontrolünü ve Kafkasya'da hakimiyet için Kral Erekle'ye ve İbrahim Halil Hana karşı gelmiş oldu.⁵⁴

Diğer Hanlıklar kendi menfaatlerine ve mevcut olan siyasî duruma göre diğer hanlıklarla, Osmanlı Devleti, İran ya da Rusya İmparatorluğu ile münasebetlerini sürdürüyorlardı ve güçlü komşularından bağımsızlıklarını, servetlerini ve hatta hayatlarını kurtarmaya çalışıyorlardı.

1555'te Amasya Antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti Kafkasya Bölgesine yerleşmeye başladı. Babıali, Kuzey Kafkasya'daki siyasetini Kırım Hanlığı aracılığıyla, Güney Kafkasya'da ise Erzurum Valisi ve özellikle Çıldır Valisi aracılığıyla gerçekleştiriyordu.⁵⁵

Osmanlılar için Kafkasya büyük stratejik önem taşımamaktaydı ve sadece İran'a karşı askerî hareketlerde önemliydi. Stratejik açıdan önemli olmayan ve merkezde uzakta olan bölgelerde Babıali yerli hanedanların yönetimde kalmasına izin verdi, fakat onları bölgedeki kalelere yerleştirilen yeniçeriler ve komşu vilayetler tarafından kontrol ediyordu.⁵⁶

Amasya Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti'nin nüfuz alanı sadece Batı Gürcistan'ı kapsamaktaydı, fakat İran'da siyasî kriz başladığında İstanbul, nüfuzunun Kafkasya'nın tümüne yayılmasına çalışıyordu.

XVI. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin himayesinde olan Samtshe Atabeyliği Lala Mustafa Paşa Kafkasya Seferinden sonra 1579'da tamamen Osmanlı Devleti'ne bağlandı ve burada Ahaltsihe şehri merkezi ile Çıldır Vilayeti kuruldu. Bölgeyi daha etkili şekilde yönetmek için Çıldır Beylerbeyi olarak Müslümanlığı kabul eden Samtshe Atabeyliği eski yönetici Cakeli sülalesi üyeleri tayin ediliyordu.⁵⁷ 1829'da Ahaltsihe Rusların eline geçene kadar Çıldır Valisi tahtında genelde bu hanedanın mensupları oturuyorlardı.

Osmanlı Devleti'nin diğer kısımlardan farklı olarak Çıldır Vilayetinde Osmanlı yasalarını tamamen benimsemediler. Bölgenin Gürcü soyluları eski Gürcü

⁵⁴ Miheil Samsonadze, "Amierkavlasii Sahanoebtan Kartl-Kahetis Samepos Urtiertobis İstoriidan XVIII Saukunis 80-ian Tslebşi", Kartuli Samefo-Samtavroebis Sagareo Politikis İstoriidan, c.2, Tiflis, Cavahişvilis İstoriis, Arkeologiis da Etnografiis İnstitutı, 1973. s. 96

⁵⁵ Miheil Svanidze, a.g.e. s. 150

⁵⁶ Şota Lomsadze, a.g.e. s. 37

⁵⁷ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 465; Miheil Svanidze, a.g.e. s. 150

kuralları ve malların aile içinde kalması adetini de koruyup böylece Osmanlı Devleti'nin hizmetine girdiler. Bölge soylularının tamamı İslamiyet'i kabul edip Padişaha sadık kalacaklarına yemin ettiler.

Çıldır Vilayetinin Acara ve Şavşat gibi dağlı bölgelerinin ileri gelenleri yarı bağımsız kaldılar. Doğal yapısından dolayı ulaşım zor olan, merkezden uzak ve genelde kapalı topluluklarda yaşayan halk Padişahın üstünlüğünü tanınması ve bu bölgelerin sancak beylerinin sadakati sadece sözle gösteriliyordu ve onların vazifelerini yerine getirmeleri valilik makamında bulunan şahsın otoritesine bağlıydı. Hatta bölgede feodal aileler arasında sık sık çatışmalar da olmaktaydı.⁵⁸

Vilayetin ordusu genelde yerli Müslüman ahaliden oluşturuluyordu. Bazen valiler Dağıstanlıların birliklerini de kiralyorlardı. Bölgeye görevlendirilen yeniçeriler genelde kale muhafızlığı yapıyorlardı. Aynı zamanda onlar yerli idarecileri de kontrolü altında tutuyorlardı çünkü Çıldır Beylerbeyleri arasına ayrılıkçı fikirlere sahip oluyorlardı ve merkeze itaatsizlik gösteriyorlardı. Bu durumda onlara karşı komşu vilayetlerin ordularının gönderilmesi gerekli oluyordu.⁵⁹

Cakeli Sülalesi üyeleri arasında da Çıldır valilik makamı için mücadele devam etmekteydi. Kazanan ve Beylerbeyliği tahtını ele geçiren aday Osmanlılara karşı olmadığı sürece Padişah tarafından valiliği onaylanıyordu. Merkezden uzak olduğundan dolayı Babıali yerli siyasî süreçlere fazla karışmıyordu ve Erzurum ya da bölgenin diğer büyük vilayet yöneticileri aracılığıyla Kafkasya'daki siyasî durumu gözlemliyordu.

Coğrafi açıdan Ahaltsihe Anadolu ile Kafkas Bölgesi arasındaki ilişkiler için önemli bir noktada bulunuyordu ve Osmanlılar bunu kullanarak Kafkasyalı krallar, melikler, prensler, hanlar vs. ile temas kurmayı Çıldır Beylerbeyi aracılığıyla gerçekleştiriyorlardı. Daha önce Kafkasya ülkeleri ile ilişkilerinde Çıldır valisi, Erzurum veya Trabzon Beylerbeylerinden ya da direk İstanbul'dan aldığı emirle hareket ediyordu fakat XVII. yüzyıl sonundan Çıldır beylerbeyleri Babıali'nin izniyle Kafkasya'da daha serbest siyaset gerçekleştirmeye başladılar. Böylece İstanbul'dan özel bir emir almadığı sürece Çıldır beylerbeyi, Gürcü krallara, prenslere ve

⁵⁸ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 690

⁵⁹ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 691

Kafkasya'daki diğer idarecilere kendi fikrine göre temaslar kuruyor, ara sıra kiraladığı Dağıstanlı askerleri ya da kendine ait olan ordu ile Gürcü krallıklara ya da komşu hanlara karşı seferler de düzenliyordu.⁶⁰

Böyle haklara sahip olan Çıldır Valisi kendi durumunu kullanarak bazen Gürcü krallar, prensler ve büyük feodaller arasında çıkan soruları çözmek için arabulucu olarak da çalışıyordu. Bölgede kendi otoritesi ile beraber taraflardan aldığı değerli hediyelerle servetini arttırabiliyordu.

Kafkasya'yı yönetmek için stratejik açıdan en önemli noktalardan biri Poti Kalesiydi. Kale Rioni nehrinin Karadeniz'e birleştiği yerde inşa edilmişti ve uygun limana sahipti. Kale muhafızı direk İstanbul'a bağlıydı ve Osmanlı hükümeti yerli soylulara – İmereti Kralı, Guria ve Samegrelo Prensler ile irtibat kurup onların Osmanlı Devleti'ne sadık kalmalarını sağlıyordu. Onlar bölge hakkındaki raporları daima İstanbul'a gönderiyorlardı. XVIII. yüzyılın sonunda İran ve Rusya ile savaşımlardan dolayı Çıldır Vilayetinin önemi arttı ve bundan sonra Poti Kalesi Çıldır Valisine bağlandı.⁶¹ Hatta Poti Kalesi önemli istihbarat noktasıydı. Bütün Kafkasya'dan toplanan bilgiler buradan İstanbul'a gönderiliyordu.⁶²

Çıldır Valisi Kafkasya Hanlıkları ile ilişkiler kurarak Padişahın otoritesini arttırmaya çalışıyordu ve onları Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine uyarak Gürcülere, İran'a ya da Rusya İmparatorluğuna karşı kullanmaya çalışıyordu. Kartli Kralı Teymuraz Rusya'ya gittiği zaman 1762'de Çıldır Valisi Hasan Paşa Tarku Şamhallığı Hakıma I. Bamat'a gönderdiği mektupta II. Teymuraz'ın Rusya'ya gitmesinin genel sebebi Gürcistan'a yağmalayıcı akınlarını sona erdirmek için Dağıstanlılara karşı Ruslardan askerler getirilmesi olduğunu yazmıştı.⁶³

1555 Amasya Antlaşmasından itibaren Kartli ve Kaheti Krallıkları dahil Doğu Kafkasya İran'ın hakimiyetinde bulunuyordu. Birkaç defa İran yenildikten sonra tüm Kafkasya bölgesi Osmanlı Devleti'nin eline geçti. Fakat Şah I. Abbas ve Nadir Şah bölgeyi tekrar İran'ın kontrolü altına aldılar. 1722-1723 yıllarında Rusya Çarı I. Petro, Hazar Denizinin batı kıyılarını eline geçirip İran ile imzalanan Petersburg

---

⁶⁰ Şota Lomsadze, a.g.e. s. 191

⁶¹ Mahir Aydın, “Kafdağı’nda Türk Kalesi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 20, İstanbul 2008. s. 301-302

⁶² Mahir Aydın, a.g.m. s. 322

⁶³ Teimuraz Botsvadze, *Çıldır Kavkasiis Halhebi...* s. 185

Antlaşmasıyla Derbent, Bakü, Gilan, Mezenderen bölgelerini kendi himayesi altına alabildi. Rusların hakimiyeti kısa sürdü ve Petersburg, 1735'te Gence'de Nadir Şah ile yaptığı yeni antlaşma ile bu bölgeleri Osmanlı Devleti'ne teslim etmemesi ve Rus tüccarına geniş imtiyazlar verilmesi şartıyla İran'a teslim etti.⁶⁴

Bölge halkları bazen tek başına bazen Osmanlıların yardımı ve desteği ile İran'a karşı isyan edip bağımsızlıklarına ulaşmaya çalışıyorlardı. İran Devleti'nin zayıf olduğu dönemlerde Doğu Kafkasya ülkeleri daha özgürce siyaset yürütebiliyorlardı.

XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde İran'da iktidara gelen Nadir Şah 30'lu yıllarında Osmanlıları yenip Doğu Kafkasya'yı tekrar İran'a bağlandı. Kaheti Kralı II. Teymuraz Nadir Şah'ın tarafını tutup Kafkas bölgesinde Osmanlılara karşı gerçekleştirdiği savaşlara katıldığından dolayı Kartli'den Türkler atıldıktan sonra bu ülke ona verildi ve aynı zamanda Doğu Gürcistan İranlılar tarafından yağmalanmadı.

Nadir Şah'ın öldürülmesinden sonra İran'da başlayan taht kavgalarından dolayı taht adayları Kafkasya'yı bıraktılar ve buradaki devletlere bağımsız siyaset yapma imkânı verildi. İran iç savaş sırasında taht adaylarından Muhammed Hasan Kaçar Han ve Azad Han Afgan Kafkasya'yı kontrolü altına almaya çalıştılar, fakat Gürcü kralı II. Erekle ve onun müttefikleriyle savaşta yenildiler.

Gürcistan ve Kafkasya İran Şahları için hem Osmanlı Devleti'ne karşı hem de Rusya ile gerçekleştirilen ticaret için stratejik öneme sahipti. Fakat daha da önemlisi bu bölgeye sahip olmak prestij meselesiydi.

XI. yüzyılda Gürcistan ve Rus devletler arasında kurulan siyasî ve ticarî ilişkiler Moğolların istilasından dolayı fazla gelişemedi. XV. yüzyılda İran ve Osmanlı Devleti'nden baskı artarken Kaheti Kralı I. Aleksandre Ruslarla ilişkileri yeniledi ve 1483'te Moskova Büyük Prensi III. İvan ile antlaşma yapmaya çalıştı. Fakat diğer Rus prenslikler, Kazan Hanlığı ve Litvanya ile savaş halinde olan Moskova Prensiği ile Gürcülerin istediği şekilde bir ilişki kurulamadı.⁶⁵

Rusya İmparatorluğu Kafkasya Bölgesi ile ilgilenmesi Volga Nehri kıyılarını eline geçirip oralarda yerleşmesinden sonra başladı. Volga'dan geçen ticarî yolu ele

⁶⁴ Luiza Şengelia, a.g.e. s. 118

⁶⁵ Vahtang Guruli, **Sakartvelo da Ruseti (Mparvelobidan Aneksiamde)**, Tiflis, Universali, 2010. s. 29

geçirdikten sonra İran ve Hindistan gibi zengin bölgelere ulaşmak için Kafkasya Bölgesi, Volga yolunun devamı olarak görünmekteydi ve dolayısıyla Rusya bu bölge ile ilgilenmeye başladı.⁶⁶

I. Petro'dan itibaren Rusya yönetim güçleri Çin, İran ve diğer doğu ülkelerinin zenginliğine ulaşmaya çalışıyorlardı. Bu zenginliği elde edebilmek için Avrupa ve Asya arasında ticareti kontrol altına alması gerekiyordu. Bu ticarî yollara ulaşmak ve onları kontrol etme gayesiyle Kafkas Bölgesinin önemi daha arttı. Kafkasya'da ise Gürcü devletleri stratejik yeri tutuyorlardı. Gürcistan'da yerleşmesi halinde Rusya, İran'a ve Hindistan'a doğru ilerleme ihtimali olup Karadeniz'deki ticari yolları kontrol altına alınacaktı.⁶⁷ I. Petro zamanında Güney Kafkasya'ya geçmesi başarısız olduktan sonra XVIII. yüzyılın ikinci yarısında belki de bu bölgenin zor bir siyasete karışmasını istemiyorlardı fakat Yakın Doğu sahasına çıkmak isteyen bu büyük devlet için jeopolitik açısından çok önemli olan Kafkasya er ya da geç Petersburg'un ilgi alanına girecekti.

Kırım Hanlığını eline geçirmesi durumunda Rusya, Karadeniz'e yerleşmiş olacaktı ve Osmanlı Devleti'ne daha etkileyici baskı yapabilirdi. Karadeniz'de ve bölgede olan ticarî yolları daha kolayca ele geçirebilirdi.

Osmanlı Devleti, İran ve Dağıstanlı akıncılar ile yaptıkları savaşlarında zayıflayan Gürcü hükümdarları, Rusya'nın da Hristiyan devlet olmasından dolayı XVII. yüzyıldan itibaren Moskova'dan yardım almaya çalışıyorlardı. Fakat o dönemde Rusya Kafkasya ile ilgilendirmiyordu.

Petersburg Hükümeti, Kuzey Kafkasya sınırlarında Dağıstanlı ve diğer Kuzey Kafkasyalı feodallerin yağmalayıcı akınlarının durdurulması için XVIII. yüzyılın ortalarında belli aralıklarla palangalar, müstahkem noktalar ve kaleler oluşturarak Kuban-Terek Askeri Hattı olarak bilinen savunma sistemini inşa etti. Hat boyunca kurulan stanıtsalara* kozak aileleri iskân edildi. Buradaki askerî temsilciler ve istihbarat aracılığıyla hem Kuzey hem Güney Kafkasya'da sürdürülen siyasî, ekonomik ve askerî gelişmelerden haberdardı. Bu kalelerde bulunan Rus askeri

⁶⁶ Giorgi Jujunaşvili, **Saistorio Etiudebi**, Tiflis, Universali, 2021. s.22

⁶⁷ **Ristvis da Rogor Şeuertda Sakartvelo Rusets**, Tiflis, Kalakis Kavşiris Stamba, 1920. s. 6; Hüseyin Kaleli, **19. Yüzyılda İran Transit Ticaret Yolu için Osmanlı-Rus Rekabeti**, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2003. s.2

* Kozak köyü.

birlikleri bölge yöneticilerini etkileme aleti olarak kullanırdı. Güneye ilerlemesi ve Kafkasya'yı eline geçirmek için bu savunma sisteminin kaleleri önemli üssü oldu ve Georgevsk Kalesinde bulunan Hat Karargahı Kafkasya siyaseti için stratejik noktaya çevirildi.⁶⁸

İnşa edilmek suretiyle oluşturan bu tahkimli hatlar, Rusların sonraki yıllarda Kafkasya istikametinde gerçekleştirecekleri askeri hareketin dayanak ve çıkış noktalarını teşkil etti.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında durum değişmeye başladı. 1760'lı yıllara kadar Rusya, Avrupa'da kendi menfaatlerini savunması için birkaç Avrupa savaşlarına katıldı. Avrupa sahasının yanısıra Rusya Hükümeti Güney yönü de unutmuyordu. Bu tarafta Rusya'nın en güçlü rakibi Osmanlı Devleti'ydi. XVIII. yüzyılın ortalarında dünya siyasetinde İstanbul Rusya'ya birkaç konuda engel olabilirdi. Bunlardan en önemlisi Kırım konusuydu. Osmanlılar Kırım Hanları aracılığıyla Rusya üzerine baskı yapabilirlerdi. Aynı zamanda Kırım Hanlığı, artık Petersburg'un ilgi alanına girmiş ve Kuzey Kafkasya'nın direnişini destekliyordu ve Volga Nehri kıyılarındaki Müslümanlar ile bağlantıları kopmuyordu. Kırım Hanlığından ve Kuzey Kafkasya'dan Rusya İmparatorluğu topraklarına yağmalayıcı seferler düzenleniyordu.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Petersburg, Kırım Hanlığı tamamen kontrol altına almaya ve Karadeniz'in Kuzey kıyılarından Osmanlıların çıkartmaya karar verildi. Bu adım Osmanlı Devleti ile savaşın sebebi olacaktı. Bununla birlikte Rusya Hükümeti İmereti'den gelen elçilerin Osmanlılara karşı kendisine destek vereceklerini arz etmelerinin ardından bu durumdan yararlanmayı düşündüler.

---

⁶⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 255

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA’NIN KAFKASYA’YA YÖNELMESİ

1. RUSYA İMPARATORLUĞU’NUN KAFKASYA İÇİN MÜCADELEYE BAŞLAMASI

1.1. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının gerçek sebepleri; Rusya’nın Kırım’ın iç işlerine karışıp bu sorunun tamamen çözülmesi gerektiği, Kuzey ve Güney Kafkasya’da nüfuzunu artırma çabası, Kafkasya’da ve Balkanlarda yaşayan Hristiyanlar arasında prestij kazanmasıydı.¹ Kırım Hanlığı Osmanlı Devleti’nin himayesinden çıktıktan sonra Kuzey Kafkasyalılara itaat ettirmek daha da kolaylaşacaktı. Bunun yanında bağımsızlığını hayal eden Tatarlar ve Volga Nehri kıyılarındaki Müslümanların isyan tehlikesi de azalacaktı. Güney Kafkasya Hristiyan devletleri ile müttefiklik kurulmasıyla Rusya İmparatorluğu her zaman karışık olan Kuzey Kafkasya ile Osmanlı Devleti arasında ilişkilerinde daha çok zorlanacaktı.

Savaşın başlama sebebi ise Prut Antlaşmasının Ruslar tarafından bozulması oldu. Bu antlaşmaya göre Rusya İmparatorluğu, Polonya ve Ukrayna işlerine karışmamalıydı.² Rusya Hükümeti ise Polonya’nın topraklarını eline geçirmek için bu devletin zayıflamasını destekliyordu ve Rusya yanlısı olan Kral II. Stanislaw August’un yardımına Varşova’ya Rus ordusunu gönderdi.

Bununla beraber Fransa elçisi Osmanlı Hükümetini Rusya’ya karşı kışkırttı ve savaşın açılmasına neden oldu.³ 25 Eylül 1768’de Sadrazam Silahtar Mahir Hamza Paşa Rusya elçisi Obreskov’u davet etti ve Ukrayna ve Lehistan’da Osmanlı Devleti’nin menfaatlerine karşı eylemlerinden suçlanarak, onu Yedikule kalesinde hapsetti. Buna karşılık 29 Kasım 1768’de Rus İmparatoriçe II. Yekaterina Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. Bu savaşta Ruslar birçok Avrupa devletlerinden – Prusya’dan, İsviçre’den, İngiltere’den v.b.- destek ve yardım aldılar.

---

¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 252

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c. 5, Ankara, TTK, 2011. s. 365

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e. s. 366

1.2. Gürcü Krallıklarla Müzakereleri

Kış ayları nedeniyle taraflar askeri hazırlıkları yaptılar savaş 1769 ilkbaharında başladı. Bu hazırlıklar içerisinde Türklere karşı kullanılacak Balkan Hristiyan halkların yanısıra Osmanlı Devleti'nde yaşayan diğer milletler arasında da taraftar aramaya başladılar. Daha önce Güney Kafkasya ülkelerine yeteri kadar ilgi göstermeyen Rusya Hükümeti, Gürcü Krallık ve Prenslikleri hatırladı. Osmanlılarla savaşı kolaylaştırmak için Rusya, Osmanlı Devleti'ne Doğu Anadolu'da ikinci cephe açılmasını ve böylece Türklerin güçlerinin belli bir kısmını Balkanlardan Kafkasya'ya göndermek zorunda kalacaklardı.

Rusya Hükümeti, Osmanlı Padişahının tebaası olan İmereti Krallığının savaşa katılması için kolay ikna edileceğini ama İmereti zayıf olduğundan Erekle olmadan çabuk yenileceğini ve Erekle'nin savaşa katılmasının son derecede gerekli olduğunu biliyordu. Fakat Kartli-Kaheti Krallığının genel problemi Dağıstanlıların akınlarıydı ve Türklerle onların sorunu olmadığından Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa katılmasını kabul ettirmenin zor olduğunu biliyordu. Hem de Petersburg'da II. Erekle'nin tavsiyesi ile Kral Solomon'un da savaştan vazgeçeceğinden korkuyorlardı.⁴ Bu ihtimalleri kaldırıp Gürcü krallarını Osmanlılarla savaşa katılmaları için Rusya Dış İşleri Kolegya, Gürcü Krallar ile barış antlaşması yapılacağından onların menfaatlerinin de dikkate alınacağını, bir miktar para verileceğini ve toplar gönderileceğini tavsiye etmeyi düşünüyordu.⁵

Petersburg'da bu konuda görüşmelerin başladığı sırada 4 Ekim 1768'de Rusya'ya İmereti elçisi Patrik Maksime geldi ve Osmanlılara karşı yardım istedi. İmereti Krallığı, Rusya İmparatoru himayesi altına girmesini, 5 bin askerin gönderilmesini ve bir miktar borç verilmesini arz etti.⁶ Rusya Hükümeti bu durumdan yararlanmaya çalıştı ve Gürcülere dair siyasetinde daha aktif oldu. Rusya Dışişleri Bakanı Graf Panin İmereti'nin elçisine Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmasıyla

⁴ **Gramotı i Drugie İstoriçeskie Dokumentı XVIII Stoletiya Otnosyaşiesya k Gruzii**, c. 1, edt. A. A. Tsagareli, Petersburg, 1891. s. 2-3

⁵ Roman Gogolauri, **Samtshe-Cavaheti XVIII Saukunis Ukanasknel Mesamedşi**, Tiflis, Universali, 2011. s. 62

⁶ **Gramotı ...** c. 1, edt. A. A. Tsagareli. s. 18-19

karşılıklı para ve silahla yardım edip savaşta galip olması halinde Osmanlılarla antlaşma yaparken İmereti Krallığı menfaatlerini de savunacağına dair söz verdi. Rusya Hükümeti Kafkas Dağlarının güneyine ordularını göndermeyi planlamıyordu, fakat Patrik Maksime, Gürcistan'a Rus askerlerinin gönderilmesi konusunda ikna edebildi.⁷

Ayrıca yolları incelemek ve gerekli detaylı bilgileri toplamak üzere Gürcistan krallarına mektupları teslim etmek sebebiyle Rusya hükümeti tarafından güvenilen Gürcü asıllı soylu Hvobulov (Gürcüce soyadı Kobulaşvili) gönderildi. Kral Solomon'a verdiği mektubunda Graf Panin, ortak düşmana yani Osmanlı Devleti'ne karşı daha büyük ordu toplayıp beraber savaşacağını ve ülkesini kurtarıp özgürlüğe kavuşmak için en iyi imkân olacağını yazmıştı.⁸

Mart 1769'da Hvobulov önce İmereti'ye gidip I. Solomon ile görüştü. 14 Nisan'da ise Kartli'ye geçip Kral Erekle'ye Graf Panin'in mektubunu ve Osmanlılarla savaşa katılma teklifini ona da teslim etti. Hvabulov'un raporuna göre Kartli-Kaheti Krallığı sadece Rus askerlerin gelmesi halinde savaşa katılacaktı. Ayrıca Hvabulov'a göre Tiflis'e geldiği zaman kralı Osmanlı elçilerinin de ziyaret edip Gürcülerden savaşta tarafsızlıklarını istediler, fakat Kral Erekle bu isteği reddetti.⁹ Ayrıca 12 Mart 1768'de İmereti başkenti Kutaisi'ye Çıldır Valisi Süleyman Paşa gelip Kral I. Solomon ile barışmak üzere görüştüğü biliniyor.¹⁰ Demek ki Osmanlılar gelecek savaşta Gürcülerin Rusların tarafını tutabileceğinden haberleri vardı ve buna karşı tedbirler almaya çalışıyorlardı.

21 Mayıs'da Tiflis'e Kral Solomon da geldi ve II. Erekle ile Hvabulov'un katılmasıyla savaş detaylarını tartıştılar. Kral Erekle Ahaltsihe'ye saldırılmasını düşünüyordu, Kral Solomon ise Türklerin elinde olan İmereti'deki kalelerin ele geçirilmesini ve Karadeniz kıyılarının kontrol altına alınmasını istiyordu. Sonuçta konunun çözülmesi Rusya temsilcilerine bırakıldı.¹¹

---

⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 221

⁸ Roman Gogolauri, a.g.e.s. 62

⁹ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 63

¹⁰ Şota Lomsadze, **Gvian Şua Saukuneebis Sakartvelos İstoriidan (Ahaltshuri Kronikebi)**, Tiflis, Metsniereba, 1979. s. 126

¹¹ **Sakartvelos İstoria**, red. M. Samsonadze... s. 405

Rusya Hükümeti, Osmanlı Devleti'ne karşı Kafkasya'da ikinci cephe açma kararı alınca Güney Kafkasya'da faaliyet göstermek için kolordu komutanlığı olarak Alman asıllı General Tottleben'i tayin etti.¹²

General Gottlib Heinrich von Tottleben Saksonyalı o dönem için çok yaygın maceracı bir tipti. Farklı Avrupa devletlerinde askerî hizmetlerde bulunduktan sonra 1757'de Rusya'ya gelip İmparatorun hizmetine girdi. Yedi Yıl Savaşı sırasında onun komutasındaki birlik Berlin'i almıştı. Fakat sonraki davranışlarıyla Rusya İmparatoru III. Petro'yu kızdırdı, ihanet ile suçlandı ve Rusya'dan kaçmak zorunda kaldı. İmparatoriçe II. Yekaterina onu afetti, geri çağırdı ve eski askerî rütbesini vermişti.¹³

Askerlerle beraber Gürcistan'a Knyez Anton Mouravov (Kral VI. Vahtang ile Rusya'ya göç eden Knyez Tarhan-Mouravi Ailesinin evlatlarındandı) da gönderildi. Mouravov Gürcü Krallar ve Prenslerle temas kurmak, Rusya menfaatlerini korumak, Gürcülerin güçlerini toplayıp Osmanlı Devleti'nin topraklarına saldırmak ile görevlendirildi. Diğer masraflar için ona 50 bin ruble ayırdılar.¹⁴

1.3. Rusya'nın Güney Kafkasya'ya Girmesine Tepkiler

Ağustos 1769'da General Tottleben 480 kişilik askerî birlik ve 2 top ile Daryal dağ geçiti ile Kafkas dağlarını geçip Terek-Aragvi yollu ile Gürcistan'a girdiler.¹⁵ Gürcistan'a geldikten sonra General Tottleben yazdığı ilk raporda Gürcistan ve Güney Kafkasya ile ulaşım için Terek-Aragvi yolu çok önemli olup onun kontrol altına tutulmasının çok önemli olduğunu, çünkü dağlı ve kayalı rölyeften dolayı az sayıda askerî birliğin daha büyük orduya yolu kapatabileceğini ve Kral Erekle'nin ülkesinin Rusya İmparatorluğuna katılıp düşmanlara karşı başarılı savaşmak için Kafkas dağlarının güneyinde en az 6000 askerî birliği geçirmesi gerektiğini bildirdi.¹⁶ Gürcistan sınırını geçen Rus askerleri Kral Erekle büyük hürmet ile karşıladı. General Tottleben İmereti'ye gitmek ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmak üzere Kartli-

¹² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 255

¹³ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 64

¹⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 221

¹⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 655

¹⁶ Oleg Cibaşvili, "Sakartvelo-Rusetis Urtiertobata İstoriidan", Meistorie, Tiflis, Artanuci, 2019. s. 102

Kaheti Krallığının yollarından geçmek için izin istedi ve Türklere karşı savaşılmaya Kral Erekle'yi de çağırdı. Kral Erekle Osmanlılara karşı savaşa katılmasını ve İmereti Krallığına yardım etmesi şartıyla Rus askerlerinin sayısının en az 5 bine kadar artmasını istedi.¹⁷

Rusya temsilcilerinin önceden aldığı gizli talimata göre Gürcü yöneticilerden asker sayısını arttırması hakkında müzakereler yasaklanmıştı. Bu talimata göre General Tottleben Gürcülere Rus askerlerin kendi amaçları için kullanılmasına izin verilmemeliydi. Rus birlikleri Kafkasya'ya sadece Gürcülere örnek olarak gönderiliyordu, onlar Gürcüleri Osmanlılara saldırmaya kandırıp kendisinin savaşa katılmamasına çalışmalılardı. Fakat Gürcistan'a gelen Rusya askerî memurları Solomon'un Osmanlılar ile savaşmak için çok zayıf olduğunu ve Kral Erekle'den yardım almadan olumlu bir sonuca ulaşamayacağını anladılar. Bu durumlardan dolayı General Tottleben, Kral Erekle'nin isteğine yanıt olarak 1500 askeri getirip daha büyük birliğin getirilmesi için Petersburg'a mektup yazacağına söz verdi. Çariçe II. Yekaterina Kafkasya'da cephe açılmasına büyük önem veriyordu ve İmereti Krallığına yardım için Rus askerlerinin sayısını arttırmak makul görüldü. 22 Ekim 1769'da Çariçe Gürcistan'a 3700 asker gönderilmesi emrine imza attı.¹⁸

Kral Erekle ile müzakerelerden sonra General Tottleben askerleriyle İmereti'ye gitti ve 27 Eylül 1769'da İmereti Kral I. Solomon ile görüştü. Görüşmede General Tottleben, Rusya İmparatoriçesinin emriyle İmereti kalelerinden Türkleri çıkartacağını ve itaatsiz feodalleri ona bağlayacağını bildirdi. Osmanlılara karşı savaşırken bağımsızlığı kazanmaya ve başarısızlığa uğrama halinde kral ve ailesini tüm hürmetle Rusya götürecekti. Aldığı talimata göre Rus askerî birlik komutanları İmeretili askerleri Osmanlılara karşı savaşmak için hazırlamak gerekiyordu; gerektiği halde onlara topların dökümü de öğretilibilirdi. Bu talimatı yaparken Rusya Hükümeti Kafkasya'da Osmanlılara Karşı İmereti Krallığı ile Kartli-Kaheti Krallığı'nın da çıkacağını ve Gürcü krallıklar ile beraber bir miktar güçlü askerlerin toplanabileceğini düşünmekteydi.¹⁹ Dolayısıyla Babıali Kafkaslara ordularının bir kısmını göndermeye mecbur kalacaktı ve Balkan Cephesi zayıflayacaktı.

---

¹⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 224

¹⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 225

¹⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 226

Kartli-Kaheti Krallığının Rusya tarafında Osmanlılara karşı savaşa katılması İstanbul'da beklenmiyordu ve Babıali'yi çok şaşırttı. Çünkü daha önce 1765'te Çıldır Valisi Hasan Paşa ile çatışmalar, Osmanlı Devleti'nin Rusya İmparatorluğu ile savaşmak için hazırlıklar başladıktan sonra 1767'de Kral Erekle ile Çıldır Valisi barışmak üzere anlaşma yaptılar.²⁰

Rus ordusunun Güney Kafkasya'ya geçmesi komşu Müslüman yöneticileri heyecanlandırdı. Aralık 1769'da Çıldır Valisi Numan Paşa, Kral Erekle'ye Mektup yazarak bu makama onu tayin ettikten sonra Türkler ve Gürcüler arasında dostluk ve barış olduğunu, Kral Solomon'un Padişaha hainlik yapıp Rusları ülkesine davet ettiğini ve Rus askerî birlikleri Kartli-Kaheti Krallığı topraklarından geçtiğini Osmanlı-Gürcü dostluğuna ve aralarındaki ilişkilerine olumsuz etkileyeceğini bildirerek Rus askerlerin ülkesine girmesine bir daha izin vermemesi üzerinde uyardı.²¹

Çıldır Valisi Rusların Güney Kafkasya'ya geçtikten sonra onlara karşı yerli müttefikler aramaya başladı. Tüm hanlarla ve güçlü feodallerle bu konuda temaslar kurmaya çalıştı. 1768'de Çıldır Valisi tarafından desteklenmesiyle İmereti'nin ileri gelenleri Kral Solomon'a karşı isyan düzenlenmeye çalıştılar, fakat General Tottleben komutasındaki Rus askerî birlikleri İmereti'ye doğru yürüdüğünü haber alınca planlarından vazgeçtiler ve Krala itaat etmek orunda kaldılar.²²

Bununla beraber Babıali İran Hükümdarı Kerim Han'a da mektup yazarak onun tebaası olan Erekle'den Osmanlıya karşı hareketlerden vazgeçtirmesini istediler.²³ Fakat Kral Erekle bu uyarıları gözönüne almadan planlarını gerçekleştirmeye devam etti.

Kral II. Erekle, Rusya ile ilişkilerini yoğunlaştırdığında dindaşlığın yanı sıra diğer sebepler de vardı. I. Petro'nun reformlardan ve Avrupa ülkeleri ile yoğun ilişkiler kurduktan sonra XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rusya askerî ve ekonomik açıdan hem Osmanlı Devleti'nden hem İran'dan ilerleydi ve Gürcü yönetici gruplar onu örnek alarak ondan mali ve manevi yardımıyla kendi durumlarını iyileştirmesini

²⁰ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 191

²¹ Roman Gogolauri, a.g.e. s.67

²² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 214

²³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 227

düşünüyorlardı; İlişkilerin ilk aşamasında Rusya Güney Kafkasya'nın ilhakını planlamayıp sadece Osmanlı Devleti'ne ve İran'a karşı bölgede dayanacak müttefik arıyordu ve böyle bir ilişki Gürcü yönetici gruplar için uygundu, çünkü kuzeyden bir tehlike beklemiyorlardı.²⁴ Kral Erekle Rusya'nın yardımıyla küçük ve büyük iki projeyi gerçekleştirmeyi düşünüyordu: Küçük projeye göre Rus askerlerin desteğiyle Car-Balaken Lezgilerden temizleyerek Gürcistan'ı Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlardan koruyup Çıldır Vilayeti Osmanlıların elinden alarak bu bölgeleri içine alan tarihi Gürcü topraklarının Kartli-Kaheti Krallığına katılmasını istiyordu; Büyük proje yani küçük projenin ikinci aşaması ise Kafkasya Hanlıklarının, Revan, Erzurum ve Kars civarında oturan Ermenilerin toprakları ve Karadeniz Bölgesinin batı kısmı Erekle'nin yönetimi altında birleşmeliydi. Bunu Kafkasya'da ve Doğu Anadolu'da yaşayan Hristiyanların birleşik güçlü devletinde Müslümanlardan koruyabileceği doğruluyordu.²⁵ Kral Erekle bu projenin gerçekleştirmeyi kendisi istiyordu ve Ermenilerin Rusya Hükümeti ile temas kurma çabalarına olumsuz bakıp onlara engel olmaya çalışıyordu.

Tüm Kafkasya'yı elde ettikten sonra Kral Erekle tabi ki diğer Gürcü ülkeleri de serbest bırakmayıp onları da Tiflis yönetimine bağlayacaktı. Dolayısıyla II. Erekle'nin jeopolitik düşünceleri yayginken İmereti Kralı I. Solomon Kartli-Kaheti Krallığının güçlendirilmesine endişeyle bakıyordu.

Osmanlı-Rusya savaşı başladığında İran Hükümdarı Kerim Han Zend, ülkesinin savaşa katılmasını istemediğinden tarafsızlık politikası sürdürmeye başladı. Fakat Gürcistan'a Rus ordusu girer girmez Kerim Han fikrini değiştirip açıkça Ruslara karşı pozisyona geçti.

Rusların Güney Kafkasya'ya geçmesi Kafkasya Hanlıklarını da korkuttu ve Rusya Dışişleri Bakanlığı Mayıs 1770'te istihbarattan alınan bir rapora göre Tebriz, Karabağ, Gence, Şeki, Nahçıvan hanları Rusların Kafkasya'da olduğu zaman aralarındaki çatışmaları durdurup olayların gelişmelerini sakınca ile beklemeleri üzerinde aralarında yazışma başladığı anlaşıyor.²⁶

---

²⁴ Oleg Ayrapetov, Mihail Volhonskiy, Vladimir Muhanov, **Doroga na Gülistan: İz İstorii Rossiiskoy Politiki na Kavkaze v XVIII – Pervoy Çetverti XIX v.**, Moskova, Kuçkovo Pole, 2016. s.73

²⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 223

²⁶ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 215;

Rusya Dışışleri Bakanı Graf Panin'e yazdığı raporda Yüzbaşı Yazıkov, Kerim Han Kral Erekle'ye gönderdiği mektupta kendi ve Osmanlı Sultanı adına Rus askerlere ülkesine girmelerine izin vermemeye ve gelenleri de geri göndermeyi talep ettiğini haber vermişti.²⁷

Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa katılan II. Erekle Osmanlıların isteğine önem veremezdi. Fakat hala İran tebaası olarak sayılan Kartli-Kaheti Kralı Şaha bir açıklama yaparak, kendini haklı çıkartıp Türklere karşı savaşa katılacağı sebebi göstermeliydi. Osmanlılar, Osmanlı-İran Antlaşmasına göre Şahın tebaası olan Gürcülerin faaliyetlerinden Şiraz'dan cevap isteyeceklerini bilen II. Erekle 1771'de Kerim Han Zend'e değerli hediyeler gönderdi ve mektup yazarak Osmanlılar ve Gürcüler arasında barışın imkansız olduğunu; Nadir Şah zamanından itibaren Çıldır Valileri Dağıstanlı eşkıyaları davet edip Gürcülere karşı gönderip ülkesine büyük zarar verdiğini; bu probleme karşı bir çözüm bulamadığını; Padişah Gürcülerin tüm şikayetlerini cevapsız bıraktığını; İran'dan da Osmanlılara baskı yapıp yağmalayıcı akınların durdurulması için yardım alamadığından dolayı Rusya'dan askerler getirip ülkesinin savunmasını bu yolla yaptığını yazmıştı.²⁸ Ayrıca Kral Erekle, Rusların gelmesini engellemek için Gürcülerin yeterli gücü olmadığını ve Gürcü esirlerin anavatana dönmesi başta olmak üzere farklı konularda yardım aldığından Rusya'ya borçlu olduğunu da vurgulamıştı ve Türklerin elinde olan İran topraklarını geri almak için Osmanlılara karşı ittifak kurup savaşa katılmasını da teklif etti.

Kerim Han Zend II. Erekle'nin açıklamasını kabul etmek zorundaydı. Aksi taktirde yani Osmanlı Sadrazamı Halil Paşa'nın mektubuna inandırırca itaatsiz tebaası olan Kartli-Kaheti Krallığına ve onun müttefiği olan Rusya İmparatorluğuna karşı savaşıması gerekecekti. İç savaşlardan çok zayıflamış olan İran'da ise güçlü Rusya'ya karşı savaşmak için ne kuvvet ne de isteği vardı. Dolayısıyla Osmanlıların İran'ı Rusya'ya karşı savaşa katılması için harcanan tüm çabaları boşa gitti. Kerim Han Osmanlı elçilerini güzel sözler ve değerli hediyelerle geri gönderdi, fakat Kafkasya'ya büyük sefer hakkında sadece yalan haberler yayıyordu.²⁹

²⁷ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 216;

²⁸ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 216

²⁹ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 218; **Sakartvelos İstoriis Narkveebi** ... s. 677

1.4. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki Faaliyetleri

İmereti'ye geçen Rus ordusu Kral Solomon'un birlikleriyle beraber Osmanlı'nın küçük garnizonu olan Şorapani Kalesini kuşattılar. Çıldır Valisi, Ruslar Dariali Geçidini geçtikten hemen sonra harekete başladı ve Samegrelo Prensi Katsia Dadiani ile Abhazya Prensi Zurab Şarvaşidze ile temaslar kurup Osmanlı Devleti'ne tabii olduklarından dolayı İmereti'ye saldırmayı emretti. Ülkesine Samegrelo ve Abhazya Prenslerinin saldırdığını duyan Kral Solomon, ordusunu iç düşmanlara karşı çevirdi ve Şorapani'den ayrıldı. General Tottleben, önceden aldığı talimata göre Gürcülerin iç problemlerine karışmamalıydı. Bundan dolayı Samegrelo ve Abhazya ordularına karşı Kral Solomon'a yardım etmedi, fakat 4 gün sonra o da kuşatmayı bırakıp Kartli'ye geçti.

Kral Solomon saldıran prensleri yenebildi ve geriye çevirebildi. Fakat Alman generalin davranışlarına çok kızdı. Bu olayda Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle'yi suçlanıyordu. Çünkü Kral Solomon'un genel amacı İmereti kalelerinin Osmanlıların elinden alınmasıydı. Aynı zamanda Kral Erekle'nin planladığı Rus askerlerin yardımıyla Ahaltsihe'nin fethi ve bu tarihi Gürcü bölgesinin Kartli-Kaheti Krallığına ilhakı Kral Solomon'un isteklerine aykırı oluyordu. Çünkü I. Solomon da bu toprakların kendine ait olduğunu düşünüyordu. Hem de Kartli-Kaheti Krallığı, tarihi Samtshe Atabeyliği katıldığında Gürcü devletlerarasında en büyük gücü kazanacağını ve Kral Erekle zamanla İmereti Krallığını da kendi ülkesine katması için harekete geçeceğini anlıyordu.

Rusların Doğu Gürcistan'a geçmesinden yararlanarak durumu kontrol altına alması için Numan Paşa 4 bin Dağıstanlıyı İmereti'ye gönderdi ama bu seferi önceden haber alan I. Solomon düşmanları sınırda karşıladı ve 10 Ocak 1770'te onları yenebildi.³⁰

İmereti Krallığının zayıf olduğunu anlayan General Tottleben, Kartli'ye geçti ve Kral Erekle'nin planlarını kabul etti. Fakat II. Erekle, Rusya'dan daha büyük ordu gelene kadar Osmanlılara karşı sefere çıkmaya karşıydı ve General Tottleben Kuzey

---

³⁰ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 70

Kafkasya'ya askerlerini getirmesi için Kuzey Kafkasya'ya gitmeye mecbur kaldı. Bu sebeple Ahaltsihe seferini 1769'da gerçekleştiremedi.³¹

Bu seferin iki genel amacı vardı: Ahaltsihe Osmanlıların Kafkasya'yı kontrol etmek için önemli bir üssüydü ve bu üssün ele geçirilmesiyle Osmanlılardan gelen tehlike engelenmiş olacaktı ve tarihi Gürcü toprakları tekrar geri alınmış olacaktı. Aynı zamanda Dağıstanlı saldırganlar için de sığınak ve esirler ile ganimetin satıcı noktası iptal olacaktı. Ahaltsihe'nin Gürcülerin eline geçmesi İmereti için de yararlıydı: İmereti kalelerdeki Türk garnizonlarını vilayetten yardım ve cephane alamadığından daha kolayca yenip kaleleri geri alabilecekti. Ayrıca İmereti'ye karşı Osmanlı seferleri yine Ahaltsihe'den düzenleniyordu. Ahaltsihe'de Osmanlı yönetiminin kaldırmasıyla Babialinin Gürcü Krallık ve Prenslikleri etkileme gücü önemli derecede azaltacaktı.

Kral II. Erekle, Dadiani ile barış yaptıktan sonra Ahaltsihe seferine İmereti Kralı Solomon'un da katılacağını ümit ediyordu, fakat I. Solomon Ahaltsihe'yi kendi ülkesine katmak istediğinden ortak Gürcü menfaatlerini koruması için bir şey yapmadı ve bu sefere katılmadı.³² Farklı bir görüşe göre ise Kral Solomon da sefere katılmayı düşünüyordu, fakat Rusların geri gittiğini haber aldıktan sonra yerinde kaldı.³³

Kral Erekle Ahaltsihe seferi için önceden hazırlanmaya başladı. İstihbarat amacıyla bu bölgeye ajanlar gönderdi. 1769 senesinin sonunda daha fazla bilgiler toplamak için Kars taraflarına bir akın düzenledi. Ayrıca bölgedeki Ermeni ve Süryani liderleriyle irtibat kurup Ahaltsihe'ye saldırı halinde onlardan desteklerini sağlamaya çalıştı ve isyan etmeye teşvik etti. Nisan 1770'te Süryani Piskoposu İsa'yı Tiflis'e davet edip onunla planladığı sefer üzerine görüştü. Geri dönen Piskopos, Osmanlılara karşı savaşa çağırın II. Erekle'nin mektuplarını Süryani Katalikos Simon'a ve Kürtlerin aşiret lideri Çoban Ağa'ya götürdü.³⁴

İlkbahar 1770'te Kuzey Kafkasya'dan yedek Rus askerleri getirildikten sonra Rus-Gürcü ordusu Ahaltsihe'ye doğru harekete geçti. Kral Erekle komutası altında 7000 süvari vardı. General Tottleben 1228 Rus askerine ve 6 ağır topa komuta ediyordu. Kral Erekle, direk Ahaltsihe'ye doğru gidip Anadolu'dan yardım güçleri

³¹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 228

³² Şota Lomsadze, **Samtshe-Cavaheti...**, Tiflis, Metsniereba, 1975. s. 73

³³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 230; **Gramoti ...** c. 1, edt. A. A. Tsagareli. s. 227

³⁴ Roman Gogolauri, a.g.e. s.70

gelene kadar Numan Paşa elinde olan kuvvetleri yenerek Ahaltsihe'nin fethetmeyi düşünüyordu. Ahaltsihe'nin alınması stratejik açıdan önemliydi. Hem de İmereti'deki Osmanlıların elindeki kalelerde garnizonlar sadece 20-30 askerliydi ve Ahaltsihe'nin düşmesi ile beraber merkezden yardım alınamadığı takdirde onlar da teslim olacaktı. Ahaltsihe yolunda arkada güçlü Atskuri Kalesi'ni bırakmak istemeyen General Tottleben'in talebiyle 17 Nisan 1770'te müttefikler onu kuşattılar. Fakat iki gün sonra General Tottleben müttefiklere haber vermeden ansız kuşatmayı bırakıp geri gitti. Gürcülerin onu durdurması için yaptığı tüm denemeler boşa gitti.³⁵

Ağır toplar olmadan güçlü Atskuri Kalesi'nin kuşatılması zordu ve Kral Erekle de kaleden ayrılp Ahaltsihe'ye doğru gitti. Birkaç küçük çatışmadan sonra Aspindza mevkiinde Osmanlı ile Dağıstanlılardan oluşan Çıldır Valisinin genel kuvvetleri yenebildi. Fakat II. Erekle, Rus birliklerden yardım almadan Ahaltsihe seferine devam etmenin zor olacağını anladı ve başkentten gelen haberlerde General Tottleben'in davranışlarında tehlike gördü, seferi durdurup Trialeti yolu ile Tiflis'e döndü.

General Tottleben askerleri ile Gürcistan askerî yolu ucunda olan Ananuri mevkinde kamp kurdu ve Rusya'dan Tomsk alayı beklemeye başladı. General Tottleben, İmparatoriçe II. Yekaterina'nın iyi niyetlerini kazanmak istedi ve Kartli-Kaheti Krallığını eline geçirip Rusya İmparatorluğuna ilhak etmesini, kral ve ailesini esir edip Petersburg'a göndermesini planlıyordu. Fakat bu hareket için emri altındaki güçler yeterli değildi ve Mozdok Kalesinden gelecek birliği bekliyordu. Onlar gelene kadar ise kendi durumunu güçlendirmek için onun planlarını kabul etmeyen 8 subayı Rusya'ya geri gönderdi, Kral Erekle'ye karşı olan feodalleri krala karşı harekete çağırıyordu; feodalleri ve sıradan vatandaşları zorla Rusya İmparatorluğuna biat ettiriyordu; Çıldır Valisi ile gizli müzakerelere başladı, birkaç Gürcü köylerine baskın yapıp onları yağmaladı. Petersburg'a gönderdiği raporlarda ise kendi liyakatini abartıp Gürcülerin başarılarından hiç bahsetmiyordu. Gürcüleri hain olarak gösteriyordu ve onlara güvenilmemesi gerektiğini söylüyordu.³⁶

General Tottleben'i durdurmak için Kral Erekle, Tiflis'e döndükten hemen sonra aktif hareketlere başladı: Çıldır Valisi ile yazışmaları kesti, Kafkas Askeri Hattı

³⁵ *Sakartvelos İstoriis Narkveebi* ... s. 653

³⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 231

komutanı General Potemkin'e ve Petersburg'a İmparator sarayına General Tottleben'in davranışları hakkında mektuplar gönderdi ve onun hareketlerinin Gürcü-Rus ilişkilerine zarar verdiğini göstererek onun değiştirilmesini istedi.³⁷

XVIII. yüzyılın ortasında Rusya İmparatorluğu Kafkasya'nın ilhakını henüz planlamayıp Gürcülerle ilişkilerinde farklı amaçları olduğundan dolayı Rusya Hükümeti, Rus subayların raporlarından ve Gürcü Kralların şikayetlerinden anlaşılan General Tottleben'in davranışlarından memnun kalmamıştır. Osmanlılarla savaş halindeyken Kafkasya'da başlayan gerginlik onların işine yarar sağlamazdı. Ondan General Tottleben'e gönderdiği emir ile Gürcülerle iyi ilişkiler tutmasını, Gürcülerin zorla Rusya İmparatoruna biat etmesini durdurmasını ve onlara Türklere karşı savaşta yardım etmeleri için gerekenin yapılması emredildi.³⁸

General Tottleben, Kral Erekle'nin başkente zamanında döndükten sonra ona karşı hareketlerden vazgeçti ve Tomsk Alayı geldikten sonra 4000 kişilik birliği ile İmereti'ye geçti. Balkan Cephesinde savaşı kaybeden Osmanlı Komutanlığı, Balkanlara göndermek üzere Doğu vilayetlerden ihtiyat toplanıp İmereti'deki birçok kalelerdeki garnizonların asker sayısı azaltıldı. Hem de Aspindza Muharebesinde Gürcülerin zaferinden sonra Çıldır Valisi yeteri kadar kuvvete sahip değildi. Kral Solomon bu durumdan yararlanarak Şorapani ve Tsutshvati kalelerini ele geçirdi ve Rus birlikleri ülkesine geçtikten sonra Türklerin elinde olan diğer kalelerin alınması için harekete geçti.

General Tottleben İmereti'deyken kendi düşüncesine göre davranmaya devam etti. Soylarını dikkate almadan Gürcü Krallar ve Prenslerden itaat etmelerini istiyordu. Kralların iç düşmanlar ile temaslar kurmaya çalışıyordu ve Gürcü Kraliyetlere karşı gizlice hareket ediyordu. II. Erekle ve I. Solomon, Tottleben'in hareketlerini dikkatle gözlemliyorlardı ve hem onlara karşı hareket eden General Tottleben'in durdurulmasına hem de Rusya İmparatorluğunu kızdırmamaya çalışıyorlardı.

General Tottleben, I. Solomon'un Karadeniz kıyılarına sefer düzenleme teklifi Gürcülerin iç savaşına karışmasını istemediği sebebiyle reddetti ve İmereti ordusunu yanına almadan askerlerini Ahaltsihe'ye doğru götürdü. Fakat birkaç gün sonra yolları

---

³⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 232

³⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 232

beğenmediğinden geri döndü ve Osmanlı garnizonları olan kaleleri eline geçirmek için Samegrelo'ya girdi. Ruhi ve Anakliya Kalelerinde sadece yirmişer asker vardı. Rus ordusu yaklaşınca onlar kalelerden çıkıp Poti kalesine sığındılar. Ruslar adı geçen kaleleri savaşmadan ele geçirdiler.

Rus ordusu Samegrelo'ya girdikten ve Poti kalesi dışında Osmanlının elinde olan kaleleri boşaldıktan sonra İmereti Kralı I. Solomon'dan kendini korumak için Prens Katsia Dadiani Tottleben'in teklif ettiği temaları kabul etti ve Kuzey Kafkasya'daki Rus askerî memurlarla yazışmalar başladı. Kızlar Kalesi Komutanı Tümgeneral Potapov Petersburg'a gönderdiği raporda Samegrelo Prensiği Karadeniz kıyılarında olduğundan İmereti Krallığı yerinde onunla ilişki kurulmasının Rusya için daha elverişli olacağını ve Prens Dadiani'nin temsilcisinin kısa sürede görüşmeyi kabul etmesini tavsiye etmişti. Kral Solomon bu ilişkilerde kendi için tehlike gördü ve her türlü onu engellemeye çalıştı. Petersburg'daki elçisi Kvinihidze'ye Samegrelo konusunda Rusya Hükümeti ile müzakerelerin başlamasını emretti. Kral Solomon, Rusya İmparatorluğu hükümetinden Dadiani tarafından tutulan Leçhumi bölgesinin İmereti'ye ait olduğunu ve Samegrelo ise İmereti'nin tebaasından olduğunu kabul etmesini istemekteydi. Ona göre İmereti Krallığı Samegrelo Prensiği ile anlaşmazlık sona ermesinden sonra İmereti'yi daha da güçlendirip Rusya Hükümetinin istediği gibi Osmanlılarla savaşa katıldığında daha fazla fayda sağlayabilirdi.³⁹

Rusya Hükümeti, Kral Solomon'un menfaatlerini dikkate almadan Samegrelo Prensi ile ilişkileri kesmedi. Petersburg'dan aldığı emirden sonra General Tottleben, Samegrelo Prensi Rusya İmparatoruna biat etti ve Kral Solomon tarafından sınırları kapatmasına rağmen Prens Katsia Dadiani ile yazışmaya devam etti. General Tottleben ile Prens Katsia Dadiani arasında sıkı bir ilişki kuruldu. Fakat İmereti Krallığı ile Samegrelo Prensiği arasında gerginlik Rusların menfaatlerine aykırıydı ve Rusya Hükümeti temsilcileri bu problemin çözülmesi için Gürcüler arasında en büyük otorite sahip olan Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle'den arabulucu olmasını rica ettiler.⁴⁰ Kral Erekle araya girdikten İmereti-Samegrelo sonra taraflar barıştılar.

---

³⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 241

⁴⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 240

3 Ekim 1770'te General Tottleben Kral Solomon'a haber vermeden Poti Kalesini kuşattı. Gürcü Krallıklarını Rusya İmparatorluğuna ilhak etmeyi hayal eden General Tottleben İmparatoriçenin ve Rusya Hükümetini memnun etmek için Poti Kalesine Yekaterina, Anakliya Kalesine – Alekseevka, Ruh Kalesine ise Aziz Pavlus isimlerini koydu.

Poti Kalesi stratejik açıdan çok önemli olduğundan Osmanlılar onu önceden güçlendirdiler, yeteri kadar mühimmat, erzak ve asker gönderdiler. Bölgedeki kalelerden Türk askerleri de oraya geçtiler. Osmanlı askerlerinin direnmesi, bazı yerlilerin kaleye yardım etmesinden dolayı Ruslar Poti Kalesini alamadılar, 6 Şubat 1771'de General Tottleben kuşatmayı kaldırdı ve geri çekildi.⁴¹

Ama Petersburg'a gönderdiği raporda bu başarısızlığı, ona yardım etmedikleri için Gürcü kralları suçladı. Yine bu raporda General Tottleben gerektiği durumda Kral Erekle'yi tahttan indireceğini de yazmıştı. Fakat Rusya Hükümeti Gürcistan'daki durumu Gürcü elçilerden de alıyorlardı. Gerçeği araştırması için Gürcistan'a Yüzbaşı Yazıkov gönderildi. Dış işleri Komisyon başkanı Graf Panin, Yüzbaşı Yazıkov'a Kral Erekle'ye vermek üzere iki mektup vermişti – biri kral hala tahta oturuyorsa ve ikincisi tahttan indirilmişse II. Erekle'ye teslim edilecekti. İkinci mektupta Graf Panin, General Tottleben size böyle davranmak zorunda kaldığını yazmıştı. Yine Graf Panin'in General Tottleben'e yazdığı 16 Temmuz 1770 tarihli mektubundan Rusya Hükümetinin Gürcistan üzerindeki planlarını öğreniyoruz. Graf Panin'e göre Gürcistan uzak olduğundan ve ulaşım zor olduğundan dolayı bu toprakların Rusya İmparatorluğuna katılmasının şuanki şartlarda imkânsız olduğunu gelecekte Ruslar için daha elverişli şartlar olunca bu ülkenin ilhakı gerçekleşecekti.⁴² Bununla beraber General Tottleben'e Kral Erekle'yi tahttan indirdiği halde onu tekrar tahtına oturtmasını tavsiye ediyordu.

Yüzbaşı Yazıkov Gürcistan'a geldiğinde durumu öğrenmeye başladı, Rus askerler ve Gürcü soylular ile görüştü ve Petersburg'a General Tottleben'in Gürcülerle ilişkilerini değerlendiren bir rapor gönderdi. Bu rapora göre General Tottleben Gürcü

⁴¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 258

⁴² Aleksandre Bendiaşvili, v.b. **Rusuli Kolonializmi Sakartveloşi**, Tiflis, Universali, 2015. s. 15

Krallardan kaçınıyordu, onlarla hareket etmek istemiyordu, onlara hakaret ediyordu ve tabii ki Krallar da onunla ortak bir iş yapmak istemiyorlardı.

Yüzbaşı Yazıkov'un raporuna göre, General Tottleben, Osmanlılara karşı savaşan Gürcülere yardım etmesi yerine krallara karşı olan derebeyleri arayıp onlarla temas kurmaya çalışıyordu ve onun faaliyetleri Rusya İmparatorluğunun otoritesini düşürüyordu. General Tottleben başta olmak üzere Rus subaylar, II. Erekle ve I. Solomon tarafından sunulan planları reddederek kendilerine göre davranmaya başladılar. Gürcülerin şikayetlerinden ve Yazıkov'un raporlardan dolayı 1770'te General Tottleben geri çağırılarak, onun yerine General Suhotin tayin edilmesine karar verildi.⁴³

General Suhotin de Gürcistan ve Kafkasya'daki durumu iyi bilmiyordu. Petersburg'dakiler gibi Gürcüler hakkında bilgilerin genel kaynağı sadece General Tottleben'in raporlarıydı. Dolayısıyla Rus birliklerinin yeni komutanı da Gürcü krallara güvenmiyordu. Aldığı talimatlara göre Gürcü ülkelerini Rusya İmparatorluğuna ilhakı için faaliyetler yasaklanıyordu; Rus birliklerin genel amacı Osmanlı ordusunun bir kısmını meşgul edip Balkan Cephesinden uzak tutması için Gürcülerin Türklere karşı savaşa tahrik ve yardım etmesiydi; Ruslar önceden Gürcülere ağır topların yapılması, kaliteli barut üretimi ve şehirlerin Avrupa tarzında düzenlenmesini öğretmeyi planlıyorlardı, fakat General Tottleben'in raporlarından sonra gelecekte modernleştirdiği Osmanlı Padişahının ve İran Şahının tebaası olan Gürcü ordusundan problem yaratmayacağı sebebiyle bu niyetlerinden vazgeçtiler.⁴⁴

13 Mayıs 1771'de Kutaisi'ye gelen General Suhotin, ilk önce Gürcü kralları ve prensleri arasındaki anlaşmazlığı halletmeye çalıştı. Haziran ayında Gürcü Kralları ve Prensleri bir araya getirip Osmanlılara karşı savaşmak için kendisinin hazırlamış olduğu bir senelik planı teklif etti. Bu plan genel olarak Poti Kalesini ele geçirmek için hazırlanmıştı. Bu plana göre Rus birlikleri tamamen Poti Kalesini kuşatacak, Gürcüler ise onların arkasını koruyacaklardı. Kral Erekle ise 10 bin askerle kale muhafızlarına yardım gelmemesi için Ahaltsihe Bölgesine akınlar yapacaktı. Kral Solomon ise 6 bin askerle Ahaltsihe'den İmereti'ye giden yolları koruyacaktı. Guria

⁴³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi... s.657

⁴⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 246

Prensi Karadeniz kıyılarından gelen yolları kontrol altına alacaktı, Trabzon Vilayetinden gelen yolları kapatıp Türklere Poti'ye gitmelerini engellecekti. Prens Dadiani ise Abhazya sınırını kapatacaktı.⁴⁵ General Suhotin, bu harekâtı Gürcüler için yapılacağını söylüyordu, fakat Gürcü krallar ve prensler bu plandan memnun kalmadılar. Her biri, Rus birliğinin kendi menfaatleri için ve diğerlerine karşı kullanmayı düşünüyordu. Fakat Rusların yenilmesini Gürcüler asla istemiyorlardı ve o coğrafyada Türklerle savaşmak için farklı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bu tavsiyeler arasında Poti Kalesine yazın saldırmaktan vazgeçilmeliydi. Fakat General Suhotin, General Tottleben'in raporlarına dayanarak Gürcülere inanmıyordu ve bu tavsiyelere kulak vermedi. Yeteri kadar ağır topları olmadığından Poti Kalesini birkaç hücumla alamadılar, uzun sürecek kuşatmada ise Rioni Nehri kıyılarındaki bataklıktan kaynaklanan hastalıklardan yaklaşık 300 Rus askeri öldü, diğerleri ise savaşmak istemediler. General Suhotin Ekim ayında kuşatmayı kaldırıp Kutaisi'ye dönmek zorunda kaldı.⁴⁶

Genel olarak General Suhotin'in raporuna göre Poti Kalesinin kuşatma sırasında büyük kayıpları vardı: muharebede 4 asker öldürüldü ve 15 kişi yaralandı, 57 asker ise kaçtı. Askerî gücü azalmaya devam etmekteydi. Sonuçta kuşatmayı kaldırdığında General Suhotin'in komutasında 782 sağ ve 1934 hasta askeri kaldı.⁴⁷ Gürcistan'a gelen 4 bin askerden Rusya'ya sadece 2 bini dönebildi. Kalanların bir kısmı savaşlarda öldüler, bir kısmı hastalıkların kurbanı oldu, bir kısmı ise görevden kaçtılar. Kaçak askerlerin bir kısmı Prens Dadiani adamları tarafından tutuklanıp Kral Solomon tarafından yasaklanmasına rağmen Osmanlılara sattılar.⁴⁸ Kaçakların az kısmı farklı yollarla Rusya'ya dönebildi. Fakat bu askerlerin bir kısmı Kral Erekle'nin hizmetine alınıp Gürcü ordusuna hizmet için görevlendirildi. Onlardan topçu birlikleri kuruldu ve onların yardımıyla Kral Erekle kendi ordusunda topçuluğun geliştirilmesini denedi. Kaçak Rus askerlerin yardımıyla yeni toplar da dökmeye ve eskilerini yenilemeye başladı. Rus ordu komutanlığı bu kaçak askerlerin teslim edilmesini

---

⁴⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 247

⁴⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 249

⁴⁷ Apolon Tabuaşvili, Tornike Maruaşvili, "Rusetis Armiis Dezertirebi XVIII Saukunis Sakartveloşi", *Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi*, c. 15, Tiflis 2019. s. 294

⁴⁸ Apolon Tabuaşvili, Tornike Maruaşvili, a.g.m. s. 296

istiyorlardı. Fakat Gürcü tarafı farklı bahaneler ileri sürerek bu istekleri reddettiler.⁴⁹ Rus ordusunda şartların zor olmasından dolayı Rus askerler Gürcistan'da kalmayı tercih ettiler.⁵⁰

Ruslar çıkana kadar Kral Erekle Dağıstanlı sorununu kısmen çözmeyi denedi ve hem Graf Panin'e gönderdiği mektuplarda hem de General Suhotin ile görüşmelerde, kış mevsiminde Car Bölgesine Gürcü-Rus ortak seferi yapılmasını teklif ediyordu. Ona göre kışın kar nedeniyle yollar kapalı olacaktı ve ne Osmanlılar ne de Dağıstanlılar Carlılara yardım edebilirdi. Böylece Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarının önemli üssü kaldırmış olup onların durdurulması için büyük adım atılmış olacaktı. Fakat Ruslar bu planı farklı bahanelerle kabul etmediler.⁵¹

Ne General Tottleben ne de General Suhotin Kafkasya'daki durumun nüanslarını bilmiyorlardı. Petersburg'dan aldığı talimatlar ise ya hatalı ya da yetersizdi. Dolayısıyla Rus temsilcilerin davranışları hatalı ve sıklıkla hem Rusya hem de Gürcü devletlerin menfaatlerine karşıydı. Mesela aldığı talimatlara göre Gürcülere güvenmediğinden Poti seferinden önce Gürcü krallardan rehineler istedi. Gürcüler rehineler verdiler fakat bu güvensizlik onları kızdırdı. Diğer bir hata Guria Prenslерinden Giorgi Gurieli ile ilişki kurmasıydı. Osmanlı taraftarı olan V. Giorgi Gurieli 1771 senenin başlarında İmereti Kral Solomon tarafından azledildi ve onun yerinde kardeşi IV. Mamia Gurieli tayin edildi. General Suhotin'in yardımıyla Giorgi tahtını geri alabildi, fakat Poti Kalesi kuşatması sırasında Giorgi Gurieli yine Osmanlılar tarafına geçti ve gizlice Ruslara karşı faaliyetlere başladı.⁵² Ruslar çıktıktan hemen sonra Kral Solomon, Giorgi Gurieli tahttan indirtip ülkeden kovdu ve yerine yine IV. Mamia Gurieli oturttu.

Böyle başarısızlıklardan ve General Suhotin'in raporlarından sonra Aralık 1771'de Rusya Hükümeti Rus birliklerinin Gürcistan'dan geri çağırılması kararını aldı. Bu askerî faaliyetlerin maliyeti 50000 ruble olduğundan ve düşünmediği canlı kayıplardan Rusya yöneticileri memnun değildiler. Mayıs 1772'de tüm Rus askerî

⁴⁹ Apolon Tabuaşvili, Tornike Maruaşvili, a.g.m. s. 295

⁵⁰ Apolon Tabuaşvili, Tornike Maruaşvili, a.g.m. s. 299-300

⁵¹ Ioseb Alimbaraşvili, a.g.m. s. 61

⁵² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 249

birliği Gürcü müttefiklerin protestosuna rağmen Gürcü topraklarını terk edip Kuzey Kafkasya'ya geçti.⁵³

1.5. Rusya'nın Çekilmesinden Sonra Güney Kafkasya'daki Durum

Rus askerleri Gürcistan'dan çıktıktan sonra Kafkas bölgesinde siyasî durum tamamen sakinleşmedi. Rus askerî birlikleri Gürcü topraklardan çıktıktan sonra Gürcü kralları ve prensleri General Tottleben'in ve diğer Rus subayların kışkırtmalarından dolayı bozulan ilişkilerini düzenlediler. 27 Temmuz 1773'te Sangari Köyünde buluşan II. Erekle ile I. Solomon, eski 1758'te kurduklara birliği yenilediler ve 7 maddeden oluşan yeni bir antlaşma o zamanki söylem gibi "dostluk ve yardımlaşma mektubu" yazdılar. Bu antlaşmaya göre taraflar dış ve iç düşmanlara karşı yardım edeceğine, kaçtığı hain soylulara sığınmayacağına söz veriyorlardı. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'ne ve bölgedeki müttefiklere karşı beraber hareket etmeleri konusunda da anlaştılar.⁵⁴

Yine bu antlaşmaya dayanarak Ekim 1773'te İmereti ve Kartli-Kaheti Krallıklarının birleşik 11 binlik ordusu ansızın Çıldır Vilayetine saldırdı. Osmanlı-Rus savaşı sürmekteydi ve kendini hala Rusya İmparatorluğu müttefiki olarak sayan ve gelecek müzakerelerde Kartli-Kaheti Krallığı menfaatlerini de savunup Çıldır Vilayeti topraklarını ona vereceğini düşünen Kral Erekle aldığı vazifeleri yerine getirmeye ve Osmanlı ordusunun bir kısmını Doğu Anadolu'da meşgul etmeye çalışıyordu. Gürcüler Hertvisi ve Ahalkalaki Kalelerini aldılar, Çıldır Valisinde ise yeteri sayıda asker olmadığından dolayı karşı çıkamadı. Kars'a doğru ilerleyen Gürcüler Kral Solomon'un hastalandığından dolayı Ardahan'dan geri döndüler.⁵⁵ Biraz sonra Ocak 1774'te Çıldır Valisi Dağistan'dan 4 bin asker getirip Samegrelo Prensi ile anlaşarak İmereti'ye saldırdı. Samegrelo Prensi Abazalarla beraber İmereti'ye Kuzey-Batı taraftan saldıracaktı, fakat Kral II. Erekle Kartli-Kaheti ile İmereti Krallıkları arasındaki antlaşmaya göre olaya karışıp müttefiklere yardıma koştu ve İmereti'ye 2 bin asker gönderdi, aynı zamanda Kral Erekle Prens Katsia Dadiani'yi tehdit etti ve

⁵³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 658

⁵⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 252

⁵⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 661

İmereti'ye saldırmasından vazgeçirtti. Samegrelo'dan destek almadığından ve arkadan Kartli-Kaheti ordusunun saldırma tehdidini anlayan Osmanlılar geri çekildiler.⁵⁶

Kral Solomon, Osmanlıların İmereti'den vazgeçmeyeceğini anladı ve Kasım 1774'te Rusya İmparatorluğunun himayesi altına girme arzusu ile Petersburg'a elçi olarak L.Kvinihidze'yi gönderdi. Fakat Osmanlılarla Küçük Kaynarca Antlaşması yapan Rusya Hükümeti onlarla ilişkilerinin bozulmasını istemiyorlardı ve İmereti heyetinin teklifini reddettiler.⁵⁷

1775'te Kral I. Solomon ve Guria Prensi IV. Mamia arasında anlaşmazlıklar başladı. Kral Solomon, Kutaisi'de misafir eden Mamia'nın oğlu, 14 yaşındaki Prens oğlu Davit'i hapsedip kör ettirdi. Guria Prenslığı tamamen İmereti Krallığına bağlanması için 1776'da Guria'ya karşı iki sefer düzenledi. Fakat Gurialı soylular ve halktan sıkı bir direniş ile karşılaştı ve başarıya ulaşamadı. Meydana gelen durumdan V. Giorgi Gurieli yararlanıp Guria Prenslığı tahtını ele geçirdi. Osmanlı taraftarı olan V. Giorgi, ilk dönemde I. Solomon'a sadık kaldı ve Samegrelo Prenslığına karşı savaşlarında yardım ve destek etti. Birleşik İmereti-Guria ordusuna karşı Prens II. Katsia Dadiani bir şey yapamadı ve boyun eğip itaat etmek zorunda kaldı.⁵⁸

Ruslar çıktıktan sonra Osmanlılar Guria Prenslığı üzerine baskılarını arttılar. Çıldır Valisi emriyle Acaralı beyler Guria Prenslığı ile sınır bölgedeki köyleri yağmalamaya başladılar. Biraz sonra ise Guria Prenslığı tahtında başlayan gerginlikten ve Kral Solomon ile Prens Dadiani arasındaki savaştan yararlanarak Kobuleti ve Hino bölgelerini kontrol altına alarak Osmanlı Devleti'ne kattılar.⁵⁹

Rus askerleri Gürcü topraklarından ayrıldıktan sonra Kral Erekle de Petersburg ile daha yakın ilişki kurmayı denedi ve Aralık 1771'de II. Erekle, Patrik Anton ile oğlu Levan başta olmak üzere Petersburg'a bir elçilik daha gönderdi. Bu defa kendi şartlarıyla Rusya İmparatorluğunun himayesi altına girmeyi teklif ediyordu. Kral Erekle 4 bin Rus askerinin daima Gürcistan'da bulunması, Çıldır Vilayetini eline geçirip Kartli-Kaheti Krallığına katılmasına yardım etmesi, Car-Balaken bölgesinin ele geçirilip Dağıstanlıların akınlarının kesilmesinde yardım etmesi, farklı reformlar

⁵⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 253

⁵⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 254

⁵⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 256

⁵⁹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 659

gerçekleştirip krallığını güçlendirmesi için bir miktar borç para verilmesini, Kırım Hanlığında bulunan Gürcü esirlerin vatana dönmesinde yardımcı olmaları istemekteydi. Kartli-Kaheti Krallığı tahtı Erekle'nin varislerine kalacaktı. Gürcü kilisesi ise Gürcü Patrik yönetimi altında olacaktı. Buna karşılık kendi çocuklarından birisi ile Gürcü soylularının çocuklarını Petersburg'a rehine olarak gönderilmesini, Osmanlı Devleti ve İran'a karşı savaşlarda yardım etmesini, Kartli-Kaheti Krallığı'nın madenden gelen kazancının yarısını Rusya'ya verilmesini teklif ediyordu. Fakat Ruslar o dönemde bu teklif ile ilgilendirmediler. Onlar Osmanlı Devleti ile savaştan istediklerini aldılar ve Küçük Kaynarca Antlaşması imzaladıktan sonra Osmanlılarla yeni gerginliğin başlanması istemiyorlardı.⁶⁰

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sırasında II. Erekle, İran'a ortak bir sefer düzenleyerek İran tahtına onlara uygun bir aday oturtmasını tavsiye ediyordu. Böylece Rusya İmparatorluğu istediği imtiyazları alacaktı. Kartli-Kaheti Krallığı ise nihayet İran'ın himayesinden çıkmış olup bu taraftan güvenliğini sağlayacaktı.⁶¹ Fakat Rusya Hükümeti için Osmanlı Devleti ile savaş sürdürürken İran'ın tarafsızlığı önemliydi. Ayrıca Kerim Han Zend tarafından Rus tüccarına verilen haklar Petersburg için o dönemde yeterliydi ve Kral Erekle onları ikna edemedi. Ruslar İran'la ilişkilerini bozmadan Erekle'yi ve Gürcüleri, Osmanlı ordusunun bir kısmını Kafkasya cephesinde meşgul etmeleri için kullandılar. Onların genel amacı Osmanlıların elinden Kırım'ın alınmasıydı ve bu amaca ulaştıktan sonra Gürcülerin menfaatleri ikinci sıraya atılmış oldu.⁶²

Rus ordusunda bulunan diğer subaylar ve memurlar da Gürcülerin menfaatlerine ve mevcut olan durumu gözönüne almadan önceden aldığı talimatlara göre davranıyordu. Mesela, Rusya Hükümeti temsilcisi Lvov, Kral Erekle'yi etkilemeyi çalışıp Osmanlılara karşı savaşmaya her zaman çağırıyordu. Atskuri Kalesinde General Tottleben tarafından Gürcüleri bırakmasından ve Rus askerlerin Gürcistan'dan çıktıktan sonra bile Lvov Türklere saldırı tavsiyesini devam ettiriyordu. Yine onun tavsiyesiyle Gürcüler savaşla ele geçirdiği Hertvisi Kalesini bırakıp geri döndüler. Gürcülerle ilişkilerinde Lvov'un amacı Osmanlı ordusunun bir kısmını

⁶⁰ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 751

⁶¹ Luiza Şengelia, a.g.e. s. 120

⁶² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 678

Balkanlardan ayrı bir cephede meşgul etmeleri ve barış müzakereleri başladıktan sonra yeni sorunların Gürcülerden yaratılmaması olduğu anlaşıyor.⁶³

Gürcistan'a gönderilen Rus ordusu genel amaçlarına varamadı – Osmanlılar, Rus ve Gürcü askerlerinin birleşik hareketlerini dikkatle izliyorlardı. Fakat Balkan cephesinden Kafkasya'ya sınırlarını savunmak için bir kıta asker göndermediler. General Tottleben de bu amaç için bir şey yapmadı. İmparatoriçeye kendini göstermek için daha çok çaba harcadı ve Rusya İmparatorluğuna yeni topraklar eklemeye çalıştı. Bunun yerine Rusya Hükümetine Kafkasya bölgesindeki siyasî, askerî ve ekonomik durumu hakkında yanlış bilgiler vererek hatalı kararların alınmasına neden oldu.

Rus birliklerinin Gürcü topraklarında geçirdikleri yaklaşık üç sene bölgenin tarihinde yeni bir sayfa açıldı ve dolayısıyla büyük önem taşınmaktaydı. Kafkasya işleri ile ilgilenen Rus memurlar ve askerî komutanlar bölgedeki durumu iyi bilmediğinden hareketler için pasif plan yaptılar ve Osmanlılara karşı sadece Gürcülerin savaşmasını istiyorlardı. Fakat Rusların pasif plandan dolayı Gürcüler de aktif faaliyetlerini gerçekleştiremediler. Rus İmparatoriçesi II. Yekaterina bu başarısızlığında Gürcü kralları ve prensleri suçladı. Fakat Rusya yöneticileri Rus komutanlar tarafından Gürcülerin birbirlerine karşı kışkırtılmasını ve entrikaların başlamasını dikkate almıyorlardı.

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında Rusların tarafını tutan Kral Erekle hem Osmanlıları hem İran'ı hem de Kuzey Kafkasyalıları kızdırdı ve her taraftan baskı artmaya başladı. Fakat II. Erekle rakipler arasında anlaşmazlıklarını kullanarak uygun diplomatik faaliyetler sayesinde kendi uluslararası saygınlığını düzeltti ve devletini güçlendirdi.

1.6. Küçük Kaynarca Antlaşması

Yaz 1771'de General Dolgorukov Komutasındaki Rus ordusu Kırım Yarımadasına girip işgal etti. 1 Kasım 1772'de Rusya İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı arasında Karasu Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın 3. maddesi ile Taman

---

⁶³ İvane Cavahişvili, **Damokidebuleba Rusetsa da Sakartvelos Şoris XVIII Saukuneşi**, Tiflis, 1918. s. 18; Şota Lomsadze, a.g.e. s. 84

Yarımadası'nı ve Kuban bölgesinin Kırım Hanlığına ait olduğu kabul ediliyordu. Buna karşılık Kırım Hanlığı Küçük ve Büyük Kabarda üzerindeki haklarından vazgeçerek bu toprakların Rusya'ya ait olduğunu kabul ediyordu.⁶⁴

Balkanlarda Rusların başarılı ilerlemesinden ve Sultan III. Mustafa'nın vefatından dolayı Babıali barış için Rus komutanlığı ile müzakerelere başladı. 10 Temmuz 1774'te Tuna Nehri kıyısında Küçük Kaynarca köyünde taraflar barış antlaşması imzaladılar.⁶⁵

Rusya İmparatorluğu için çok avantajlı Küçük Kaynarca Antlaşmasına göre; savaş sırasında ele geçirilen Besarabya'nın, Eflak'ın, Boğdan'ın ve Ege Adalarının Osmanlı Devleti'ne geri vermesine rağmen, Rusya İmparatorluğu hem Balkanlarda hem Kafkasya'da büyük kazançlar elde ediyordu. Daha önce Osmanlı Devleti tebaası olan Kırım Hanlığı, Büyük ve Küçük Kabarda ve Kuzey Kafkasya'da oturan diğer kabileler Rusya İmparatorluğuna dahil oldu ya da nüfuzu altına girdi.⁶⁶

Antlaşmaya göre Kırım Hanlığı Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız devlet oluyordu; Kuzey Kafkasya Rusya İmparatorluğunun nüfuz bölgesi oldu; Rus ticari gemileri Karadeniz'de ve Akdeniz'de rahatça hareket edip boğazlardan serbestçe geçebilirlerdi ve Osmanlı limanlarında da kalabilirlerdi. Rusya İmparatorluğu da Fransa ve İngiltere'ye verilen kapitülasyonlardan yararlandı. İstanbul'da daimî elçilik bulundurup Panslavizm siyasetini yayması için Balkanlarda istediği yerde konsolosluk açacaktı. Osmanlı Devleti, savaş tazminatı olarak Rusya'ya 5 bin kese akçe ödeyecekti.⁶⁷

Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya İmparatorluğu Kafkasya siyasetinde Kırım Hanlığı ve Kabarda sorunlarını çözdü ve bundan sonra Osmanlı Devleti ile ilişkilerinde gündeme Gürcistan konusu gelecekti. Fakat Rusya Hükümeti, Gürcistan konusu ile daha aktif şekilde ilgilenmek için acele etmiyordu.

Küçük Kaynarca Antlaşmasına göre Rusya, Batı Gürcistan'da Osmanlı hakimiyetini tanıyordu. Antlaşma, kendileri için daha iyi şartlar bekleyen Gürcüler

⁶⁴ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 259

⁶⁵ Vahtang Guruli, **Sakartvelo da Gare Samkaro (Sakartvelos İstoriuli Teritoriebis Ganatsileba Ruset-İran-Osmalets Şoris 1700-1921)**, Tiflis, Universali, 2011. s. 37

⁶⁶ Trafim Yuzefoviç, **Dogovori Rossii s Vostokom: Politiceskiye i Torgoviye**, Moskova, 2005. s. 56

⁶⁷ Hüseyin Kaleli, a.g.m. s.52

için hayal kırıklığı oldu.⁶⁸ Antlaşma ve bu antlaşmanın 23. maddesinin Batı Gürcistan hakkında olduğunu Kral Solomon Rus İmparatoriçesi II. Yekaterina'nın mektubundan öğrendi. Bu maddeye göre Batı Gürcistan'da ele geçirilen kalelerin eski sahiplerine verilmesi gerekmekteydi. Bu ifade net değildi ve tartışmalıydı. Ruslar bu ifadeyi gelecekte siyasî ticaret için kullanmak amacıyla koymuşlar: Osmanlılar bu toprakların sahibi olarak kendisini sayarak oradaki kalelerin teslim edilmesini istediler. Ruslar ise bu kalelerin en eski sahiplerine yani İmeretilere verilmesini düşünüp⁶⁹ gelecekte bu maddenin kendi menfaatleri için kullanmayı planlıyorlardı. Fakat 23. madde tam olarak uygulanamadı. Çünkü I. Solomon, kaleleri aldıktan hemen sonra 1770'te yaktırdı. Savaşta büyük zarar gören Osmanlı Devleti ise merkezden uzak olan bu kaleleri tekrar inşa etmeye gücü yetmedi.⁷⁰ Yine de Küçük Kaynarca Antlaşmasında Gürcüler için olumlu taraflar da vardı: bu antlaşmaya göre İmereti Krallığı ödeyeceği haracı artık genç oğlan ve kızlarla vermeyecekti.⁷¹ Osmanlılara karşı savaşanlar ise affedilecekti. Ayrıca Karadeniz kıyılarındaki kaleleri hala Osmanlıların elinde bulunmasına rağmen iç İmereti'de Türk askerlerin sayısı azaltıldı. Esir ticareti tamamen kaldırıldı. Derebeyleri itaat altına alınmaya başlandı, nüfus arttı ve ülke güçlenip zenginleşmeye başladı.⁷²

Savaşta sonra Rusya İmparatorluğu Kafkasya bölgesinde daha serbest hareket etmeye başladı. Bundan sonra Kafkasya siyasetini sürdürürken kendi menfaatlerine aykırı olan yerli halkların düşüncelerini dikkate almamaya başladı. Elde ettiği nüfuzunu koruyup arttırmak için Kafkasya Askerî Hattının güçlendirilmesine devam etti.⁷³ Fakat İran ve Osmanlı Devleti'nin nüfuzu hala güçlüydü.

Kırım Hanlığının İstanbul'un kontrolünden çıkışı Osmanlı Devleti için büyük kayıptı. Kırım Tatarları Osmanlıların önemli müttefiği, Kefe şehri ise Karadeniz ve Kuzey Kafkasya'yı kontrol etmek için önemli üstü. Kırım olmadan İstanbul ile

⁶⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 262

⁶⁹ Rıza Karagöz, "Osmanlı İmparatorluğu Kafkasya Siyaseti", Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 1993. s. 111; Vahtang Guruli, a.g.e. s. 39

⁷⁰ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 662-663; Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 254; Miheil Gonikaşvili, *İmereti XVIII-XIX Saukuneta Micnaze*, Tiflis, Metsniereba, 1979. s.78-79

⁷¹ Trafim Yuzefoviç, a.g.e. s. 57

⁷² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 256; Trafim Yuzefoviç, a.g.e. s.56-57

⁷³ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 219

Karadenizin kuzey ve doğu kıyılarındaki kaleleri ile arasındaki irtibat ve ulaşım zor olacaktı ve zamanla Kafkasya’da Osmanlı nüfuzunun azalmasına sebep olacaktı.⁷⁴

1768-74 Osmanlı-Rus savaşından sonra Babıali, Rusların yeni bir saldırısına karşı Poti Kalesi’ni takviye etmek ve Abazaların desteğini kazanmak için Çıldır Valisi Süleyman Paşa’yı görevlendirdi ve mali destekği arttırdı. 17 Mart 1772’de Süleyman Paşa vasıtasıyla Abaza beylerine 15000 kuruş gönderildi. Temmuz 1772’de Canik sancağından toplanan ve altı aylık maaşları 27000 kuruş olan ve maaşları hazineden ödenen 1000 asker kalede görevlendirildi. Süleyman Paşa’ya, Nisan 1773’te Poti Kalesi muhafazası şartıyla Gönve Sancağı da verildi.⁷⁵

Küçük Kaynarca Antlaşmasının imzalamasından sonra Ruslar Kuzey Kafkasya’da baskılarını arttırmıştı. Osmanlılar, Kuzey Kafkasya’daki kalelerini güçlendirmek ve Ruslara karşı Çerkezleri, Abazaları ve diğer halkları organize etmek için faaliyetlere başladılar.

Gürcü kralları savaştan sonraki durumdan memnun değildiler: hayal ettikleri toprakları birleştiremediler; iç ve dış düşmanlardan kurtulamadılar, istikrara ulaşamadılar; Ruslarla beraber savaşa katıldıklarından dolayı Osmanlılarla iyi olan ilişkileri bozuldu, İranlılara da endişe ile bakmaya başladılar; Ruslara yardım etmeleri yüzünden hem Osmanlı Devleti’nden hem de İran tarafından tehlike arttı. Ruslar ise Gürcü müttefiklerini korumasız bırakıp ordularını geri götürdüler.

2. Kral II. Erekle’nin Osmanlı Devleti ile Antlaşması

XVIII. yüzyılın 70’li yıllarında Kartli-Kaheti Kralı Erekle ile Çıldır Valisi Süleyman Paşa arasındaki mücadele Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandıktan sonra da devam etmekteydi. Süleyman Paşa Dağıstanlıları Gürcülere karşı yağmalayıcı seferlere çağırıyordu ve eline geçirdiği esirler ile ganimetleri elverişli fiyatla satın alıyordu. Süleyman Paşa komutası altında olan Osmanlı askerleri ile Kartli’ye de saldırıyordu. II. Erekle de hem Dağıstan’a hem Çıldır Vilayeti topraklarına küçük seferler düzenliyordu ve onları rahat bırakmıyordu.

⁷⁴ Otar Giginışvili, “Sakartvelo Osmaletis Sagareo Politikaşı XVIII Saukunis Ukanasknel Meothedşı”, TSU Şromebi – Ağmosavletmtsodnobs Seria, c. 73, Tiflis, 1959. s. 218

⁷⁵ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 259

Doğu sınırında asayişsizliği önlemek ve kargaşadan kurtulmak için Babıali, İran Hükümetinden Kartli-Kaheti Kralının Osmanlılara karşı faaliyetlerini durdurmasını istedi çünkü resmi olarak Kral Erekle şahın tebaasıydı. Kral Erekle İsfahan'dan aldığı mektupta Kerim Han Zend'in onun faaliyetlerinden memnun olmadığını öğrendi ve Rusya'dan da yardım beklemediğinden dolayı Osmanlı Devleti'ne karşı tek başına kaldığını anladı. Bu sebeple Babıali ile ilişkilerini düzeltme kararı aldı ve bu konuda Çıldır Valisi Süleyman Paşa ile müzakerelere başladı.⁷⁶

1775'te Osmanlı Devleti ve İran arasında başlayan savaşın ardından Osmanlı Hükümeti Doğu Anadolu'da ordu toplamaya başladı. İlk dönemde Kerim Han Zend başarı sağladı, Basra şehrini ele geçirdi ve Osmanlıları geri püskürtebildi. İranlıların güçlerini dağıtmak için Babıali, İran'a kuzeyden vurmak için Kafkasya'da müttefik aramaya başladı. II. Erekle bu fırsatı kendi için kullandı ve 1776'da Osmanlılarla müzakereler yoğunlaştı ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa ile dostluk tesis edilebildi.

Osmanlı Devleti ile ilişkilerini düzenlenmesi için II. Erekle'nin bir sebebi daha vardı: Gürcü Kral, Kerim Han Zend'e güvenmiyordu. Çünkü Kartli Krallığı tahtında onun rakibi Aleksandre Bakar oğlu birkaç senedir Şiraz'da bulunuyordu ve İranlılar tarafından o, Kartli'yi Erekle'nin elinden alması için kullanılacağını düşünüyordu.⁷⁷

1776'da II. Erekle, Kartli-Kaheti Krallığı elçisi olarak seçtiği Tiflisli bir Ermeni – Gurgina Enakolopaşvili (Mirza Gurgina) Çıldır Valisi Süleyman Paşa'nın temsilcisi ile İstanbul'a gitti ve Sadrazam Yağlıkçızade Derviş Mehmet Paşa'ya mektup götürdü.⁷⁸ Sadrazam Derviş Mehmet Paşa bu girişime şüphe ile bakıyordu. Fakat Kral Erekle'nin elçisi onu Gürcülerin Rusya ile ilişkilerini Dağıstanlıların Gürcü şehir ve köylerine saldırıp yağmalamalarından dolayı sürdürdüğünde ve İran ile savaşta Kafkasya hanlıklarını Osmanlılar tarafına çekebileceğine ikna edebildi.⁷⁹ Osmanlı-İran savaşında İranlıların başarısından endişe duyan Babıali, Kafkasya

⁷⁶ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 755

⁷⁷ Roman Gogolauri, “**Kartli-Kahet-Osmaletis Helşekrulebis Sakithistvis**”, *Mesheti*, VI-VII, Tiflis-Ahaltsihe, TSU Gamomtsemloba, 2005. s. 175

⁷⁸ Özgür Türker, Abdolvahid Soofizadeh, “**Gürcistan'ın Rus Himayesine girmesi ve Sonuçları: Georgevsk Antlaşması'ndan Ağa Muhammed Han'ın Tiflis Seferi'ne**”, *History Studies*, c. 7, sayı 3. y.y. 2015. s. 152-153; Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet (Tertibi Cedid)**, yay. haz. Sadık Emre Karakuş, Murat Babuçoğlu, Ankara, 2017. s. 362

⁷⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.136

hanlıklarının savaş hakkındaki düşüncelerine önem veriyordu ve dolayısıyla Kral Erekle'nin barış teklifini sevinerek kabul etti. 1776'da imzalanan gizli antlaşmaya göre II. Erekle, Sultanın tebaası altına girmiş oluyordu ve bu savaşta tarafız kalacaktı: İran'a karşı savaşan Osmanlılara karşı mücadele etmeyecekti, fakat İran'a giden Osmanlı ordusuna da Kafkasya topraklarından geçmesine de izin vermeyecekti. Ayrıca Kerim Han Zend, Kafkasya yoluyla Osmanlılara vurmaya kalkarsa Kral Erekle, Hoy yöneticisi Ahmet Han ve Revan yöneticisi Hüseyin Ali Han ile beraber ona karşı çıkıp Çıldır Valisi Süleyman Paşa ve Kars'ta olan canibi Seraskeri Haç Ali Paşa ordularına katılıp İranlılara karşı savaşacağına söz vermişti.⁸⁰ Kafkasya hanlarının desteğini sağlamak ve onların sözlerini tutmaları için birer at ve Kral Erekle'ye bin altın ve kürk, Hüseyin Ali Hana 2 bin altın ve Ahmet Hana 1,5 bin altın gönderildi.⁸¹

İran ile savaş başlamadan önce Osmanlı Devleti'nin taşra vilayetlerinde problemler vardı. 1776'da Mısır, Suriye ve Filistin'de isyanlar başladı ve onları bastırmasına rağmen gergin durum devam etmekteydi.⁸² Kerim Handan gelen tehlikeden dolayı, özellikle Doğu Anadolu'nun göçebeler tarafından Osmanlı ordusuna ve gönderilen erzaklara saldırılar başladıktan sonra Babıali için Kral Erekle'nin önemi arttı.⁸³ Divan-ı Hümayunda II. Erekle'ye ve ona tabii olan prenslere 2 bin at ve elmaslı hançerler göndermesi görüşmelerin önemini göstermektedir. Sonuçta II. Erekle'ye tamamen güvenilmediğinden dolayı bu hediyeler Gürcistan'a gönderilmedi.⁸⁴

Bu savaşta Osmanlılar için Gürcülerin tarafsızlığı çok önemliydi. Onlardan yardım almazsa da Türklere karşı savaşmayıp İranlılara yardım edilmediği takdirde doğuda problemin artması önlenebilirdi. Kral Erekle için ise bu antlaşma dış tehlikeleri durdurarak korunacaktı ve Kartli-Kaheti Krallığının güçlenmesi ve geliştirilmesi için çalışmalara devam edecekti.⁸⁵ Osmanlı Devleti ile antlaşmanın en olumlu tarafı Çıldır

⁸⁰ Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e. s. 363

⁸¹ Sinem Özyücel, "II. İrakli Dönemi Gürcistan'ın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 2013. s. 81

⁸² Hayri Çapraz, "1740-1792 Osmanlı-Rus Münasebetleri (Siyasî ve Ticarî)", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 1997. s. 91

⁸³ Otar Gigineişvili, a.g.m. s. 222

⁸⁴ Otar Gigineişvili, a.g.m. s. 223

⁸⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.121; Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 756

ve diğer sınır vilayetlerinde bulunan Gürcü esirlerin vatana dönmesine izin verilmesiydi. Ayrıca Kartli-Kaheti'ye saldırmak için Ahaltsihe'de toplanan Lezgilerin kutası dağıtıldı ve planladığı sefer iptal edildi.⁸⁶ Osmanlı Devleti, Kafkasya ülkeleri arasındaki çekişme ve düşmanlıkları, Rusya'nın bundan yararlanmaması için ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Çıldır Valisi Süleyman Paşa, Kuba Hanı Feth Ali Han, Şeki Hanı Hüseyin Han, Gazi Kumık Şamhalı Mehmet Han ittifak ederek Şuşa ve Karabağ Hanı İbrahim Halil Han'ın üzerine yürümeye hazırlandıklarını bildirmesi üzerine Sultan I. Abdülhamid 25 Temmuz 1779'da Feth Ali Han'a bir ferman göndererek yürüyüşün durdurulmasını emretti.⁸⁷

II. Erekle Osmanlılarla anlaşıp Sultan'ın himayesine girmesi Çıldır Valisi Süleyman Paşa için de çok önemliydi, çünkü rakibi Canikli Hacı Ali Paşa'ya karşı güçlü bir müttefik bulmuş oluyordu.⁸⁸

Osmanlılarla savaş sırasında İran Hükümdarı Kerim Han Zend de Kafkasya hanlıklarını ve Kartli-Kaheti Krallığını kendi tarafına çekmeye çalıştı, fakat başaramadı. Revan Hükümdarı Hüseyin Ali Han ve Hoy Hükümdarı Ahmet Han, Canikli Ali Paşa vasıtasıyla İstanbul'a mektup göndererek kendilerinin Kerim Han Zend'den korunmasını istediler ve II. Erekle ile ittifak halinde hizmete hazır olduklarını bildirdiler. İstanbul'dan II. Erekle'ye ve Hanlara para ve hediyeler gönderilip Canikli Hacı Ali Paşa'ya ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya gerektiği halde onlara yardıma gitmesi emredildi. II. Erekle, Sultan I. Abdülhamit'in gönderdiği hilatı giyerek Padişah'ın hakimiyetini son defa tanıdı.⁸⁹

1776'da Osmanlılarla yaptığı antlaşma ile Kral Erekle Osmanlı Devleti'nin müttefiği olmuştu. Fakat Kerim Han Zend tabii ki bunu kabul etmeyip 1778'de Türklere karşı savaştaki başarısından sonra II. Erekle'ye Kartli-Kaheti Krallığının İran'ın tebaasını olduğunu hatırlattı. İran Hükümdarı Gürcülerin itaate sadece mektupla dönmeyeceklerini biliyordu ve Gürcülere karşı bir sefer düzenlenmesi için bölgede müttefik aramaya başladı. Doğal olarak karşısına Dağıstanlılar müttefik

---

⁸⁶ Ketevan Nadiradze, “Erekle Mepis Mesaidumle – Mirza Gurgina”, *Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi*, c. 2, Tiflis, Meridiani, 2011. s. 313

⁸⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s.279

⁸⁸ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 680

⁸⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s.277

çıktı.⁹⁰ Onlar için yağmalamaya kim ile gittikleri fark etmiyordu. Kerim Han Dağıstan'a değerli hediyeler gönderip ortak sefer hazırlamaya da başladı, fakat Kerim Han Zend 1 Mart 1779'da vefat etti.

Kerim Han Zend'in ölümünden ve ondan sonra İran'da başlayan taht kavgasından dolayı Kartli-Kaheti'nin uluslararası durumu değişmiş oldu. Babiali, Gürcüleri en çok İran'a karşı kullanmayı düşünüyordu ve İran'da iç savaşın sürmesi halinde Gürcülerin önemi düştü. Hem de Rusya ya da İran ile savaşta ve müttefik olan Dağıstan hanlıkları direk irtibat kurulması için Gürcü topraklarının tamamen kontrol altına alınması daha büyük önem taşımaktaydı.⁹¹ Hem de Güney Kafkasya'ya Rusya'nın bir daha geçmemesi için hazırlıklar yapılması gerekmekteydi. Babiali, Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerine – Kuzey Kafkasya'da kaleler zinciri inşaatına, Kuzey Kafkasyalılar ve Kırım Hanlığı arasında esir ticaretini engellemesine, Güney Kafkasya Hanlıklarına hediyeler göndererek onları kendi tarafına çekmeye çalışmasına ve Gürcü elçilerin sık sık Petersburg'a gidişlerini – endişeyle izliyordu.⁹²

Osmanlılar Gürcülerle yaptığı antlaşmayı tamamen gizli tutmuşlardır. İstanbul'da Rusya Elçisi Stahiyev'in Gürcü elçiliği hakkında fazla bilgiler toplanamadı ve ilk raporlarda elçiye kötü davranıp sadece sadrazam ile görüştüğünü yazıyordu. Fakat sonraki raporda Stahiyev Erekle'nin elçisinin Sultan I. Abdülhamit tarafından kabul edildiğini ve Gürcülerle bir dostluk antlaşması yapılmasının emredildiğini yazmıştı. Tüm çabalarına rağmen Stahiyev, antlaşma metni bulamadı ve maddelerini öğrenemedi. Stahiyev antlaşma hakkında sadece Kral Erekle tarafından İran'a karşı ittifak teklif ettiğini öğrendi.⁹³ 1780'de İstanbul'a II. Erekle'nin bir elçisi Gürcü asıllı Müslüman olan tüccar Karum Ağa da geldi. Osmanlılar bu elçiyi de sakladılar ve Stahiyev bundan da fazla bilgi öğrenemedi.⁹⁴ Kral II. Erekle, sonraki yıllarda Rusya İmparatorluğu ile yapılan Georgevsk Antlaşması gibi daha kapsamlı bir antlaşmayı, Osmanlı Devleti ile de imzalamayı düşünüyordu ve bu konuda müzakereleri yoğunlaştırmaya çalışıyordu. Kral Erekle Doğu Gürcistan'ın İran'ın

⁹⁰ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 226

⁹¹ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 227; Otar Giginışvili, “**Kuçük-Kainarcis Zavis Şemdgomi Periodis Turketis Saşinao Mdgomareobis Sakitxistvis (1774-1777)**”, **Mahlobeli Ağmosavletis İstoriis Sakithebi**, Tiflis, 1963. s. 56-57

⁹² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 279

⁹³ Niko Berdzenışvili, **Sakartvelos İstoriis Sakithebi**, c. IV, Tiflis, Metsniereba, 1967. s. 168

⁹⁴ Niko Berdzenışvili, a.g.e. s. 169

himaye bölgesi sayıldığını biliyordu, fakat Türkler, Kerim Han Zend'i yenip barış antlaşmasında Kartli-Kaheti Krallığı hakkında bir madde olup Gürcüleri İran tebaasından kurtarabileceğini düşünmüştü.⁹⁵ Ona göre Osmanlı Padişahının himayesi altında olan Kartli-Kaheti Krallığı Gürcü toprakları birleştirip Kafkas Bölgesinde en güçlü devlet haline gelecekti ve tüm Kafkasya'yı Osmanlı tarafına geçirecekti.⁹⁶ Fakat Kerim Han Zend'in ölümü bu planları iptal etti.

Gürcülerle savaşa girmemesi ve dolayısıyla Rusya ile yeni savaştan kaçmak için Osmanlılar, Gürcülere karşı yine Dağıstanlı feodalleri çağırdılar. Böylece Dağıstanlıların aracılığıyla Gürcistan-Rusya arasındaki ilişkileri de engelleyeceğini, Rus kuvvetlerinin bir kısmını Kafkasya cephesinde meşgul edince Kırım'a saldırmanın kolay olacağını düşünüyorlardı.⁹⁷

2.1. Kral II. Erekle'nin Kuzey Kafkasya ile İlişkileri

Osmanlılarla antlaşma yapılmasına rağmen Gürcistan'ın genel problemi hala Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarıydı. Çıldır Valisi Dağıstan'a elçi gönderip Gürcülerin Osmanlı Padişahı'nın himayesi altına girdiğini artık Gürcülere karşı yağmalayıcı seferlerden vazgeçmelerini emretti. Dağıstanlı Feodaller, Çıldır Valisinin ve Osmanlı Padişahı'nın emirlerine uymayarak akınlarına devam ettiler.

İstanbul'dan emrine rağmen Dağıstanlılar Gürcistan'a saldırılarını azaltmıyorlardı ama şimdi daha düzgün seferler düzenlemeye başladılar. Kral Erekle nöbetçi ordu aracılığıyla bu probleme karşı da dayanabilirdi, fakat ülkesi için bu saldırılar çok zararlıydı ve sadece "Nöbetçi Ordu" yeterli değildi. Bu zorluklardan dolayı dış düşmanlara karşı tek başına kalan Kral Erekle güçlü müttefik bulmak üzere harekete geçti.

1750'li yıllarda Dağıstanlı akıncılara ve Kafkasya Hanlıklarına karşı Çerkez kiralık askerlerinin başarılı savaşlarında II. Erekle Çerkez kiralık askerlerinin kullanılmasını olumlu değerlendirdi ve Rusya'dan askerî ve maddi yardım alamadığından, 1778'de Kabarda'dan asker getirme konusu tekrar gündeme geldi.

---

⁹⁵ Roman Gogolauri, a.g.m. s. 175

⁹⁶ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s. 169

⁹⁷ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 229

“Nöbetçi Ordu” ile Çerkezlerin kullanılması Kartli-Kaheti Krallığının askeri gücünün arttıracaktı ve Kafkasya bölgesinde otorite kazanacaktı. Kral Erekle, askerler ile ailelerini de getirip Gürcistan’a yerleştirilmesini de düşünüyordu. Böylece yüzyıllar boyunca savaşlardan ve akınlardan dolayı insan kaynakları kaybeden ülkeye Çerkezlerin geçişi büyük katkı olacaktı.⁹⁸

Kral Erekle, Çarlık Rusya’nın Kuzey Kafkasya’daki sürdürdüğü siyasetten Çerkezlerin memnun olmadığını biliyordu ve bundan yararlanarak Kabarda’dan aileleri ile Çerkezlerin getirilmesi için oraya elçiler gönderdi. Gürcülerin bu eylemi hakkında Rusya yanlılar Çerkezlerden Kafkasya’daki Rus ordusu komutanlığı haberdarıydı.

Rusya Hükümeti Çerkezlerin Gürcistan’a gidip oraya yerleşmesine karşı çıktı. Rusya yeni kurduğu stanitsaların yakınlarında Kafkasya’ya yerleştirilmeye başlanan Kozaklar ve diğer Kafkasyalı milletler içinde Çerkez nüfusunun büyük bir kısmı ayrılıp Gürcistan’a gitmesi onların planlarına aykırıydı. Ayrıca Çerkezler iyi bir savaşçı olduklarından Rusya ordusunda önemli yer almaktaydılar ve Kral Erekle’nin isteğine göre bu savaşçıları kaybetmeyi de istemiyorlardı. Bununla beraber Gürcü Devleti’nin güçlenmesi de Rusların planlarına aykırı oluyordu. Dolayısıyla Kuzey Kafkasya’ya giden Gürcü elçiler, oradaki Rus askerî memurlar tarafından engelleniyorlardı. 1778’de Kabarda’ya gidecek olan Gürcü elçileri Mozdok kalesinde durdurdular ve ilerlemelerine izin vermediler. Bundan sonra Kral Erekle Çerkezlere elçileri gizlice gönderiyordu. Fakat oradaki Rus memurlar durumun farkındayı ve onlara karşı çıkıp Çerkezlerin topluca gitmesine engel oluyorlardı.⁹⁹

Osmanlı Devleti ile antlaşma yaptıktan sonra II. Erekle Kafkasya hanlıklarına yönelik daha özgür bir siyaset yürütmeye başladı. Fakat bölgede siyasî durum da değişti. Kuba ve Derbent hükümdarı Feth Ali Han Kafkasya hanlıklarından bir koalisyon kurarak Kartli-Kaheti Krallığına karşı hareket etmeye başladı. Önce II. Erekle tebaası olan Gence ve Revan Hanlıkları Gürcülere karşı isyana teşvik etti. 1780’de ise Karabağ Hanlığına saldırdı. Fakat Kral Erekle mütefiğinin yardımına gitti

⁹⁸ Teimuraz Botsvadze, **Sakartvelo-Kabardos Urtiertobis İstoriidan (XVI-XVIII. ss.)**, Tiflis, 1963. s. 113

⁹⁹ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 115

ve Gürcü-Karabağ birleşmiş ordusu Feth Ali Hanı yenip geriye çevirdi.¹⁰⁰ Müttefikler, Gence'yi aldılar ve Gence Hanlığı topraklarını aralarında böldüler.¹⁰¹ Gence şehri Tiflis'e bağlandı ve orada Kral Erekle'nin temsilcisi soylu Andronikaşvili tayin edildi.¹⁰²

Feth Ali Han da Rusların müttefiği olarak sayılırdı ve Kuba Hanlığı ile çatışmalar hakkında II. Erekle Georgevsk'e haber gönderdi. Kartli-Kaheti Krallığı, Kuba-Derbent Hanlığı ve Karabağ Hanlığı Kafkasya'nın en güçlü devletleriydi ve onlar arasında savaş çok kanlı olup herkese büyük zararı olacaktı. Böylece Kral Erekle, Rusların yardımıyla Feth Ali Hanın durdurulmasına ve Kafkasya'da barışın korumasına çalıştı.¹⁰³

Gence sorunu çözüldükten sonra II. Erekle Revan Hanlığına saldırdı. II. Erekle hanlığı tamamen kaldırıp Gürcü topraklarına katmayı istedi, fakat Aleksandre Bakar oğlu isyanı başladı ve Kral Erekle planlarını değiştirmek zorunda kaldı. Revan seferini sonlandırıp Kartli'ye döndü.¹⁰⁴ Farklı düşüncelere göre Revan Hanlığından sonra Kral Erekle İmereti Krallığı sorununu da çözecekti ve bu rivayetlerden dolayı Kral I. Solomon endişe ediyordu.

2.2. Kral Erekle'nin Avrupa Devletleri ile İlişkileri Kurma Çabası

1780'li yıllarda Kral Erekle Avrupa Devletleri ile temas kurmaya çalıştı. II. Erekle kendi devletinin ilerlemesinin ve güçlenmesinin Gürcü topraklarının birleştirilmesinde ve gerekli reformların gerçekleştirilip askerî teknolojinin genişletilerek Avrupa tarzı bir devletin kurulmasında görüyordu. Avrupa Devletleri ile ilişki kuramadığı durumda bu planları Rusya'nın yardımı ve desteği ile gerçekleştirmeyi düşünüyordu.¹⁰⁵ Rusya'dan böyle yardım alamadığında Avrupa ile ilişki kurmak için yollar aramaya başladı. Avrupa'daki siyasî, askerî ve teknolojik gelişmeleri Kral Erekle Gürcistan'da bulunan Katolik misyonerlerden öğreniyordu ve

¹⁰⁰ Miheil Samsonadze, a.g.m. s. 96

¹⁰¹ Şafika Hamidova, a.g.e. s. 80

¹⁰² Davit Batonişvili, **Ahali İstoria**, Ed. N. Berdzenişvili, Tiflis 1941. s. 14

¹⁰³ Miheil Samsonadze, a.g.m. s. 100

¹⁰⁴ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 762-763

¹⁰⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 688

onların önemini de iyice anlayabiliyordu. Bunun için Gürcistan'a gelen Katolik misyonerlerle daha yakın bağlantı kurdu.

Gürcistan'ın önceki Krallarından farklı olarak Kral Erekle Rusya'dan ve Avrupa ülkelerinden askeri yardım istemiyordu. Bu ülkelerin yardımıyla kendi devletinin modernleştirmeyi ve çağdaş silahlarla donatılmış disiplinli bir ordu kurmayı planlıyordu. Bu amaçla Avrupa Devletlerinden bir miktar borç para alıp daha güçlü düzenli ordu kurmanın yanında Avrupa'dan askerî uzmanlar getirmek istiyordu. Kral, Avrupa ordusu şeklinde eğitilmiş ve teknolojik gelişmelerle silahlandırılmış Gürcü ordusu daha büyük orduları yenebilecekti ve böyle ordularla tanışan düşmanlar bir daha saldırmaya cesaret edemeyeceğine inanıyordu.

Gürcistan'da olan Katolik misyonerler Roma'ya gönderdiği mektuplarda Kral Erekle'ye yardım edildiği halde o Kafkasya'daki Katolik misyonerlere destek vereceğini yazmaktaydılar. Rusya'dan askerî ve finans yardımı alamayınca ve özellikle Kabarda'dan kiralık Çerkez askerleri getiremedikten sonra Kral Erekle, istekleri anlatan mektupları Avrupa'ya iki defa gönderdi.¹⁰⁶ İlk defa 1781'de Kral Erekle'nin mektubu Katolik misyoner Papaz Dominiko da Trieste götürdü, fakat o yaşlı olduğundan dolayı İstanbul'dayken vefat etti.¹⁰⁷

İkinci defa Roma'da Papa'ya, Venedik Cumhuriyeti Senatosuna, Avusturya İmparatoruna, Fransa Kralına, Sardinya Kralına, Napoli Kralına ve Prusya Kralına II. Erekle'nin mektuplarını Gürcistan'da Kapusen tarikatının temsilcisi Mauro da Verona Rusya yoluyla götürdü. Fakat o da yoldayken Polonya'da vefat etti.¹⁰⁸ Hem Dominico da Trieste hem Mauro da Verona ellinde olan Kral Erekle'nin mektupları Polonyalı Katolik ruhanilerin çabalarıyla Roma'ya ulaştırıldı ama onları çevirme ve gerekli adreslere gönderme işlemi çok zaman aldı. Sonuçta Viyana'da mektuplar üzerinde görüşmelere sadece Eylül 1783'te başlandı ama 24 Temmuz 1783'ten itibaren Kartli-Kaheti Krallığı Rusya İmparatorluğu'nun himayesi altında bulunuyordu ve Avrupa Devletleri Kafkasya işlerine karışmaktan vazgeçtiler.¹⁰⁹

¹⁰⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 685; Dimitri Şvelidze, **Sakartvelos Mparveloba da Dapkroba Rusetis Mier**, Tiflis, Meridiani, 2014. s. 35

¹⁰⁷ Vahtang Peradze, "**Katolike Misionerebi Erekle II Diplomatiur Samsahurşi**", Mesheti, VI-VII, Tiflis-Ahaltsihe, TSU Gamomtsemloba, 2005. s.163

¹⁰⁸ Vahtang Peradze, a.g.m. s.167

¹⁰⁹ Vahtang Peradze, a.g.m. s.169

Farklı siyasî ve sosyal durumdan dolayı kral Erekle Avrupa Devletleri ile temas kurmayı bir daha denemedi.

Hem de Gürcülerin Viyana ve diğer Avrupa merkezleri ile temas kurma teşebbüsünü Petersburg öğrendiğinde rahatsız olamaya başladı. Bundan sonra II. Erekle'ye Doktor Reineggs vasıtasıyla Avusturya ya da başka Hristiyan devletler ile ilişkilerde bulunmaması için uyardılar. Rusya Güney Kafkasya üzerinde hak iddia ediyordu ve Avrupa kıtasından rakiplerine dayanamayabilirdi.

2.3. Kral II. Erekle ile Kral I. Solomon Arasında Gerginlik

Kartli-Kaheti Krallığı ile yapılan antlaşmadan sonra 1776 Ekim'inde Kutaisi'ye Osmanlı heyeti geldi ve Sultan adına Kral Solomon'a değerli hediyeler getirdiler. Heyetin amacı İmereti Krallığı ile Kral Erekle ve Babıali arasında imzalanan antlaşma gibi sözleşme yapılmasıydı. Bu çok nadir bir olaydı ve bu eylemden İran ile başladığı savaş ile bölgede mevcut olan siyasî durumdan dolayı Babıali'nin tebaası olan Kral Solomon ile iyi ilişkiler tesis etmek istedikleri anlaşılıyordu.¹¹⁰

Fakat İmereti Kralı I. Solomon, Doğu Anadolu'da İran'a karşı ordu toplanmasını ve Kral Erekle ile Çıldır Valisi arasındaki müzakereleri kendine tehlike olarak gördü. Babıali ile Kral Erekle arasında antlaşmanın gizli olduğunu ya da antlaşmanın şartlarını öğrendikten sonra İmereti Kralı I. Solomon heyecanlanmaya başladı. Çünkü bazı görüşlere göre bu antlaşma; İran tebaasından çıkıp Osmanlı himayesine giren Kral Erekle'ye Batı Gürcistan'ı kendi krallığı ile birleştirme hakkı verilmişti.¹¹¹

Kral Solomon, daha güçlü Kartli-Kaheti Krallığı ve Osmanlı Devleti'ne karşı yeni müttefik aramaya başladı. Rusya'dan yardım alamayacağını anlayan I. Solomon Osmanlılara karşı İran'dan ve Avrupa'dan destek almaya çalıştı. Bunun için 1779'da Kral Solomon, Papa'ya mektup yazarak Türklere karşı savaşmak için yardım istedi. Fakat bir cevap alamadı. İmereti elçileri Osmanlı Devleti ile savaşan İran Hükümdarı Kerim Han Zend'e Türklere ve Erekle'ye karşı yardım istemek üzere gittiler.

¹¹⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 257

¹¹¹ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 16

2.4. Aleksandre Bakar oğlu Meselesi

Gürcü-Rus ilişkilerinde önemli nokta Aleksandre Bakar oğlu meselesidir. Aleksandre, Kartli Bagrationların torunlarından ve Kartli Krallığı tahtının en hakiki adayıydı. Aleksandre Bakar oğlu Kartli Kralı VI. Vahtang'ın torunu ve Kral II. Erekle'nin kuzeniydi. Kaheti ve Kartli Bagrationlar aileleri arasında Gürcistan'da hakimiyet için rekabet vardı. Bundan dolayı Kartli ve Kaheti tahtlarını birleştiren II. Erekle için Aleksandre Bakar oğlu Kartli tahtı üzerinde tehlike yaratabilirdi.¹¹²

Kartli'de iç savaşın başlamaması için Rusya Hükümeti 1725'ten sonra Rusya'da yaşayan Kartli krallığının aile üyelerinin Gürcistan'a gitmelerine izin vermiyordu. Fakat Gürcüleri etkilemek için bu durumu kullanıyordu.

Aleksandre Rusya'da yaşayan diğer Gürcü soylular gibi Rus eğitimi alıp, Rusya ordusunda görevlendirildi. Kartli Krallığı hanedanına mensup olduğundan dolayı Knyez unvanı taşımaktaydı ve Rusya hazinesinden maaş da alıyordu.¹¹³

1761'de Kral II. Erekle'nin yönetiminden memnun olmayan bazı feodaller Aleksandre'ye mektup yazarak onu Gürcistan'a davet edip Kartli tahtını ele geçirmesine yardım edeceklerine söz verdiler. İlk dönemde Aleksandre Bakar oğlu bu teklifle ilgilenmedi, ama 1763'te kardeşi Leon'un ölümünden ve borçların artmasından sonra Gürcistan'a gitme kararı aldı. Rusya Hükümeti onun ilk defa Gürcistan'a gitmesini engelledi. Gürcistan'da iç çatışmanın olması Rusya'nın menfaatlerine aykırıydı. Fakat 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı başlamadan önce Rusya Hükümeti, Kral Erekle'nin fazla güçlendiğini düşünerek Aleksandre'ye vatana dönme izni verildi.¹¹⁴ Aleksandre'yi Kafkasya'ya göndererek Rusya Hükümeti, Gürcü Devletlerin iç düzeni karıştırdı ve Kartli-Kaheti ile İmereti Krallıkları arasındaki ilişkileri bozulmasına sebep oldu. Bazı görüşlere göre böylece Gürcü Devletlerinin birleşmesini de engelledi.

1766'da Derbent'e gelen Aleksandre Bakar oğlu, burada fazla kalmadı: Kartli'de yenilen amcası Paata Bagrationi'nin isyanına katılanlarını cezalandırılıyordu

---

¹¹² Olga Markova, “**Feodalnaya Reaktsiya na Progresivnuyu Politiku Edenoderjaviya v Gruzii (Vstuplenie Knyaza Aleksandra Gruzinskogo, 1766-1783)**”, Kavkasiis Halhta İstoriis Sakithebi, Tiflis, Metsniereba, 1966. s. 365

¹¹³ Olga Markova, a.g.m. s. 366

¹¹⁴ Olga Markova, a.g.m.. s. 370

ve Aleksandre Bakar oğlunun Gürcistan'a dönmesi tehlikeliydi. Dolayısıyla İran'ı yöneten Kerim Han Zend'e gitti. İran Hükümdarı, II. Erekle'nin Osmanlılarla ve Ruslarla ilişkilerinden memnun değildi ve itaatsiz kralı cezalandırmayı düşünüyordu ama Kafkasya'ya sefer düzenlemeyi erteliyordu. İsteddiği yardımı alamayan Aleksandre Bakar oğlu bir süre İran'da kalmak zorunda kaldı. Birkaç defa İmparatoriçe II. Yekaterina'ya mektup yazarak Rusya'ya geri dönmek istediğini söyledi, fakat isteği reddedildi.¹¹⁵

Aynı zamanda yaklaşık 1778'in sonunda Rusya üzerinden İsfahan'a İmereti Krallığı elçisi Besarion Gabaşvili gönderdi. Astrahan'a gelen İmereti Heyeti, Gubernator (Vali) ile görüştü ve Anadolu'da Osmanlı ordusunun toplandığı ve Babıali ile II. Erekle arasında yapılan antlaşma hakkında bilgi vererek, Kırım yüzünden yenilenen gerginlikten dolayı bu ordunun Ruslara karşı savaşılmaya hazırlanabileceğini ideasında bulundu.¹¹⁶ Bu hareketle Kral Solomon Rusların vukubulacak savaşa katılmalarını bir daha denedi. İmereti'den gönderdiği elçilerine Petersburg'a doğru yol devam etmeye izin verimeyeceğini bilen Kral Solomon elçilerine sadece Astrahan Gubernatoru ile sözlü müzakerelerle Rusya Hükümetinin bu konudaki düşüncelerinin öğrenilmesini emretti. Fakat Gubernator net cevap vermedi ve heyetin İran'a doğru yola devam etmesine yardım etti. İmereti elçilik heyeti İran'da da istediklerini alamadılar, çünkü 1779'da İran hükümdarı Kerim Han Zend vefat etti ve İran'da taht için iç savaş başlamak üzereydi. Dolayısıyla İmereti'ye Osmanlı Devleti'ne karşı İran'dan kimse yardım edemezdi.¹¹⁷

İmereti elçisi B. Gabaşvili Kartli soylularındandı. Babası Gürcistan Patriği I. Anton ile kavgadan sonra ailesiyle beraber İmereti'ye kaçmak zorunda kaldı ve dolayısıyla B. Gabaşvili Kral Erekle ile mücadeledeydi. II. Erekle'yi bertaraf etmek ve İmereti Krallığının için güvenliğini sağlamak için İsfahan'da bulunan Aleksandre Bakar oğlunu yanına alarak 1779 sonbaharında İmereti'ye döndü.¹¹⁸

Bazı Gürcü tarihçilere göre B. Gabaşvili'nin İran'a gitmesinin genel amacı Aleksandre Bakar oğlu'nun Gürcistan'a getirilmesi idi ve Astrahan'a geldiğinde

---

¹¹⁵ Olga Markova, a.g.m.. s. 373

¹¹⁶ Valerian Maçaradze, **Besiki Diplomatiur Sarbielze**, Tiflis, Merani, 1968. s. 37

¹¹⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 260

¹¹⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 261

Gubernatora onlara bu niyetleri hakkında haber verdiler. Bundan dolayı Ruslar onları engellemediler ve İran'a gitmek için yardım ettiler.¹¹⁹

Osmanlı Devleti ile ittifak yapan, bazı Kafkasya hanlıklarını kontrol altına alan II. Erekle'nin İmereti'yi işgal ederek Kartli-Kaheti'ye ilhak edebileceğini düşünen İmereti Kralı I. Solomon, Aleksandre Bakar oğlunun Kartli tahtı üzerinde hak iddia etmesini kullanarak Kral Erekle'ye karşı isyanına destek verdi. Aleksandre Erzurum Valisi Esad Paşa aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne başvurarak ona bağlılıklarını bildirdi ve Türklerden destek almaya da çalıştı.¹²⁰

Aleksandre Bakar oğlu ve onu destekleyen feodaller İmeretilerin desteğiyle 1780'da Kral II. Erekle Revan seferindeyken Kartli'de isyanı başlattılar. İsyancılar bazı Kafkasya hanlıklarından da yardım aldılar. İsyana katılan Gürcü soyluların çabalarına rağmen Kral Erekle ile antlaşma yapan Çıldır Valisi Süleyman Paşa isyancıların tarafını tutmadı.¹²¹ II. Erekle hızlı hareketlerle isyanın gelişmesine izni vermedi, Revan seferini sonlandırıp geri döndü ve isyanı bastırdı, Aleksandre Bakar oğlu önce İmereti'ye, sonra Ahaltsihe'ye kaçtı.¹²² Süleyman Paşa onu kabul etti ama yardım etmedi. Rusya Hükümeti yönergesiyle 1765 Kral Erekle'ye karşı isyana katılan ve yenildikten sonra Rusya'ya kaçan Prens Aleksandre Amilahvari, Aleksandre Bakar oğlu'nun yanına geldi ve Raça yoluyla Kabarda'ya götürdü.¹²³ Ruslar Aleksandre'yi Kral Erekle'yi etkilemek için kullanıyorlardı, fakat Osmanlı Devleti ile savaşında Kafkasya'daki müttefik Gürcü krallıklar arasında gerginlik olmasını onlar da istemiyorlardı. Dolayısıyla Kral Erekle ve Kral Solomon'u barışmak üzere müzakerelere başlamaları için çağırdılar.

Aleksandre Bakar oğlu Çerkezlerden askerî yardım almaya çalıştı fakat orada devam eden gerginliklerden dolayı başaramadı. Kral Erekle Mozdok Kale komutanına mektup yazarak Aleksandre'ye Dağıstan'a gitmesine izin vermemesini istedi. Buna rağmen Aleksandre Bakar oğlu Derbent'e geçebildi ve oradan yine entrikalar kurmaya, Kral Erekle'ye karşı yeni isyan düzenlemeye, Çıldır Vali Süleyman Paşa ile

¹¹⁹ Miheil Samsonadze, **Sakartvelos Gaertianebis Problema da Sagareo Orientatsia XVIII Saukuneşi**, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1988. s. 216

¹²⁰ Özgür Türker, Abdolvahid Soofizadeh, a.g.m. s.153

¹²¹ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s.169

¹²² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 279; Olga Markova, a.g.m. s. 374

¹²³ Roman Gogolauri, **"Aleksandre Batonişvili da Erekle II Sagareo Politika XVIII Saukunis 70-80 tslebis Micnaze"**, Mesheti, VIII-IX, Tiflis-Ahaltsihe, 2007. s. 56

İran’da taht için savaşılan adaylarla ve Astrahan Rus Gubernatoru ile temaslar kurup Kral Erekle’ye karşı yardım almaya çalıştı. Gürcü prensi Kafkasya’da farklı hanlara misafir oldu ve onlardan askerî yardım alacağına dair söz aldı. Fakat Ruslar bu yöneticilerle gizli temaslarda bulunuyorlardı ve değerli hediyelerle ve tehdit mektuplarıyla Kral Erekle ile savaşmasına izin vermediler. Fakat imkanlarına rağmen Aleksandre’nin faaliyetlerini engelleyemediler.¹²⁴ Bu sebeplerden dolayı Kartli-Kaheti Krallığının siyasî durumu sağlam değildi ve Kral Erekle bu konuda çok endişeleniyordu.

Aleksandre Bakar oğlunun Kuzey Kafkasya’ya kaçtıktan sonra Kral Erekle Kral Solomon’a elçiler gönderip tüm anlaşmazlıklarına rağmen yine de barıştılar. 1782’de I. Solomon Kartli’ye gelip II. Erekle ile görüşüp eski ittifak antlaşmasını yenilediler.¹²⁵

2.5. Rusya’nın Osmanlı Siyaseti

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avusturya İmparatorluğu’ndan destek alarak Rusya İmparatorluğu Hükümeti Yunanistan Projesi üzerinde çalışıyordu. Bu proje Osmanlı Devleti’nin topraklarında Yunanistan Krallığı’nın kurulmasını ve onun yönetici olarak kendi adayının atanmasını kapsıyordu. Yunanistan Krallığı aracılığıyla Rusya, Akdeniz Bölgesinde kendi menfaatlerini düşünüyordu. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti’ne karşı siyasî projeleri de vardı. Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra Kırım Hanlığının ilhakı ve Güney Kafkasya’ya yerleşmesi gündeme geldi. II. Yekaterina Güney Kafkasya’da Ermenistan ve Albanya tampon devletleri kurulmasını da planlıyordu ve Türklere karşı Kafkasyalılar ile savaşmayı düşünüyordu. Bunun için Kafkasya’nın en kuvvetli devleti olan Kartli-Kaheti Krallığı ile iyi ve sıkı bir ilişki kurmak çok önemliydi. Kafkasya işlerini sürdürmek için Graf Grigor Potemkin vazifelendirildi ve onun akrabası General Pavel Potemkin ise 1782’de Kuzey Kafkasya’daki Rus orduları komutanı oldu.¹²⁶

¹²⁴ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 766

¹²⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 267

¹²⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 686

General P. Potemkin, Rusya İmparatorluğu siyasetini Kafkas Bölgesinde daha kolayca yaymak için Petersburg'dan aldığı talimata göre Kafkasya'nın tüm yöneticileri – krallar, hanlar, prensler, valiler, büyük feodaller vb ile temaslar kurdu. Ayrıca bölgede cereyan eden olayları ve siyasî durum hakkında bilgiler toplamak için düzenli istihbarat ağı kurup bölgenin siyasî, ekonomik ve sosyal hayatı hakkında geniş bilgiler toplamaya başladı.¹²⁷

Adı geçen projeleri gerçekleştirmeyi amaçlayan Rusya İmparatorluğu uygun vakit beklerken, Osmanlı Devleti'ne karşı açık eylemlerden kaçınıyordu. Fakat farklı yollarla Türklerin zayıflamasına çalışıyordu. Mesela, Osmanlı-İran savaşı sırasında Rusya Hükümeti İmparatoru tebaası olan Kuzey Kafkasya bozkırlarında oturan göçebe kabileleri Osmanlıların müttefiği olan Lezgilere saldırımları için onları kışkırttı. Dolayısıyla Lezgiler İranlılara kuzeyden saldırılamayacaktı ve böylece Kerim Han Zend tüm gücüyle Osmanlılara karşı savaşabilecekti.¹²⁸,

2.6. Rusya'nın Yeni Kafkasya Siyaseti

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını kazandıktan Rusya İmparatoru Kafkasya Bölgesinde nüfuzunu artmak için faaliyetlerini yoğunlaştırdı. 1778'de Rusya Hükümeti diplomatik ve askerî faaliyetleriyle Kırım Hanlığı tahtına istediği adayı oturttu ve dikkatini Kafkasya'ya çevirdi. Kırım Hanlığının iç işlerine karışmasından dolayı Babıalı tepki göstermeye çalıştı ve iki devlet arasında ilişkiler yine savaşın eşiğine geldi, fakat Osmanlı Devleti'ndeki kötü durum ve Fransa'nın arabuluculuğuyla barışı sağlanabildi. 10 Mart 1779'da genelde Küçük Kaynarca Antlaşmasını tekrarlayan Aynalıkavak Antlaşması imzalandı.¹²⁹ Rusya Hükümeti artık Kırım Hanlığını kaldırıp Rusya İmparatorluğuna katmayı planlıyordu ve bunun için diplomatik ve askerî hazırlıkları sürdürüyordu.

Kafkasya bölgesine ilgileri artmasıyla beraber Rusya I. Petro zamanındaki gibi Hazar Denizi bölgesine yerleşmeyi düşünmeye başladı ve Hazar Denizinin İran'la

¹²⁷ İase Tsintsadze, “Ramdenime Tsnoba Rusetis Tvitmpkrobelobis Dazvervis da Misi Agentebis Sakmianobis Şesahab me-18 Saukunis Meore Nahevrıs Sakartveloşi”, Kutasis A.Tsulukidzis Sahelobis Sahelmtsipo Pedagogiuri İnstitutis Şromebi, Kutaisi, 1941. s. 89

¹²⁸ Otar Gigineişvili, “Sakartvelo Osmaletis Sagareo Politikaşi...”, c. 73, Tiflis, 1959. s. 220

¹²⁹ Hayri Çapraz, a.g.e. s. 92

ticarete önemli yola çevirmiyi planlanıyordu. Fakat Kerim Han Zend'in ölümünden sonra başlayan iç savaştan ve Türk ile İngiliz tüccar yüzünden Ruslar kendi mallarının satışlarında problem yaşamaya başladılar.¹³⁰ Bölgede Rusya'nın otoritesini ve nüfuzunu arttırmak için General Pavel Potemkin hem diplomatik hem askerî yolları kullanıyordu. Mesela 1775'te Rus General Medem Dağıstan'da Hazar Denizi kıyılarında Derbent şehrini silahla aldı. Kısa süre sonra Rus askerler Derbent şehrini terk etmek zorunda kaldılar, fakat silahlarının gücünü gösterebildiler.¹³¹ Babıalı'nın dikkatini Kırım ilhakından başka konulara aktarmak için farklı konuları sunmak istiyorlardı. İç savaşta olan İran tahtına Kırım eski Hanı Şahin Girey'i çıkartmayı amaçladığından Gürcistan'da Rus askerlerin sayısını arttırdı ve Derbent şehrini de ele geçirerek buraya da büyük askerî birlik sevk etmeyi planlanıyordu. Osmanlılarla ihtilaf başlayınca Güney Kafkasya'daki Rus ordusu Gürcüler ve Ermenilerle birlikte Osmanlı Devleti'nin doğu vilayetlerine saldıracaktılar.¹³² Fakat 1783 senesi için Aynalıkavak Antlaşması imzalanmasından sonra Osmanlı Devleti ile savaş olmayacağı belli oldu ve Rus komutanlığı bu harekattan vazgeçti. Bunun yerinde Rusya'nın güney sınırlarını koruması için Güney Kafkasya'da dost devletlerin vasıtasıyla tampon bölge oluşturup Osmanlıların ve İran'ın Rusya sınırlarına doğrudan saldırılarını engelleyecekti. Bu projede Rusya İmparatorluğu himayesi altındaki Kartli-Kaheti ve İmereti Krallıkları önemli rol oynayacaktılar. Buna Gürcü krallıklar arasındaki müttefiklik antlaşmasının imzalanması ile başlanmalıydı. Gürcülerin yanında tampon bölge için yine Rusya İmparatorluğu himayesi altında olan Ermeniler için, Ermeni Krallığı yeniden kurulacak ve Doğu Kafkas Hanlıkları birleştirilerek kurulması planlanan Albanya Krallığı olacaktı.¹³³

Bunun için General P. Potemkin ile II. Erekle arasındaki müzakerelerde Karabağ Hanlığı topraklarında Tiflis'e bağlı bir Ermeni devletinin kurulmasını kapsayan bir proje üzerinde görüşmelere başlandı. Yani Karabağ'da Müslümanların yerine Hristiyanların yönetimi kurulacaktı. Fakat Karabağ Hükümdarı İbrahim Han bu

---

¹³⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 127

¹³¹ Hayri Çapraz, a.g.e. s. 107

¹³² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.132; Roman Gogolauri, "Grigol Potiomkini da Rusetis Amierkavkasiuri Pollitika XVIII Saukunis 80-ian Tslebşi", Akad. S.Cikias Dabadebis 100 Tslistavisadmi Midzgynil Respublikur Sametsniero Konferentsiaze Tsakithuli Mohsenebebi, Tiflis, Universali, 2009. s. 212

¹³³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.133

planları öğrendi ve bu projeye katılan Ermeni meliklerle ve II. Erekle ile ilişkileri bozuldu.¹³⁴ Albanya Projesi ise Kuba ve Derbent hanlıklarının birleşmesi ve Bakü ile Şemaha Hanlıklarını himayesi altına alan Feth Ali Han ile gerçekleştirmeyi planlıyorlardı.

Rusya İmparatorluğu himayesine girme konusu üzerinde müzakereler ilk defa Kral Erekle tarafından başlatılması II. Yekaterina için büyük önem taşımaktaydı. Bu durumda Rusya İmparatorluğu'nun kuvvetini gösterip Osmanlı ve diğer devletlere karşı diplomatik sahada daha geniş faaliyetler yapabildi.¹³⁵

1780'de Rusya Hükümeti Kral Erekle'nin başarılarından, Osmanlı Devleti ile kurmuş olduğu ilişkilerinden ve Avrupa Devletleri ile temas kurma denemelerinden heyecanlanmaya başladı. Kral Erekle tarafından kurulan "Nöbetçi Ordu" sayesinde Dağıstanlıların yağmalayıcı akınları azaldı; Osmanlılarla antlaşma yaparak Kartli-Kaheti Krallığının Güney-Batı sınırını da güvenlik altına almış oldu; 1779'da isyan eden Revan hanını yenerek bu hanlığı bir daha Krallığına bağladı; güçlenen Kral Erekle artık Kuzey İran Hanlıklarını etkilemeye çalışıyordu ve böylece İran'ın iç işlerini karıştırıyordu.¹³⁶

Bu arada Gürcülerle ilişkileri tutmayan Ruslar, Erekle ile yakın ilişkilerin devam etmemesiyle büyük hata yaptığını ve durumun kontrollerinden çıktığını anlayıp Kral Erekle ile eski sıkı ilişkileri yeniden kurma kararı aldılar. Kendine bağlamak için ellerinde olan tüm imkanları kullandılar: Aleksandre Bakar oğlunun Kafkasya'da faaliyetleri; Kral Erekle'nin Çerkezlerin Gürcistan'a yerleştirmesi isteğinin engellenmesi; Kuzey Kafkasya'da askerler kiralanma imkanlarının azaltılmasını, Rusya yanlısı olan Kuba ve Derbent Hükümdarı Feth Ali Hanın Erekle'ye karşı çıkışı; Doktor Reineggs gibi şüpheli şahısların Gürcü kral sarayına gönderilmesi vb. Bununla beraber Babıali de Erekle'nin Kafkaslardaki otoritesine yeteri kadar önem vermesiyle Ruslara Gürcülerin kendi tarafa çekirtmesine izin verdiler. Bunu anlayınca yine güç kullanarak Gürcüleri geri getirmeyi denemeleri de Babıalinin başka bir hatasıydı.¹³⁷

---

¹³⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 146

¹³⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 688

¹³⁶ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s. 168

¹³⁷ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s. 170

Kral II. Erekle üzerinde Rusya etkisinin artması ve onun düşüncelerini Rusya İmparatorluğu menfaatlerine göre sürdürmesi için General Pavel Potemkin 1779'da Kafkasya'ya gelen ve Kral Erekle'nin sarayında hizmet eden Alman asıllı Doktor Yakub Reineggs'i kullandı. Bu şahıs Kafkasya'ya İstanbul'dan Gürcü elçi Gurgina Enakolopaşvili ile gelip 2 sene Tiflis'teki kral sarayında kaldı ve kral ailesi mensupları ile çok yakın ilişkilerde bulundu. G.Enakolopaşvili Kral Erekle'nin madencilik ustaları aradığını biliyordu ve İstanbul'da Doktor Reineggs ile görüşükten sonra onu Gürcistan'a davet etti. Fakat bir süre sonra onun davranışlardan şüphelenen II. Erekle, onu Gürcistan'ı terk etmeye mecbur ettirdi ve Reineggs Rusya'ya gitti. 1782'de Reineggs, General Potemkin'in mektubu ile Kartli-Kaheti ve İmereti Krallıklarında Rusya temsilcisi olarak geri döndü ve II. Erekle ile Rusya hükümeti adına müzakerelere başladı.¹³⁸ Rusya Hükümeti Doktor Reineggs'i özel ödevle görevlendirdiler. Misyon, Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğu himayesi altına girmesini istemeleri üzerine arzusu Kral II. Erekle tarafından inisiyatif edilmeliydi.¹³⁹ Bu konuda Gürcü kralı tarafından ilk adımın atılması Petersburg için çok önemliydi. Böylece gerçek amaçlarını saklayıp kendilerini daha insansever ve küçük milletlerin koruyucusu olarak göstermek istiyorlardı. Bundan sonra bu ülkeleri ilhak durumunda diğer imparatorluklar ile dava açmak için hukukî sebepleri egellemiş olacaktı. Ayrıca bu olgu diğer küçük milletler için iyi bir örnek olacaktı ve onlar daha kolayca ve sevinerek Rusya İmparatorluğu himayesine girmeyi isteyeceklerdi. Bölgesel siyasî ve ekonomik durumu iyi bilen ve etkili Gürcüleri tanıyan Doktor Reineggs görevini başarıyla sonuçlandırdı.

Kral Erekle'yi Rusya İmparatorluğunun himayesine girmesini kabul ettirmek için Ermeni Piskoposu İoseb Arutunyan da büyük çaba gösterdi.

Kral Erekle bu problemleri çözmek için Ruslardan yardım istedi ve bu konudaki mektupları Petersburg'a ve Georgevsk'taki Rus ordusu karargâhına gönderdi. Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğunun himayesi altına girmesi için antlaşma hazırlanıyordu ve bu antlaşmayı imzalayacak krala karşı çıkacak taht kavgasının siyasî durumu karıştırmaması Rusların planlarına aykırı olacaktı.¹⁴⁰

¹³⁸ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 686

¹³⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.135; İvane Cavahişvili, a.g.e. s.24

¹⁴⁰ Olga Markova, a.g.m.. s. 374

Kafkasya'daki Rus komutanlığı, Feth Ali Hanı tehdit ederek ulti­matom verdiler: ya Ruslar Derbent şehrini bombalayacaklardı ya da değerli hediyeler ile 500 altın karşılığında Aleksandre Bakar oğlu ve yanındaki Gürcü soyluları Ruslara teslim edecekti. Feth Ali Han ikincisini seçti. Rusya'ya götürülen Aleksandre Bakar oğlu Smolensk şehrine sürgüne gönderildi, orada polis gözetimi altında kaldı ve hayatını sürdürmek için 1200 ruble maaş bağlandı. Bundan sonra Aleksandre Bakar oğlu siyasî sahneye hiç çıkmadı ve 1791'de Smolensk'te vefat etti.¹⁴¹

---

¹⁴¹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 267

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA'NIN GÜRCİSTAN'A YAKLAŞMASI

3. GEORGEVSK ANTLAŞMASI

3.1. Georgevsk Antlaşması'nın İmzalanma Sebepleri

1780'den itibaren Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle ile Kuzey Kafkasya'da Rus orduları komutanı General P.Potemkin arasında müzakereler yoğun bir şekilde devam ediyordu. Ruslar ellerinde olan tüm araçları kullanarak, II. Erekle'yi etkilediler ve Gürcü Kralı, Rusya Hükümetinin isteğine göre Petersburg'a elçi gönderip 21 Aralık 1782'de Rusya İmparatorluğunun himayesine girme arzusunu II. Yekaterina'ya resmen sundu.

Resmî belgelerde Rusya İmparatorluğuyla birleşecek ülkenin yöneticisi tarafından arzuhâl yazılmasına Ruslar büyük önem veriyorlardı. Çünkü böylece Rusya işgalci olmadığını göstermeye çalışıyordu. Bunu sonra bu ülke temsilcileri ile ya da diğer devletlerle yaptığı diplomatik müzakerelerde kullanıyordu. Sanki ülkenin tebaası olmayı ülke sakinlerinin isteğiyle gerçekleştirildiği algısı oluşuyor ve bundan dolayı bu hakkı Rusya İmparatoruna veren ülke sakinleri dahil hiç bir devlet bu ülke üzerinde hakkı talebinde bulunamıyordu.

8 Nisan 1783'te yayınlandığı manifesto ile Rusya İmparatorluğu Kırım Hanlığını ilhak etti ve Kafkasya ile ilişkileri için son bariyer de kaldırmış oldu. Bundan sonra Petersburg Kafkasya'ya yerleşmesi için açık siyaset sürdürmeye başladı. Rusya Hükümeti Kafkasya'da üsler kurup, Orta Doğuda yeni güçlü siyasî aktör olmayı planlıyordu. Bu bölgeden, İran'dan ve Osmanlı Devleti üzerinde geçen, Uzak Doğu ülkeleri ile Avrupa arasındaki ticari yolları kontrol altına almayı, Hazar Denizi üzerinden Kuzey İran'ın zengin bölgelerini kontrol etmeyi ve Osmanlı Devleti ile savaşlarda ikinci cephe açmaya ikani olacağını düşünüyordu.

Kral Erekle'nin Rusya İmparatorluğu himayesi altına girmek için de farklı sebepleri vardı:

1. Devletini geliştirmek için daima savaş halinde olan ülkenin siyasî, sosyal ve ekonomik gücü artık yetmiyordu. Düşmanlarla her muharebede genç erkek

nüfus büyük oranda kaybediliyordu ve bunu ortadan kaldırmak için uzun süreli barış gerekmekteydi. Böyle bir barış dönemi olmadığından dolayı Kartli-Kaheti Krallığı gittikçe dış güce bağlı olacaktı.

2. Kartli-Kaheti Krallığı ve diğer Gürcü devletler için en büyük problem Dağıstanlı akıncıların yağmalayıcı seferleriydi. Gürcüler için Rusya İmparatorluğu Kuzey Kafkasyalıların akınlarının durdurulması için tek güç olarak görülmekteydi. Çünkü XVIII. yüzyılın ortalarında Kabarda Rusya İmparatorluğu'nun tebaasında bulunuyordu. Bundan dolayı Kuzey Kafkasya'nın kuzey sınırlarına yaklaşan Rusya, Dağıstan ve diğer dağlı hanlıklara baskı yapabilir ve gerektiği halde onlara karşı askerî hareket gerçekleştirebilirdi. Kuzey Kafkasya akıncılarından zorlanan Gürcüler için bu çok önemli idi.¹
3. İran ve Osmanlı Devleti Gürcülerin İslamlaşmasını ve bölgenin tamamen kendilerine bağlanmasını istiyorlardı. Gürcü diplomatlar devletlerinin menfaatlerine göre İran'ı Osmanlılara karşı Osmanlıları ise İran'a karşı kullanmaya çalışıyorlardı. Fakat bu tip siyaset pek güvenli değildi. Bu durum İstanbul ve İsfahan/Şiraz'ın tepkisine neden oluyordu.
4. Kerim Han Zend'in ölümünden sonra İran tahtının en güçlü adayı Ali Murat Han Zend, güçlenip rakiplerini yenildikten sonra amcasının siyasetini değiştirerek Kafkasya'yı ve özellikle Kartli-Kaheti Krallığını itaat altına almak istiyordu.² Ali Murat Han, Rusya ile yakın ilişkilerde bulunuyordu ve Kafkasya konusunda Petersburg ona baskı yapabiliyordu.
5. Dindaş Rusya hakkında fazla bilgileri olmadığından dolayı Gürcü soylular için daha makbul görünüyordu. Rusya'ya giden yollar Kuzey Kafkasyalılarından ve Kırım Hanlığından dolayı tehlikeli olduğundan Rusya'nın fetihleri ve ilhak ettiği milletler üzerinde uyguladığı siyasetten haberleri yoktu ve Rusları Müslüman devletlerden kurtarıcı olarak görüyorlardı.

¹ Teimuraz Botsvadze, **Çrdilo Kavkasiis Halhebi...**, 1990. s. 6-7

² Serhat Kuzucu, **"1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı"**, Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ, 2012. s. 52

6. II. Erekle Rusya İmparatorluğu yardımıyla Çıldır Vilayeti dahil eski birleşmiş Gürcistan topraklarını yine Gürcü Kralın hakimiyeti altına alınmasını ve diğer Gürcü ülkeleri tekrar birleştirmeyi düşünüyordu.³
7. Rusya'nın yardımıyla güçlenmesinden sonra Kral Erekle, Güney Kafkasya'da ve Doğu Anadolu'da oturan Ermeniler ve diğer Hristiyan milletler üzerinde nüfuzunu artırarak kendi himayesi altına almayı düşünüyordu. Ayrıca Kafkasya hanlıklarında da kendi otoritesini yaymayı ve Kuzey İran'ın Rusya İmparatorluğunun nüfuzu altına alınmasına yardım edip bundan yararlanmayı da planlıyordu.
8. Bununla beraber II. Erekle, Rusya yolu ile Avrupa devletleri ile ilişkilerinin yenilenmesini ve oradan yeni teknolojiler getirerek devletini geliştirmek istiyordu.⁴
9. Kral Erekle, Osmanlı Devleti'nin, Rusya İmparatorluğu'nun ve İran'ın Kafkasya Bölgesinde kendi menfaatleri olduğunu ve bölgede bağımsız olan devletleri serbest bırakmayacaklarını biliyordu ve dolayısıyla yüzyıllar boyunca Müslüman devletlerle savaşlarından sonra Kral Erekle, dindaş, Avrupa siyaseti güden ve bölgede yeni aktör olan güçlü Rusya'yı seçti. Rusları ilgilendirmesi halinde, Gürcistan için gerektiği şartlarda onları kabul ettirmesi mümkündü.⁵

Bu konular üzerinde tartışırken Kral Erekle Rusya İmparatorluğu ile yakınlaşmaya çalışıyordu.

3.2. Georgevsk Antlaşması İmzalanması

Doktor Reineggs başta olmak üzere Rusya temsilcileri ve kralın bazı yakınlarının çabalarıyla II. Erekle tarafından 21 Aralık 1782 tarihinde Petersburg'a gönderilen mektupta, Kartli-Kaheti Krallığı'nın Rusya İmparatorluğu'nun himayesine girmesi arzusu ile beraber bunun için kendi şartlarını da sundu: Kartli-Kaheti Krallığı Rusya İmparatorluğu himayesi altında daima kalmalıydı; Gürcistan'a 4 bin Rus asker

---

³ Miheil Samsonadze, a.g.e. s. 231

⁴ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 767

⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s.689

gönderilmeliydi; İran ve Osmanlılar tarafından Gürcistan'a karşı hareketlerinin olmaması için himayesine girişini resmen ilan etmeliydi; Osmanlı-Rusya ya da İran-Rusya savaşlarında Kartli-Kaheti Krallığı Rusya ordusuna yardım edecekti ve kendi ordusu ile savaşa katılacaktı. Gürcü Ortodoks Kilisesinin özgürlüğü ve otosefalliği korunup Rusya kilisesine bağlanamazdı. Osmanlıların ve Dağıstanlıların elinde olan Çıldır Vilayeti ve Car-Balaken gibi Gürcistan'ın tarihi topraklarının Kartli-Kaheti Krallığına dönmeye yardım edeceklerdi. Erekle ve onun varisleri Gürcü tahtında kalmalıydı, Ruslar ise Aleksandre Bakar'ın oğlu gibi taht rakiplerinin Kartli'ye dönmelerini engelleyeceklerdi. Rusya, Gürcülere Osmanlıların ve Lezgilerin elinde olan Gürcü tarihi topraklarının geri alınmasında yardımcı olacaktı. Kırım Hanlığında bulunan Gürcü esirlerinin vatana dönmelerine yardım edilecekti. Kartli-Kaheti Krallığına borç verilecekti.⁶ Buna karşılık Kartli-Kaheti Krallığında bulunan tüm madenlerden Rusya Hükümetinin payı olacaktı. Rusya'ya en iyi atlar, ipek, şarap ve diğer ürünler hediye olarak gönderilecekti.⁷

Rusya Hükümeti bu konuyu inceledi ve II. Yekaterina'nın katılması ile bir antlaşma metni hazırladı. İmparatoriçenin emriyle antlaşma metninde Gürcülerin bazı istekleri yazılmadı. Mesela Rusya hiç finans taahhüdünde bulunmadı. Metinde Gürcüler, Rusya İmparatorluğu vatandaşı olarak yazılmamalıydı. Onları sadece Rusya himayesi altında olan müttefik olarak kabul ettiler.⁸ Bununla beraber II. Yekaterina Gürcistan'ın düşmanlarının kendi düşmanları olduğunu kabul edip onlardan Gürcü krallıklarını koruyacağına söz veriyordu.⁹ Ayrıca Kral Erekle'ye Avusturya İmparatoru ve Avrupa'nın diğer monarşileri ile ilişkilerinden vazgeçmesi gerektiğini tavsiye ettiler. Çünkü Rus temsilcilere göre Rusya ile yapılan antlaşmaya göre Avrupalılar doğu meselelerine karışmamalıydılar.¹⁰

Antlaşma hazırlama devrinde Rusya Hükümeti bu tür antlaşmayı İmereti Krallığı ile de yapmayı düşünüyordu. Fakat İmereti Krallığının siyasî durumu Kartli-Kaheti Krallığından farklıydı. Küçük Kaynarca Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti Kartli-Kaheti Krallığını bağımsız devlet olarak tanıyordu ve bu devletin Rusya

---

⁶ Roman Gogolauri, a.g.e. s.129

⁷ Roman Gogolauri, a.g.e. s.117

⁸ Oleg Ayrpetov, a.g.e. s.135; İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 31

⁹ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 32

¹⁰ Roman Gogolauri, a.g.e. s.119

İmparatorluğu himayesi altına girmesini İstanbul, tasvip etmese de buna açıkça karşı çıkamazdı. Doğu Gürcistan üzerindeki sahip olduğu hakları sadece Şiraz tartışabilirdi, fakat hem İran'da taht kavgası sürmekteydi ve Kafkasya'ya onun gücü yetmezdi hem de bazı adaylar Rusya'dan yardım almaya dahi çalışıyorlardı. Bunun yanında Rusya İmparatorluğu'nun himayesine girmeye teşebbüs eden Tiflis'ti. İmereti Krallığı ise Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya İmparatorluğu tarafından Osmanlı Padişahının tebaası olarak tanındı ve Kral I. Solomon ile himayelik antlaşmasının yapılması Osmanlılara ait ülkeler üzerinde hak iddia edecekti. Hem de Kırım Hanlığı kaldırarak Rusya İmparatorluğu'na ilhakı Babıali'yi tahrik edecekti ve Osmanlı Devleti ile ilişkilerin bozulmasını istemiyordu.¹¹

Antlaşma metni üzerinde çalışırken Ruslar Kral Erekle'nin Petersburg'a gönderdiği arzuları ve şartları kullandılar. İmparatoriçe II. Yekaterina müzakerelere katılan Rus temsilcilere talimat vererek Gürcülerin doğal kaynaklarından teklif ettiği paydan vazgeçeceğini, antlaşmada Gürcülerin Rusya İmparatorluğu tebaası olarak kabul etmeyip Rusların müttefik olarak yazılması gerektiğini emretti.¹²

İlkbahar 1783'te antlaşma metni hazırlandı, fakat o Tiflis'e getirildiği zaman Kral Erekle karşı çıktı. 8 Nisan 1783'te Kırım Hanlığı kaldırıp Rusya İmparatorluğu tarafından ilhak edildikten sonra II. Erekle krallığın kaderinin Kırım Hanlığı gibi olmasından korkmaya başladı ve kendi, ailesi ve tahtı için güvenlik garantisi istedi.

Sonuçta Rusya Hükümeti tarafından hazırlanan ve 13 maddeden oluşan metni II. Erekle de tasdik etti ve 24 Temmuz 1783 tarihinde, Kuzey Kafkasya'da, Georgevsk Kalesinde, Kartli-Kaheti Krallığı temsilcisi Prens Oğlu İoane Bagrationi ve soylu Garsevan Çavçavadze ve Rusya temsilcisi General Pavel Potemkin tarafından imzalandı. Antlaşma'nın ismine "Dostluk Sözü (yemini)" denildi.¹³

Antlaşmaya göre;

1. Kral Erekle, varisleri adına Rusya İmparatorluğu himayesi altına girip İran veya başka bir devletin üstünlüğünü tanımayacağına yemin ediyordu.

¹¹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 273

¹² Valerian Maçaradze, **Georgevskis Traktati, Ruset-Sakartvelos Urtiertobani – İstoria da Tanamedroveoba**, Tiflis, Sami Saunce, 2015. s. 115

¹³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 689

2. Rusya İmparatoru Kartli-Kaheti Krallığını daima himaye edip dış düşmanlardan koruyacağına yemin ediyordu.

3. Kartli-Kaheti Krallığı tahtında daima Kral Erekle ve onun varislerinden olacaklarını, tahta çıkan yeni kralı Rusya İmparatoru tarafından onaylanacak ve kraliyet simgeleri gönderilecekti.

4. Kral Erekle, Rusya'nın Tiflis'teki temsilcisine ya da Kuzey Kafkasya'daki Rus orduları komutanına haber vermeden diğer devletlerle ilişkiye girmeyeceğine söz veriyordu. Ayrıca bu ülkelerden elçi ya da mektup gelmesi halinde Rusya temsilcilerine haber verilmeliydi.

5. Daha kolay iletişim kurulabilmesi için saraylarda birbirlerinin daima temsilcileri bulunacaktı.

6. Kartli-Kaheti Krallığında yaşayan tüm halklar Rusya İmparatorluğu müttefiği olup Osmanlı Devleti, İran ya da başka bir devlet ile yapılan antlaşma Gürcü Krallığı üzerinde de yayınlamalıdır. Ayrıca Rus sivil ve askerî memurlar Kartli-Kaheti Krallığının mahkeme, vergi toplama vb. iç işlerine karışmamalıydılar.

7. Savaşta Gürcü Kralı ordusu ile beraber Rusya'ya yardım etmeye her zaman hazır olacağını; Rusya vatandaşlarını koruyacağını, Gürcü Kral yeni memurları atarken ya da rütbeler verirken Rusya İmparatoruna layık olmalarına dikkat edeceğine söz veriyordu.

8. Gürcü Ortodoks Kilisesi Patriği, Rusya Kilise Sinodu üyesi olup sekizinci sırada olacaktı.

9. Gürcü soylular, Rus soylularla aynı hak ve imtiyazlara olacağını sahip olacaklardı (Gürcü soyluların listesi daha önce 18 Haziran 1783'te Petersburg'a gönderildi)¹⁴.

10. Rusya, Kartli-Kaheti Krallığı sakinlerine ülkesine yerleşme hakkı veriyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti'nden, İran'dan ve komşu ülkelerden serbest bırakılan Gürcü ve Rus esirler istedikleri yere gidebilirlerdi.

11. Gürcü tüccara Rusya'da ticaret yaparken Rus tüccar ile aynı haklar veriliyordu ve Rus tüccar da Kartli-Kaheti'de ticaret yapabilirlerdi.

---

¹⁴ *İz İstorii Russko-Gruzinskih Otnoşenii – K 230 Letiyu Zaklyuçehiya Georgevskogo Traktata (Sbornik Dokumentov)*, ed. A. N. Artizov, Moskova, Drevlirhranilişe, 2014. s. 165

12. Bu antlaşma devamlı olarak yürürlükte kalacaktı. Ekleme yapılması ya da değiştirilmesi her iki tarafın kabulü ile yapılacaktı.

13. 6 ay içinde tarafların onaylaması gerekmekteydi.

Antlaşmanın 13 maddeden hariç 4 gizli maddesi vardı:

1. Bölge güvenliği açısından Kral Erekle'yi İmereti Krallığı ile iyi ilişkiler kurmaya ve anlaşmazlık durumunda ise Rusya Hükümetinin kararına uymakla vazifelendiriyordu.

2. Kartli-Kaheti Krallığında devamlı olarak Rusların 2 tabur asker ve 4 top bulundurulmaları belirtiliyordu.

3. Savaş halinde Kartli-Kaheti Krallığını savunmak için Gürcü Kral ile anlaşarak serbest hareket etmek için Kafkasya Askeri Hattı komutanına gerekli haklar veriliyordu. Gürcü ordusu Rusya menfaatleri için savaşırken harçları Rusya tarafından karşılanacaktı.

4. Rusya İmparatoru, savaş halinde kaybedilmiş Gürcü tarihi topraklarının geri alınması için çalışacağına söz veriyordu.

Antlaşma ile taraflar Kral Erekle'nin Rusya İmparatoru Himayesine girip onun üstünlüğünü tanıyan yemin metnini de imzaladılar.¹⁵

Georgevsk Antlaşması ile Kral Erekle kendi isteğiyle devletin egemenlik haklarının bir kısmından vazgeçerek Rus askerlerin yardımıyla bölgesel otorite ve güvenliğinin artmasını düşünüyordu. Antlaşmanın 4. maddesi ile Gürcü Devleti dış ilişkilerinde tamamen Rusya temsilcilerine bağlı oluyordu. 7. madde ile Rusya Hükümeti, Kartli-Kaheti Krallığı yönetiminde Osmanlı Devleti ya da İran yanlılarının bulunmaması için garanti oluyordu.¹⁶

Ayrıca Gürcü Ortodoks Kilisesinin statüsü de küçültülüyordu. Çünkü Gürcü Ortodoks Kilise Patrikliği Rusya Ortodoks Kilisesinden daha eskiydi. Hem de I. Petro'nun reformlarından sonra Rusya Ortodoks Kilisesinde en yüksek rütbe olan Patriklik kaldırıldı ve kilise sadece Piskoposlar kurumu- Sinod ve özel sivil memuru - Oberprokuror tarafından yönetiliyordu. Georgevsk Antlaşmasının 8. maddesi ile

¹⁵ Valerian Maçaradze, a.g.e. s. 131

¹⁶ Vahtang Guruli, **Georgevskis Traktati (1783)**, Tiflis, Universali, 2013. s. 47

Ortodoks Kilisesinde en yüksek rütbeye sahip olan Gürcistan Patriği daha alçak rütbeye sahip olan piskoposlar kurumunda sekizinci sırada olacağını kabul ediyordu.¹⁷

2 Kasım 1783'te Albay Burnaşev komutasındaki Rus ordusunun iki taburu - 1800 asker Tiflis'e girdi. Albay Burnaşev aynı zamanda Rusya Hükümetinin Tiflis'teki temsilcisi olarak tayin edildi. Bu birlikleri Güney Kafkasya'ya göndermesiyle Rusya Hükümeti, İstanbul'da, Şiraz'da ve Avrupa Devletlerinin başkentlerinde gösterilen tepkilerle rakiplerinin Rusya İmparatorluğu'nun güneye doğru ilerlemesinde ona karşı çıkabileceğini, onların Kafkasya'daki güçlerini, bölgedeki müttefiklerini, Osmanlı ve İran taraftarları hakkında bilgiler toplamayı düşünüyordu.¹⁸

24 Ocak 1784'te Rus Albay Tomara Tiflis'e gelip İmparatoriçe II. Yekaterina tarafından onaylanan Georgevsk Antlaşmasının metnini, değerli hediyeler ve kraliyet sembolleri getirdi. Kral II. Erekle de Georgevsk Antlaşmasını onayladı ve antlaşmayı "tanrının inayeti ve Çariçe'nin yardımı ile Kartli Kralı, Kaheti Kralı, Samtskhe-Saatabago'nun ırsi prensi, Kazak, Borçalı ve Şemseddinli, Kah, Şeki ve Şirvan'ın prensi, Gence ve Revan'ın efendisi ve prensi" olarak imzaladı.¹⁹ Aynı gün Georgevsk Antlaşması'nın hükmüne göre Tiflis'te Sioni Katedralinde toplanan millet karşısında Rusya İmparatorluğu'na sadık olacaklarına dair ant içti.²⁰

Kral Erekle'nin Petersburg'daki temsilcisi olarak soylu Garsevan Çavçavadze tayin edildi. Ayrıca Petersburg'a Kral Erekle'nin oğulları da davet edildi ve Georgevsk Antlaşmasının imzalamasından sonra iki-üç Kralın Oğlu her zaman Rusya'da bulunuyordu. Antlaşmaya ve Kartli-Kaheti Krallığının yönetim tabakasının çoğunun Rusya yanlısı olmasına rağmen Ruslar Kral Erekle'ye güvenmeyip oğullarını rehine olarak tutuyorlardı. Resmen oğulları Petersburg sarayında misafir olarak bulunuyorlardı. Fakat istedikleri zaman vatana dönmelerine izin verilmiyordu. Böylece Mirian Erekle oğlu 1783'ten itibaren daima Petersburg'da kalıyordu.

---

¹⁷ Vahtang Guruli, a.g.e. s. 48

¹⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 694

¹⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 282

²⁰ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 695

Gürcü tarihçi İ.Cavahişvili'ye göre Georgevsk Antlaşması ile Gürcistan bağımsızdı ama aynı zamanda bağlı bir devlet haline geldi, antlaşma beklenen huzur ve barış yerine büyük zarar getirmişti.²¹

Bazı Gürcü ileri gelenleri için bu antlaşma Rusya İmparatorluğu tarafından verilen Gürcistan'ın dış tehlikelere karşı koruma garantisiydi. Rusya için ise Georgevsk Antlaşması büyük bir kazançtı, çünkü savaş yapmadan ve fazla çaba göstermeden Güney Kafkasya'da önemli üs kurabiliyordu.²²

3.3. Georgevsk Antlaşması Sonuçları ve Komşuların Tepkileri

Osmanlı Devleti başta olmak üzere Kartli-Kaheti Krallığının tüm komşu ülkeleri Georgevsk Antlaşmasını çok olumsuz karşıladılar. Rus askerlerin Kartli-Kaheti'ye girmesi bölgede yüzyıllar boyunca mevcut olan durumun tamamen değişmesi demekti.

Georgevsk Antlaşması Gürcüleri olumsuz etkiledi: Kırım Hanlığını kaybetmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin Kuzey ve Kuzey-Doğu sınırları tehdit altındaydı ve Babıali Kafkasya'ya daha büyük önem vermeye başladı. Bu sebeple Georgevsk Antlaşması ve Rus askerlerinin Kartli-Kaheti Krallığına geçmesi haberini aldıktan sonra bu bölgenin nüfuzunun tehdit edildiğini görünce Babıali endişe etmeye başladı. Osmanlı Devleti, Rusya İmparatorluğu ile savaşa hazır değildi. Ayrıca o dönemde Gürcüleri cezalandırmak için de yeterli gücü toplayamayabilirdi. Çünkü Doğu Vilayetlerinde açlıktan ve derebeylerin ayrımcı siyasetinden dolayı seferberlik yapılamıyordu.²³

Özellikle Çıldır Valisi Süleyman Paşa aktif hareket etmeye başladı. Georgevsk Antlaşmasının gizli 4. maddesinden haberdar olup bu madde direk Çıldır Vilayetine karşı olduğunu ve Kral Erekle Rusların yardımıyla Gürcüleri yaşayan vilayetinin krallığına katılması için çabalayacağını anlıyordu. Tüm Kafkasya ve Kuzey İran hanlıkları ile yazışmaya başlayıp Gürcülere karşı savaşmaya çağırıyordu. 26 Kasım 1784'te Süleyman Paşa Kafkasya Askerî Hatları komutanı General Potemkin'e dahi

²¹ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 33

²² *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 693

²³ Otar Gigineşvili, a.g.m. s. 216-217

mektup gönderip Kral Erekle'yi tahttan indirip onun yerine Rusya'da olan Aleksandre Bakar oğlunun oturtulmasını teklif etti.²⁴ Bununla beraber Babıali de Kral Erekle'nin yerine Gürcü Soylu Kör Yorgi'nin tayin planlarını görüşmeye başladı.²⁵

Kartli-Kaheti'de yaşayan Müslümanların bir kısmı Gence ve Karabağ hanlıklarına göç etti. Karabağ Hanı İbrahim Halil Han Gürcülerle ittifaka son verdi. Sultan I. Abdülhamid'in emriyle durumu yerinde öğrenmek ve Osmanlı taraftarlarını organize etmek için 1783 sonbahardan 1784 ilkbaharına kadar Kafkasya'da Halil Efendi bulunuyordu ve Dağıstan ile Güney Kafkasya Müslüman bölgelerini gezdirip halkların İran'a tabii olmasına rağmen Rusya'ya yaklaşmasına engel olmaya ve Gürcü-Rus ittifakına karşı bir koalisyon kurmayı denedi.²⁶ Bunun sonucunda Dağıstan'da 30 bin kadar, Osmanlı Devleti'nden maddi ve manevi destek olunca 40 bin savaşıdan oluşan ordusunu Gürcistan'a saldırmak için hazır olacaklarını İstanbul'a bildirdiler.²⁷

Güney Kafkasya ve Kuzey İran hanlıkları da Georgevsk Antlaşmasından ve özellikle Rus askerî kıtaların Tiflis'e gelmesinden sonra heyecanlanmaya başladılar. Bunu tüm Müslümanlara karşı bir eylem olarak değerlendirerek Gürcü-Rus ittifakına karşı Osmanlı Devleti'nden destek almaya çalıştılar.²⁸

Çıldır Valisi Süleyman Paşa tüm hanlarla aktif bir yazışma sürdürüyordu ve Gürcü-Rus ittifakına karşı koalisyon kurması için büyük çaba harcıyordu. Mesela 1784 başlarında Padişah adına Revan yöneticisi Gulam Ali Hana gönderdiği mektubunda Süleyman Paşa, Ruslarla ittifak kurduğundan dolayı Kral Erekle'nin Kafkasyalı Müslümanların ve Osmanlı Devleti'nin düşmanı olup onun durdurulması için herkesin birleşmesi gerektiğini yazmıştı. Bu heyetin misyonu başarılıydı çünkü Ocak 1784'te Şuşa şehrinde Kartli-Kaheti Krallığına saldırmak üzere Hoy yöneticisi Ahmet Han başkanlığında 8 binlik ordu toplandı.²⁹

Bunu öğrenen General P. Potemkin tüm Dağıstanlı Hanlara mektuplar gönderip Karabağ'a giden akrabaları ve tebaası olan feodallerin geri çağırılmasını

²⁴ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 129

²⁵ BOA, HAT, 26, 1265

²⁶ Mustafa Özsaray, **Osmanlı Belgelerinde Kafkasya 1: Savaş ve Sürgün 1781-1919**, Kafkas Vakfı Yayınları, 2011. s. 47

²⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 282

²⁸ Serhat Kuzucu, a.g.e. s. 54

²⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.157

istedi. General Potemkin, Çıldır Vali Süleyman Paşa'ya da mektup yollayıp Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında barış olduğunu, Kartli-Kaheti Krallığı Rusya İmparatorunun itaatinde olduğunu hatırlattı. Bu faaliyetlerden sonra kısa süre için Dağıstanlıları durdurabildiler, fakat sonbahar 1784'te İstanbul'dan İbrahim Efendi başkanlığında 60 kişilik başka bir heyet Kafkasya hanlıklarına gönderildi ve Rusya'ya karşı Şirvan, Nuh, Karabağ, Hoy Hanlıkları, Car Sultanlığı ve Çıldır Vilayeti arasında askerî ittifak antlaşması imzalandılar. Heyet, hanlara Rus saldırılarına karşı ittifaka ve cihada çağırdığı mektuplar ve para yardımı götürdü.³⁰ Sultan adına Kafkasyalı hanlara gönderilen mektuplarda bu koalisyona katılmalarını önerdiler. Antlaşmaya katılanlar, Rusların Kafkasya'ya sefer düzenlemesi halinde kuvvetlerini birleşerek beraber savaşacakları konusunda anlaştılar.³¹

1784-1785 yıllarında Kral Erekle Rus askeri birliklerinin yardımıyla Gence, Nuh ve Dağıstanlı hanların küçük ordularını birkaç defa yendi. Fakat Lezgilerin saldırıları devam ediyordu. Onların çoğu cezalandırılmadığı takdirde Gürcülere saldırmaya devam edip ganimet ve esirlerle kaçabiliyorlardı.³²

Kral Erekle oğlu Levan'ın ölümü ile zayıflayan Nöbetçi Orduya özellikle Rus askerlerinin Güney Kafkasya'ya geçmesinden sonra gerekli özen verilmiyordu. Kral Erekle onu tekrar düzenlemeyi denedi ama başaramadı. Dolayısıyla Krallığın savunması genelde yine eski feodal ordusuna dayanıyordu.³³

Rus subaylar Gürcü feodal ordusundan hiç de memnun değildiler. Ordu sadece savaş durumunda toplanıyordu. Disiplin ve askeri eğitimden yoksundu. Gerekli niteliklere sahip olmayan Gürcü askerleri ne nöbetçi ne de devriye için faydalıydılar. Dolayısıyla Dağıstanlı eşkiyalar kolayca saldırıp cezalandırılmadan gidebiliyorlardı.³⁴

Dağıstanlılar ve Güney Kafkasya hanlıklar ile savaşlarından sonra Kartli-Kaheti Krallığı için 3000 Rus askeri beslemek de çok zor oluyordu. Rus memurlar askerleri için Gürcülerden alacakları ekmek için üç kat ucuz fiyat veriyorlardı. Rus askerlerinin bulunması Kartli-Kaheti Krallığına 30000 rubleye mal oluyordu. Bu

³⁰ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 245

³¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.158

³² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 701-702

³³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 700

³⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 161

masraflar için halka yeni bir vergi üstlendirdiler –“Saruso” yani “Ruslar için”. Bu vergiden gelen para ile Rus askerler için buğday alınıyordu.³⁵

Rusların Güney Kafkasya’ya geçmesini kendi için tehlikeli gören Çıldır Valisi Süleyman Paşa da Kral Erekle’ye dair siyasetini değiştirdi ve Ruslar ile Gürcülerin olabilecek saldırılarına karşı tedbirler almaya başladı. Süleyman Paşa, II. Erekle’ye 1776’da Gürcüler ve Osmanlılar arasında yapılmış antlaşmayı da hatırlatıp bu antlaşmayı uygulamaya çağırıyordu. Ayrıca Dağıstanlı feodallerle irtibat kurup onları Kartli-Kaheti Krallığını yağmalamaya teşvik ediyordu. Dağıstanlı akıncılara yardım ederek hem Dağıstan hem Ahaltsihe tarafından Gürcülere karşı seferler düzenliyorlardı. Ağustos 1784’te Çıldır ve Kars valileri Kral Erekle’ye açık ultimatom verip Rusya ile ilişkilerini koparmasını talep ettiler. Aksi taktirde Dağıstanlıların saldırıları Kartli-Kaheti Krallığı tamamen yok edilene kadar devam edecekti.³⁶ Çıldır Valisi Süleyman Paşa, İstanbul’a gönderdiği arzda, Revan Hanı Gulam Ali Han ve kardeşinin 1782’de katledilmeleri üzerine II. Erekle’nin Tiflis’teki Rus askerlerinin yardımıyla Revan ve diğer Kafkasya hanlıklarını işgal edebileceğini bildirerek Bayezid ve Muş mutasarrıflarının II. Erekle’ye karşı Kafkasya hanlıklarına yardım etmesini talep etti.³⁷

Süleyman Paşa’nın arzı doğrultusunda Poti, Batum, Sohumı ve Anakliya kalelerinin tahkim edilmesini ve asker sayısının arttırılması kararlaştırıldı. Kalelerin muhafazası için sancaklardan toplanan ve yamak denilen askerler gönderildi. Çıldır eyaletinde Ahaltsihe, Ahalkalaki, Atskuri ve Hertvisi Kaleleri 1782’de tamir edildi. Kalelerde mevzilendirmek üzere İstanbul’da 27 top döküldü. İmereti kral I. Solomon ve Samegrelo Prensi II. Katsia Dadiani Poti muhafızı Gürcüzade Halil Paşa’ya yardım için çağırıldı.³⁸

Rus askerî birliklerin Güney Kafkasya’ya geçmesinden hemen sonra Süleyman Paşa’nın kışkırtması ile Dağıstanlılar Kartli-Kaheti’ye saldırılarını yoğunlaştırdılar. Rusya diplomasisi Gürcüleri koruyamadı. Aralık 1784’te toplanan

³⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 732

³⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 156

³⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 285

³⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 280

Divan-ı Hümayun kararıyla Tiflis Hanı'nın Rusya tebaasına girmesini Osmanlı Devleti tanımıyordu.³⁹

Hem Babıali hem Çıldır Valisi tarafından gerçekleştirilen bu faaliyetlere rağmen Kafkasya'ya yakın sancaklardaki memurlar bu olaylara daha basit bakıyorlardı ve Rusya'dan gelen tehlikeye büyük önem vermiyorlardı.⁴⁰

Osmanlı devlet adamlarında Dağıstan ve Kafkasya hanlıklarını Osmanlı Devleti'nin yanına çekerek Rusya'ya karşı bir koalisyon oluşturma düşüncesi vardı. Ancak hem devletin içinde bulunduğu siyasî, iktisadî, malî ve askerî durum hem de devlet adamlarının, bilgi ve idare yönüyle bunu gerçekleştirecek durum ve iktidarda olmaması bu düşüncenin hayata geçmesine imkân vermedi.⁴¹

Halil Efendi'nin tavsiyesiyle İstanbul'a elçi gönderen Kuba Hanı Feth Ali Han, Karabağ Hanı İbrahim Halil Han ve Şeki Hanı Mehmet Hasan Han, Osmanlı Devleti'ne tabi olduklarını bildirdiler. Revan Hanı Gulam Ali Han ise Gürcülere haraç ödemeyi kesti ve onlarla ittifaka son verdi. Rusların Güney Kafkasya'ya geçmesiyle Karabağ yöneticisi İbrahim Halil Han özellikle endişelendi. Çünkü Rusya Hükümetinin Ermenistan tampon devleti kurma planlarını öğrenince kuzeyden tehlikenin yaklaştığını anlıyordu ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya gönderdiği mektupta eski müttefiği II. Erekle'ye karşı savaşmaya hazır olduğunu bildirdi.⁴²

Erzurum, Kars, Çıldır ve diğer valiler Kafkasya hanlıklarına elçiler gönderip Kral Erekle'ye karşı ortak bir sefer düzenlenmesine çağırıyorlardı. Eski dostu ve müttefiği Karabağlı İbrahim Han da Erekle'ye karşı çıktı. Onun kışkırtmasıyla Genceliler Erekle tarafından hanlığı yönetmek için tayin edilmiş adamları Gence'den kovaladılar. Kartli-Kaheti Krallığı'nın himayesi altında olan diğer Müslümanlar da Gürcülerin hakimiyetinden çıkmaya çalışıyorlardı.⁴³ Daha önceki savaşlarda Kral Erekle ordusuna 6 bin süvari ile katılan Kazah, Şamşadil ve Şamhor bölgelerinde oturan halkın bir kısmı da Georgevsk Antlaşmasından korkup İbrahim Han tarafını tuttular ve Karabağ Hanlığı topraklarına göç ettiler.⁴⁴

³⁹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 697

⁴⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 281

⁴¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 282

⁴² Cemal Gökçe, **Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti**, İstanbul, Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, 1979. s. 77

⁴³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 699

⁴⁴ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 34

Rusya İmparatorluğu için ise 1783 senesi başarılıydı: Osmanlı Devleti ile 81 maddelik ticaret antlaşması imzalanarak Karadeniz’de, Akdeniz’de ve Tuna Nehrinde deniz ticareti hakkı ve geniş imtiyazlar kazanabildi.⁴⁵ Kırım Hanlığı ve Kuban bölgesi ilhak edildi, Kartli-Kaheti krallığı himayesi altına alındı ve Kabarda’daki yönetim daha da güçlenebildi. Bundan sonra Kafkas Bölgesinden Osmanlıların ve İran’ın tamamen çıkartılması için temeller atmaya başladı.⁴⁶

Tüm bu gelişmelerine rağmen Rusya Hükümeti bütün Kafkasya’yı kontrol altına alınması için faaliyetlere devam ediyor ve Kartli-Kaheti Krallığından sonra diğer Kafkasya ülkelerini de himayesi altına almak için çabalıyordu. Tarku Şamhalı Murtaza Ali Han, 27 Şubat 1784’te imzaladığı himaye antlaşması ile Rusya İmparatoruna tabi oldu.⁴⁷

Fakat Petersburg’da Kafkasya’daki siyasî durumu yine de doğru değerlendiremediler. Rusya himayesi altına girdiği için Osmanlı Devleti ve Kafkasya Hanlıkları tarafından Kartli-Kaheti Krallığına baskı artacağını dikkate almadılar. Osmanlılar, Rusya ve onun yeni müttefiğine karşı açık eylemlerden kaçınıp Kafkasyalı Hanlara, Gürcülere saldırıya çağırıp onlara yardım etmeye başladı.⁴⁸

1784’te Kral Erekle, Rusya Hükümetine Kartli-Kaheti Krallığının güçlendirilmesini içeren plan teklif etti. Bu planın ilk aşamasında Dağıstanlıların durdurulması için Dağıstan yakınlarında Rusların yeni kaleler inşa etmesi, Derbent ve Bakü şehirleri Rus askerleri tarafından alınması ve garanti için Dağıstanlı feodallerden rehinelere alınması gerekiyordu. Bununla beraber Kartli-Kaheti Krallığına 10 bin Rus askeri girecekti ve Gürcü ordusu ile birleşerek Car-Balaken Bölgesi işgal edilecekti. Bundan sonra Güney Kafkasya hanlıkları da itaate zorlanacaktı. Bu faaliyetleri gerçekleştirdikten sonra Gürcülerin bölgesel otoritesi yükselecekti ve Anadolu’dan, Suriye’den ve Yunanistan’dan bile Hristiyan nüfusu Kafkasya’ya göç edip buraya yerleşmeye başlayacaktı ve asker sayısını arttırmaya gerek kalmayacaktı.⁴⁹

Fakat bu teklif Rusya Hükümeti tarafından kabul edilmedi. 1783 sonunda Babıali’den Kırım Hanlığının ilhaki hakkında yaptığı antlaşmadan sonra Petersburg,

---

⁴⁵ Hüseyin Kaleli, a.g.m. s. 2

⁴⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 694

⁴⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 283

⁴⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 138

⁴⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 141

Türklerle yeni savaştan kaçıyor ve Osmanlı Devleti'ni kızdırmamak için Güney Kafkasya'da daha tedbirli siyaset izlemeye başladı ve bölgedeki askerlerin sayısını arttırmaktan vazgeçti.

General Potemkin başta olmak üzere tüm Rus memurlar Kral Erekle'yi ve onun elçisi Garsevan Çavçavadze'yi oyalayarak askerlerin gönderilmesini geciktiriyorlardı.⁵⁰

General Potemkin'e gönderdiği raporda Albay Burnaşev Kartli-Kaheti Krallığının çok zor durumda olduğunu, yollarda ulaşım tehlikeli olduğundan dolayı ticaretin de kesildiğini, tüm erkekler askerde olduğundan ziraat ile kimsenin uğraşmadığını, köylerin ıssız olduğunu, hazine boş olduğundan ve geliri azaldığından kral ordusunu tutamadığını yazıyordu. Gürcistan'da olan Rus temsilciler de Gürcülerin durumunu Rusya ile antlaşma imzaladıktan ve Rus askerlerin Kafkas dağlarından güneye geldikten sonra daha da zorlaştığını görüyorlardı.⁵¹ 1784 senesi sonunda General Potemkin Tiflis'e gelip krallığın durumunu gözleriyle gördü, fakat durumu değiştirmek için bir şey yapmadı.⁵²

Rusya Hükümetinin hareketsizliğinden ve askerî yardımını göndermemesinden dolayı Kartli-Kaheti Krallığı feodaller arasında Rusya'ya karşı hizipleşme başladı. Rusya'ya karşı olanlar önce de vardı, ama Kuzeyden yardım alamadığı taktirde onların sayısı daha arttı ve örgütleştiler. Bu grubun önde gelenleri; Divanbey (Başhakim) Solomon Leonidze ve Başserdar, Kralın eniştesi Davit Orbeliani idiler. Bu grup mensupları krala Müslüman devletlerle ilişkilerin düzeltilmesi ve Rusya ile sürdürdüğü siyaseti daha dikkatli uygulamasını istiyorlardı.⁵³

Eylül 1785'te İstanbul'daki Rusya elçisi Bulgakov Osmanlılarla Gürcistan hakkında müzakereleri sürdürmekteydi. Ruslar, Çıldır valisi Süleyman Paşa ile Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarının durdurulması için Babıali'den Süleyman Paşa'yı bu makamdan alıp Gürcistan sınırından uzaklaştırmasını ve Dağıstanlı feodalleri etkileyip Gürcülere karşı eylemlerden vazgeçtirmesini talep etmişler. Bulgakov'un raporlarına göre Osmanlılar, Erekle'nin Padişahın tebaası olduğundan

⁵⁰ Sakartvelos İstoriis Narkvevbi ... s. 705

⁵¹ Sakartvelos İstoriis Narkvevbi ... s. 707

⁵² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 162

⁵³ Sakartvelos İstoriis Narkvevbi ... s. 706

Ruslar ile Gürcüler arasında imzalanan Georgevsk Antlaşmasını tanımadığını ve Çıldır Valisi Dağıstanlı askerler ile Gürcülere saldırmasına inanmadıkları izlenimi verdiler.⁵⁴ Bulgakov bu antlaşmadan Osmanlıların haberi olduğunu ve onu 24 Aralık 1784 tarihli manifesto ile kabul ettiklerini hatırlattı. Osmanlılar bu konuyu Padişaha sunacaklarına dair söz vermişlerdi. Bunun gibi sebeplerle Rusya elçisine cevap vermiyor ve yeni sebepler çıkartıp zaman uzatıyorlardı. Böylece Rusların diplomatik mücadele devri kayboldu.⁵⁵

1785'te Rusya İmparatorluğu Kafkasya orduları komutanlığı, Kafkasya tampon bölgesini düzenlerken hesaplamalarda olan hataları belli oldu. Rus askerî ve siyasî yöneticiler Georgevsk Antlaşmasının imzalamasından sonra Kartli-Kaheti Krallığı üzerine komşu ülkelerden yapılacak baskıyı öngöremediler.

Çıldır Valisi Süleyman Paşa, Kartli-Kaheti Krallığını tamamen imha etmesi için Gürcülere karşı 4000 Dağıstanlı süvari organize edebildi. Onun amacı Gürcü Krallığına yardıma gelen Rusların 2 tabur ve Gürcü asılların bile beslenme imkanı vermemeye kadar zayıflanmasıydı. Genel olarak Lezgilerden oluşan çeteler köy ve kasabaları yağmıyorlardı, nüfusu esir alarak Ahaltsihe'de satıyorlardı, tarlalardaki mahsulü de yakıyorlardı. Ayrıca yollar tehlikeli olduğundan ticaret de durdu. Osmanlılar, Gürcülere ve Ruslara karşı koalisyon kuramadılar, ama Kral Erekle'nin eski müttefikleri ve tebaaları kaçıp ona karşı döndüler. Bununla beraber, devlet para geliri ve askerî yardımı da kaybetti.⁵⁶ Rusların hareketsizliğinden memnun olmayan Gürcü soyluların bir kısmı Rusya ile ilişkilerin kesilmesini istiyorlardı. Bazı Gürcü soyluları Çıldır Valisi Süleyman Paşa ile sıkı ilişkide bulunup açıkça Osmanlılar tarafını tutuyordu.⁵⁷

Gürcülerin taleplerine rağmen Kafkasya orduları komutanlığı Kartli-Kaheti Krallığındaki durumu doğru değerlendiremiyordu. Güney Kafkasya'ya geçen Rusların iki tabur Dağıstanlılara karşı birkaç başarılı muharebesine rağmen onların yağmalayıcı seferlerini durdurması için yeterli değildi. Hem de savaştan yorgun düşmüş askerlerin

---

⁵⁴ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s. 181

⁵⁵ Niko Berdzenişvili, a.g.e. s. 186

⁵⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 159

⁵⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 162

rotasyonu yapılmıyordu. Yorgun askerlerin savaşabileceği hal zaman gittikçe azalıyordu.⁵⁸

Babıali Erzurum, Soğucak ve Çıldır Valilerine Kafkasyalıların Ruslara karşı gizlice destek vermesini ve Rusların ilerlemesini durdurmak için hazır bulunmaları emrini verdi. Kasım 1785'te Rusya, Kartli-Kaheti'ye yönelik saldırılar durmaz ise ciddi tedbirler alacağını Osmanlı Devleti'ne bildirdi. Rus elçisi Bulgakov, 8 Ocak 1786'da Babıali'ye nota verirken ülkesinin savaş istemediğini, ancak Kartli-Kaheti Krallığı'nı korumaya kararlı olduğunu belirtti. Rus elçisi, Çıldır ve Soğucak Valilerinin Lezgi ve Çerkezler ile Kuban Tatarlarına verdikleri desteklerden dolayı cezalandırılmalarını istedi. Aynı zamanda Gürcü esirlerin İstanbul ve diğer Osmanlı şehirlerindeki pazarlarda satışının durdurulması için girişimde bulunuyordu. Reisülküttap Seyyid Feyzullah Efendi'nin elçiye verdiği cevaba göre esir ticareti Memalik-i Osmaniye'de diğer ticari faaliyetler gibi kanunî bir faaliyetti.⁵⁹

Sultan I. Abdülhamid, Çıldır ve Erzurum Valilerine Dağıstan'a sevk edilecek birlikler, toplar ve mühimmatla ilgilenmeleri talimatı verildi. Rusların Tiflis'e asker gönderebileceği düşüncesi ile Süleyman Paşa'ya bölgedeki kabile ve aşiretlerden temin edilecek 4000 kişilik bir kuvvetin hazır edilmesi emredildi. Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle Kafkasya hanlıklarının Osmanlı Devleti ile temaslarını 2 Kasım 1786'da yazdığı bir mektupla General Pavel Potemkin'e bildirdi. Kafkasya hanları, 1787'de Erzurum Valisi Battal Paşa ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya elçiler göndererek Osmanlı Devleti'ne sadakatlerini arz ettiler. Babıali hanlıkların askerî açıdan zayıf olduklarının farkındaydı. Onları daha da güçlendirmek için onlar arasında mevcut olan anlaşmazlıkları kaldırmak için Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya ve Bayezid mutasarrıfı İshak Paşa'ya gerekli emirler verildi.⁶⁰

---

⁵⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 159

⁵⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 287-288; Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya: XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)**, Ankara, TTK, 2011. s. 36

⁶⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 288-289

3.4. Gürcistan Askerî Yolu

Güney Kafkasya'ya daha kolayca ulaşabilmek için Ruslar General Potemkin'in emri ile ve bir Alman mühendis subay tarafından çizilen plana göre Georgevsk Antlaşmasının imzalamasından önce Rusların elinde olan Vladikavkaz Kalesinden Kartli-Kaheti Krallığının başkenti Tiflis'e kadar yol inşaatını başlattılar. Bu yol askerleri geçirmek için yapıldığı için ona Gürcistan Askerî Yolu ismi verildi. 208 kilometrelik bu yol Vladikavkaz Kalesinden Tiflis'e varmak için en kısa ve en kolay geçilebilen yol oldu.⁶¹

Bu yolun önemini Gürcüler de anlıyorlardı ve onu geçelebilir halde tutup savunması için büyük çaba gösteriyorlardı. 1780'de Gürcistan kuzey sınırına Daryal Kapısına Levan Erekle oğlu gidip sınırdaki eski kaleyi tamir ederek oraya muhafız güçlerini yerleştirmeyi amaçlıyordu. Bunun için yanında bölge sakinleri – Gürcüleri ve Osetleri çağırıp onlara gerekli emirleri verdi. Mozdok kale mutasarrıfı A. İvanov, Levan'ın faaliyetlerini karargaha haber verdikten sonra Rusya Hükümeti Erekle'ye diplomatik yollarla baskı yapıp Daryal Kalesinden Gürcü muhafız birliğini Rus askerler ile değiştirdiler.⁶²

Olağanüstü stratejik noktasda mevcut olan kalenin Gürcülerin elinde kalması, Rusların istediği zaman askerlerini güneye nakletmesine engel olabileceği için Rus askerî yönetiminin planlarına aykırı oluyordu. Bu yolda kale içinde Gürcülerin küçük birliği olması dahi Rus askerlere rahatsızlık verecekti. Tiflis ve Petersburg arasında anlaşmazlık olması halinde bu kale güneye gidecek olan Rus ordusunun planlarını bozabilirdi.

1784'te Kafkasya'da Rus orduları komutanlığı Gürcistan Askerî Yolunun kuzey ucunda Terek Nehrinin kıyısında yeni kale Vladikavkaz (Ruşadan Kafkasya yönet/hükmet anlamına gelir) inşa etmeye başladı. Stratejik konuma sahip olan bu kale Ruslar için tüm Kafkasya'yı eline geçirmek ve yönetmek için şehre çevirdi.⁶³

---

⁶¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 281

⁶² Oleg Cibaşvili, a.g.m. s. 103

⁶³ Valeriy Morkva, "The Georgian Kingdoms of the South Western Caucasus in Ottoman-Russian Relations 1783-1806", Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2004. s. 38

Bu bölgenin önemi çok büyük olduğundan dolayı Rusya temsilcileri Avrupalıların buraya gelmesini her vasıtasıyla engelliyorlardı. Ruslar, 1784’de Gürcistan’a gelen Fransız askerî heyete Gürcistan Askeri Yolunu görmesine izin vermediler. Avrupa sahasında rakip olan Fransız askerler için böyle önemli bölgeyi erişilmez hale getirmeye çalışıyordu.⁶⁴

Gürcülerin ve Rusların faaliyetlerine rağmen Gürcistan Askerî Yolu yine de güvenli sayılmazdı, çünkü bu yolun bir kısmı Osetlerin ve Çeçenlerin topraklarından geçiyordu ve dağlı ortamda oturan bu milletler yolculardan vergi almaya ya da onları yağmalamaya çalışıyorlardı. İmkân bulan Gürcü dağlılar da eşkıyalıktan vazgeçmiyorlardı. Ayrıca yol yüksek dağlardan geçtiği için kışın buralar kapanıp ulaşım kesiliyordu.

Bu yol Georgevsk Antlaşması imzalamasından hemen sonra herkesin ilgisini çekti. Osmanlı casusları bu yol hakkındaki bilgileri İstanbul’a getirdiler ve Gürcistan Askerî Yolunun önemini anlayan Babiali, Kuzey Kafkasyalı müttefiklerini bu yolu bozmaları için çağırdı.⁶⁵

3.5. Umma Hanın Seferi

1785’te Kuzey Kafkasya’daki durum değişti. İmam Mansur Osmanlılardan destek alarak önce Çeçenleri, sonra ise tüm Kuzey Kafkasyalıları Ruslara karşı birleştirip cihat ilan etti. Bu da Rus Hükûmetine Gürcistan’a yedek askerler göndermemesi için yeni bir sebep oldu.⁶⁶

1785’ten itibaren Avarlar hükümdarı Umma Han daha aktif faaliyetlere başladı. Çıldır Valisi Süleyman Paşa’nın ve İmam Mansur’un desteğiyle ve diğer Kafkasyalı Hanlarının yardımıyla Dağıstanlı feodalleri toplayıp Kartli-Kaheti Krallığına karşı büyük sefer hazırlandı. Kafkasyalı hanlar, Gürcü Krallığının imha edilmesini ve Rusya’nın Güney Kafkasya’daki üssünü kaldırıp onların güneye ilerlemesini engellemeyi düşünüyorlardı.⁶⁷ II. Erekle Çıldır Valisi Süleyman Paşa’ya

⁶⁴ Oleg Cibaşvili, a.g.m. s. 104

⁶⁵ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 281

⁶⁶ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 702

⁶⁷ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 703

müracaat ederek bu saldırıların durdurulmasını istediye de Osmanlı Devleti duruma müdahale etmedi.

1785'te General Pavel Potemkin, Graf Grigori Potemkin'e Umma Hanın değerli hediyelerle Rusların tarafına geçmesine uğraştıklarını yazmıştı. Ona göre Umma Han Osmanlılara çok sadık değildi ve onun taraf değiştirmesi için Türklerden fazla ödenme yapılması gerekiyordu.⁶⁸ 1786'da Umma Han Osmanlılardan hediye olarak 8 bin altın ve diğer değerli eşyalar almıştı. Aynı sene Tarku Şamhallığına gelen Rus temsilcisi Filatonov, Umma Hana da Rusya İmparatoru adına değerli hediyeler verdi. Bunun sonucu olarak Umma Han, Rusya İmparatorluğu himayesine girmek isteğini Kuzey Kafkasya'daki Rus subaylara sunmuştu.⁶⁹ Buna rağmen Umma Hanın Gürcistan'a dair siyaseti güvenli değildi. Dağıstanlılar Gürcü topraklarına saldırıp yağmalamaya devam ediyorlardı. Kafkasya Askerî Hattı komutanı General P. Potemkin Umma Hanı, Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğunun himayesi altında olduğunu ve ona karşı saldırılardan vazgeçmesi için birkaç defa uyardı.⁷⁰ Fakat Umma Han bunu kabul etmesine rağmen Dağıstanlılar Gürcistan'a akınlarına devam etmekteydiler.

Umma Han Kartli-Kaheti Krallığına karşı sefer için elverişli zamanı seçti: Ruslar İmam Mansur'la savaşmaktaydı ve Gürcülere yardıma gelemezlerdi. 1785 yılının Eylül ayında Umma Han İlisu yöneticisi Ali Sultan'ın katılımıyla 11 bin (farklı kaynağa göre 20 bin) askerle Kaheti sınırını geçti. Alazani Nehri vadisindeki köyleri yakıp yıktılar. Kral Erekle'nin asil ordusu ile açık mücadeleye girmeden yoldaki köyleri yağmalayıp Borçalı bölgesine geçti. 20 Eylül'de Dağıstanlılar Ahtala'ya saldırdılar. Kral Erekle Ahtala'da eski altın ve bakır maden ocaklarını yeniden çalıştırdı. Madencilik eğitimi görmek için Gürcüleri farklı yerlere gönderdi ve bunun yanında Gümüşhane'den Rum ustaları da getirdi. Umma Hanın saldırısına kadar bu maden ocaklarından Kartli-Kaheti Krallığının hazinesine iyi bir gelir getiriyordu. Dağıstanlılar Ahtala'daki altın ve bakır maden ocaklarını tahrip ettiler, dökümhaneyi yaktılar, araç ve teçhizatları imha ettiler. Oradaki para ve metal madeni

⁶⁸ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 252

⁶⁹ Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 253

⁷⁰ İase Tsintsadze, **1783 Tslis Mparvelobiti Traktati: Masalebi Ruset-Sakartvelos Urtiertobis İstoriistvis**, Tiflis, Sabçota sakartvelo, 1960. s. 110-111

kaçırdılar ve 850 kadar madenci usta ve tecrübeli işçiyi de esir almışlardır. Ahtala'daki maden ocaklarını ve dökümhaneyi yeniden yapabildiler, fakat ustaların eksikliğinden dolayı eskisi gibi çalışmadı.⁷¹

Gürcü-Rus birleşik ordusu yaklaşınca ve geri dönecek yolların kesilmesi yüzünden Umma Han'ın ordusu kışlamak üzerine Ahalkalaki'ye gitti. Çıldır valisi Süleyman Paşa Dağıstanlı savaşçıları ağırlayabilmek için İstanbul'dan 5000 kuruş istedi ve ilkbahara kadar Çıldır Eyaletinde kalmalarına izin verdi. İstanbul'daki Rus elçisi Bulgakov, II. Erekle'nin isteği üzerine Umma Han'ın Kartli-Kaheti'ye akınını ve Süleyman Paşa'nın ona desteğini protesto edip Süleyman Paşa'nın istifasını istedi. Sadrazam Hazine Darı Şahin Ali Paşa ve Reisülküttap Seyyid Feyzullah Efendi elçiye; "Dağıstanlılar ile Gürcülerin eskiden beri çatıştıklarını, bu yüzden Çıldır Valisinin suçlanması manasız olduğunu, II. Erekle'nin Dağıstan ve Güney Kafkasya hanlıklarına tecavüz ettiğini, Müslümanlara yardım etmenin Halife-i Müslüman olan Padişah'ın vazifesi olduğunu" söylediler. Öte yandan Süleyman Paşa'ya barışa aykırı davranış ve hareketlerde bulunmaması hakkında emirler gönderildi.⁷²

II. Erekle, Babıali'nin tepkisini çekmemek için İstanbul'a "Rusların faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'ne yönelik olmadığını, İran ve Dağıstan'la ilgili işler için Tiflis'e geldiklerini" yazıyordu. Fakat Osmanlı hükümeti Kafkasya'daki gelişmeleri endişe ile izliyordu.

General Potemkin'e yazdığı mektupta Kral Erekle, Umma Han'ın bu seferinden dolayı 100000 ruble zarar gördüğünü ve Gürcistan'ın bu zorluğa düşmesinin sebebi Rusya ile iyi ilişkilerde bulunmasından dolayı olduğunu yazmıştı. Bundan dolayı Georgevsk Antlaşmasına göre Rusya'nın ordu ve para ile yardım etmesi gerekiyordu.⁷³

Gürcistan konusunu çözmek için görevlendirilerek, 9 Ağustos 1785'te Erzurum Valiliğine tayin edilen Canikli Ali Paşa bölge hakkında geniş bilgiye sahipti. Canikli Ali Paşa, Umma Han'ın Çıldır Vilayeti topraklarından Gürcülere karşı askeri hareketleri devam ettiğinden bu saldırıları bitirmesi gerektiğini düşünerek Ahalkalaki'de kışlamalarına izin vermedi. Yeterli silah ve mühimmatının olmaması

⁷¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 285

⁷² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 285-286

⁷³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 704

üzerine Umma Han, tekrar Kartli-Kaheti'ye saldırıp savaşarak geri Dağıstan'a dönmeyi planlıyordu. Fakat Kasım 1785'te Muğanlo köyü yakınlarında General Samoylof komutasındaki Rus birlikleri ile yapılan muharebede yenildi. Rusların ve Gürcülerin yol ve geçitleri tutmalarından dolayı Dağıstanlılar dönüş yolunda kayıp verdiler.⁷⁴

Avarların saldırılarından kurtarmak için General Potemkin, II. Erekle'ye Umma Hana rüşvet vermesini tavsiye etti. Ona göre Umma Han Osmanlılara sadık değildi, sadece Kartli-Kaheti Krallığının zor durumundan faydalanıp eline geçirdiği ganimetin yanında Babıali'den hediyeler de almaya çalışıyordu. Kral Erekle, önce Avarların müttefiği olan Car yöneticisi Ali Sultan ile anlaşıp senede 5000 altın vermesine karşılık Umma Han ile müzakerelerde desteğini alabildi. Umma Han ile yapılan antlaşmaya göre Kartli-Kaheti Krallığına karşı seferlerin kesilmesi için ona ilk defa 10000 altın sonra her sene 5000 altın ödeyeceğine söz verdi.⁷⁵

1787'de Rus askerleri çıktıktan sonra Umma Han Kartli-Kaheti'ye birkaç defa daha saldırdı. O Gürcistan'dan Rusya'ya giden yolu bozmak istiyordu ve bu yolda önemli nokta olan Ananuri'ye vardı. Fakat yolu tamamen kapatmayı başaramadı.⁷⁶

3.6. Mısır Memlûkleri ile İlişki Kurma Denemeleri

Çıldır Vilayeti ve Dağıstan tarafından yağmalayıcı saldırılar yoğunlaştıktan sonra durumu kolaylaştırmak için dikkatini Gürcistan'dan ayırması için Osmanlı Devleti'ne karşı güçler aramaya başladı. Avrupa Devletleri ile temaslar zor olup hem de Rusya Hükümeti böyle ilişkilere endişe ile baktığından bu fikirden vazgeçti.

Osmanlılara karşı Gürcülere yardım edebilecek güç olarak Mısır'daki Memlukler düşünüldü.⁷⁷ O dönemde Memluklerin yönetiminde Gürcü asıllı beyler de vardı. Onlardan bazıları vatan ile bağlantı kurarak akrabalarıyla yazışmalara devam ediyorlardı. Ara sıra para ve değerli hediyeler de gönderiyorlardı. Doğduğu köyde kilise tamirâtı için para bağışladığı dahi biliniyor.⁷⁸

⁷⁴ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 286-287

⁷⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 164; Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 287

⁷⁶ *Sakartvelos İstoriis Narkveebi* ... s. 717

⁷⁷ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 135

⁷⁸ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 143

Yaz 1785'te Kral Erekle, Memlukler ile irtibat kurmak amacıyla temsilcisi Manuçar Kaçkaçışvili'yi gönderdi. M. Kaçkaçışvili Mısır'da iktidarda olan Gürcü asıllı İbrahim (asıl ismi Abram Sincikaşvili) ve Murat Beyler ile görüştü. Müzakerelerde Memlukler, Rusların destek olması halinde ve onlardan yardım alması şartıyla İstanbul'a karşı çıkacağını söyleyip M. Kaçkaçışvili Petersburg ile temas kurması için arabulucu olmasını rica ettiler. Çünkü Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu arasında anlaşmazlık olmaması sebebiyle Kahire'deki Rus Konsolosu Memluklerin İstanbul'daki Rusya elçisi ile görüşmelerini engelliyordu. 1787'de Kafkasya'ya dönen M. Kaçkaçışvili Kral Erekle'nin kabulü ile Georgevsk'e gidip General Potemkin ile görüştü ve Memluklerin şartlarını sundu.⁷⁹ Ruslar bu konuda uzun görüşmelerden sonra M. Kaçkaçışvili'nin Türklerden gizlice Etiyopya yoluyla Mısır'a gidip Memlukler ile anlaşma projesini götürmesini kabul ettiler. Fakat 1787'de Osmanlı-Rus savaşı başlamasından dolayı M. Kaçkaçışvili Mısır'a gidemedi ve Kral Erekle'nin bu projesi de gerçekleştirilemedi.⁸⁰

3.7. Georgevsk Antlaşması imzalanırken İmereti Krallığı

Küçük Kaynarca Antlaşmasının 23. maddesine göre; Batı Gürcistan Osmanlı Devleti himayesi altında kalacaktı. Dolayısıyla burada Rusya Doğu Gürcistan kadar aktif olamıyordu.

Rusya ile savaştan sonra Osmanlılar bölgedeki eski kalelerin tamiri ve güçlendirilmesi yapılırken, bazı yerlerde ise özellikle Kuzey Kafkasya'da Rusya sınırı yakınlarında yeni kaleler inşa etti. İmereti Kralı resmen Sultan'ın tebaasıydı fakat artık itaatsizdi. Rusya ile anlaşmazlıktan kaçmak isteyen Babıali açık hareketlerden vazgeçti. Fakat İmereti Krallığının zayıfması için Kuzey Kafkasyalılar ve İmereti Krallığı sınır bölgelerinde oturan halkları Gürcülere karşı yağmalayıcı akınlar düzenlemelerine teşvik ediyordu. Ayrıca İmereti Krallığından Samegrelo Prenslüğünü kopartmak için Abhazya Prensi Zurab (Türk Kaynaklarda Suraba) Şarvaşidze ve Çerkezlerin bir kısmını Samegrelo'ya saldırmaya teşvik etti. Prens Zurab Şarvaşidze

⁷⁹ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 146-147

⁸⁰ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 151

zaten Samegrelo'dan bazı toprakları kendi ülkesine katılmayı çoktan beri planlanıyordu. Fakat Mart 1780'de Samegrelo ve İmereti birleşmiş ordusu Ruhi Kalesi yakınlarında saldıranları yendi ve bundan sonra Prens Katsia Dadiani Kral I. Solomon'a karşı çıkmadı.⁸¹

Abhazya tarafından gelen tehlikeyi kaldırmasından sonra İmereti Krallığının genel problemi Osmanlı Devleti tarafından artan baskı oldu. 1780'li yılların başında itaatsiz İmereti Krallığının sınır bölgeleri Çıldır Vilayetinde küçük çeteler ile saldırıp yağmalamalara başladılar. Özellikle Acaralılar ve Lazlar, zaman zaman İmereti ve Guria'ya akınlar yaparak halkını esir alıp köyleri yağmalıyordular. Osmanlı askerlerin ve memurlarının hatalı davranışları yüzünden yeniden Rusya'ya yanaşmaya başlayan İmereti Kralı I. Solomon, Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya gönderdiği mektuplarda, İmereti'nin Osmanlı tabiiyetinde olduğunu belirterek bu akınların durdurulmasını istedi. Ancak cevabında Süleyman Paşa, yüksek dağlarda oturan Acaralıların ona tabii olmadıklarını ve dolayısıyla bu akınları durdurmak için hiçbir şey yapamayacağını bildirdi.⁸² Aslında Çıldır Valisi Acaralıların akınları sırasında alınan ganimet ve esir ticareti Osmanlı Devleti'ne kar getirdiğinden Acaralıların yağmalayıcı saldırılarına göz yumuluyordu.⁸³

1781'de ve 1782'de Kral Solomon Petersburg'a elçiler gönderip ülkenin durumu hakkında haber verdi ve Rusya İmparatorluğunun himayesi altına girmesini istedi. Fakat Ruslar Osmanlılarla yeni anlaşmazlık istemediğinden dolayı bu mesajları cevapsız bıraktılar.⁸⁴

Acaralılardan intikam almak ve güney sınırlarını güvende tutmak isteyen Kral Solomon Acara'ya bir sefer düzenlenmeye karar verdi. Sefer için İmereti ve Guria birleşik ordusunu hazırlamaya başladı. Fakat I. Solomon, Osmanlı yanlısı Giorgi Gurieli'ye güvenmiyordu ve sefer sırasında onun ihanetinden kurtulmak için Giorgi'nin oğullarından Prens oğlu Simon'u rehine olarak Kutaisi'de bıraktı, öbür oğlu Vahtang'ı ise Guria ordusu komutanı olarak yanına aldı.⁸⁵

---

⁸¹ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 218; Zaza Tsurtsumia, a.g.e. s. 60

⁸² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s.284

⁸³ Bayram Nazır, "**Osmanlı-Rus Savaşlarında Acaralılar (1774-1829)**", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1993. s. 23

⁸⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.151

⁸⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 277

Seferin organize işleri gizlice yapılmaktaydı, fakat Samegrelo Prensi Katsia Dadiani yine de haberdar oldu ve Poti mutasarrıfına bildirdi. Dolayısıyla 1784 İlkbaharında yaklaşık 6 bin askerle Acara'ya giren Kral Solomon'u Osmanlılar hazır karşıladılar ve Gönye Mutasarrıfı Abaza Mehmet Paşa komutasındaki Türk ve Acaralı askerler Kral Solomon'u yenip bölgeden püskürttüler.⁸⁶ Bölgedeki geçit ve yollar Osmanlı askerlerince tutulmuş olduğundan, Gürcülerin çoğu katledildi.⁸⁷ İmereti'ye saldırıları İstanbul'daki Rusya elçisi Yakov İvanoviç protesto etti. Babıali de Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerinin antlaşmalara aykırı olduğunu ve hoş karşılanmadığını bildirdi.⁸⁸

Çakvi Muharebesinde Gürcülerin kayıpları çok büyüktü. Bu zaferden sonra Osmanlılar ve Acaralılar Guria Bölgesine saldırıların yoğunlaştılar. Muharebeden hemen sonra Çıldır Valisi, Guria ve İmereti'ye bir akın düzenledi. Bölgeleri yağmaladı ve büyük sayıda esirler aldı. Acara tarafından küçük saldırılara ve akınlara devam edildi.⁸⁹ Acara'da seferinde başarısız olan Kral I. Solomon ağır hastalandı.

Georgevsk Antlaşmasından sonra Ağustos 1783'te (farklı kaynaklara göre 1 Kasım 1783'te) Babıali İmereti'ye elçiler gönderip Kral I. Solomon ile müzakerelere başlamaya çalıştı. Osmanlılar, İmereti Krallığını Kafkas Bölgesinde Rusya ve onun müttefiklerine karşı kullanmak istiyorlardı. Fakat ağır hasta olan Kral Solomon Osmanlı elçilerinin tüm tekliflerini reddetti ve onlarla müzakereden vazgeçti.⁹⁰

3.7.1. İmereti Taht Mirası Meselesi

Kutaisi'de Osmanlı elçilerinin olduğunu öğrenen Kafkasya'daki Rus temsilciler rahatsız olmaya başladılar ve hızlıca harekete geçtiler. İmereti saray entrikalarını araştırmak ve Osmanlı elçilerinden gelen tehlikeyi yok etmek için Kutaisi'ye Albay Burnaşev'i görevlendirdi. Albay Burnaşev ile görüşmelerinden sonra 23 Nisan 1784 tarihinde Kral Solomon Rusya Hükümetinin istediği gibi Rusya

---

⁸⁶ Bayram Nazır, a.g.e. s. 24

⁸⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 277

⁸⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 284

⁸⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 279

⁹⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.151

İmparatorluğu himayesi altına girmesini arz etti ve üç gün sonra vefat etti.⁹¹ Dolayısıyla bu girişim iptal oldu.

Oğlu Aleksandre 1780’de vefat etmesi sebebiyle Kral I. Solomon’un veliahtı yoktu. Daha önce Kral Erekle ile olan anlaşmazlığı gidermek için kendi çocuğu olmayan I. Solomon, II. Erekle’nin torunu Davit Arçil oğlu varisi olduğunu ilan etti. Buna karşılık Kral Erekle İmereti Krallığının iç işlerine karışmamayı taahhüt etti.⁹² Fakat Kral I. Solomon vefat anında Davit Arçil oğlu reşit olmamıştı ve babasının ölümünden sonra annesi ile Kaheti’de oturuyordu. Bundan dolayı İmeretili ileri gelenleri Kral Solomon’un amcaoğlu Davit Giorgi oğlu 26 Nisan 1784’te tahta çıkarttılar.⁹³ Davit Arçil oğluna karşı olanlar Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle’nin İmereti’de nüfuzunun artmasını istemiyorlardı. Yeni kral Samegrelo Prensi Katsia Dadiani tarafından da desteklendi.⁹⁴

Kral Davit Giorgi oğlu Rusya taraftarlarındandı. 1 Mayıs 1784’te yeni kral Kafkasya’da Rus orduları komutanı General Pavel Potemkin’e mektup yazarak Kral Solomon’un vefatını ve İmereti tahtına onun çıktığını haber verip ülkesinin Rusya İmparatorluğu himayesine girmesini arz etti. Bununla beraber İmeretili ileri gelenler de Generale mektup gönderip Davit Giorgi oğlu kral olarak seçilmesinin sebeplerini anlatarak onun Rusya’ya temayül ettiğini bildirdiler.⁹⁵ Böyle bir durum Rusya İmparatorluğu’nun menfaatlerine uygundu. Petersburg İmereti’de başlayan gerginlikten Osmanlıların yararlanıp Batı Gürcistan’da Türk idaresinin kurulmasından korkuyorlardı.

Tabii ki Kartli-Kaheti Kralı Erekle İmereti tahtına torunu yerine başkasının çıkmasını istemiyordu, fakat İmereti’de karışıklığın olmasını ve orada Osmanlıların etkisinin artmasını da istemiyordu. Bununla beraber Kral Erekle’nin düşüncelerine Ruslar ve torunun reşit olmadığını etkilediler. Hatta yeni kralı istemeyen bazı feodalleri Kral Erekle kendi otoritesiyle etkileyip onların itaat etmesini sağladı. Davit Giorgi oğlu tahtında kalmasını garanti etmek ve Kral Erekle’nin sempatisini kazanmak

---

⁹¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 152

⁹² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 152

⁹³ **Sakartvelos İstoriis Narkveebi** ... s. 740

⁹⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 281

⁹⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 283

için Albay Burnaşev'in tavsiyesi ile varisi olarak Kral Erekle'nin torunu Davit Arçili oğlunu kabul etti.⁹⁶

İmereti'nin yeni kralı açıkça Rusya İmparatorluğu taraftarıydı. Bundan endişelenen Çıldır Valisi Süleyman Paşa ona mektup gönderip İmereti Krallığı Osmanlı tebaası olup onun tahtına çıkmasını Sultan tarafından tasdik edilmesi gerektiğini hatırlattı. Fakat Davit Giorgi oğlu bu mektubu cevapsız bıraktı.⁹⁷ Yeni Kral I. Solomon'un Rusya İmparatorluğu himayesi altına girme isteğini onayladı ve İmereti Krallığı üzerinde Osmanlı Devleti'nin haklarını hatırlatmak için Ahaltsihe'den Süleyman Paşa'nın mektubunu getiren elçilere Batı Gürcistan artık Petersburg'un tebaası olduğunu ilan etmeyi planlıyordu. Fakat Albay Burnaşev aldığı talimatlara göre davranarak İmereti Kralına Küçük Kaynarca Antlaşmasının 23. maddesine göre Batı Gürcistan'ın Osmanlı Devleti'nin himayesi altında olduğunu izah edip yeni anlaşmazlığın çıkmasını engelledi.⁹⁸

Babıali, İmereti işlerinden uzak kalmaması için durumu etkilemeye çalıştı ve taht için İstanbul'da yaşayan Gürcülerden iki aday buldu. Birincisi Kral I. Solomon tarafından tek gözünü kör ettirip ülkeden kovulmuş Raça Bölgesinin eski prensi Giorgi Eristavi'ydi. Onun nenesi kralın kız kardeşi olduğundan tahta çıkma hakkı vardı. Fakat İmereti'ye gitmek için İstanbul'dan ayrıldığında Davit Giorgi oğlunun tahta çıktığı haberini aldı ve eşi yeni kralın kız kardeşi olduğundan dolayı taht iddiasından vazgeçip geri döndü.

İkinci aday bir süre İmereti tahtına oturan Giorgi Abaşıdze'nin torunu Kayhosro Abaşıdze'ydi. Prens Kayhosro, Babıali'ye Osmanlılara sadık olacağına, bölgede Ruslara karşı savaşta yardım edeceğine ve haraç vergisi olarak 190 çocuk göndereceğine söz veriyordu. Sadrazam Halil Hamid Paşa, Prens Kayhosro'ya İmereti Meliki olduğuna dair Padişah fermanı ile Canikli Ali Paşa'nın maiyetine 8000 asker verip İmereti'ye gönderdi. Bununla beraber Çıldır Valisinin Prens Kayhosro'ya yardım edeceğini, Kafkas Hanlıkları ile Dağıstanlı akıncıların Gürcistan'a savaşmaya gönderilmesi emredildi.⁹⁹ Bununla beraber Trabzon Valisi Hacı Ali Paşa'ya Poti ve

⁹⁶ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s.741

⁹⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 289

⁹⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 153

⁹⁹ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 742

Sohumi Kalelerine ve Çıldır Vilayetine asker göndermesi emredildi, sonra Hacı Ali Paşa Erzurum Valisi ve Şark Seraskeri olarak tayin edildi.¹⁰⁰

Batı Gürcistan Patriği II. Maksim Abaşidze, Rusya'ya müracaat ederek "Ortodoks Kilisesi'nin evlatları olarak Gürcü halkının koruyucusu ve efendisi" olarak tanımladığı Çariçe II. Yekaterina'dan yardım istedi.¹⁰¹ Kral Davit ise General Potemkin'e yazarak ondan yardım istedi, fakat olumsuz cevap aldı. Gürcistan sınırına varmasına kadar Prens Kayhosro ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa Gürcü ileri gelenleri onun tarafına çekip onu İmereti Kralı olarak tanınmasına dair mektuplar gönderdi. Guria Prensi Giorgi Gurieli Süleyman Paşa'ya cevap olarak bu planlarından vazgeçmesini tavsiye edip Kayhosro Abaşidze Bagrationi hanedanından ve kral soyundan olmadığından İmereti onu kral olarak kabul etmeyeceğinden bu girişimin başarılı olmayacağını yazmıştı.¹⁰²

Yerli soylulardan ve halktan destek almamasına rağmen 30 Ekim 1784'te Kayhosro ve Osmanlı ordusu Guria'ya girdiler. Kral Davit 4000 kişilik ordusu ile Prens Gurieli'ye yardıma koştu. Ruslardan yardım almamasına rağmen Rus askerî birliğin Gürcülere yardıma geldiği söylentisi yayıldı. Türkler, Rus ordusu ile çatışmayı ve savaşmayı istemediklerinden geri döndüler.¹⁰³

Askerî sahadaki başarısızlığından sonra Çıldır Valisi Süleyman Paşa Kral Davit'e bir daha elçi gönderip Osmanlı tebaalığını kabul etmesini istedi. Fakat Kral Davit Petersburg'a gönderdiği elçilerin misyonundan krallığın Rusya İmparatorluğu himayesine gireceği sonucunu bekliyordu ve Osmanlıların teklifini reddetti. Petersburg'a gittiği zaman Rusya Hükümetinden Davit Giorgi oğlunu İmereti kralı olarak onaylamasını istemişlerdi. Fakat bu deneme Küçük Kaynarca Antlaşmasının 23. maddesinden dolayı başarısız sonuçlandı.¹⁰⁴ Ruslar sadece diplomatik destek verebildiler. Osmanlı ordusu İmereti yolundayken Rusya İmparatorluğu İstanbul elçisi diplomatik yolla Türk askerlerinin İmereti'ye girmesini engellemeye çalışıyordu.¹⁰⁵

¹⁰⁰ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 743

¹⁰¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 285

¹⁰² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 290

¹⁰³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 291

¹⁰⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 154

¹⁰⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 744

1784 senenin Aralık ayında Rusya İstanbul elçisi, Osmanlı Hükümetine İmereti Krallığının Rusya İmparatorluğu'nun himayesi altında olan Kartli-Kaheti Krallığı'nın komşusu olup, Rusya Hükümeti bu ülkede barış ve istikrar istediğini ve yasal yöneticisini azletmeyi kabul etmeyeceğini ilan etti. Buna karşı Osmanlı Hükümeti Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 23. maddesi gereğince, İmereti'nin Osmanlı Devleti'nin tebaası olduğunu ve Rusya'nın onun iç işlerine karışmaya hakkının olmadığını bildirdiler. Rus elçiye kralın zorla değiştirmeyi planlamadığını, İstanbul'da İmereti halkı Davit Giorgi oğlunun kral olarak istemediğini ve halk onu kral olarak tanınması durumunda Babıali'nin de kabul edeceğini açıkladı. Fakat önceki krallar gibi yeni aday da Osmanlı Sultanı tarafından onaylanmalıydı ve yeni kral Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etmeliydi.¹⁰⁶ Konu kapanmadı, fakat elçi İtalinski denemelerine devam ederek, 1785 senesinin sonunda Osmanlıları İmereti'de kral değiştirmemelerini kabul ettirdi.¹⁰⁷ Bunlara rağmen Çıldır Vilayetinden geçen Dağıstanlı akıncılar sınır bölgelerine saldırıp yağma hareketlerine devam ettiler.¹⁰⁸

Rusya İmparatorluğu hükümeti Petersburg'da bulunan İmereti elçilerine himayesi altına alma konusunda cevabını geciktiriyordu: ne olumsuz cevap verip Gürcüleri küstürmek ne de Osmanlıları kızdırmak istiyorlardı. Rusya İmparatorluğu'nun İmereti Krallığı'na ilgisinin artması için İmeretili soylu Zurab Tsereteli 8 Temmuz 1785'te kendi inisiyatifle General Potemkin'e bir plan sundu: Batı Gürcistan Rusya İmparatorluğu'nun himayesi altına girdiğinde Ruslar Karadeniz kıyısında Guria'da Kintrişi nehrinin ağzında bir kale ile liman inşa edip buradan Abhazya, Samegrelo, Guria ve Acara dahil tüm Doğu Karadeniz sahillerini kontrol edebilirdi. Yeni kurulan şehire Anadolu'dan göç eden Rumları yerleşebilirdi. Bu kale sayesinde Türkler Poti, Batum ve diğer kaleleri bırakacaktı. Rusya finans yardımıyla İmereti'de düzenli ordu da kurulabilirdi. Rus askerler İmereti'yi Ahaltsihe'den gelen tehlikeden de koruyabilirdi.¹⁰⁹ Petersburg bu planı çok beğendi, fakat Küçük Kaynarca Antlaşmasından dolayı kabul etmedi. 5 Ekim 1785'te elçiler Çariçe II. Yekaterina'dan belirsiz cevap alıp kral için değerli hediyeler ve Aziz Andria nişanı ile geri döndüler.

¹⁰⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 745

¹⁰⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 292

¹⁰⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s.747

¹⁰⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 292; Pyotr Butkov, **Materialı Dlya Novoy İstorii Kavkaza s 1722 po 1803 God**, Petersburg, 1869. s. 139; İase Tsintsadze, a.g.e. s. 282-288

Bundan sonra tüm müzakereler Kafkasya'daki Rus orduları komutanı General Potemkin ile sürdüreceklerdi. Gürcü elçiler Petersburg'dan ayrıldıktan sonra Georgevsk'e gelip General Potemkin ile müzakerelere devam etmek için burada kaldılar. 2 sene Georgevsk'te bekledikten sonra elçilerin bir kısmı geri döndüler, temasların kopmaması için yerinde sadece Patrik II. Maksime kaldı.

Kral Davit Giorgi oğlu kendi dengesiz durumundan dolayı yine Rusya'dan destek almaya çalışıyordu ve kuzeyden alacağı yardımla ülkesindeki siyasî durumu kendi tarafına çekmeyi planlanıyordu. Fakat Kartli-Kaheti Krallığının zor durumunu örnek almıyordu ve Rusların onlara yardım etmediğine dikkat etmiyordu. Kral Davit ilk seferin başarısızlığını da gözönüne almadan 1787'de yeni elçiyi tekrar Petersburg'a doğru yolladı.¹¹⁰

Petersburg'da İmereti Kralı I. Solomon tarafından hazırlanan ve Kral Davit'in elçileri tarafından sunulan projeye büyük ilgi ile bakıyorlardı. Bu projeye göre Rus kıtaları İmereti ordusu yardımıyla İmereti Krallığı topraklarında bulunan Osmanlıların elinde olan kaleleri alacaklardı ve İmereti Krallığı eski sınırları içinde bırakılacaktı. Yani yarı bağımsız Guria, Samegrelo ve Abhazya Prenslikleri ve Osmanlıların elinde olan Acara Bölgesi tekrar Kutaisi merkez yönetimine bağlanacaktı. Acara'nın geri alınmaması halinde Batum'da Rus konsolosluğu açılıp orada görev yapan Rus memurları Türk askerlerinin hareketleri hakkında bilgi toplayabileceklerdi.¹¹¹

Fakat Gürcü kral ve prensler o zamandaki siyasî durumu iyi şekilde değerlendiremiyorlardı. Kuzey Kafkasya'da İmam Mansur'un hareketleri ve Avrupa sahasında Rusya için elverişli olmayan siyasî durum nedeniyle Rusya Hükümeti, Küçük Kaynarca Antlaşmasını bozup Osmanlılarla yeni bir savaş olmasını istemiyordu. Rusya Dışişleri Bakanlığı İmereti Krallığı'nı Osmanlılara karşı kullanıp sonra Babıali ile diplomatik pazarlamak için ayrı bir konu olasılığını düşünüyordu.¹¹² Bundan dolayı yüksek düzeyli görüşmelerde sadece Kartli-Kaheti Krallığına saldırıları protesto edip İmereti'yi dile getirmiyordu. Ayrıca İmereti elçilerini 1786'da geri gönderdiler, 1787'de Petersburg'a giden yeni elçi ise Osmanlı Devleti ile savaş başladığından dolayı Ukrayna'da durduruldu ve Rusya başkentine sadece 1789'da

¹¹⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 294

¹¹¹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 748

¹¹² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 743

varabildi. Kral Davit ve Batı Gürcistan'ın prensleri uluslararası durumu ve Rusya'dan hiçbir destek almamalarını önemsemeyerek ısrarla Petersburg'dan askerî destek almaya çalışıyorlardı.¹¹³

Bununla beraber Kral Davit sürdürdüğü siyasetinden dolayı İmeretili feodallerin de düşman tarafına geçmelerine sebep oldu. I. Solomon zamanında devlete karşı davranan ve ülkeden kovulan soyluları geri getirip toprak ve yüksek makamlar verdi. İmereti'nin topraklarını Samegrelo ve Guria Prensliklerine verdi. Hatta onu, tahta çıkmasına yardım eden soyluların etkisinden kurtarmak için onları da kendinden uzaklaştırdı.

Kral Davit'in siyasetinden memnun olmayan feodaller onu indirip yerine Davit Arçil oğlunun oturtmasını planladılar. Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle ülkede mevcut olan zor durumdan, iç ve dış siyasî koşullardan dolayı onları desteklemedi. Bunun yerine tarafları barıştırmaya çalıştı, fakat İmereti Kralı Davit Giorgi oğlu, II. Erekle tarafından düzenlenen görüşmeye katılmadı. 1785'te Kral Davit vergileri artırmasından dolayı isyan hareketi başladı.¹¹⁴ İmereti ileri gelenlerinin çoğu krala karşı çıktı, Samegrelo ve Guria prensleri ise Kral Davit'i desteklediler. Her iki taraf savaşlarda kendi yanındakilerle beraber kiralık Oset ve Dağıstanlı askerler ile birbirleriyle savaşıyorlardı. Kuzey Kafkasyalı savaşçılar köyleri yağmalıyorlardı. Sıkıntılardan dolayı köylüler de feodallere karşı çıkmaya başladılar.¹¹⁵

Kartli-Kaheti Krallığı tarafsızlık siyaseti izliyordu ve İmereti'de süren iç gerginliğe karışmıyordu. Kral Davit Rusya taraftarı olduğundan isyancılar Osmanlılardan yardım almaya çalıştılar. İsyancı liderlerden Beri Tsulukidze İstanbul'a gidip Abhazya Prensi Keleş Bey Şarvaşidze yardımıyla Babıali'den askerî destek alması için emir aldı. Bu emirle Ahaltsihe'den 500 Dağıstanlı ve 1000 Türk askeri getirerek Batı Gürcistan'a saldırdı, fakat kral ordusu ile savaşırken yenildi.¹¹⁶ Rusya ile savaşan Osmanlılar ise yeni ordu gönderemediler.

Kral Davit'in tahta çıkıp orada kalmasında Samegrelo Prensi Katsia Dadiani büyük rol oynadı. Kral Davit yaşlı prence onu ve ailesini korumaya ve himaye etmeye

---

¹¹³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 749

¹¹⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 296

¹¹⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 747

¹¹⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 298

yemin etti.¹¹⁷ Fakat 1788’de II. Katsia’nın vefatından sonra prens tahtına oğlu Grigol Dadiani oturtuktan 2 ay sonra, Kral Davit ordusu ile Samegrelo’ya girdi ve dağlara kaçan Grigol Dadiani yerine kardeşi Manuçar Dadiani’yi oturttu. Bu savaşla Batı Gürcistan’da durulmuş olan iç çatışmalar yenilendi.

Samegrelo’da Grigol Dadiani’nin taraftarları hala güç sahibiydiler. Onların yardımıyla Prens Grigol Kartli’de olan Davit Arçil oğlu ile temaslar kurdu ve yeni müttefikler Kral Erekle’nin desteği ile Samegrelo ve İmereti, İmereti Kralından memnun olmayanlardan ordu oluşturarak Davit Giorgi oğluna saldırdılar. Kral Davit Çıldır Valisinden yardım istedi ve Süleyman Paşa onun Rusya yanlısı olmasına rağmen ona Dağıstanlı birlikler gönderdi. Aldığı askerî yardıma rağmen 11 Temmuz 1789’da Kral Davit Giorgi oğlu yenildi ve Ahaltsihe’ye kaçmak zorunda kaldı. İmereti Krallığı tahtına Davit Arçil oğlu çıktı ve II. Solomon ismini aldı.¹¹⁸

1790’da Çıldır Valisi yardımıyla Kral Davit Giorgi oğlu Osmanlı ve Dağıstanlı orduları ile İmereti’ye saldırdı, Kral II. Solomon yenildi. Davit Giorgi oğlu başkent Kutaisi alıp kısa süre için kral tahtına oturdu. II. Solomon dedesi Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle ve kayınbiraderi Samegrelo Prensi Grigol Dadiani’ni yardıma çağırdı ve birleşik ordu ile savaşan Davit Giorgi oğlu yenilip yine Ahaltsihe’ye kaçmak zorunda kaldı. Bundan sonra Davit Giorgi oğlu tahtın geri alınmasını birkaç defa denedi, fakat bu denemelerde başarısız oldu.¹¹⁹ Davit Giorgi oğlu 1795’te Ahaltsihe’de vefat etti. Oğlu Konstantine Kral Solomon’un elinde kalıp hapsedildi. II. Solomon’un varisi olmadığından taht adaylarının birincisi olarak sayılıyordu.

Yeni kral ülkesine barış getiremedi. Yeni kral, I. Solomon’un başlattığı reformlara devam etmeyi denedi. Bunun için ise taraftarlarını çoğaltması ve güçlendirmesi gerekiyordu. Bu amaçla Kral II. Davit’in taraftarlarının tımarlarını kendi yanındakilerine dağıttı. Fakat böylece istemeden ülkede yeni gerginlik sebepleri yarattı. Krallık içinde ise Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu taraftarları arasında da tartışmalar devam etmekteydi.¹²⁰

¹¹⁷ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 742

¹¹⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 750

¹¹⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 303; Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s. 81

¹²⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 302; **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 752

4. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı

Çariçe II. Yekaterina ve Avusturya İmparatoru II. Joseph arasında Osmanlı Devleti üzerine imzalanan antlaşmada; Eflak, Boğdan, Besarabya, Kuzey Karadeniz sahil şeridi ve Ege adaları Rusya'ya, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Venedik'ten alınacak Dalmaçya, Avusturya İmparatorluğu'na, Mora, Girit ve Kıbrıs Venedik'e bırakılıyordu. İran Şahı Ali Murad Han'ın 1785'te ölümü ve Belçika'da çıkan isyandan dolayı Osmanlı Devleti'ne ortak saldırı 1787 yılına kadar gecikti. Bu durumdan haberdar olan Osmanlı Devleti, Karadeniz limanlarını silahlandırmaya ve saldırmaya karşı tahkim etmeye başladı.¹²¹

Osmanlı Devleti'nin zor durumda olmasından yararlanmak isteyen ve Bağdat ve Basra'ya saldırmayı düşünen İran Şahı Ali Murad Han, 1784'te Almanya ve Rusya'ya elçi göndererek Osmanlı topraklarının paylaşmasını teklif etti. Şah'ın elçisi Mirza Muhammed ve Rusya Dışişleri Bakanı Graf Grigori Potemkin arasında imzalanan antlaşma ile Kartli-Kaheti Krallığının ve Kafkasya hanlıklarının Rus himayesi altında kalmasını kabul eden İran, bunlara karşılık Osmanlılardan Doğu ve Güney-Doğu Anadolu ile Irak'ı alacaktı. Ruslar, Mirza Muhammed'in İran'a dönüşü sırasında, yanında kıymetli hediyeler bulunan bir elçi gönderdiler. Ancak heyet yoldayken İran Şahı Ali Murad Han'ın ölümü üzerine Rus elçisi Tiflis'ten geri döndü.¹²²

14 Mayıs 1787'de Rusya ve Avusturya İmparatorlukları Osmanlıların Avrupa kıtasından çıkarılması için ittifak antlaşması imzaladılar. İstanbul'daki Rus elçisi Bulgakov, Gürcü asıllı Sadrazam Koca Yusuf Paşa ve Reisülküttap Süleyman Feyzi Efendi'ye Gürcistan ve Kuban bölgesine saldırıların durdurulmasını, Kartli-Kaheti'de Rus himayesinin kabulü ve Varna'da Rusya konsolosluk açılmak için müracaat etti. Süleyman Feyzi Efendi 26 Temmuz'da Bulgakov'a bir muhtıra vererek Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle Osmanlı tebaası olduğunun kabul edilmesini, Kırım ve Kuban'da Müslümanlara baskı ve zulümlerin önlenmesini, Eflak ve Boğdan'da görevli Rus

---

¹²¹ Hayri Çapraz, a.g.e. s. 115

¹²² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 287

konsolosların halkı kışkırtmaya son vermelerini ve Karadeniz'den çıkan Rus bayraklı her geminin denetlenmesini istedi.¹²³

Fransa, İngiltere ve Prusya Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya savaş açması için teşvik ediyorlardı. Bazı görüşlere göre; Rusya Hükümeti savaşın başlamaması için Kartli-Kaheti Krallığı'dan Rus kıtaların bölgeden çekilmesi dahil 22 Temmuz 1787'de Reisülküttap Süleyman Fevzi Efendi tarafından Rusya elçisi Bulgakov'a verilen 7 maddelik ultiatomun bazı maddelerini kabul ediyorlardı. Fakat Türkler Kırım Hanlığının geri almasını da istediklerinden Rusya İmparatoriçe II. Yekaterina tarafından reddedildi.¹²⁴ Böylece 13 Ağustos 1787'de yapılan müzakerede Koca Yusuf Paşa'nın ısrarı ve savaş yanlısı Şeyhülislam Müftüzade Ahmet Efendi'nin fetvasıyla Rusya'ya savaş açıldı. Çariçe II. Yekaterina da 7 Eylül 1787'de yayınladığı ve 1774'ten beri Osmanlıların yaptığı barış ihlallerini sayarak adaletin sağlanması için bütün Hristiyanlara seslendiği iki manifesto ile savaş fetvasına cevap verdi. Rusya ve Osmanlı Devleti 1787 sonbahar ve kışını askerî hazırlıklar ile geçirdiler. Rusya ile yaptığı ittifak gereği, Avusturya İmparatoru II. Joseph, 9 Şubat 1788'de Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Fransa XVI. Louis'nin tahta çıkışından itibaren dostu Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya ile iş birliği gütmeye ve Babıali'ye verdiği destek ve yardımı azaltmaya başladı. 1786'da Osmanlı Devleti'nde bulunan subay ve uzmanları geri çağırdı. Fransa ile Rusya arasında 11 Ocak 1787'de Ticaret ve Konsolosluk Antlaşması imzalandı. Rusya, 1768-1774 Osmanlı-Rusya savaşındaki gibi Baltık Denizi donanmasını Akdeniz'e geçirmek istedi, fakat Rusya ve Fransa arasındaki ilişkilerin gelişmesini ve Hindistan yolunun güvenliğini tehlikede gören İngiltere, bunu engelledi.¹²⁵

Savaşın başlama sebepleri arasında Gürcistan meselesi de bulunuyordu. Ruslar, Osmanlı Devleti tarafından sınır bölgelerine yağmalayıcı akınların durdurulmasını ve yine de Gürcistan'a karşı yağmalayıcı saldırıları düzenleyen Dağıstanlıların desteklenmemesini istemekteydi.¹²⁶ Buna karşılık Babıali Petersburg'dan Gürcistan'ı bırakıp Gürcülerin iç işlerine karışmamasını talep etti.¹²⁷

¹²³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 295

¹²⁴ Hayri Çapraz, a.g.e. s. 113

¹²⁵ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 295-296

¹²⁶ Bayram Nazır, a.g.e. s. 25

¹²⁷ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 35

Savaşın başlamasından önce 1787 baharda çıkan fermanlarla Erzurum, Ahaltsihe, Ahalkalaki, Ardahan ve diğer kalelerin cephanelikleri için İstanbul'dan gemilerle Trabzon'a gönderilen barut, kurşun ve diğer mühimmatın buradan yük hayvanlarına yüklenerek ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa ile koordineli olarak adı geçen kalelere gönderilmesi ve masrafların Trabzon Gümrüğü'nden karşılanması emredildi. Ruslara karşı yerli halktan destek almak için Kafkasya soylularına para ödendi. Kastamonu mütesellimi 1787'de bir yıllık maaşları Erzurum Gümrüğü gelirinden karşılanan 800 askerle birlikte Poti ve Batum kalelerinin muhafazasına gönderildi.¹²⁸

Rusya ile himaye antlaşması yüzünden Osmanlı Devleti, İran ve Kafkasya hanlıklarıyla yaptığı ticaret ve elde ettiği gümrük gelirini yitiren II. Erekle Rusya'dan para ve asker yardımı istedi. İsteddiği yardımı alamayan II. Erekle Rus aleyhtarı Gürcü beylerin tavsiyesiyle, Rusya ile mevcut olan antlaşmaya rağmen Osmanlı-Rus savaşında tarafsız kaldı.¹²⁹

4.1. Savaş Sırasında Kafkasya'nın Durumu

4.1.1. Savaş Sırasında Kral II. Erekle'nin Osmanlı Devleti ile İlişkileri

1786 senesi sonunda Kafkasya'da siyasî durum değişti: Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu arasında savaş çıkacağı belli oldu. Osmanlılar tarafından Kafkas hanlıklarını destekleyen koalisyon da bozuldu. Hoy hükümdarı Ahmet Han suikast ile öldürüldü ve hanlıkta taht kavgası başladı. Karabağlı İbrahim Han, Kral Erekle'nin Revan ve Gence Hanlıklarını kontrolü altından silahla çıkartmayı denedi.¹³⁰

Osmanlılar Doğu Anadolu vilayetlerinde orduyu toplayıp Kafkasya'daki kalelere erzak ve top gönderiyorlardı. Fakat Osmanlı Hükümeti Anadolu'da Rusya'ya karşı cephe açmasını istemiyordu ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya Erekle ile münasebetlere başlayıp Kral Erekle'yi Osmanlı tarafına çekmesi için elinden geleni yapması emredildi. Hoy Hanlığı liderliğinde Kafkasya Hanlıkları koalisyonu bozulduktan sonra Kafkasya Bölgesinde kendi menfaatlerini savunmak için

¹²⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 298

¹²⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 299-300

¹³⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.167

Gürcülerle antlaşmanın en doğru yol olduğu gözüküyordu. Aynı zamanda Doğu Anadolu Seraskeri olarak Süleyman Paşa'nın öz düşmanı Trabzonlu Battal Paşa tayin edilecekti ve Osmanlı ordusu Ahaltsihe'den geçebildiği halde Süleyman Paşa makamını ve belki de hayatını da kaybedecekti.¹³¹

Babıali'den aldığı talimatlara göre Erzurum, Kars, Van, Bayezid ve Çıldır Valileri Kartli-Kaheti Krallığı ile dostluk ilişkilerini yenilemeleri teklif ediliyordu. Çıldır Valisi Süleyman Paşa Kral Erekle'yi Osmanlılar ile ilişkilerini düzenlenmeye çağırıyordu. Erzurum Beylerbeyi, Kral Erekle'ye Rusları bırakıp Osmanlılarla dostluk ilişkilerini yenilemesine ikna ediyordu.

Osmanlı Hükümeti Çıldır Valisi Süleyman Paşa aracılığıyla Kral Erekle'ye ultimatoma gönderip Rusya ile ilişkilerin kesilmesini, Rus askerlerin geri gönderilmesini, Gence ve Revan hanlıklarını eline geçirmesinden vazgeçmesini ve İstanbul'a iki rehine göndermesini istedi. II. Erekle bu ultimatoma reddetti. Ona göre 3 bin Rus askeri Osmanlı Devleti ya da İran'a karşı getirilmediğini, sadece Dağıstanlılardan kendisi savunması için kullanıldığını, 4 sene boyunca Osmanlılara ve İran'a karşı hiçbir harekette bulunmadığını ve bu devletler için tehlike yaratmadığını ortaya koydu.¹³² II. Erekle Rusya ile ilişkilerin tamamen kesilmesine razı oldu. Ona göre Mazenderan, Gilan, Gülistan ve bazı Kafkasya Bölgelerinin Müslüman yöneticileri Ruslarla yoğun ilişkilerde bulunduğunu, Kuba Hanlığı hükümdarı Feth Ali Han'a ise Ruslar onlar tarafından alınan Derbent şehrini teslim ettiğini de vurguladı.¹³³

Ondan sonra Süleyman Paşa “dostluk sevgisi” ile Osmanlılarla barış antlaşması yapmaya çağırdı. Demek ki Kartli-Kaheti Krallığı'nın pozisyonu Osmanlı Hükümeti için önemliydi.¹³⁴

Fakat Kral Erekle bu teklifi Georgevsk Antlaşması gereğince Petersburg'a bağlı olup başka devletle antlaşma yapma hakkı olmadığı sebebiyle kabul etmedi. Bu durumda Süleyman Paşa beklediği savaş sırasında birbirlerinin yani Kartli-Kaheti Krallığının ve Çıldır Vilayetinin topraklarına dokunmaması üzerinde anlaşma teklif etti ve Kral Erekle bu konuda müzakerelere başlanmasını kabul etti, ayrıca Süleyman

¹³¹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 709

¹³² Teimuraz Botsvadze, a.g.e. s. 255

¹³³ İase Tsintsadze, a.g.e. s. 92

¹³⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 718

Paşa ile görüşmeye oğlu Giorgi yolladı. Bu müzakereler sırasında Tiflis'e İstanbul'dan Babıali'den gönderilen elçiler gelip Rus askerlerin Kartli-Kaheti Krallığından çıkmasını istediler, aksi taktirde savaş açmak ile tehdit ettiler. Aynı zamanda istihbarat bilgilerinden Erzurum ve Ahaltsihe'de Türk ordusunun toplanmaya başladığını, Süleyman Paşa ise Avar Hükümdarı Umma Han ordusunu Gürcülere istilaya çağırdığı anlaşıyordu. Bu durumda Kral Erekle Georgevsk Antlaşması uyarınca General Potemkin'e Güney Kafkasya'da düşmanlarını karşılamak için yeteri gücü olmadığını ve zaman kazanmak için Osmanlılarla müzakerelere başlayacağını haber verdi. General Potemkin müzakereleri kesip saldırmak için uygun zaman olduğunda Osmanlılar ile savaşa katılmasını istiyordu.¹³⁵

16 Mayıs 1786'da Çıldır Valisi Süleyman Paşa Kral Erekle'ye yazarak Osmanlı Devleti ile barışmak için şartları bildirdi: Rus birlikleri Rusya'ya gönderilemezse yeni askerler getirilmemeli yani sadece 3000 tabur Rus asker olmalıydı; Kartli-Kaheti Krallığında bulunan Rus askerleri Osmanlı Devleti sınırına yaklaşmamalı; II. Yekaterina tarafından hediye olarak verilen toplar Gürcistan'a getirilmemeli ve rehine olarak soylu ailelerinden iki çocuğu Ahaltsihe'ye göndermeliydi. Buna karşılık Osmanlı tarafı Ahaltsihe'de hiçbir Dağıstanlı savaşçının bulunmamasını, Türk askerlerinin Gürcistan sınırlarından uzaklaşmaları, Dağıstanlıların akınlarının durdurulmasını, Osmanlı tüccarı onlardan Gürcü esirlerin satın alınmasının yasaklanmasını ve Gence ile Revan Hanlıklarının Tiflis'e bağlılıklarını kabul etmelerine söz veriyordu. Rusya ile bağlantının tamamen kesilmesi halinde ise değerli hediyeler ve komşu toprakları yani İmereti Krallığı ve Batı Gürcistan Prenslüklerinin de verileceğini bildirdiler.¹³⁶

Rusya temsilcileri bu teklifi reddetmesini tavsiye ettiler, fakat soyluların çoğu toplantıda Osmanlıların teklifini kabul etmesini istediler. Soylular, eskisi gibi en gerektiği durumda Rusların Gürcüleri terk edeceğini düşünüyorlardı. Kral Erekle de çoğunluğun fikrini paylaştı, bölgede siyasî durumu sebep olarak göstererek Süleyman Paşa'nın teklifini kabul edip rehineleri Ahaltsihe'ye gönderdi ve 15 Eylül 1786'da onunla barış antlaşması imzaladı.¹³⁷

¹³⁵ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 162

¹³⁶ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 161

¹³⁷ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 718; Roman Gogolauri, a.g.e. s. 163

Bu antlaşmadan herkes memnun kaldı. Süleyman Paşa vilayetinde düşmanı Battal Paşa'yı görmeyecekti, Osmanlı Devleti iki cephede savaşmayacaktı ve Kartli-Kaheti Krallığı Osmanlılarla tek başına savaşmasından kurtaracaktı. Hem de Rusya ile yapılan Georgevsk Antlaşması bozulmuş olmuyordu. Osmanlılarla imzalanmış antlaşmaya göre Erekle Rusya himayesinden vazgeçmiyordu. Rusya İmparatoru Georgevsk Antlaşması maddelerine göre Gürcülerin savunması için gerekli askerleri göndermediğinde Kral Erekle kendini korumak için Osmanlılarla barış antlaşması yapmaya mecburdu. Hem de anlaştığı gibi Erekle tüm hareketlerini General Potemkin'e bildiriyordu ve Rusya Hükümeti Süleyman Paşa ile yaptığı antlaşmadan da haberdardı.¹³⁸

Erekle ve Süleyman Paşa arasında imzalanan antlaşma Petersburg'da olumsuz karşılandı. Özellikle Güney Kafkasya'daki Rus askerlerin sayısının sınırlandırılmasını beğenmediler. Çünkü Rusya Hükümetine göre Petersburg ile antlaşmadan böyle bir karar almak Georgevsk Antlaşmasına aykırıydı. Fakat Rusya'dan askerî yardım almadığından ve mevcut siyasî durumdan dolayı II. Erekle bu adımı atmaya mecburdu. Bununla beraber Albay Burnaşev'in gönderdiği rapora göre Kral sarayda Osmanlı yanlısı grubun nüfuzu gittikçe artıyordu.¹³⁹

Eylül 1787'de Kral II. Erekle Dağıstanlıların saldırılarından ülkesini savunup kendine karşı Karabağlı İbrahim Han başkanlığında Kafkasya Hanlıklar koalisyonunun dağılmasına çalışırken Rusya Hükümeti Gürcistan'da bulunan 2 taburu Rusya'ya geri çağırma kararı aldı. 1785'te Petersburg, Osmanlılar ile savaşın kaçınılmaz halde geldiğini anladılar ve hazırlanmaya başladılar. Birkaç cephede aynı anda savaşmaya güçlerinin yetmeyeceği de belliydi. Ruslar, bu kararı Osmanlı-Rus savaşında Güney Kafkasya'da Rus askerleri bulunduğu zaman Gürcüler Türklerin saldırma nedeni olabileceğini de anlıyorlardı. Bu kanıt yersizdi, çünkü savaşa giren Osmanlıların ve İran'da güçlenen Ağa Muhammed Han'ın Kafkasya'daki siyaseti daha belli değildi ve bu durumda Rus askerlerinin Kartli-Kaheti Krallığı'ndan çıkartıp onu tek başına bırakmak ölmeye mahkûm etme manasındaydı.¹⁴⁰ Ama Ruslar çıktıktan

¹³⁸ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 709

¹³⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.171

¹⁴⁰ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 715

sonra ilk dönemde Osmanlılar ve komşu hanlıklar Rus tehlikesi azaldığını hissedince Gürcülere karşı daha az düşmanlık göstermeye başladılar.

2 taburun Kartli-Kaheti Krallığında bulunması Gürcülerin işine pek yaramadı. Ruslar bunu anlıyorlardı. Fakat askerlerini geri çağırmasının resmi sebebi askerlerin aç ve kötü durumda olmasıydı.¹⁴¹ Yani sorumluluğu kendilerinden atıp Gürcü tarafını vazifelendirdiler. Kartli-Kaheti Krallığından bu iki taburu Kuzey Kafkasya'da İmam Mansur'a karşı sürmekte olan muharebeye gönderdiler ve orada savaşan kıtaların güçlendirilmesine çalıştılar.¹⁴²

Böylece Rusya Hükümetinin Kafkasya'da Gürcü Krallığı'nı kullanarak Osmanlı Devleti ve İran ile tampon bölgesi oluşturmanın ilk deneyimi başarısız sonuçlandı.¹⁴³

Rus kıtaların Gürcistan'dan ayrılmasıyla Georgevsk Antlaşması durduruldu, fakat taraflar onu iptal etmediler.

Osmanlılarla barış antlaşması yapınca Kral Erekle İran tarafından da tehlikeyi bertaraf etmek için İran'ın kuzey ve orta bölgelerini yöneten Ağa Muhammed Han'a elçi gönderdi. İran'da taht mücadelesine devam eden Ağa Muhammed Han, Kartli-Kaheti Krallığı ile ilişkilerinin iyi olmasından fayda görüyordu. Gürcülerle barış yaptığında kuzeyden ansız gelebilecek saldırılardan kurtulacaktı. Bununla beraber Erekle'nin yardımıyla Rusya ile temas kurup kendi mücadelesi için oradan da destek almayı düşünüyordu. Ağa Muhammed Han Gürcü elçiyi büyük hürmetle geri gönderdi ve Kral Erekle'yi Güney-Doğu Kafkasya'nın hükümdarı olarak tanıdı.¹⁴⁴

1786'da Süleyman Paşa ile dostluk antlaşması imzalayarak Kral Erekle Osmanlı Devleti ile savaş tehlikesinden kurtulurdu. Fakat Gürcü Krallıklarının en büyük problemi olan Dağıstanlıların akınları yine gündemde kaldı.

1788'de Kafkasya Rus orduları komutanı General Potemkin Kartli-Kaheti Krallığından Rus ordusu çıktıktan sonra hiç utanmadan II. Erekle'ye Kral Solomon ile anlaşarak Osmanlılara karşı savaş açmasını istiyordu.¹⁴⁵

¹⁴¹ Ioseb Alimbarasvili, a.g.m. s. 73

¹⁴² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 165

¹⁴³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.173

¹⁴⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 711

¹⁴⁵ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 36

General Potemkin'in Kral Erekle'ye gönderdiği mektupta Rusya ile savaştan dolayı Osmanlıların genel güçleri Anadolu'dan Balkan ve Kuzey Kafkasya'daki cephelere gönderildiğinden Kartli-Kaheti Krallığına Osmanlılardan tehlike beklenmiyordu. Dağıstanlılardan ve Güney Kafkasya hanlıklarından Gürcüler müttefikleri yardımıyla kendilerini koruyabilirlerdi.¹⁴⁶

Rusya İmparatorluğu ile savaş sırasında Osmanlı Devleti için de kuzey-doğu sınır güvenliği çok önemliydi. Bunun için 1788'de Çıldır Valisi Süleyman Paşa Kral Erekle'nin Osmanlı tarafına geçmesi ve Petersburg ile ilişkilerini koparması için bir kere daha teklif sundu. Erekle bu teklifi reddetmedi ve 20 Aralık 1788'de Tiflis'e Osmanlı elçisi İbrahim Bey gelip Sultan adına değerli hediyeler, para ve Sultan'ın fermanını getirdi. Osmanlıların sadece üç şartı vardı: barışın koruması, sınırlara dokunulmaması ve iki oğlunun rehine olarak verilmesi. Kral Erekle bu şartları kabul etti, sadece oğulların yerine iki soylu gönderdi. Hem de Ahaltsihe'de bulunan tüm Dağıstanlıların hemen sınır dışına çıkartılmasını istedi. Babıali ile bu müzakereleri Kral Erekle Ruslara önceki olaylardan farklı olarak haber vermedi. Rusya, askerlerini ansız çıkarttığından dolayı Erekle Petersburg'a kızgındı. Hem de müzakerelerin olumlu sonuçlanması Gürcüler için çok önemliydi. Rusların işe karışmasıyla her şey bozulabilirdi.¹⁴⁷

1789'dan itibaren Kral Erekle ve Süleyman Paşa arasındaki ilişkiler bozuldu ve taraflar birbirlerinin topraklarına saldırmaya başladılar. Süleyman Paşa Gürcistan'a karşı yine Dağıstanlı feodalleri çağırды.

Gürcüler birkaç defa Dağıstanlıların grupları yendiler. 1789'dan itibaren Gürcüler Çıldır Valiliği ile çatışmaları yenilediler. Kral Erekle'nin torunu Davit komutasındaki bir Gürcü süvari birliği ile Kars Vilayetine saldırdı, yağmalayıp ganimet ve esirlerle geri döndü.¹⁴⁸ Rusya İmparatorluğu müttefiği olarak Kral Erekle yine Osmanlılara karşı savaşa katılmış oldu ve gelecek barış antlaşması ile en az Ahalkalaki şehri ve Cavaheti Bölgesinin ülkesine katılmasını ümit ediyordu ve Osmanlı topraklarına bu amaçla seferler düzenliyordu.

---

¹⁴⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 176

¹⁴⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 177

¹⁴⁸ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 771

4.1.2. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Kral Erekle'nin Kafkasya Hanlıklarıyla İlişkileri

Çıldır Vilayeti ile Kral Erekle Kafkasya Hanlıklarına dair siyasetini de yoğunlaştırmaya çalışıyordu. Kartli-Kaheti Krallığı'nın menfaatleri özellikle Revan ve Gence Hanlıklarını da kapsıyordu ve her zaman bu ülkelerde nüfuzunun artmasına çalışıyordu. Bu Hanlıklar XVIII. yüzyılın 80'li yıllarından itibaren Kartli-Kaheti Krallığına bağlı olup haraç ödüyorlardı.

Stratejik konuma sahip olan Revan Kalesi bölgenin en güçlü kaleleri arasındaydı. Fakat Kral Erekle Ermeni nüfusuna dayanarak hanlığı kontrol edebiliyordu. 1782'de Erekle'nin tebaası olan Hüseyin Ali Han'ın vefatından sonra oğlu Gulam Ali Revan Hanı oldu. Yeni han babasının siyasetini devam ettirmedi. Gürcü krala boyun eğmedi ve Çıldır Valisi ile Karabağ Hanı'nı Gürcülere karşı kışkırtmaya çalıştı.¹⁴⁹ Süleyman Paşa ile yazışmalar sonucunda Gulam Ali Han, Padişahın himayesine girmeyi ve Revan Kalesini Türklere teslim etmeyi kabul etti. Revan sorununu çözmesi için doğu vilayetlere büyük miktar para gönderildi, Çıldır, Erzurum ve Kars Valileri Revan Kalesi için Gürcü-Rus orduları ile savaşa hazırlanmaya başladılar ve hanlığın ileri gelenleri ile Osmanlı tarafını tutmaları için yazışmalar sürdürülmekteydi.¹⁵⁰

Osmanlılar ve Revan Hanlığı arasındaki ilişkilerden hem II. Erekle hem Rusya Kafkasya Orduları Komutanlığı rahatsız oldular. General Potemkin, bu stratejik kalenin Türklerin eline geçmemesi için Kral Erekle'ye tedbir almasını rica etti. Kartli-Kaheti Krallığı için de tehlikeli olduğunu idrak eden II. Erekle de harekete geçti ve durumu etkilemeye çalıştı.¹⁵¹ Gürcü kaynaklara göre Gulam Ali Han'ın beyin hastalığı vardı ve Revan halkı onu istemeyip isyan ettiler ve onu öldürdüler. Fakat diğer kaynaklarda ava çıkan Gulam Ali Han kardeşi ile beraber öldürüldüğü biliniyor. Kral Erekle, Revan'a Gurgina Enakolopaşvili'yi gönderdi ve şehrin ileri gelenleri ile yaptığı antlaşmaya göre Revan Hanlığı'nın yeni yöneticisi Hüseyin Ali Han oğlu Muhammed oldu. Onun annesi Gürcü'ydü ve Kral Erekle'ye göre Gürcülere daha

¹⁴⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 146

¹⁵⁰ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 131

¹⁵¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 147

layık siyaset sürdürecekti.¹⁵² Bu tedbirlerine rağmen Kartli-Kaheti Krallığı'nın nüfuzu Revan Hanlığı'nda azaldı.

Gence'de durum daha zordu. Gürcülerin elinden zengin şehir olan Gence'nin alınmasını hem Karabağlı İbrahim Halil Han hem de Kuba ve Derbent Hükümdarı Feth Ali Han istiyorlardı. Özellikle Georgevsk Antlaşması imzalandıktan ve Dağıstanlıların akınlarının artmasından sonra Gence üzerinde baskı yoğunlaştı. 1787'de İbrahim Halil Han'ın desteği ile Genceliler Kral Erekle'ye karşı çıkıp şehri yönetmek için atanan soylu Andronikaşvili kovdular. İbrahim Halil Han ise şehri yönetmek için Cevad Han'ı koymuştu.

Umma Han'ın seferinden sonra Kral Erekle ondan ayrılmak isteyen Müslüman tebaaları Rusların yardımıyla yine kontrol altına aldı ve komşu hanlıklarla ilişkilerini düzeltmeye başladı. Gencenin tekrar himayesi altına almak için Kral Erekle Gürcü ordusu ve Rus askerleri ile Gence'yi kuşattı. Fakat işte bu anda Albay Burnaşev Rus taburlarını Kuzey Kafkasya'ya getirme emrini aldı ve tek başına kalan Gürcüler de geri çekilmek zorunda kaldılar.¹⁵³

Ruslar gittikten sonra İbrahim Halil Han, Revan Hanlığı'nı Gürcülerin himayesinden çıkartıp Karabağ Hanlığı'na bağlanmasını istedi ve Kartli-Kaheti Krallığı'nın bir daha yenilmesi için Çıldır Valisinden destek alarak akraba olan Avarlar hükümdarı Umma Han ile temaslar kurdu.

1786'da Osmanlılarla vardığı anlaşma krallığın güvenliğini sağlamasıyla beraber Kral Erekle'ye Kafkasya hanlıklarına yönelik daha serbest siyaset gerçekleştirme fırsatı vermişti. Gence üzerinde İbrahim Halil Han ile Feth Ali Han arasında anlaşmazlıktan yararlanarak Kuba ve Derbent hükümdarları ile anlaşarak İbrahim Halil Han'ı ve Umma Han'ı yenebildiler.¹⁵⁴

Ocak 1789'da Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle ve Kuba yöneticisi Feth Ali Han arasında Şamhor nehrinin kıyısında bir görüşme gerçekleşti. Bu görüşmede taraflar Kafkasya'da nüfuz bölgelerini paylaştılar: Kral Erekle Gence ve Revan hanlıklarını hükmü altına aldı, Feth Ali Han ise Bakü, Derbent ve Şemaha hanlıklarını ilhak etti.

¹⁵² Davit Batonişvili, **Masalebi Sakartvelos İstoriistvis 1744-1840**. Tiflis, Elektroni Matbaası, 1905. s.28

¹⁵³ Miheil Samsonadze, a.g.m. s.

¹⁵⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 717

Müttefikler birbirlerinin tüm askerî hareketlerinden haberdarlardı ve bu koordinasyondan dolayı daha büyük başarıya ulaşabildiler.¹⁵⁵

Osmanlılar ve Feth Ali Han ile yaptığı antlaşmalardan sonra Kral Erekle eski gücü ile otoritesini tekrar kazandı.

Müttefikler Gence şehrini de aldılar ve Gence hanlığını aralarında paylaştılar: Gence Şehri Gürcülerde kaldı, hanlığının büyük kısmı Kuba Hanlığına birleştirildi.

Feth Ali Han da Kral Erekle gibi Rusya ile antlaşma yapıp Kafkasya'da nüfuzunu arttırmak istiyordu. Rusya Hükümeti, tüm Güney Kafkasya hanlıklarını birleştirip Albanya Krallığı'nın kurulmasını ve bu krallığının tahtına Feth Ali Han'ın oturtmayı planlıyorlardı. Fakat ona tamamen güvenmeyip askerî yardım göndermiyorlardı ve izlemeye devam ediyorlardı.¹⁵⁶

Kral II. Erekle ve Feth Ali Han'ın sadece Kafkasya ile ilgili değil, İran hakkında da uzun süreli planlarının olduğu bellidir. İran Şahı adaylardan biri, Nadir Şah'ın torunu Nazar Ali Han Tiflis'te saklanıyordu ve Erekle ile Feth Ali onun İran'daki kendi menfaatleri için kullanmayı düşünüyorlardı. İran'da devam etmekte olan iç savaşa katılmak ve Şah tahtına istediği adayın oturmasını planlıyorlardı. Fakat 1789'da Feth Ali Han ansızın vefat etti ve Güney Kafkasya Feodal İttifakı da sona erdi. Feth Ali Han oğlu Ahmet Han babasının kazandığı avantajı kullanamadı ve Kuba Hanlığı Kafkasya'da elde edildiği otoriteli kaybetti. Kral Erekle de yeni bölgesel müttefik aramaya başladı.¹⁵⁷

4.1.3. Gürcü Krallıklar ve Prenslikler Arasında İmzalanan Yardımlaşma Antlaşması

XVIII. yüzyılın 80'li yıllarının sonunda Gürcü Krallık ve Prenslikleri birleştirme konusu yine gündeme geldi. Birleşik bir kral idaresi altında Gürcistan fikri hiçbir zaman unutulmamıştı ve bazı krallar ve prensler bu fikri gerçekleştirme teşebbüsünde bulunmuşlardı. Fakat dış ve iç etkilerinden, siyasî ve ekonomik durumundan dolayı bu iddia gerçekleştirilemedi.

---

¹⁵⁵ Şafika Hamidova, a.g.e. s. 78

¹⁵⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 179

¹⁵⁷ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 719; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 180

1787’de Rus taburları çıktıktan sonra ve Rusya’ dan ve diğer dış güçten yardım alma ümidini kaybettiğinde, Batı Gürcistan’da iç gerginlik yenilendiğinde ve tüm Gürcistan Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarına maruz kaldığında Gürcü siyasetçiler arasında Gürcü topraklarını birleştirip güçlendirilmesi iddiası daha popüler oldu. 1790’da İmereti ileri gelenlerinden oluşan heyet, Tiflis’e gelip Kral Erekle’ye Batı Gürcistan’ın Kartli-Kaheti Krallığıyla birleşmesini teklif ettiler. Görüşmeler iki gün devam etti. Fakat II. Erekle’ye kabul ettiremediler. Kral Erekle de Gürcistan’ın bütünleşmesini istiyordu ama bölgede mevcut olan siyasî durumu gözönüne alıp bu tekliften vazgeçmek zorundaydı. Bölgede nüfuzu olan Osmanlı Devleti, Rusya İmparatorluğu ve İran Gürcü Devleti’nin birleşip güçlenmesine izin veremezlerdi. 1555’te Osmanlı Devleti ve İran arasında imzalanan Amasya Antlaşması hala sürmekteydi ve İran’da taht kavgası devam etmekteyse de Padişahın tebaası olan İmereti Krallığının ve Rusya İmparatorluğu himayesinde olan Kartli-Kaheti Krallığının birleştirilmesini Osmanlılar kabul etmezlerdi.

Gürcü ülkelerinin birleşmesi yerine Kral Erekle, Gürcü Krallar ve Prensler arasında yardımlaşma antlaşması yapılmasını teklif etti. Antlaşmaya Kartli-Kaheti Krallığı yanısıra İmereti Krallığı, Guria ve Samegrelo Prenslikleri katıldılar. Antlaşmaya göre Gürcü Krallık ve Prenslikler dış düşmanların saldırması halinde birbirlerine askerî ve diğer yollarla yardım edeceklerdi.¹⁵⁸

Antlaşmaya Abhazya Prenslığı katılmadı. Ülkenin durumu karışık ve Osmanlıların büyük etkisi vardı. Abhazya resmen İmereti Krallığının tebaasıydı. Fakat Prensi, Keleş Bey Şarvaşidze Kutaisi’nin üstünlüğünü tanımıyordu ve bağımsız siyasete devam etmekteydi. I. Solomon’un reformları ve esir ticaretinin yasaklanması Abhazya’da uygulanmadı. Keleş Bey Türklerin yardımıyla tüm Abhazya’yı kontrolü altına aldı ve Samegrelo Prenslığıyla Samurzakano Bölgesi için savaşıyordu.¹⁵⁹ Batı Gürcistan’da sürmekte olan iç savaş ve Kral II. Solomon ile Samegrelo Prensi Grigol Dadiani arasındaki anlaşmazlığı kendi menfaatleri için kullanıyordu.

Kartli-Kaheti Krallığı ve Rusya İmparatorluğu müttefik olmasına rağmen onlar arasında gizli bir zıtlık da vardı. Kral Erekle Rusya yardımıyla Osmanlılardan Çıldır

¹⁵⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 305; **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 729

¹⁵⁹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 753

Vilayetini alıp tüm Güney Kafkasya'yı kontrol altına almak istiyordu, Petersburg ise Kafkas Bölgesinde Osmanlıların ve İran'ın nüfuzunu ve otoritesin azaltarak Rusya'nın otoritesinin artması ile güçlü ve birleşmiş Gürcistan'a ihtiyaç duymuyordu. Hem Gürcülerin hem de planlarında olan Büyük Ermenistan projesi de sadece kendi menfaatleri için kullanmayı düşünüyordu. Fakat XVIII. yüzyılın 80'li yıllarında Rusya Hükümeti Batı ve Doğu Gürcistan'ın birleşmesine karşı çıkmadı. Özellikle 1787'de Rus askerleri çıktıktan sonra Petersburg bölgede Osmanlıların ve İran'ın etkilerinin güçlenmesini istemiyordu ve Gürcü krallıkların birleşmesine engel olmayacaktı. İran da buna karşı çıkmayacaktı. Çünkü taht kavgası devam etmekteydi. Hem de yeni Şah için birleşmiş Gürcistan Osmanlı Devleti ile muhtemel savaşında önemli müttefik olabilirdi.¹⁶⁰

Kafkasya'da nüfuzu kaybetmek istemeyen Osmanlılar belki de Rus askerleri Gürcistan'dayken Gürcü ülkelerinin birleşmesine karşı çıkacaksa da Ruslar geri gittikten ve özellikle savaşta birkaç defa yenildikten sonra birleşmiş Gürcistan Rusya İmparatorunun himayesinde kalmaması taktirde Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında tampon bölge olabileceği durumda bu birleşmeye engel olmayacaktı.¹⁶¹

4.2. Yaş Antlaşması

5 Ekim 1791'de Rusya İmparatorluğu iç ve dış siyasetinde önemli figürü Graf G. Potemkin vefat edince Dışişleri Kolegia'nın yönetimi Şansölye yardımcısı Osterman ve Devlet Müşaviri ve Dış İşleri Kolegiya gerçek Başkanı Bezborodko eline düştü. Bu şahıslar Graf Potemkin'in Kafkasya üzerindeki düşüncelerini uygun görmediler ve Rusya için Kafkas Bölgesinin ve özellikle Gürcistan'ın önemini anlamadılar. Graf Potemkin'in vefatından sonra onlar Kafkasya'dan gelen tüm elçilere cevap vermeden geri gönderdiler. Yaş müzakerelerinde ise Gürcistan meselesini gündeme almamaya çalıştılar.

¹⁶⁰ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 725

¹⁶¹ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 725

Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında imzalanan Yaş Antlaşmasında Rus askerleri çıktıktan sonra etkisiz hale gelmiş olan Georgevsk Antlaşması hakkında hiçbir söz geçmiyordu. Böylece Rus diplomatlar Osmanlıları kızdırmak istemiyorlardı. Gürcü Krallar Osmanlı-Rus müzakerelerinde etkilenmesi için Petersburg'a elçileri gönderiyorlardı, fakat Rusya'nın barış yapması elzem olduğundan bir sonuca varamadılar. Gürcüler Ruslara Osmanlı-Rus barış antlaşması için süren müzakereler sırasında tarafların Gürcü krallar ve Prensler arasında yapılan antlaşmayı kabul etmelerini arz ettiler.¹⁶² Yaş Antlaşması için müzakerelerde Ruslar sözünü tutmadılar - Gürcü Krallıklar ve Prenslikler hakkında konuşmayarak onların menfaatlerini savunmadılar.¹⁶³ Gürcüler için tek olumlu vazife antlaşmanın 5. maddesi, Osmanlı Hükümeti tarafından Gürcistan sınırındaki vilayetlerin yöneticilerine ve özellikle Çıldır Valisine, Gürcülere karşı gizli ve açık faaliyetlerden vazgeçmelerini emretmesi idi.¹⁶⁴ Yani Gürcü topraklarına sınırdaş olan vilayetlerden ve Dağıstan'dan Gürcülere karşı akınların durdurulmasıydı. Bu konuda İmereti Krallık elçisi Besarion Gabaşvili Çıldır Valisini kontrol etmesi ve gerektiği halde daha çabuk tedbirler almak için Ahaltsihe'de Rus konsolosluğunun açılmasını arz etmişti. Fakat Rus diplomatlar bu konuyu müzakereler sırasında dile getirmediler.¹⁶⁵ Rusya, Gürcü Krallık ve Prenslikleri koruyabildiğini gösteriyordu, fakat Batı Gürcistan yine de resmi şekilde Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bulunuyordu.¹⁶⁶

Rusya elçisi Kaçubey'e göre Rusya hala Gürcistan'ın koruyucusuydu. Fakat Osmanlılarla ilişkilerde bulunduğundan dolayı Rusya devlet adamları, Kral Erekle'ye dargındı. 1792'de Petersburg himayesi altına Tarku Şamhallığı aldı ve bu adımla Osmanlılara Hazar Denzinin kıyıları dahil Doğu Kafkasya'nın Rusya'nın ilgi alanında olduğunu göstermişti. Buna rağmen Rusya Hükümeti, Gürcülerle ve Kafkasya hanlıklarıyla yeni antlaşma yapmaktan vazgeçiyordu, onlarla sadece sözlü müzakerelere giriyorlardı, fakat büyük harçlardan kaçması ve Osmanlıları kızdırmamak için bir şey yapmıyorlardı.¹⁶⁷

¹⁶² *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 730

¹⁶³ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 751

¹⁶⁴ Bayram Nazır, a.g.e. s. 26; Trafim Yuzefoviç, a.g.e. s. 65

¹⁶⁵ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 169

¹⁶⁶ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 731; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 183

¹⁶⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 188

Yaş Antlaşması gereğince Kırım Hanlığı ve Taman Bölgesi Rusya İmparatorluğuna dahil edilerek Kafkasya’da iki devlet arasında sınır Kuban Nehri olacaktı.¹⁶⁸

4.3. Savaş Sonrasında Kartli-Kaheti Krallığının Durumu

Yaş Antlaşması imzalandıktan sonra Kafkas Bölgesinde durum pek değişmedi. Gürcü Krallık ve Prenslikler arasında devleti birleştirmek için hareketler devam ediliyordu. Fakat Gürcü ülkelerin birleşmesine bazı Gürcü büyük feodaller karşı çıkıyorlardı ve özellikle Kraliçe Darecan karşı çıkanlar arasındaydı. Uluslararası siyasette güçlü bir oyuncu olmasına rağmen Kral II. Erekle üzerinde ailesi ve özellikle Kraliçe Darecan’ın etkisi çok büyüktü. Kraliçe Darecan ve aile mensupları Kraliyet işlerine karıştırmaya çalışırken bazı işlerinde devlete zararlı kararlar alınmasına sebep oluyorlardı. Kral II. Erekle yaşlanınca aile baskısına daha fazla direnç gösteremiyordu ve zaman gittikçe bu durum Kartli-Kaheti Krallığının zayıflamasının sebeplerinden biriydi.

Kraliçe Darecan Gürcistan tahtına üvey oğlu Giorgi’nin yerine kendi oğlu İulon’un çıkmasını istiyordu ve bundan dolayı Kral Erekle’nin bazı reformlarına engel oluyordu. Kraliçe Gürcistan’ın bütünleşmesine karşı çıktı.¹⁶⁹ Ona göre İmereti Krallığı tahtında torunu Davit Arçıl oğlu yani II. Solomon vardı, ama birleşmiş Kartli-Kaheti-İmereti Krallığı tahtında ise onun üvey oğlu XII. Giorgi olacaktı.

Kral Erekle’nin üç evlilikten 13 oğlu toplam 24 çocuğu vardı. Ailesi içinde kargaşadan ve komplolardan kurtarmak için kral, çocuk ve torunlarının ihtiyaçlarını karşılamak mecburiyetindeydi. Kraliçe Darecan aynı sebepleri kullanarak Kral Erekle’yi taht veraseti kuralı ile değiştirmeğe zorladı ve başardı. 1792’de Kraliçe Darecan’ın etkisiyle Kral Erekle çıkarttığı kararla taht varisi kuralını değiştirdi. Eski kurala göre taht babadan büyük oğluna geçiyordu, yeni kuralla büyük oğuldan sonraki erkek kardeşe geçecekti. Tahta geçen aday onursuz olduğu halde yeni aday kardeşler

¹⁶⁸ Trafim Yuzefoviç, a.g.e. s. 65

¹⁶⁹ İase Tsintsadze, **Ağa-Mahmad-Hanis Tavdashma Sakartveloze (1795)**, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1969. s. 82

ve torunlar arasından seçilmeliydi. Kral Erekle'nin isteğine rağmen yeni kural taht kavgası ihtimali daha da arttı.¹⁷⁰

Kraliçe Darecan çabalarıyla onaylandığı bir daha zarar getiren yasal Kralın oğulların toprakları üzerindeydi. Seneler boyunca Kral Erekle büyük feodallere karşı savaşp onların ayrılıkçı isteklerini imha etmeye çalışıyordu. Fakat yeni yasaya göre kralın her oğluya geliri almak için üstünde yaşayan köylülerle beraber büyük miktarda topraklar veriliyordu. Kral Oğullarına kendi topraklarında sınırsız hakları vardı ve onlar devletin işlerinden ziyade daha çok kendi servetlerini artmak için çalışıyorlardı.¹⁷¹

5. Ağa Muhammed Han'ın Kafkasya Seferleri

5.1. Savaş Sonrasında Kafkasya'nın Durumu

Osmanlı-Rusya savaşından sonra siyasî durum Avrupa'da da değişti. 1788'de İsveç Krallığı Rusya İmparatorluğu'na savaş açtı. 1789'da Fransa'da ihtilalden sonra cumhuriyetçilere karşı kurulan koalisyona Rusya da katıldı. 1792'de ve 1795'te Rusya, Prusya ve Avusturya İmparatorlukları arasında Polonya'nın parçalanması tekrar gündeme geldi. Bu aktüel vakalardan dolayı Rusya Hükümetinin dikkati Avrupa'ya çevrildi ve Kafkasya işleri ile ilgisini azalttı.¹⁷²

XVIII. yüzyılın 90'lı yıllarında Kafkas Bölgesinde de siyasî durum değişti: Kuzey-Batı Kafkasya Rusya İmparatorluğu topraklarına dahil oldu, Batı Gürcistan ise Osmanlı Devleti tebaasında kaldı. Kuzey Kafkasya'da Ruslara karşı İmam Mansur hareketi devam etmekteydi. Babıali Doğu Kafkasya'yı Rusya İmparatorluğu'nun nüfuz bölgesi olarak tanıdı ve bu bölgede eski nüfuzunu tekrar elde etmekten artık vazgeçti. Rusya ise daha çok Avrupa sahasına ilgisini çevirirken Osmanlıları kızdırmaması için aktif eylemden vazgeçti. Dolayısıyla bölgede siyasî bir boşluk oluştu. İran tahtına çıkan her hükümdar bu boşluğunun doldurulmasını isteyeceği belliydi.¹⁷³

¹⁷⁰ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 739; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.182

¹⁷¹ Miheil Rehviaşvili, Nugzar Rehviaşvili, a.g.e. s. 772

¹⁷² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.187

¹⁷³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.188

İran taht mücadelesinde başarıya ulaşan Ağa Muhammed Han İran tahtını elde tutabilmenin dış aktörlerin tutumuna da bağlı olacağını biliyordu. Dolayısıyla bölgesel güçlerin yani Osmanlı Devleti'ni ve Rusya İmparatorluğu'nu kendi tarafına çekmek için onlarla temas kurmaya başladı.

İran iç savaşın ilk döneminde Ağa Muhammed Han, Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle ile iyi ilişkilerde bulunup ondan destek almaya da çalışıyordu. Ağa Muhammed Han Erekle'nin arabuluculuğuyla Rusya'dan iç düşmanlara ve Osmanlı Devleti'ne karşı yardım almayı düşünüyordu. Fakat Ruslar onun rakiplerinden Gilan hükümdarı Murtaza Ali Hanı desteklediler. Murtaza Ali Han Rusya İmparatorluğu himayesine girmeyi isteyince 1784'te Ağa Muhammed Han Gilan'a saldırdı, rakibini yendi, oradaki Rus tüccarı yağmalayıp İran'dan kovdu. Murtaza Ali Han Rusya'ya kaçarak kurtuldu. Bundan sonra Ağa Muhammed Han Ruslardan destek alamayacağından onlara düşman oldu.¹⁷⁴

Bundan sonra Ağa Muhammed Han Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmak için büyük çaba gösterdi ve İstanbul'a değerli hediyelerle sık sık elçiler göndermeye başladı. Kasım 1793'te de Ağa Muhammed Han İstanbul'a elçi gönderip Osmanlılara ittifak kurmasını teklif etti. Ayrıca gelecek planlarını da bildirerek ilkbaharda Kafkasya'da sefer yapacağını haber verdi. Babıali elçiyi kabul etti. Fakat ittifak hakkında net bir cevap vermedi. Osmanlılar, İran'da süren olayların gelişmesini izleyip duruma göre davranmayı tercih ettiler.¹⁷⁵

Ağa Muhammed Han'ın 12 Mart 1786'da Tahran'da şahlık tahtına geçmesiyle İran'da Kaçar Hanedanı'nın saltanatı başladı. Rusya ile ilişkilerin bozulmasından sonra Gürcistan ile ilgili İran siyaseti de değişti. 1786'da Ağa Muhammed Şah tarafından teklif edilen dostluk ve himayeyi II. Erekle reddetti. Şah, güçlenince Rusya'dan da İran'ın Kartli-Kaheti üzerindeki hakimiyet haklarını geri almasını istedi. Ağa Muhammed Han Erekle ile dostluktan vazgeçip tehditlere geçti ve Kral Erekle'den Rusya ile ilişkilerini bitirmesini emrediyordu. Doğu Kafkasya hanlıklarından da itaat etmelerini istiyordu. Derbent Valisinin Ruslarla iş birliği

---

¹⁷⁴ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 39

¹⁷⁵ Otar Gigineişvili, **Ağa-Mahmad-Hani da Osmaleti, Mahlobeli Ağmosavletis Kveknebis Ahali da Uahlesi İstoriis Sakithebi**, Tiflis, Metsniereba, 1975. s.169

yapmasını yasakladı. Dağıstanlıları ve Hoy Hanı'nı Kartli-Kaheti topraklarına akın yapmaları için kışkırttı.¹⁷⁶

Kafkasya'da İran tehlikesinin artmasıyla beraber Petersburg'da istemeden bu konu üzerinde görüşmeler başladı. Rusya Hükümeti, İran'ın Gürcistan'a saldırması durumunda Kartli-Kaheti Krallığına askerî yardım gönderilmesi taahhüt edildiğinden dolayı prestijini kaybetmemek için bu yükümlülüğü yerine getirmeliydi. Fakat Petersburg olay gerçekleşmeden faaliyetlerin başlamasını istemiyordu. Rusya Hükümeti savaşa katılmak için beklemekteydi. Böylece Ruslar hem müttefik Gürcülere yardım ederek Kafkas Bölgesinde nüfuzunun artmasını hem de İran'ı yenerek Kafkasya'nın yeni siyasî durumunu görmeyi istiyorlardı. Fakat Rusya Hükümeti bu önemli anı kaçırdılar.¹⁷⁷

1791'de Ağa Muhammed Han tüm Güney Azerbaycan'ı eline geçirdi. Şiraz da onun tarafını tuttu. 1792'de Ağa Muhammed Han Kafkasya seferinden vazgeçmek zorunda kaldı, çünkü İran'da ona karşı isyanlar başladı. 1794'te Lüft Ali Han Zend'i yenerek tüm İran'ın hükümdarı oldu ve artık Kafkasya ile ilgilenebilirdi.¹⁷⁸

1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında tarafların yorgun düşmesinden yararlanıp Güney Kafkasya'ya hâkim olabileceğini düşünen Ağa Muhammed Şah, 1793'te Hazar Denizi kıyılarındaki hanlıkları işgal ederek Derbent'e kadar ilerledi. İran'ın yeni şahı güçlenince Kartli-Kaheti Krallığında özellikle Rus himayesine karşı olan Gürcü soylular arasında İran taraftarları da kuvvetlendi ve İran'ın Gürcistan'ı tehdidi daha da arttı. Gence Hanlığı Kral Erekle'nin kontrolünden çıktı ve onun müttefiği olarak sadece İranlıların itaatine girmek istemeyen Karabağ ve Revan Hanlıkları kaldı.¹⁷⁹ Bu sebepler yüzünden II. Erekle, Mayıs 1793'te Rusya'dan yardım istedi.¹⁸⁰

1793'te Kral Erekle Petersburg'da olan oğlu Mirian'a mektup gönderip Ağa Muhammed Han'ın Doğu Kafkasya Hanlıklarını itaat altına alması için hazırlıklarını sürdürdüğü haberini verdi ve yardım etmesi için Rusya Hükümeti ile temasların başlamasını rica etti. Uluslararası siyasî durumu anlayan II. Erekle asker göndermesini istemeyip İran Hükümdarına Kartli-Kaheti Krallığına saldırmasından

¹⁷⁶ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 314

¹⁷⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.191

¹⁷⁸ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 754

¹⁷⁹ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 754

¹⁸⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 314

vazgeçmeyeceğine dair mesajı iletmesini istemişti. Ayrıca Georgevsk Antlaşmasını imzaladığı zaman İmparatoriçe II. Yekaterina tarafından hediye olarak verdiği topların verilmesini de rica ediyordu.¹⁸¹ Bazı kaynaklara göre bu topların dökümünü Kral Erekle kendi parası ile sipariş verdi. Fakat bu topları savaştan sonra da alamadı.¹⁸²

Rusya Hükümeti, Mirian Erekle oğlu tarafından verildiği haberleri dikkate aldı ve Kafkasya Askerî Hattının komutanı General Gudoviç'e İran'dan tehdit gelebileceği talimatı verildi. Bu talimata göre General Gudoviç, Ağa Muhammed Han'ı Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatoru'nun tebaası olduğundan ona saldırmaması için uyarmalıydı. Ayrıca İran tehlikesine karşı finansları fazla harcamadan Kafkasyalı hükümdarlardan bir ittifak kurmaya çalışmalıydı.¹⁸³

Petersburg'da Kafkasya için İran'dan gelen tehlikeyi doğru değerlendirmiyorlardı. Rus üst düzey memurlar durumun kolayca halledilebileceğini düşünüyorlardı. Hatta 1794'te Ağa Muhammed Han Kerman'ı aldıktan sonra tüm gücünü Kafkasya'ya doğru çevirdi. Bununla beraber İran Hükümdarı onun şah olarak tanınması üzerine Osmanlılarla müzakereler sürmekteydi. Fakat İstanbul'dan Doğu Kafkasya'yı fethettikten sonra onu İran Şahı olarak tanıyacağına dair cevap aldı ve Kafkasya seferi için hazırlıklarını daha hızlandırdı.¹⁸⁴

Ağa Muhammed Han Kafkasya seferi için hazırlıklarının başlaması belli olduktan sonra II. Erekle, İranlılarla savaştan kurtulmak için diplomatik faaliyetlere başladı, fakat bir sonuca ulaşamadı. Petersburg'dan belli bir cevap alamadı, Devlet Müşaviri Bezborodko Gürcü elçileri Rusya'nın etkili devlet adamları ile ilişkilerini engelliyordu. Babıali de Rusya ile yakın ilişkilerde olduğundan dolayı onu korumaktan vazgeçti. Ağa Muhammed Han ile müzakereler de sonuçsuz bitti.¹⁸⁵

30 Mayıs 1793'te toplanan Rusya Askeri Konseyi, Ağa Muhammed Şah'ın Rusya'ya düşmanlık etmediğini, ancak Kartli-Kaheti'ye saldırması halinde destek olunmasını kararlaştırdı.¹⁸⁶

---

¹⁸¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 191

¹⁸² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 316

¹⁸³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 192

¹⁸⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.193

¹⁸⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s.193

¹⁸⁶ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 314

Rusya, Osmanlı Devleti ile savaşını az önce bitirmiş olduğundan İran ile yeni savaşa girmek istemiyordu. Fakat Kafkasya orduları serdarı General Gudoviç'e Ağa Muhammed Han ile müzakereleri başlatıp Gürcülere karşı savaş açılması durumunda Rusya gerekli tedbirleri alacaklarını bildirmesi emredildi. Ayrıca General Gudoviç, Kral Erekle ve Gürcü soyluları Ruslar tarafından bırakılmaması hakkında sakinleşmesini de vazifelendirildi. Ruslardan gelen yardım sadece diplomatik mesajlardan oluşuyordu.¹⁸⁷

Güneyden gelen tehlikeye karşı Kartli-Kaheti Kralı II. Erekle yerli hükümdarlarla da müzakerelere başladı. Bu görüşmeler sonucunda Revan Hanı Mehmet Han, Talış Hanı Mir Mustafa Han ve Karabağ Hanı İbrahim Halil Han anlaştılar ve Ağa Muhammed Han'a itaat etmeme ve birbirlerine yardım etme kararı aldılar. Müttefikler Osmanlı Devleti'nden de yardım almayı denediler. Rusya'dan asker ve maddi yardım alamayacağını anlayan II. Erekle yardımı İstanbul'dan istedi. Ayrıca İbrahim Halil Han, Sadrazam Damat Melek Mehmet Paşa'ya gönderdiği mektupta Ağa Muhammed Şah'ın bölge üzerine yürümeye hazırlandığını bildirdi.¹⁸⁸

Babialı, İran'daki gelişmeleri ve Ağa Muhammed Han'ın hareketlerini Erzurum, Çıldır, Kars, Van ve Bağdat Valilerden aldığı raporlarla izliyordu. Osmanlı Devleti İran iç işlerine karışmak istemediğinden Kafkasya hanlıklarından gelen elçilere net bir cevap vermiyordu. Türk ve İran elçileri İstanbul ile Tahran arasında gidip geliyorlardı fakat bundan bir sonuç çıkartılmadı. Osmanlılar sadece Ağa Muhammed Han'ın kızdırmamak istiyorlardı.¹⁸⁹

Osmanlı Hükümetinin bu tutumu Ağa Muhammed Han'a Kartli-Kaheti Krallığına saldırmasına ve Güney-Doğu Kafkasya'yı tekrar kontrol altına almasına sebep oluyordu. Osmanlılar için Doğu Gürcistan'ın zayıf İran'ın yönetiminde olması güçlü Rusya'nın yönetiminden daha uygundu. Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'daki menfaatlerine Rusya İmparatorluğu'nun nüfuzunun artması daha büyük tehlike yaratıyordu.¹⁹⁰ Hem de Gürcülerin cezalandırmasından sonra Rusya da müttefiğini korumak için İran'a karşı savaş açabilirdi ve bölgede Türklere rakip olan iki güç

---

¹⁸⁷ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 755

¹⁸⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 315; İase Tsintsadze, a.g.e. s. 106

¹⁸⁹ Otar Giginieşvili, a.g.m. s. 173

¹⁹⁰ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 756

arasında savaş Osmanlılar için avantaj olabilirdi. Çünkü Bağdat Valisine göre Kafkasya seferinden sonra Ağa Muhammed Han'ın ordusu 100-150 bin civarında olabilirdi ve Gürcülerden sonra İranlılar güneye doğru gelerek Basra'ya saldırabilirdi.¹⁹¹

Ağa Muhammed Han'ın Kafkas seferini İngiltere ve diğer Avrupa Devletleri de destekliyordu. Güney Kafkasya'da İran yönetiminin olması Rusya İmparatorluğu'nun otoritesinin küçülmesi Avrupa Devletlerine uygundu.¹⁹²

5.2. Ağa Muhammed Han'ın Tiflis Seferi

Ağa Muhammed Han Kafkasya seferine hazırlanırken 70 bin kişilik ordu ile 1795 senesinin mayıs ayında Erdebil'de toplandı ve Haziran'da yola çıktı. Aras Nehrini geçtikten sonra ordusunu üçe böldü ve Şuşa'ya, Revan'a ve Şemaha'ya aynı anda saldırarak bu şehirleri kuşattı.¹⁹³

Ağa Muhammed Han, Şuşa şehrini kuşattı. Aslında bu kaleyi almadan da Tiflis'e doğru yolu devam edebilirdi, fakat Kafkasya'daki duruma bakarak daha fazla bilgi toplamaya çalışıyordu. İlk önce Gürcülere Rusya'dan yardım gelebileceği haberi alması gerekiyordu.

Ağa Muhammed Han ise bilgileri toplamak için 1795 senesinin haziran ayında General Gudoviç'e elçiler gönderdi. Elçiler Gürcülerle savaş durumunda Rusların planlarını öğrenmeliydiler. Gudoviç elçileri geri çevirdi ve Kartli-Kaheti Krallığı Rusya İmparatorluğu'nun himayesi altında olduğunu ve Ağa Muhammed Han'ı ona saldırmaması için uyardı. Fakat elçiler Eylül başında İran hükümdarına Rusların asker göndermeyeceğine dair haber verdiler. Tiflis'te Gudoviç'in İran elçilerle görüştüğü hakkında bilgi vardı ve Rusya'dan asker geciktiği zaman Gudoviç İranlılardan rüşvet alıp Gürcülere yardım gelmediğini düşündürtüler. Bu düşüncenin olma hakkı vardı, çünkü Gudoviç Petersburg'dan emir almadan Tiflis'e ordu gönderemezdi. Fakat önceden aldığı talimatlara göre fazla harç ve gürültü göstermeden duruma göre davranabilirdi. En azından İranlı elçileri tutup askerlerinin sahte hareketleriyle Ağa

¹⁹¹ Otar Gigineişvili, a.g.m. s. 175

¹⁹² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 316

¹⁹³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 757

Muhammed Han'ı tehdit edebilirdi. Kendi hareketsizliği ile ona saldırmak için cesaret verdi.¹⁹⁴

Ayrıca İran Hükümdarı, Kartli-Kaheti Kralına ulti­matom gönderdi, Rusya ile ilişkilerini bitirip İran Şahına tabii olduğunu açıklamasını ve haraç ödenmesini istedi. Ültimatomu kabul ettiği takdirde onu Gürcistan Valisi olarak tanıyacağını vaat etti.¹⁹⁵ Kral II. Erekle ona cevap vermeden Petersburg'a haber yollayıp askerî yardım istedi. Rusya Hükümeti bu konuda 4 Eylül'de tartıştı ve Gürcistan'a sadece 2 tabur to­plar­la beraber gönderme kararı aldı, fakat General Gudoviç bu emri çok geç bir tarihte 1 Ekim'de aldı.¹⁹⁶

Rusya'dan ne askerî ne de maddî yardım alamayan Kral Erekle, Ağa Muhammed Han'ı karşılamak için hazırlanmaya başladı ve Haziran 1795'te seferberlik ilan etti. Ayrıca Dağıstan'dan kiralık askerler de getirdi. Kartli-Kaheti Krallığı yardımına İmereti Kralı II. Solomon 4 bin askerle beraber Doğu Gürcistan'a geçti. Toplam Kral Erekle'nin komutası altında yaklaşık 20 bin asker bulunuyordu.¹⁹⁷ Fakat bu sayının bir kampta tutulması büyük harçlara bağlıydı ve Kartli-Kaheti Krallığı hazinesi için ağır yük oldu.

Haziran ayında Kral Erekle Karabağ'a saldıran İranlıların 8 binlik ordusuna karşı Aleksandre Erekle oğlu komutasında 3 bin süvari gönderdi ve bu birlik Karabağlılarla beraber İranlıların ordusu yenebildi.¹⁹⁸ Bununla beraber İbrahim Halil Han'a hazırlanıp kiralık askerler getirilmesi için 120 altın da gönderdi. Kendi kaynaklarıyla ve bu paranın yardımıyla, Karabağ Hanı 15 bin asker toplayabildi.¹⁹⁹ Revan Hanlığı da saldırıya dayanması için hazır­dı.

Birinci zaferden ve İranlıların geri çekildikten sonra Kral Erekle finansların eksikliğinden dolayı temmuz ayında ordusunun büyük bir kısmını gerekli zamanda tekrar toplanmak üzere dağıtmak zorunda kaldı.

¹⁹⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 759

¹⁹⁵ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 315-316

¹⁹⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 758; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 199

¹⁹⁷ Apolon Tabuaşvili, "Kartli-Kahetis Sameposa da Karabağis Sahanos dapirispireba Ağa-Mahmad-Hanis Carebtan 1795 tslis İvnis-Agvistoşi", **Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi**, c. 4, Tiflis, Meridiani, 2011. s. 241

¹⁹⁸ Apolon Tabuaşvili, a.g.e. s. 255

¹⁹⁹ Apolon Tabuaşvili, "Kartli-Kahetis Samepos Tavdatsviti Ğonisdziebebi İranis Agresiis Mosagerieblad", **Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi**, c. 3, Tiflis, Meridiani, 2011. s. 241

Ağa Muhammed Han'ın genel güçleri Kafkasya'ya girdikten sonra Kral Erekle, kendi güçlerini, Dağıstanlı kiralık askerleri ve müttefik İmeretlileri tekrar toplanmaya çağırdı, fakat onlar yetişemediler. Bir de istihbarata göre bazı Dağıstanlı feodaller Ağa Muhammed Han'ın çağrısını kabul edip Kaheti'ye büyük istila için hazır olduğunu ve Gürcü ordusunun bir kısmı Dağıstan sınırında beklemek zorundaydı.²⁰⁰

Kral Erekle, müttefiği İbrahim Halil Han'a yardıma gidip Şuşa şehri kuşatmasında bulunan Ağa Muhammed Han'a saldırmayı düşünüyordu ve sadece güçlerin genel kısmının toplanmasını bekliyordu. Ağa Muhammed Han ise Erekle'nin hazır olup İranlıların gelmesini beklediğinden haberi vardı. Fakat uzun süre büyük orduyu tutması için imkanlarının olmadığını da biliyordu ve dolayısıyla Tiflis'e doğru ilerlemesini geciktiriyordu. Sonra Şuşa şehrinin kuşatmasını ansızın bırakıp ordusuyla beraber Aras nehrine doğru döndü. Kral Erekle, İran büyük ordusunun Revan ile Şuşa şehirleri almadan Gürcistan'ı istila edebilecek imkânı olduğunu gözönüne almayıp İranlıların Kafkasya seferinden vazgeçtiğini düşünüp seferberliği durdurdu, topladığı ordunun bir kısmını evlerine gönderdi ve 5 bin askerle kuşatılan Revan'a yardıma yola çıktı.²⁰¹ Fakat Kazak'tayken Ağa Muhammed Han'ın Tiflis'e doğru hızla ilerlediği haberini aldı ve o da başkente döndü. Ama hazırlanmak ve orduyu tekrar toplamak için zaman kalmadı.

9-11 Eylül 1795 tarihinde Tiflis yakınlarında Krtsanisi mevhide vukubulan muharebede yaşlı Kral II. Erekle komutasında olan 5 bin Gürcü 35 binlik İran ordusuna yenildi ve başkenti bırakmaya mecbur kaldı.²⁰² Gürcü ordusuna Gürcü Krallık ve Prenslikler arasında imzalanan yardımlaşma anlaşmasına göre İmereti'den geçen 3 bin asker de bulunuyordu. Kralın oğullar ve diğer büyük feodaller Kral Erekle'nin Rusya ile sürdüğü sonuçsuz ilişkilerinden memnun değildiler ve vatandan daha çok kendi refahlarını düşünüyorlardı. Kral Erekle küçük birlik ile Aragvi vadisine gidip Gürcülerin partizan savaşını oradan yönlendiriyordu. Ağa Muhammed Han emri ile İranlılar, işgal edilen Tiflis ve civar bölgeleri yağmalayıp yaktılar. 4000 hane ve 22000 nüfusa sahip olan Tiflis 6 gün ve 6 gece yağmalandı ve katliama uğradı, Tiflis

---

²⁰⁰ Apolon Tabuaşvili, "Krtsanisis Brdzolaşi Monatsile Kartuli Caris Şemadgenlobis Sakithistvis", *Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi*, c. 1, Tiflis, Meridiani, , 2011. s. 202-203

²⁰¹ Apolon Tabuaşvili, a.g.e. s. 197

²⁰² Sargis Kakabadze, *Krtsanisis Omi*, Tiflis, Metsniereba, 1991. s. 158

Kalesi imha edildi, evler ateşe verildi, kilise ve manastırlar tahrip edildi. İran askerleri şehirdeki bütün kadınlara tecavüz ettiler. Şehre yakın topraklar yakıp yıkıldı ve yağmaladılar. Büyük miktarda ganimet ve erzak alıp farklı kaynaklara göre 15000-30000 Gürcü esir alarak İran'a götürüldü. İran Hükümdarı Kral Erekle ile müzakerelere başlamayı bir daha denedi fakat başaramadı.²⁰³

Dağlara sığınmış olan II. Erekle 14 Eylül 1795'te Kafkasya Genel Valisi General Gudoviç'e bir mektup yazarak kendisine en az 3000 askerle yardım edilmediği takdirde Şah'a itaat etmek zorunda kalacağını bildirdi. Ağa Muhammed Şah'ın kışın yaklaşması ve Horasan'da isyan çıkması üzerine Eylül sonunda Gürcistan'dan ayrılmasından sonra II. Erekle 6 Ekim 1795'te harabe haline gelmiş olan Tiflis'e geri döndü.²⁰⁴

Yağmalanan ve yıkılan devletin kalkınması için Kral Erekle, II. Yekaterina'dan 1 milyon altın rublesi borç olarak istemişti. Teminat olarak ise ona ait arazileri veriyordu. Fakat Petersburg'dan cevap alamadı. Bu arada Gürcüleri kendi tarafına çekmeye ve Kafkasya'dan Rusları atmaya çalışan Babıali borç verilmesini teklif etti. Ruslar tarafından defalarca aldatılan Kral Erekle bir süre tereddüt etti, fakat sonra bu teklifi yine de reddetti.²⁰⁵

Osmanlı Devleti, Ağa Muhammed Han'ın 1795 tarihinde gerçekleştirdiği Kafkasya ve Gürcistan harekâtını yakından takip etmiştir. Bölgedeki valileri ve sınır muhafızları durumu sürekli olarak İstanbul'a rapor etmişlerdir. Çıldır Valisi Mehmet Paşa, Ağa Muhammed Han'ın Tiflis'i işgali hakkında, bölgeye gönderdiği casusların verdiği malumata göre, Ağa Muhammed Han'ın ordusunun aşırı sıcaklar sebebiyle Tahran civarında yüksek bir yerde yayladığını, Tiflis Hanı ile dost ülke gibi iyi münasebetlerin tesis edildiğini ve Osmanlı topraklarına herhangi bir saldırı olmadığı bilgisini İstanbul'a bildirmiştir.²⁰⁶

---

²⁰³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 761

²⁰⁴ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 315-316

²⁰⁵ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 43

²⁰⁶ Coşkun Tüfekçi, **Osmanlı-İran İlişkileri (1795-1896) (Casusluk Faaliyetleri Çerçevesinde)**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2012. s. 31

Çıldır ve diğer sınır vilayetlerine Kafkasya hanlıkları hakimleri Osmanlı Devleti'nden yardım ve Osmanlı topraklarına geçen muhacirlerin kabul edilmelerini istiyorlardı.²⁰⁷

5.3. Rusya'nın İran Seferi

İranlılar tarafından Tiflis'in alınma haberi geldikten sonra 18 Ekim 1795'te Rusya Hükümeti Osmanlıları kızdırmadan İranlıları Kafkasya'dan atma kararı aldılar. Ruslar, hareketsizliklerini Gürcülerin daha fazla dayanabileceğini ve Rusya'dan yardım yetiştirebileceğini düşünmeleriyle kendilerini haklı çıkarmaya çalışıyorlardı.²⁰⁸

Kış zamanı olmasına rağmen 22 Aralık 1795'te Rusların iki tabur toparla beraber Kartli-Kaheti Krallığına geçti. Ağa Muhammed Han güneye çekildi, Kafkasyalı Hanlıkların kendi tarafını tutması için gücünü gösterip Şemaha'yı basarak yağmaladı. Fakat Kafkasya Hanlıkları onun hükümdarlığını kabul etmediler.²⁰⁹

1796 ilkbaharında Rusya Genelkurmay başkanlığı İran'a karşı sefer planını onayladı. Ruslar iki yönden ilerlemeliydiler: Hazar Denizi kıyılarından geçerek Hazar Deniz filosunun yardımıyla Derbent ve Bakü şehirlerini ele geçirmeliydiler. İkinci grup dağ geçitlerinden Kartli-Kaheti Krallığına geçip Tiflis, Revan ve Gence'nin Kral Erekle'nin yönetimi altına almasına yardım etmeliydi, fakat Gürcistan'daki durumdan dolayı ikinci grup harekete başlayamadı. Kral Erekle kendi oğullarını kontrol edemiyordu ve onlar arasında savaş başlamak üzereydi. Ayrıca Rus askerlere erzak sağlama problemi de ortaya çıktı.²¹⁰

İranlılar tarafından Tiflis İmparatorluğun himayesi altında olan şehire saldırması Petersburg'un prestijini sarsmak demekti. Bununla beraber Rusların daha büyük planları da vardı. Rusya İmparatorluğu için İran ile ticari ilişkilerin gelişmesi çok önemliydi ve Hazar Denizi üzerinde başlayan ticaretin sonraki yıllarda İran'ın iç bölgelerine kadar yayılmasını istiyordu. İran pazarına yerleşmesinden sonra Hindistan'a ulaşmak daha kolay olacaktı ve Rusya ile İran üzerinden Hindistan-

---

²⁰⁷ Sinem Özyücel, a.g.e. s. 85

²⁰⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 203

²⁰⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 205

²¹⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 207

Avrupa ticarî yolu Petersburg'un elinde olunca, İngilizlerin elinden tüm Hindistan ticaretini alabilirdiler. Çünkü İngiltere Hindistan'a ulaşmak için uzun ve pahalı Ümit Burnu üzerinden giden deniz yolu kullanmaktaydı. Rusya ve İran üzerinden giden yol daha ucuz olunca Petersburg'a büyük gelir getirecekti.²¹¹

Bu bağlamda 1795-96'da Ağa Muhammed Han tarafından Enzeli'de ve Reşt'te Rus tüccarın ve gemilerinin tutuklanma ve onların faaliyetlerini engellenmesi Rusların planlarına aykırı oluyordu ve İran'a karşı askerî seferin gerçek sebebi Rusya İmparatorluğu'nun ticarî menfaatlerini savunmasıydı.²¹² Fakat II. Yekaterina tarafından Mart 1796'da yayımlanan manifestoda İran'a savaş açılması sebeplerinden sadece Ağa Muhammed Han tarafından Kartli-Kaheti Krallığına saldırılması yazılmıştı. Gürcüce, Ermenice ve Farsçaya çevrilen manifesto Gürcü Krallara, Karabağ Ermeni Meliklere ve Kafkasya Hanlarına gönderildi.

Bu sefer ile Rusya Hükümeti, İran'ın Kafkasya'dan tamamen çıkartmayı, Bakü ve Derbent'i işgal etmeyi planlıyordu. Bu planda Kartli-Kaheti Krallığı önemli rol oynuyordu. Ruslar Kral II. Erekle'nin geçici olarak Kafkas Bölgesini tamamen eline geçirmelerine kadar kuvvetlendirip önce onun himayesinde olan Gence, Karabağ ve Revan Hanlıklarını yine onun yönetimine vermeyi istiyorlardı.²¹³

Ermeni tarihçi Leo'ya göre Ruslar Güney Kafkasya'yı eline geçirmek için Gence'yi üs olarak kullanmayı düşünüyorlardı. Tarihçiye göre şehir civarına iki bin genç Rus askerlerin yerleştirilmesini, onların Gürcülerden ve Ermenilerden haraç olarak alınan kadınlarla evlendirilmesini ve böylece oluşturan ailelerle bölgenin Ruslaştırılmasını planlanıyordu.²¹⁴

General Gudoviç tehlikenin bu kadar yakın olduğunu düşünmemiş bu yüzden Tiflis'in işgal ve tahrip edildiği haberi Petersburg'a ulaştığında henüz hiçbir şey yapmamıştı. Rus himayesindeki bir ülkenin işgal ve yağma edilmesine çok hiddetlenen Çariçe II. Yekaterina, 18 Ekim 1795'te Gudoviç'e Güney Kafkasya ve Hazar Denizi kıyılarını İran saldırılarından koruması için Gürcistan'a asker sevk etmesini emretti. Albay Sırohnev komutasında gönderilen 2000 asker ve iki topçu

---

²¹¹ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 44

²¹² Pyotr Butkov, a.g.e. s. 367-368

²¹³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 767

²¹⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 767

bataryasından oluşan Rus birliği 1 Aralık 1795'te Tiflis'e ulaştı. Çariçe II. Yekaterina, 19 Ekim 1796'da Gudoviç'e askerî faaliyetlerle, Kartli-Kaheti Krallığı'na, Kafkasya hanlıklarına ve Ermenilere dair takip edilecek siyaset konusunda talimat verdi.²¹⁵

Sınırdaki yer alan Osmanlı eyalet valileri Ağa Muhammed Şah'ın Gürcistan'daki faaliyetlerini dikkatle takip ederek İstanbul'a bildiriyorlardı. Bölgeye erzak ve mühimmat gönderildi. Ahaltsihe, Ahalkalaki ve Ardahan Kaleleri tamir ve tahkim edildi.

Savaş başlamadan önce Rusya Hükümeti, İran'a sefere giden Rus ordusuna katılmak üzere Gürcülerden bin kişilik birlik hazırlanmasını teklif etti. Bu birliğin askerleriyle beraber Kralın oğulları da olmasını istenmişti. Ruslar Gürcülere güvenmiyorlardı ve Rus askerlerle beraber sefere giden Kralın oğlu iyi bir rehine olarak sayılırdı.²¹⁶

İran'a savaş ilan ettikten sonra General Zubov komutasındaki 30000 kişilik Rus ordusu Nisan ayında Hazar Denizi kıyısındaki yolla Kafkasya'ya girdi ve Gürcülerin ve diğer Kafkasyalı müttefiklerin yardımıyla kolayca başarıya ulaştılar. 10 Mayıs 1796'da Derbent'i, 13 Haziran'da Bakü'yü ve Kuba'yı, 7 Ekim ise Şemaha'yı ele geçirdi.²¹⁷

Ağa Muhammed Şah'a karşı seferinde Gürcülerin daha başarılı olarak katılmaları için Ruslar II. Erekle'den oğullarına verilmiş geniş hakların kaldırılmasını, onlar arasında başladığı anlaşmazlıkların çözülmesini ve devlette intizamın kurulmasını istiyorlardı. Onlara göre Rusya Kartli-Kaheti'de daima askerlerin tutulmasını planlamıyordu ve devletin güçlenmesi için bu şanstı yararlanmasını teklif etmişlerdi. Fakat Kral Erekle, artık çok yaşlı olup oğullarına karşı gücünün yetmediğini söyledi ve bu problemleri çözmek için İmparatoriçeden yardım istedi.²¹⁸

Fakat İran'a karşı seferi ansızın durduruldu. 6 Kasım 1796'da II. Yekaterina'nın vefatından hemen sonra Rusya İmparatorluğu tahtına geçen yeni İmparator I. Pavel İran'a karşı seferi durdurdu, Rus ordusunu geri çağırdı ve Gürcüler başta olmak üzere Kafkasyalı müttefikleri Ağa Muhammed Han'ın ordularına karşı

²¹⁵ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 316

²¹⁶ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 47; Pyotr Butkov, a.g.e. s. 368

²¹⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 317

²¹⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 208

tek başına bıraktı. Bazı görüşlere göre I. Pavel bu kararı kendi menfaatlerine tehlike gören İngiltere'nin baskısından ve Napolyon'un Avrupa siyasetinden dolayı aldı.²¹⁹ Rusları geri çekilmesini kendine göre değerlendiren Ağa Muhammed Şah, Rusların yenildiğini ve kendisinin muzaffer olduğunu ilan edip Kafkasya'ya karşı yeni sefer hazırlamaya başladı.²²⁰

5.4. II. Yekaterina'dan Sonra Rusya'nın Kafkasya Siyaseti ve Ağa Muhammed Han'ın İkinci Kafkasya Seferi

İmparator I. Pavel annesinin aktif siyasetine devam etmedi. Onun Kafkasya siyaseti ile ilgisini General Gudoviç'e 5 Ocak 1797 tarihli emrinden görebiliyoruz. Bu belgede İmparator Kartli-Kaheti Krallığı ve Rusların müttefik hanlıklarla ilişkilerini koparmamasını emrediyordu. Ona göre bu devletler İran'a karşı birleşip kendilerini savunmalıydılar. Böylece Rusların silah kullanmasını ve asker kaybı daha azalacaktı. Aynı zamanda yeni İmparator Osmanlılarla iyi ilişkilerin korumasını da istiyordu ve Kafkas Bölgesinde aktif faaliyetlerini durdurmasıyla bu ilişkilerin iyi seviyede tutmaya çalışıyordu. I. Pavel, dış tehlikeden kendisini koruyabilmesi için Kafkasya'da Rusya müttefiği ülkelerin iç işlerinde bağımsız ve Petersburg himayesinde olan federasyon devleti oluşturacağını teklif ediyordu.²²¹

I. Pavel Devlet Müşaviri Bezborodko'yu çok güveniyordu ve onu Şansölye olarak atandı. Bezborodko da Kafkasya'daki siyaseti devam ettirmekteydi. Fransa ihtilalinden ve Napolyon'un askeri başarısından sonra Avrupa'da oluşan siyasî durumda Rusya Hükümeti Kafkas Bölgesinin tamamen işgalinin uygun olmadığını düşünüp daha dikkatli politika sürdürmeyi düşünüyordu. Kafkasya'nın işgalinden vazgeçmiyordu, fakat bu aşamada daha fazla bir şey yapmayacaktı.²²²

I. Pavel, 5 Ocak 1797 tarihli emir ile General Gudoviç'e Kuban Hattı'nın tahkim edilmesini, Rus yanlısı hanlıkların İran'a karşı korunmasını, dağlılarla ticarete önem verilmesini, Osmanlılarla barışı bozabilecek faaliyetlerden kaçınılmasını

²¹⁹ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 768

²²⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 210

²²¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 212

²²² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 213

emretti. General Gudoviç'e verildiği talimata göre Ağa Muhammed Han'ı Rusya ile barışı korumak için Gürcistan'dan ve Hazar Denizinin batı kıyısından vazgeçmesi gerekmektedir. Rus birlikleri Bakü'den Mart 1797'de, Tiflis'ten ise Eylül 1797'de ayrıldılar.²²³ Osmanlı Devleti'yle ise farklı tutum vardı. Aldığı talimata göre General Gudoviç Osmanlılara hoşnutsuzluk için sebep vermemeliydi ve barışı korumak için elinden geleni yapmalıydı.²²⁴

I. Pavel'in emrine rağmen Rusya Hükümeti anlıyordu ki Rus ordusunun Güney Kafkasya'dan çıktıktan sonra Ağa Muhammed Han tekrar saldırması halinde Rusya bölgede tüm nüfuzunu kaybederse onu yeniden kurmak çok zor olacaktı. Ondan dolayı askeri birliklerin çıkartmasını geciktiriyordu. 1797 senenin ilkbaharında Rus askerlerinin çoğu kuzey Kafkasya'ya geçmesine rağmen Kartli-Kaheti Krallığında Rusların 2 taburu hala kalmaktaydı.²²⁵

Kral Erekle Ruslardan yardım almayı bir daha denedi ve Petersburg'a mektup gönderdi. Ona göre Rusya İmparatorluğu tahtına yeni hükümdar çıkmasından dolayı Georgevsk Antlaşmasını değiştirebilirdi. Kral iki noktayı vurguluyordu: Kartli-Kaheti Krallığının koruması için askerî birliklerin gönderilmesi ve devletin ekonomisinin kalkınması için bir miktar para istiyordu. II. Erekle Kars ve Ahaltsihe bölgelerinin devletine katılması hakkında Georgevsk Antlaşması maddelerinden vazgeçiyordu, Gence ve Revan Hanlıları hakkında ise İmparatorun kararını kabul edeceğine söz veriyordu.²²⁶

Rusların Güney Kafkasya'dan ayrılmasından sonra İran'la baş başa kalmak istemeyen II. Erekle Erzurum Valisi Abdullah Paşa aracılığıyla Sultan III. Selim'e mektup gönderip suçlarının affedilmesini ve Osmanlı bendeliğini niyaz ettiğini diledi. Babıali, ayrı bir afname göndermesi halinde Devlet-i Aliye ona amanname vereceğini bildirdi.²²⁷

1797'de 60000 askerle II. Erekle'nin ve Karabağ yöneticisi İbrahim Halil Han'ı ortadan kaldırmak için yine Kafkasya'ya doğru ilerleyen Ağa Muhammed Şah'a Revan Hanlığı savaşız itaat etti. Abbas Kuli Han rüşvet verip canını ve hanlığı

---

²²³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 318

²²⁴ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 769

²²⁵ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 770

²²⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 215

²²⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 318

kurtarabildi. Karabağlı İbrahim Halil Han kaçtı ve İranlılar Şuşa Kalesini kolayca ele geçirdiler. Kartli-Kaheti Krallığını da tekrar kontrolü altına getirmek isteyen Ağa Muhammed Şah 17 Haziran'da Şuşa'ya geldiğinde uğradığı suikast ile öldürüldü.²²⁸ Bazı Farsça kaynaklara göre suikastçılar arasında Sadek isimli bir Gürcü asıllı hizmetçi vardı. Gürcü kaynaklara göre onun ismi Andria'ydı ve onun diğer Gürcülerle bağlantıları da vardı. Bu bilgilerden Ağa Muhammed Şah'ın ölümünde Kral Erekle'nin payı olduğunu tahmin edebiliriz. Komutansız kalan İran ordusu geri çekildi. İran'da başlayan taht kavgalarından dolayı Kafkasya'dan İran tehlikesi bertaraf edilmiş oldu.²²⁹

Ağa Muhammed Şahın öldürmesinden sonra II. Erekle Kafkasya'da kalan eşkiya çetelerinin yok edilmesi için yardım istedi. Fakat Rusların dikkati Fransa ihtilaline ve Napolyon'un seferlerine çevrilmişti ve Kafkasya işlerinden uzak duruyordu. Ayrıca Kartli-Kaheti Krallığında kalan Rus askerleri tamamen Rusya'ya çağırıldı.²³⁰

6. XVIII. Yüzyılın Sonunda Kafksya'nın Durumu

6.1. Kral II. Erekle'nin Ölümü ve Kartli-Kaheti Krallığının Durumu

İran'dan gelen tehlikeden kurtardıktan sonra Kral II. Erekle ülkesinin kalkınmasına, Gence ile Revan Hanlıklarının kendi himayesi altına almaya ve Dağıstanlı saldırganların durdurulmasına çalıştı. Bunun için ise Georgevsk Antlaşmasına uygun olarak Rusya İmparatorluğundan borç istedi, fakat Ruslar bunu reddettiler. Petersburg'da Kral Erekle'nin elçisi Garsevan Çavçavadze para verilmesini ya da anlaşmasının bozulmasını istedi. Rusya Hükümeti net bir cevap vermeden boş vaatler ile geri gönderdiler.²³¹

Bununla beraber Rusya Kartli-Kaheti Krallığının iç işlerine daha sık sık karışmaya başladı. İran'a karşı seferi sırasında General Zubov Rusya'ya karşı olan Kral Oğulları – İulon'u ve Aleksandre'yi Petersburg'a götürmeye çalıştı. Aynı

²²⁸ Davit Batonişvili, a.g.e. s.49

²²⁹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 771

²³⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 217-218

²³¹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 772

zamanda Rus temsilcileri ve memurları krala karşı olan soyluları kendi tarafına çekmeye de çalışıyorlardı.²³²

Kral II. Erekle'nin Petersburg ile ilişkileri ve Rusya İmparatorluğu'nun Kafkasya siyaseti Kartli-Kaheti Krallığı için olumsuz şekilde yansıtıldı. 1780'de Kartli-Kaheti Krallığının nüfusu 350 bin civarındaydı, XVIII. yüzyılın sonunda ise 200 bine kadar düştü. Ağa Muhammed Han'ın seferi ve Dağıstanlıların saldırıları sırasında ülkenin ekonomisi imha edildi, saldırganların yanında götürdüğü çok sayıda esir arasında farklı meslek uzmanları da vardı ve ülkenin gelişimi için ağır zarardı. İranlıların seferinden sonra Kartli-Kaheti'de veba salgını başladı ve ülke için o da ağır bir yük oldu. Kral Kartli-Kaheti Krallığının durumu II. Erekle'nin vefatından sonra daha kötüye gitti, çünkü yeni Kral XII. Giorgi uluslararası siyasette ve devletin idaresinde babası gibi yetenekli değildi. Hem de ağır hastaydı.

II. Erekle 11 Ocak 1798'de vefat etti. Kraliyet ailesinin mensupları ve onları destekleyen gruplar arasında taht için rekabet ve husumet başladı. Bu durumdan tek Rusya yarar görebildi. Ruslara muhalif olan I. Erekle'nin dul Kraliçe Darecan oğlu İulon'un tahta çıkmasını istemesine rağmen Kartli-Kahati Kralı XII. Giorgi oldu. Kral Giorgi daha çok feodalleri kendi tarafına çekebildi ve Kraliçe Darecan ile Kardeşleri ona biat ettiler. Fakat Kral Giorgi de kendi varisi olarak kardeşi İulon'u ilan etmesine mecbur kaldı. Bu anlaşmaya rağmen kardeşler arasında ilişkiler bozuldu ve iç savaş tehlikesi ortaya çıktı.²³³

Bu durum merkezi yönetimi çok zayıflattı. Feodaller zaman geçtikçe krala itaat etmeyip kendi menfaatlerine göre davranıyorlardı. Devletin savunması için kiraladığı Dağıstanlı birlikler ülkeyi açıkça yağmalıyorlardı, esirler alıp Ahaltsihe'ye satmaya götürüyorlardı.²³⁴

---

²³² Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 773

²³³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 220

²³⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 221

6.2. Kartli-Kaheti Kralı XII. Giorgi ve Kafkasya'da Rus Nüfuzunun Artması

XII. Giorgi tahta çıktıktan sonra Kartli-Kaheti iç siyasî durumu ağırlaştı. Yeni kral söz tutmadı ve babasının getirdiği tahtın kardeşe geçeceği hakkındaki veraset kuralını kaldırarak kendi varisi olarak oğlu Davit'i ilan etti.²³⁵

Babası Kral II. Erekle'den farklı olarak yeni kral çok zayıf bir yöneticiydi, askerî ve diplomatik işlerinde uzman olmayan ve devlet işleri ile çok az ilgilenen şahıstı. Hasta olan Kral XII. Giorgi devletten ziyade kendi aile mensuplarını düşünüyordu ve bu konuda üvey ana olan Kraliçe Darecan ile üvey kardeşlerle gerginlik hali mevcuttu. Dolayısıyla Kartli-Kaheti Krallığının iç siyasî durumu karışmak üzereydi.

Dış siyaseti de sakin değildi. Beklentisine rağmen Ağa Muhammed Şahın ölümünden sonra İran'da iç savaş başlamadı ve 1798'de Ağa Muhammed Şahın yeğeni Feth Ali* İran tahtına çıktı.²³⁶ Hoy'da ordusu ile beraber bulunan Feth Ali Şah, 5 Haziran 1798'de XII. Giorgi'ye bir ferman yazarak eski zamanlar gibi İran himayesini tanımak ve bir oğlunu rehine olarak Tahran'a göndermesini istedi. Buna karşılık Kartli-Kaheti Kralı olarak tanıyacağını, Gence, Revan, Şeki ve Şirvan Hanlıklarını Tiflis'e bağlayacağını ve Ağa Muhammed Şah'ın seferi sırasında ele geçirilen esirlerin geri göndereceğine söz veriyordu. Aksi taktirde Tiflis'i işgal edip ülkesini amcasının yaptığından daha kötü duruma düşüreceği yönünde tehdit etti.²³⁷ Kral Giorgi bu ültimatomu reddedip soylu G.Çavçavadze Petersburg'a yollayarak bölgesinde durum hakkında Rusya Hükümetine haber verdi ve Georgevsk Antlaşmasına göre devletin korunmasını istedi. Ayrıca ülkesinin savunması için İran ile müzakerelere başlamak zorunda olduğunu bildirdi. Kral Giorgi, zaman kazanmak için Hoy'a Şah ile müzakereler için Giorgi Tsitsişvili gönderdi, Fakat Feth Ali Şah Irak'ta ona karşı isyan eden kardeşiyle savaşmaya gidip Kafkasya işlerinin halledilmesini gelecek zamanlara kadar erteledi.²³⁸

²³⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 803

* Bazı Gürcü ve Rusça kaynaklarında Baba Han olarak yer almaktadır.

²³⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 221

²³⁷ Davit Batonişvili, a.g.e.. s. 52

²³⁸ Davit Batonişvili, a.g.e.. s. 53

Kafkasya’da siyasî durumu değiştiğinde İmparator I. Pavel de Rusya’nın Kafkasya siyasetini değiştirdi. Çar, Rusya’nın Kafkasya’daki başarısını kaybetmesini istemediğinden müttefike yardım etmeyi düşünmüştü.²³⁹

O dönemde Feth Ali Şah İran’ın farklı köşelerinde süren isyana karşı savaşıyordu ve Gürcistan’ın fethetmek ya da Ruslara karşı savaşmak için güçleri yetmezdi. Fakat Gürcistan meselesi İran Hükümdarı için prestij konusuydu. Bunun için Gürcü soylular arasında bulunan İran taraftarlarının güçlendirmesine, Kral XII. Giorgi’nin Ruslara karşı çevirmesine ve Güney Kafkasya’da dayanabilecek güç aramaya çalışıyordu.²⁴⁰

Rusya’dan cevap gecikti ve Kral Giorgi güvenliği için Ağustos 1798’de Padişahın himayesine girmek üzere Osmanlılar ile müzakerelere başlatmak için Ahaltsihe’ye Aslan Orbeliani gönderdi. Çıldır Valisi Sabit Mehmet Paşa onu çok samimi karşıladı ve her şey için yardımcı olacağına söz verdi. Fakat birkaç gün sonra Aslan Orbeliani hala Ahaltsihe’deyken kraldan Osmanlıları şüpelelendirmeden geri döneceğine dair gizli bir mesaj aldı. Bunun nedeni Petersburg’dan yardımcı ordunun gönderileceği hakkında haber alınması oldu. Çar I. Pavel 8 Ağustos 1798 tarihli emir ile Kartli-Kaheti üzerindeki Rusya himayesini yenilediğini ilan etti.²⁴¹ XII. Giorgi’nin hilekâr adımları başarılı sonuçlandı ve Ruslar Georgevsk Antlaşmasının tekrar hayata dönmesi kararını aldılar. Daha önce, ilkbahar 1798’de Feth Ali Şah’ın elçisi Petersburg’a gelip Rusya ile İran arasında ticari ilişkiler hakkında başladığı görüşmelerde onu Kartli-Kaheti Krallığından ve Hazar Denizi kıyılarındaki hanlıklardan uzak durmasından uyardılar. Bundan dolayı Ruslar, Gürcüler ve İranlılar arasında müzakerelerin başlaması hakkında haber alınca çok şaşırdılar ve hızlıca harekete geçtiler.²⁴²

Sonbahar 1798’de Petersburg’a gönderdiği mektubunda Kral XII. Giorgi İmparator I. Pavel’den onun Kartli-Kaheti Kral olarak, oğlu Davit’i ise onun varisi olarak tanınmasını istedi. Davit Giorgi oğlu tahta çıktığında İmparatorunun yerdeki

²³⁹ Zurab Şaraşenidze, “**Sakartvelos Sakithi XVIII Saukunis Mitsurulis İranis Sagareo Politikaşi**”, **Mahlobeli Ağmosavletis Kveynebis Ahali da Uahlesi İstoria**, Tiflis, Metsniereba, 1983. s. 117

²⁴⁰ Zurab Şaraşenidze, a.g.m. s. 118

²⁴¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 318

²⁴² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 223

valisi olacaktı, ona yardımcı olarak ise Rus memuru tayin edilecekti. Ayrıca Gürcistan'da daima kalmak için 3000 askerin topraklarla beraber gönderilmesini, savaş durumunda ise bu rakamın 7000'e kadar artmasını arz etti. Tiflis'te bir tarafta Gürcü yazısı öbür tarafta Rusça yazısı olan Gürcü sikkeleri basılacaktı. 16 Aralık 1797'de Gürcü elçi Garsevan Çavçavadze bu teklifleri Rusya dışişleri konseyine sundu. Konsey bu teklifleri tartıştı ve 11 Şubat 1799'da olumlu cevap verdi.²⁴³

Ayrıca İmparator 3000 askerî birliğin Güney Kafkasya'ya gönderme ve Gürcistan'a tam yetkili temsilci olarak P.İ.Kovalenskiy'nin atanması emirlerini imzaladı. Bu hareket 23 Aralık 1798'de Rusya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan anlaşmaya da uyuyordu.²⁴⁴

Rusya İmparatoru I. Pavel, 18 Nisan 1799'da çıkarttığı ferman-i Ali ile XII. Giorgi'yi Kartli-Kaheti Kralı olarak ve oğlu Davit'i ise onun varisi olarak tasdik etti. Bu eylem Georgevsk Antlaşmasına aykırıydı, çünkü kral tahtını kime geçeceği Gürcülerin iç işiydi ve anlaşmaya göre Rusya Kartli-Kaheti Krallığının iç işlerine karışmamalıydı. Fakat Kral Giorgi tahtını kardeşine vermesini istemediğinden, Ruslardan tahtının oğluna geçeceğine dair garanti almayı düşünüyordu. Kral Giorgi'nin isteği İmparatorun yetkisini arttırdı ve sonrasında Kartli-Kaheti Krallığının ilhak edildiğini haklı çıkaran argümanlardan biri olmuştur.²⁴⁵

Böylece Kral XII. Giorgi ve İmparator I. Pavel iki devlet arasında dostluk anlaşmasını yenilediler, fakat Kartli-Kaheti Krallığındaki durum yararlı olamadı. Kasım 1799'da Tiflis'e General Lazarev'in komutasında Rus askerleri yedek birlikleri geldi. Askerlerle beraber Rusya temsilcisi Kovalenskiy de geldi.²⁴⁶ Fakat Kral Oğullarının taraftarları arasında gerginlik durumu kaldırılamadı.

İulon Erekle oğlu taraftarları da Petersburg'a arzuanemeleri gönderip Kartli-Kaheti Krallığı tahtını Kraliçe Darecan'ın oğluna vermesini rica etmişlerdi. Fakat İmparator I. Pavel kral XII. Giorgi'nin varisi olarak Davit Giorgi oğlu onayladı. Rusların Kral Giorgi tarafını tutması sebebiyle Kraliçe Darecan ve Erekle'nin diğer Oğulları Ruslara karşı çıktılar ve İstanbul'dan ve Tarhan'dan yardım almayı denediler.

²⁴³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 224

²⁴⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 225

²⁴⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 226

²⁴⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 804

Petersburg’da Tiflis’teki siyasî gelişmelerden haberi vardı ve ona karşı hareketleri olabileceği hakkında Kovalenskiy’i uyardılar. İran da bu haberi olumsuz karşıladı ve kendi menfaatlerini korumak için hareket etmeye çalıştı.²⁴⁷

1800 senesi başında Ruslara karşı Aleksandre Erekle oğlu aktif hareketlere başladı. Önce Ahaltsihe’ye gitti, fakat kısa bir süre sonra Aras Nehrinin yakınlarında kampta olan Feth Ali Şahın oğlu Abbas Mirza’ya gitti ve onun yardımıyla Kartli-Kaheti Krallığının tahtını almasına çalıştı. Rusların Güney Kafkasya’ya geçtikten sonra İran ve Rusya arasında ilişkileri bozuldu ve İran’ın yeni hükümdarı, şehzade Abbas Mirza komutasındaki ordusunu Kafkasya’ya gönderdi. Bununla beraber Feth Ali Şah Çıldır Valisi Sabit Paşa’ya mektup gönderip İran’a ait olan Doğu Gürcistan, Şirvan ve Dağıstan almak için ordusunu gönderdiğini ve bu bölgeden iltica edenleri kabul etmeyeceğini ve Rusya ile gelecek savaşta Osmanlıların tarafsız kalacağını rica etti.²⁴⁸

Fakat İranlılar başarı sağlayamadı ve ne Revan’ı ne de Hoy’u aldılar. Buna rağmen Şeki, Gence ve Karabağ Hanları, Avarların hâkimi Umma Hanı ve Gürcü Aleksandre Erekle oğlu Ruslara karşı teşvik etti. Bunlar Ağustos 1800’de Şuşa şehrinde toplanıp Gürcistan’a karşı ortak sefer yapılması konusunda anlaştılar. Ortak sefer gerçekleştirilemedi, ama 7 Kasım 1800’de Umma Han yanında Aleksandre’yi alarak 12000 savaşçı ile Kaheti’ye saldırdı. Fakat Gürcü ve Rus birleşmiş ordusu Kakabeti köy yakınlarında Niahuri mevkiye meydana gelen muharebede onları yendi. Dağıstanlılar 2000 kadar zaiyat vererek kaçtılar.²⁴⁹ Bu zafer Dağıstanlıların gücünü kırdı, Rusya taraftarlarını ise güçlendirdi.

Ruslar için Gürcistan konusu hakkında her şey belliydi. Kartli-Kaheti Krallığı Rusya himayesi altında girmiş oluyordu, İmparator I. Pavel Georgevsk Antlaşmasına dair tahta çıkan XII. Giorgi Kral olarak onayladı ve ona kraliyet simgeleri gönderdi. Fakat Kafkasya Rus Yönetimi Gürcistan’da nüfuzunu artınca bu konuda İran yöneticilerinin fikrini de öğrenmeyi istedi. Rusya ile İran arasında ticari ilişkileri iyi derecede bulunuyordu ve onun bozulmasını Petersburg istemiyordu.

²⁴⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 227; Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 319

²⁴⁸ Sinem Özyücel, a.g.e. s. 87

²⁴⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 319; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 228

Bunun için 1799'da Kartli-Kaheti Krallında Rusya temsilcisi Kovalenskiy, İran Şahına Rusya'nın resmi pozisyonunu tanıtmaya elçisi, Gürcü asıllı olan Merabişvili'yi Tahran'a gönderdi. Kovalenskiy'e göre 1783'te Rusya ve Kartli-Kaheti Krallığı arasında imzalanan Georgevsk Antlaşmasından sonra Gürcistan, Rusya İmparatorluğu himayesi altında bulunuyordu ve Tahran Rusya-İran arasında dostluk ilişkilerini bozmamak için bunu kabul edip buna karşı bir şey yapmamalıydı.²⁵⁰

Şahın birinci Veziri Hacı İbrahim cevap mektubunda Gürcistan İran'ın tebaası olup hiçbir zaman Rusya'ya ait olmadığını sadece Kral Erekle ülkesinin İran'dan kopartmaya çalıştığını ve Georgevsk Antlaşmasının bir hak olmadığını yazmıştı. Mektubunda Hacı İbrahim Rusya tebaası olan bir halk İran ile antlaşma yapsaydı Petersburg buna nasıl bakacaktı diye soruyordu. Dolayısıyla İran Gürcistan'dan vazgeçmeyi düşünmüyordu.²⁵¹

Bununla beraber 1799'da Tiflis'e İran Şahının temsilcisi Abbas gelip Kral Giorgi'ye Şahın fermanı getirerek Gürcülerden Şahın üstünlüğünü kabul ederek sadakatini göstermek için kralın elder oğlu Davit'i Tahran'a göndermesini istedi. Rusya himayesinden çıkıp yine İran üstünlüğünü tanımasına karşılık Şah, Kral XII. Giorgi'nin yönetimi altına Şeki, Gence, Şirvan ve Revan hanlıklarını getirmesine söz veriyordu.²⁵² Aksi taktirde Şah büyük orduyuyla Tiflis'e gelip Kartli-Kaheti Krallığını silahla alacakları yolunda tehdit ediyordu. Kral Giorgi, Ruslara sadakatini göstermek için Kovalenskiy'i yanına çağırarak Şahın elçisi ile Rus memurların huzurunda görüştü ve Şahın teklifini reddetti.²⁵³

Yeni kral kararından dolayı İulon Erekle oğlu ve Davit Giorgi oğlu taraftarlarından iki karşıtçı partisi oluşturuldu. Her iki parti Rusya'dan destek almaya çalışırken Ruslar bu durumu kendi nüfuzlarını arttırmak için kullandılar. Bu iki grup dışında daha küçük partiler de vardı. Daha çok tüccarlardan oluşan bir grup tamamen Rusya ile birleşmek istiyorlardı. Bunlar kendi mesleklerinden dolayı Rusya'nın onları

²⁵⁰ Zurab Şaraşenidze, a.g.m. s. 120

²⁵¹ Giorgi Sanikidze, Giuli Alasania, Nani Gelovani, **Ahlo Ağmosavletis İstoria da Misi Urtiertoba Samhret Kavkasiastan (XIX-XX Saukunis Dasatskisi)**, Tiflis, İlia Devlet Üniversitesi, 2011. s. 127

²⁵² Luiza Şengelia, **“İran-Rusetis Pirveli Omi (1804-1813) da Amierkavkasia”, Mahlobeli da Şua Ağmosavletis Ahali da Uahlesi İstoriis Sakithebi**, Tiflis, Metsniereba, 1976. s. 33

²⁵³ Giorgi Sanikidze, vb. A.g.e. s. 127

koruyup Rusya ve Avrupa pazarına girmek için şans kazanabileceğini düşünüyorlardı. Bunların yanında Osmanlı Devleti'nin ve İran'ın taraftarlarının grupları da vardı.²⁵⁴

Rusya diplomasisi Gürcistan'daki siyasî durumu iyi kullandı. Kral XII. Giorgi'nin ülkesinin savunması ve varislerine tahtının korunması için askerî ve malî yardımı ve Rusya İmparatorluğu himayesine girme isteğini bilerek tahttan gönüllü olarak vazgeçtiğine bakıyordu. Ağa Muhammed Han'ın seferinden ve Dağıstanlıların saldırılarında sonra Kartli-Kaheti Krallığı çok zayıfladı ve Rusya'nın baskısına dayanamazdı. Fakat Rusya Hükümeti fazla çaba ve finansları harcamadan amacını varmak istiyordu ve Kral XII. Giorgi'nin itibarından faydalanarak işi Doğu Gürcistan'ın tamamen ilhakına getiriyorlardı. Kral Giorgi ve onun yandaşları Hristiyan hükümdar ümidi fazlaydı ve İmparatora gönderdiği arzunamelerle Ruslara serbest hareket imkânı verildi.

Rusya Hükümeti Gürcüleri kendi menfaatleri için kullanıyorlardı ve karşılığında bir şey vermiyorlardı. Gürcüler ise Ruslardan yardım isteklerine devam ediyorlardı. Ruslar, Gürcü ileri gelenlerinin siyasette saf olduğunu anladılar ve buradan yarar çıkartmaya çalıştılar.

1799'da İmparator I. Pavel Gürcistan'daki temsilcisi Kovalenskiy'e gönderdiği mektubunda Kral XII. Giorgi'ye daima ordusu ve iyi topların oluşturmalarını tavsiye edeceğini ve bunun için Tiflis'te bulunan Rus subayların kullanabileceğini yazmıştı.²⁵⁵ Fakat bu dönemde Rusya Hükümeti Kartli-Kaheti Krallığının kaderi üzerinde karar alınmıştı ve onun Rusya İmparatorluğuna katılmasını planlanıyordu. Hem de daha önce II. Erekle Gürcistan'da topçuluğun geliştirilmesine çalışırken bu konuda Ruslardan yardım ve uzmanları isterken Petersburg cevap vermeyip buna her türlü engel oluyordu. Ayrıca II. Erekle tarafından Rusya'dan satın almış toprakları da Gürcülere vermemişlerdi. Dolayısıyla İmparator Pavel'in tavsiyeleri yersizdi. Gürcülerde iyi toprakların olmaması konusunda yine Rusya Hükümeti suçlanabilir.

Gürcü tarihçi Platon İoseliani'ye göre Kral XII. Giorgi Rusya ile yeni himayelik antlaşması yaparken yabancı devletin yönetimi altında olmanın Gürcüler için zor olmasına rağmen Rusya İmparatorluğu diğer bölgeler gibi haklar kazanınca

²⁵⁴ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 803

²⁵⁵ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 53

Gürcistan'a daha çok iyilikler getireceğini düşünüyordu. Fakat tehlikeyi öngöremeyebilirdi ve Kartli-Kaheti Krallığı tahtının Bagrationi hanedanına karşı korunması için tedbirler almadı.²⁵⁶

Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğu tebaasına girilmesi İmereti Kralı II. Solomon'a da kızdırdı. O güçlü müttefiği kaybettiğini ve sırada onun krallığı olduğunu anlıyordu.²⁵⁷

Bölgedeki gelişmeler ve Rusların Samegrelo ve Guria sınırlarına tahkimat yapması üzerinde Osmanlı Devleti, 1798'de sınıra asker sevk etti. Erzurum Valisi Abdullah Paşa'ya Rusların saldırı hazırlıkları yaptığını bildirerek bunlara karşı tedbirler alması emredildi.²⁵⁸

Rusya'nın Güneye doğru ilerlemesinden Asya'daki kendi menfaatlerine tehlike duyan İngiltere 1797'de temsilcisi John Malcom'u İran'a gönderdi. Fransa da Ortadoğu'da etkili olmak isteyen İngiltere'ye karşı aktif diplomatik faaliyetler başladı. Rusya ve Fransa arasındaki yakınlaşma girişimlerini gören İngiltere, John Malcolm vasıtasıyla 1801'de Feth Ali Şah'a, İran'ın Fransa ya da Rusya ile savaşa girmesi halinde silah ve para yardımı yapacağı garantisini verdi. Fakat I. Pavel'in ölümü ile Rus-Fransa iş birliği sona erdi.²⁵⁹

---

²⁵⁶ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 808

²⁵⁷ İvane Cavahişvili, a.g.e. s. 808

²⁵⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 319

²⁵⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 322

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA’NIN GÜRCİSTAN’ YERLEŞMESİ

7. RUSYA İMPARATORLUĞU TARAFINDAN KARTLİ-KAHETİ KRALLIĞININ İLHAKI

7.1. Kral XII. Giorgi’nin Ölümü ve Rusya Temsilcilerinin Faaliyetleri

7 Eylül 1799’da Kral XII. Giorgi Rusya İmparatoruna Gürcü elçilerin eliyle bir arzuname gönderdi. Genelde bu arzuname 1783 antlaşmasının maddelerini tekrarlıyordu, fakat Gürcülerin hakları azalıp Rus memurlarınkiler artıyordu. Yani Kartli-Kaheti Krallığı Rusya İmparatorluğunun diğer guberniyaları gibi hakları olup İmparatorluğun tebaasına almasını ama Bagrationi hanedanının yine ülkenin başında olmasını, Gürcü Ortodoks Kilisesinin özerkliğini ve Kral ailesine mensup olanların Rusya hazinesinden maaş da almalarını rica etti.¹ Aynı isteği Kral 24 Temmuz 1800’de gönderdiği mektupta yazdığı 6 maddede de göstermişti. Kral Giorgi geçen yüzyıllarda olduğu gibi Gürcü kralların İran Şahların tebaasında Gürcü devleti varlığının devam ettiği siyasî durumun kurulmasını istiyordu. Kısaca Kral Giorgi İmparatorun tamamen itaatini kabul ediyordu ama Gürcü kralların eski imtiyazlarından ve Gence ile Revan Hanlıkları üzerindeki nüfuzundan vazgeçmiyordu. Buna karşılık Kartli-Kaheti Krallığının savunması için burada 6000 Rus asker toplanla beraber daima kalacaktı.² Çar I. Pavel Eylül 1800’de Gürcistan’daki Rus birliklerinin takviye edilmesini emretti. I. Pavel Kartli-Kaheti Krallığı ile antlaşmayı 18 Aralık 1800’de imzalayarak kabul etti. Aralık ayında General Gulyakov komutasındaki Rus takviye kıtası Tiflis’e geldi. Bundan sonra XII. Giorgi tamamen Ruslara bağlı oldu, fakat kardeşleriyle taht kavgasında üstünlük kazanabildi.³

Fakat Rus diplomatlar Gürcü kralının ricasından faydalanarak durumu kendi menfaatleri için kullanıyorlardı. Bunu en iyi gösteren General Lazarev’in davranışlarıdır. Ölümünden önce Kral Giorgi Rus generale papazları gönderip onun ölümünde tahtına

---

¹ Sakartvelos İstoriis Narkveebi ... s. 810

² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 230

³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 320

oğlu Davit'in hemen oturtmasını rica etti. Fakat General Lazarev onlara “inanmadı”, sanki bildiğine göre Kral Giorgi kraliyetini İmparator I. Pavel’e bırakacaktı.⁴

General Lazarev’e Kralın sözlerini ya doğru çevirmedi ya da İmparator’dan Giorgi’nin vefatından sonra tahtına çıkma izni kimseye vermemesi hakkında önceden aldığı talimatına göre davranıyordu. General Lazarev’in isteği olduğunda hasta Kral ile görüşüp papazların söylediklerini kontrol edebilirdi. 24 Haziran 1800’de Petersburg’dan Tiflis’e geri dönen Gürcü elçilerle İmparator tarafında onayladığı Kral XII. Giorgi’nin arzunamesini gönderdiler. Fakat kralın hastalığı ağırlaştıktan sonra 18 Aralık 1800’de İmparatorun emri ile Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğuna birleştirmesi hakkında manifesto üzerinde çalışmaya başladılar. Aynı tarihte Kafkasya orduları komutasına General Knorring’e gizli talimat gönderildi. Buna göre Kral Giorgi’nin ölümünden sonra yeni hüküm almasına kadar hiçbir adaya kral tahtına çıkması izin verilmemeliydi. Artık Rusya Hükümeti Kartli-Kaheti’de Gürcü kralların hükümdarlığını kaldırıp ülkenin Rusya ile birleştirilmesini planlıyorlardı. Bunun için Kraldan, ailesi üyelerinden ve güçlü feodallerden kabul alınmalıydı.⁵

Davit Giorgi oğlu da duruma gerektiği kadar değer vermedi. Gerçek tehlikeye karşı tedbirler alıp kendi idaresini koruyacağı yerine zamanı amcalarla kavgalarında israf etti. Böylece Kral II. Erekle tarafından oluşturulan Rusya’nın himayesi altına girip ülkesini geliştirme planı çöktü.

Gürcü-Rus antlaşmasına göre yeni kral Rusya İmparatoru tarafından onaylaması gerektiğinden dolayı I. Pavel’den bu onaylamayı yapmak üzere Petersburg’dan yeni dönmüş Gürcü elçileri hemen geri gönderildi. Rusya Hükümeti ise Gürcistan siyasetini değiştirip himayelikten açık ilhaka geçtiler.⁶

O zaman ve sonraki devirlerde Çarlık Rusya temsilcileri Gürcistan’ın Rusya İmparatorluğuna birleşmesini gönüllü hareket ve Rusya tarafından yardım olarak gösterilmesine çalışıyorlardı ve bunu olumsuz olarak değerlendiren tarihçileri her yolla sıkıştırıyorlardı. Dolayısıyla eylemlerini haklı çıkartmak için elinden geleni yapıyorlardı.⁷

---

⁴ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 811

⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 232

⁶ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 813

⁷ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 815

18 Aralık 1800’de İmparator I. Pavel Gürcistan ile ilgili bir manifesto imzaladı. Bu manifesto Kral Giorgi tarafından imzalandığı halde yerli halkına okuyacağı için General Knorring’e gönderildi. Aksi taktirde yeni talimatları beklemeliydiler.⁸ Bu manifesto ile Kartli-Kaheti Krallığı ihlakı yapılmıyordu, bu belge ile Gürcü halkına ihlak planları hakkında bilgi verilecekti. Fakat bu plan gerçekleşemedi, çünkü manifestoyu Gürcü Kral tarafından imzalamadan ve halka okumadan önce, 28 Aralık 1800’de Kral XII. Giorgi vefat etti, birkaç ay sonra ise İmparator I. Pavel saray darbesi sonucunda öldürüldü. General Knorring aldığı talimata göre manifestoyu yayınlamadı. Rus yöneticiler halkın, Kral ailesinin ve soyluların olumsuz tepkisinden korktular, çünkü Gürcüler Kral Giorgi’nin “tahttan vazgeçip Rusya ile birleşeceği isteği” hakkında bilgi olmadığından Rus askerlerle çatışmalar başlayabilirdi, kış mevsiminden dolayı ise Kuzey Kafkasya’dan yardımcı birliklerin yüksek dağ yol ile hızlıca getirmesi zor olacaktı ve Rusya kazandığı avantajı kaybedecekti.⁹

7.2. Çar I. Aleksandr’ın Manifestosu

I. Pavel’in Öldürülmesinden sonra Rusya’nın yeni imparatoru oğlu I. Aleksandr oldu. Avrupa ile ilgili babasının siyaseti değiştirirken Kafkasya ve Gürcistan’a dair siyasetini devam etti. 18 Ocak 1801’de Petersburg’da İmparator I. Pavel’in imzalandığı Gürcistan’ın Rusya ile birleşmesi Manifesto yayınlandı. Bu manifesto hakkında Tiflis’te sadece 16 Şubat öğrendiler, fakat krallığının iptal edildiği hakkında bilgiler yayınmadı.¹⁰

6 Mart 1801’de Rusya İmparatorluğu Senato Kartli-Kaheti yönetim için yeni kuralları kabul etti, 11 Mart’ta ise Genel Vali olarak General Knorring, Sivil Vali olarak ise Rusya’da büyümüş ve Ruslaşmış olan General Orbeliani tayin etti.¹¹ Fakat ilk dönemde Kartli-Kaheti yönetmeni olarak Davit Giorgi oğlu tayin edildi. Ona Petersburg’dan gerekli emir geldikten sonra kral olarak taç giyiyeciğini söyleyerek ülkede Rusya karşı hareketlerden tedbirler aldılar. Aynı zaman Davit Giorgi oğluna

⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 233

⁹ *Sakartvelos İstoriis Narkveebi* ... s. 813

¹⁰ *Sakartvelos İstoria*, red. M. Samsonadze... s. 512

¹¹ *Sakartvelos İstoriis Narkveebi* ... s. 815

Kartli-Kaheti Yönetici makamı vermesiyle İulon Erekle oğlunun taraftarları ona karşı çıktılar ve ortak güçlü direnişini imkânsız oldu.¹²

Kafkasya Hattı Komutanı General Knorring'e verdiği talimata göre Gürcistan'ın Guberniyası (eyaleti) kurulmasını planlıyordu. Kartli-Kaheti'nin Rusya'ya ilhakı konusunun 11-15 Nisan 1801'de Devlet Konseyi'nde müzakere sırasında Gürcistan'ın Müslüman Devletler tarafından yutulmasını istemeyen, ancak ülkeyi Osmanlı Devleti ve İran'ın baskınlarından sadece Rusya koruyabilecek imkana sahip olduğundan şüphe duyan önemli bir muhalefetle karşılaşıldı. Dışişleri Bakanı Koçubey, Knyez Novoslitsev, Knyez Vorontsov ve Knyez Czartorytski gibi devlet adamları bu karara karşı çıktılar. İlk dönemde İmparator Aleksandr da bu adımı atmayı istemediğini bilinmektedir. İran ve Osmanlı Devleti bunu olumsuz karşılayacaklardı ve onlarla savaş başlama ihtimali de büyüktü. Özellikle Fransa ihtilalden sonra Avrupa'da mevcut olan karışık siyasî durumu göze alırken Güneyde büyük savaş başlamasını Rusya İmparatorluğu için tehlike yaratabilirdi. Ayrıca Kartli-Kaheti'nin koruması ve ülkede iç gerginliği kaldırması için büyük bir miktar finanslar gerekecekti. Ama diğer taraftan o dönemde ilhaktan vazgeçtiği halde gelecekte daha büyük problemler yaratacaktı. Devlet Müşaviri Laşkarov'a göre büyük olasılıkla Rusya İmparatorluğu Kartli-Kaheti İlhakından vazgeçtiği halde Gürcüler Osmanlılardan Sultan tebaasına girmesini isteyeceklerdi ve Osmanlılar bu şans kaçırmayacaklardı. Dolayısıyla İmam Mansur'un Ruslara karşı hareketini devam ettirmekteyken Osmanlılar Kuzey Kafkasyalılarla direkt irtibat kurabilip Ruslara problemler yaratabilirlerdi.¹³

24 Mart 1801'de Tiflis'e gelir gelmez General Knorring Davit Giorgi oğlunu azletti ve Gürcistan'ın yönetici olarak General Lazarev tayin etti. General Knorring ülkedeki farklı dallardaki durumunu inceledi ve Senato'ya bir rapor sundu. Raporda göre Kartli-Kaheti Krallığında ekonomik durumu savaşlardan ve Dağıstanlıların akınlardan dolayı çok düşüktü; Rus askerlerin yardım için toplandığı Gürcü ordusunu incelemesinden sonra onların çok kötü silahlandırılmasını görmüştü, 18 askerden sadece birinde tüfek vardı; kral aile mensuplar ve soylular arasındaki gerginliği siyasî

¹² **Sakartvelos İstoria**, red. M. Samsonadze... s. 514

¹³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 236-237

istikrarsızlığının genel sebebiydi. General Knorring'in getirdiği olgulara Kartli-Kaheti tek başına varlığı devam edemezdi ve onu kurtarmak için tek yol onun Rusya'ya birleşmesiydi.¹⁴ Bu netice de Gürcü Halk ve feodallerin aldatması ve kendi davranışların doğrulaması için yapıldı.

8 Ağustos 1801'de Rusya hükümeti General Knorring raporu tartıştı ve Kartli-Kaheti yönetiminde Bagrationi Hanedanı'nın bırakılması hata olduğunu anlaştı. Onlara göre kral ailesi mensupları daima gerginlik ve anarşinin kaynağı olacaktı ve problemleri çıkartmaması için Kartli-Kaheti'de yeni Rus yönetimin kurulması gerektiğini üzerinde nasihat veriliyordu.¹⁵

Knorring'in raporundan ve hükümetin nasihatinden sonra bu kanıtlardan İmparator I. Aleksandr ilhakın taraftarlarına kabul edip General Zubov'un kaleme aldığı "Gürcistan Halkına" başlıklı beyannameyi 12 Eylül 1801'de imzalanarak Gürcistan'ın artık bir Rus Guberniya (eyaleti) olduğunu duyurdu. Bu yasayla Kartli-Kaheti Krallığı'nın lağvetmesini bitirip Gürcistan'ın Yeni Yönetimin kurulması üzerinde çalışmalar başlandı. Kral ailesi mensupları onların sahipliğinde olan köyleri yine onların kontrol altında kalacaktı ve köylerin geliri bu mensuplara verilecekti. Petersburg'da bulunan Gürcü elçiler G.Çavçavadze, G.Avalişvili ve E.Palavandişvili manifestoyu protesto ettiler ve Rus memurların Gürcistan'dan ayrılmasını istediler. Rusya İmparatorluğu Senatosu bu konu görüştü fakat kabul etmedi.¹⁶ 12 Eylül 1801 tarihli manifesto ve Gürcistan'ın yeni hükümeti hakkında yasası, farklı sebeplerden dolayı 12 Nisan 1802'de Tiflis'te Rus askerlerin tarafından çembere alan Sioni Katedralinde toplanmış halka duyurulacak üzerinde okutuldu ve silah tehdidi altında Gürcü soyluları Rusya İmparatorunun sadakatına yemin ettirdiler.¹⁷ Manifesto açıkladıktan sonra Gürcü toplumlugu heyecanlandı ve ona karşı çıkanlar sayısı baya yükseldi. General Knorring protestoculara gücü kullanıp bazı soyluları hapsedti. Fakat bu eylem problemi çözemedi.¹⁸

Rusya, Gürcistan'ın ilhakı ile Kafkasya'nın ele geçirmek için önemli adım atmış. Kafkas Dağları geçip Osmanlı Devleti'ne ve İran'a karşı Tiflis önemli bir üssü

¹⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 816

¹⁵ Oleg Ayrpetov, a.g.e. s. 240

¹⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 817; Oleg Ayrpetov, a.g.e. s. 241

¹⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 320-321; **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 818

¹⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 819

olarak kullanabilirdi. Tiflis'te kurulan Rus yönetimi Kafkasya Bölgenin diğer kısımların Rusya İmparatorluğu'na katılması için başladığı siyasetin takip etmeye devam etti.

Çar I. Aleksandr, Aralık 1801'de Gürcistan Guberniyası'nın valiliğine atanmış Kafkasya Hattı komutanı General Knorring'e Gürcistan'ın komşu hakimler ve toplumlarla iyi ilişkileri kurup Revan, Gence, Şeki, Şirvan, Bakü ve diğer hanlıkları İran'a karşı Rusya'nın yanına çekmeye çalışması emrini verildi.¹⁹

Babıali, Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğu tarafından ilhakı üzerinde bir tepki göstermemişti çünkü Napolyon Mısır seferinden sonra Fransa'dan gelen tehdidinin karşısında Rusya'dan yardım almayı düşünüyordu.²⁰

7.3. Kartli-Kaheti'de Rus Yönetiminin Kurulması

Rusya tarafından Kartli-Kaheti Krallığının ilhakından sonra bölgede siyasî dengesi değiştirildi. Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu daha arttı. Aynı zaman Kartli-Kaheti Krallığı ilhakını Gürcüler olumsuz karşıladılar ve Rusya karşı yönlendirmeye başladılar. Gürcüler arasında Rusya'nın imajının bozulmasına Kartli-Kaheti yönetmek için atanan rüşvetçi ve israfçı olan Kovalenskiy ve diğer Rus memurlar büyük rol oynadılar.²¹

Rusların nüfuzunun artması ve ülkenin yönetmesinden Gürcülerin çıkartması daha Kral XII. Giorgi hayattayken başladı. Bakan (temsilci) Kovalenskiy ve ordu komutanı General Lazarev Kralın zayıf olduğundan yararlanarak gün gittikçe Kartli-Kaheti Krallığının yönetmesinde daha sık sık katılıyorlardı. Güney Kafkasya'da Rus askerlerin sayısı artmasına gibi Rus memurların rolü ve iç işlerinde karıştırmasını da artıyordu. Kral XII. Giorgi'nin vefatından ve oğlu Davit'in yönetmesinden uzaklaştırdıktan sonra General Lazarev'in başkanlığında Gürcistan'ın Geçici Hükümeti kuruldu. Rusya Hükümeti Rus askerlerin sayısı artıp Gürcüleri Rus memurlarına alıştırıyordu. 12 Eylül 1801 tarihli Manifestonun yayınlanmasından sonra ise Mayıs 1802'de Tiflis'te yeni yönetimi kuruldu. Böyle adımları atarak Rusya

¹⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 321

²⁰ Akdes Nimet Kurat, a.g.e. s. 46

²¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 242

Hükümeti hem Kartli-Kaheti’de kendi varlığını güçlendirmesini hem de komşu ülkelerinde Rusya nüfuzunun artmasını planlanıyordu.²²

Nüfuzunu artma planların gerçekleştirmesi için Rusya Hükümeti Hristiyan ideolojisi kullanacaktı. Bunun için Kafkasya Hristiyan milletleri – Gürcüleri ve Ermenilerin yanında Rusya orta bölgelerden getirmiş Rusları yerleştirecekti. Hem de Müslümanların yaşadığı bölgelere misyonları gönderecekti.²³

Kafkasya Ordu Komutanlığına verildiği talimatına göre Kafkasya hanlıklarıyla ve özellikle Bakü Hanlığı ile ilişkilerine büyük dikkati verilecekti. Kış mevsiminde genelde kapalı olan Gürcistan Askeri Yolu bu açısından güvenli değildi ve Astrahan-Bakü deniz hattı ile Bakü limanı Güney Kafkasya ile irtibat kurmak için alternatif yolu olacaktı.

Talimata göre General Knorring Osmanlı Devleti kızdırmadan İmereti Krallığı ve Batı Gürcistan Prenslikleri ile de sık ilişkilerinde bulunmalıydı. Rusya Hükümeti Karadeniz’in doğu kıyısını ele geçirip Kırım ile Batı Gürcistan limanları arasında deniz ulaşımı geliştirmesini de planlıyordu. Bundan dolayı yerli soyluların ve yöneticilerin kendi tarafa çekmek ve rüşvetler için Kafkasya Orduları başkomutanına büyük miktarda para gönderiliyordu.

Kartli-Kaheti Yeni Yönetim Kuruluna ülkenin sınırları özellikle Dağıstanlıların saldırılarına karşı iyi korumasını emredildi. İlhakından sonra Dağıstanlılar artık Rusya İmparatorluğu toprakları ve İmparatorunun tebaası olan halkı yağmalıyorlardı ve onların koruması artık Kafkasya Rus Yönetimin vazifesiydi. Rus askerlere yardım için yerlilerden milis birlikleri de kurulacaktı.²⁴

Gürcistan’ın yönetimi için 8 Mayıs 1802’de Tiflis’te Gürcistan Hükümeti Yüksek Meclisi kuruldu. Gürcü soyluları az kızdırmak için yeni yönetim isminde “Gürcistan” kelimesi kullandılar, yoksa bünye açısından Rusya İmparatorluğu diğer gubernyaların aynıydı.²⁵ Meclis başkanı Kafkasya Genel Valisi General Knorring, üyeleri ise Yürütme İşleri Yöneticisi, Adli İşler Yöneticisi, Sivil İşler Yöneticisi, Mali ve Ekonomik İşler Yöneticisi ve onların yardımcıları olan müşavirleriydi. General

²² Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 825

²³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 826

²⁴ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 826

²⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 827

Knorring'in yardımcısı ve İşler Yürütme Yöneticisi Kovalenskiy oldu.²⁶ Kafkasya Genel Valisi General Knorring Kuzey Kafkasya'da Bölge Rus orduları karargahı bulunan Georgevsk Kalesinde oturup tüm Kafkasya işleri oradan bakıyordu, Gürcistan'da sivil işleri Kovalenskiy, askeri işleri ise General Lazarev tarafından yönetiliyordu.²⁷ Rusya İmparatorluğu Hükümeti yeni birleştiği topraklarında tamamen Rus yönetimi kurmasını istiyordu, fakat yerli nüfusun Rusça dili bilmediğinden ve Gürcü feodallerin kendi tarafına çekmek için yönetim sisteminde Gürcü soyluları da aldılar. Yeni gubernya daha iyi idare edilmesi için Rusya'nın diğer bölgeleri gibi 5 uyezd olarak bölündü. Tiflis, Gori, Duşeti, Telavi ve Lore Uyezdleri kuruldu. Müslümanların yaşadığı bölgelerine ise distantsia ismi verilerek Borçali, Şamşadil, Kazah, Bambak ve Şoragan Distsiaları kuruldu. Uyezdler ve distantsialar Rus memurları tarafından yönetiliyordu, onların yardımcılarda ise Gürcü soylular ve Müslüman beyler tayin edildiler. Yine de şehirler Rus Komendantlar yönetim altındaydı, Polismeyister olarak atanmış Gürcüler ise onlara yardım ediyorlardı.²⁸

İlk dönemde mahkemelerde VI. Vahtang tarafından derlenmiş olan geleneksel Gürcü yasaları uygulanacaktı, bunların yetersizlik görülürse Rus yasalarına başvurulacaktı.²⁹ Fakat yeni yönetimi kuvvetlendikten sonra Rus mahkeme sistemi de getirildi. Yeni mahkeme halk için eskiye göre zor ve zamanda uzatmıştı. Buna dil bilinmediğinden irtibat kurma zorluğunu ve Rus memurların yolsuzluğunu da ekleniyordu ve halk için kötüye çevirdi.³⁰

Yeni Rus yönetimi tamamen Güney Kafkasya'da konuş olan ordularına dayanıyordu ve onları sayısını gittikçe artırıyordu. Rus yönetiminin kurulduğunda Gürcüler Rus memurlara ve subaylara ümitle karşıladılar. Çünkü gelen Rus memurlar propaganda yaparak sadece İmparatorluğu hazine için vergiler ödeyeceğini söz verdiler. Fakat Gürcü yönetiminin tamamen kaldırdıktan sonra Rusya'nın diğer bölgelerdeki gibi çok yüksek vergilerin ödemesini ve Gürcistan'da bulunan Rus askerlerin harçları da Gürcü köylülere düştü.³¹

---

²⁶ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 321

²⁷ Valeriy Morkva, a.g.e. s. 81

²⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 828; Anatoliy Fadeev, **Rossiya i Kavkaz Pervoy Treti XIX v.**, Moskova, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1960. s.107

²⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 321

³⁰ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 829

³¹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 829

8. Kafkasya’da Rus Yönetiminin İlk Yılı

8.1. Rus Yönetime Karşı Tepkiler ve 1802 Kaheti İsyanı

Kartli-Kaheti Krallığını ilhakından sonra Gürcü birsoyluların kısmı Rusya İmparatorluğu içinde kalmasını kabul ediyordu, öbür kısmı ise İran himayesi altına dönmesini istemekteydi. İran taraftarlara göre Şah tebaasında bulunan Kartli-Kaheti Krallığı, Rusya İmparatorluğu içinde olan bir guberniyasından daha geniş bağımsızlığını kazanabilirdi.³²

Kafkasya Sivil Yönetim başkanı Kovalenskiy herkes ile zor ilişkilerinde bulunuyordu. Gürcistan’da en yüksek makamda bulup hem Rus memurlar hem Gürcü soylular onun emriyle davranması gerektiğini düşünüyordu. Kovalenskiy, Gürcistan’da Rus ordu komutanı General Lazarev’i de kendi emri altına getirmeyi çalıştı, fakat Rus general tepki gösterip ona itaat etmedi. Bu gerginlik Mart 1803’te Kovalenskiy’nin vazifesinden alınıp Kafkasya’dan götürülmesine kadar devam edildi.³³ Bu gerginlik bölgedeki siyasî durumuna olumsuz etkiliyordu. Uyezdlerde atılan memurlar kimse tarafından kontrol etmediğinden isteğine göre vergileri koyup halktan gücü kullanarak son yemekleri alıyorlardı. Kadınlara tecavüz olayları da yoğunlaştı. Rus yönetiminden bazı Gürcü soyluları da memnun değildiler. Onların çoğu eski imtiyazları ve gelir kaynakları kaybetti. Rus memurları ise onlara da saygısızca davranıyordu.³⁴

Rusya tarafından Gürcistan’ın ilhakından hemen sonra Rus Yönetiminden memnun olmayan Gürcü soylular ve ileri gelenler Gürcistan’ın bağımsızlığı yeniden kavuşmak için hareket ettiler. General Gulyakov ve General Lazarev raporlarına göre Gürcülerin çoğu Rus memurlarından memnun değildiler ve İran’da ve İmereti’de bulunan Kral Oğulları bağımsızlık için harekete geçince tüm Kartli ile Kaheti’de Ruslara karşı isyan başlayacaktı.³⁵

Gürcü soylular Georgevsk Antlaşmasına göre Kartli-Kaheti Krallığı yeniden kurmak ve tahtına İulon Erekle oğlu getirmek için General Lazarev ve Kafkasya Genel

³² Giorgi Sanikidze, vb. A.g.e. s. 128

³³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 243

³⁴ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 831

³⁵ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 55

Valisi General Knorring'e başvurdular, fakat sonra bu şahısların böyle karar alamayacağını anlayınca İmparator I. Aleksandr adına mektup gönderip Rusya İmparatorluğu dahilinde Bagrationi Hanedanından İulon getirerek Gürcistan Özerkliği kurulmasını talep ettiler. Fakat İmparator bu talebi reddetti ve bu barış eylemi bile Rus memurlar tarafından İmparatorun ihaneti olarak değerlendirilip mektuba imza atanlara baskı yapıp onları cezalandırmaya başladılar.³⁶

İran Yeni Yönetici Feth Ali Şah Gürcü soyluların Ruslara karşı olduğundan yararlanarak Rusya'nın Güney Kafkasya'dan atılmasını ve Kartli-Kaheti'nin tekrar kendi himayesi altına getirilmesini çalıştı. Ağustos 1802'de İranlılarla anlaşarak İmereti'de bulunan Parnavaz Erekle oğlu ve İulon Erekle oğlu Kartli-Kaheti'ye saldırmaya çalıştılar ama başaramadılar. Aynı zaman İranlıların 10000 kişilik ordusu Revan Hanlığı sınırlarına geldi, fakat Ruslar hazırlanıp bekliyorlardı ve İranlılar saldırmaya cesaret edemediler.³⁷

Temmuz 1802'de Kaheti'de soylular Rusya yönetime karşı isyan için hazırlanmaya başladılar. Onlar 1801 Manifestonun kaldırılması, Georgevsk Antlaşmasının koşullarının yerine getirmesini, Rusya İmparatorluğu himayesi altında olan Kartli-Kaheti Krallığını yeniden kurulmasını ve İulon'un tahta çıkarmasını istediler. Fakat bir hain isyan hakkında hükümete haber verdi ve Ruslar buna karşı tedbirler aldılar. General Knorring ve Kovalenskiy Petersburg'a haber vererek isyana katılan 69 soyludan bir kısmı hapse alındı, diğerler ise İran'da bulunan Aleksandre Erekle oğlu yanına kaçtılar.³⁸

8.2. General Pavel Tsitsianov'un Kafkasya Genel Valiliği'ne Atanması

XIX. yüzyılın başlarında Gürcistan çok kötü durumdaydı. Ağa Muhammed Şah'ın seferinden ve Dağıstanlıların akınlardan dolayı nüfusu azaltmış ve yoksulluk içindeydi. Halkın bir kısmı de, özellikle Müslüman halkı Revan, Gence ve diğer

³⁶ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 56

³⁷ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 834

³⁸ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 108

hanlıklara, İran'a ve Osmanlı Devleti'ne göç etti. Bundan dolayı 1802'de hububat vergisi toplanamadı.³⁹

Kafkasya'da geliştirildiği siyasî olaylardan dolayı Rusya Hükümeti General Knorring bölgedeki durumu yeterince sürdürmeyebiliyordu ve onu Kafkasya Genel Valisi makamından alınıp geri Rusya'ya götürüldü.⁴⁰

General Knorring ve Kovalenskiy'nin makamlarından alındıktan sonra Rusya taraftarı Gürcü soyluların memnun ettirmek için İmparator I. Aleksandr, Astrahan'ın ve Gürcistan'ın Askeri Valisi olarak (bu memur sivil işlerine de bakıyordu) Gürcü asıllı, eski Gürcü feodal aile mensubu, Rusya Ordusu Generali, Knyez Pavel Tsitsianov'u tayin etti.⁴¹ General Tsitsianov aynı zaman Kartli-Kaheti son Kralı XII. Giorgi'nin eşi, Mariam'ın akrabasıydı. Dedesi Paata Tsitsişvili 1725'te Kral VI. Vahtang ile Moskova'ya göç etti ve oraya yerleşti.⁴² Rusya İmparatoru'nun hizmetine giren Paata Tsitsişvili'nin oğulları ve torunları da soyadı Rus şekilde değiştirip – Tsitsişvili Tsitsianov oldu- bu görevi devam etmişler. Moskova'da doğmuş olan ve Rusça eğitim gören General Pavel Tsitsianov artık Ruslaşmıştı, fakat onun Gürcü kökleri ve akraba bağlarını Gürcü soylularla ilişkilerinin kurmak için iyi kullandı. General Tsitsianov Rusya İmparatoru hizmetinde bulunan çok yetenekli ve eğitilmiş askeri idi. Kendisi 1787-1791 Osmanlı-Rusya savaşına katıldı ve 1794'te Polonyalı isyancılara karşı savaştı. 1796'da General Zubov komutasındaki İran seferine katılırken Güney Kafkasya siyasî durumunu öğrenmiş oldu. Bu sefer sırasında, kısa bir süre içinde Bakü Kalesi komutanı makamında da bulundu.⁴³ Böylece General P. Tsitsianov Kafkasya işleri bilmekteydi ve hem de yerli soylular arasında akraba bağlantıları da vardı.

General Tsitsianov, Rusya İmparatorluğuna yeni birleştirilmiş Kartli-Kaheti'de ülkeyi daha iyice koruması için askeri, siyasî ve ekonomik işlerini düzenleneceğini, güç ve görevlerini yasadışı şekilde kullanılan Rus memurları ve Gürcü soyluları cezalandırıp kontrol altına getireceğini, yeni hüküm sistemini

³⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 322

⁴⁰ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s.108

⁴¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 323

⁴² Anatoliy Fadeev, a.g.e. s.109

⁴³ Okan Yeşilot, **Çarlık Rusyası'nın Azerbaycan'ı İşgali (Kafkasya Başkomutanı General Sisianov'un Faaliyetleri ve Öldürülmesi)**, *Türklük Araştırma Dergisi*, sayı 18, İstanbul 2005, s.123-124; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 244

kuracağını, ülkede olan mal davaları çözeceğini, kral ailesi mensupları Rusya'ya götüreceğini gerekliydi. XIX. yüzyılın başlarında kral aile 73 mensuptan oluşturyordu ve onların çoğu Rusya karşı siyasî entrikalar koruyorlardı ve kendi menfaatleri yüzünden gizlice halka Ruslara karşı isyana çağırıyorlardı.⁴⁴

Rusya ile Tiflis arasında ulaşımın zor olduğundan Güney Kafkasya'ya görevlendirilen Rus askerlerin bir kısmı yolda hastalandırıyor. Kafkasya'da ikametgâh olan birliklerine atanan askerler her zaman savaş halinde bulunuyorlardı – Dağıstanlıların ansız saldırımları ve İran ile sürmekte olan savaş durumu, özellikle onların değiştirmeye kimse gelmediğinden ve kayıpların yüksek olduğundan onları çok yoruluyordu.⁴⁵

Rus ordu için gerekli erzakın bir kısmı Rusya'dan dağlardan geçerek kara yolla ya da Hazar Denizindeki gemilerle Bakü üzerinden getiriliyordu. Bir kısmı ise yerde toplanmasını– kısmen vergileri olarak kısmen direk satın alınması gerekiyordu. Fakat toplanmasını da zorlanıyordu çünkü Gürcü topraklarında Rusya İmparatorluğu vergi sistemi daha oturtmamıştı, Rus memurlar yerli pazarda malların fiyatı daha yüksek olduğunu dikkate almadığından yerli halk hasadını saklıyorlardı. Rus memurlar her mallar için fiyatlar ve ödenecek vergiler kendine göre ayarlanıyorlardı ya da hiç karşılık vermeden köylüleri yağmalıyorlardı. Düzenli vergi ve fiyat sistem olmadığından bu memurları mevcut durumu kendi menfaatleri için kullanıyorlardı, elde ettiğı malları kendini zenginleşmesi için kullanarak orduya sadece küçük bir kısmı ayrılıyorlardı.⁴⁶

İmparator, General Tsitsianov'a çok güveniyordu ve önemli işler hakkında Petersburg'dan talimatları almadan kendi düşüncelerine göre karar alma hakkı verdi. Bu hakkı kullanarak General Tsitsianov Rusya Hükümeti'nin dikkatini daha çok Gürcistan'a olduğundan dolayı bölgenin yönetim merkezi Kuzey Kafkasya'da bulunan Georgevsk'ten Tiflis'e taşıdı. Bundan sonra Tiflis'in bölgesel önemi daha arttı.⁴⁷

---

⁴⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 245

⁴⁵ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 134

⁴⁶ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 135

⁴⁷ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 837

Rusya ve İran'ın gerçekleştirdiği siyasî faaliyetlerden dolayı Gürcistan'ın dış siyasî oryantasyona göre Gürcü soylular ve etkili şahıslar tarafından birkaç siyasî partisi oluşturuldu. Bunlardan İran taraftarı en güçlüydüler. Onlar İran yardımıyla Kartli-Kaheti Krallığının yenilenmesini isteyip Aleksandre Erekle oğlu ya da İulon'u tahta çıkması için mücadele ediyorlardı.

Fakat feodallerin çoğu İran'a ve Osmanlılar karşıydılar, çünkü gücünü kaybeden ülke Rusya olmadan dayanamayıp Kuzey Kafkasyalı akıncılar tarafından yağmalayacaktı ve İran ya da Osmanlı Devleti tarafından ilhak edilecekti. Dolayısıyla onlar Rusya İmparatorluğu içinde geniş bir özerkliği destekliyorlardı. Fakat bu parti sadece Petersburg'a dilekçeler gönderiyordu ve tabii ki bir sonuç varamadılar.⁴⁸

Yine de en kalabalık grubu Rusya'ya katılmak isteyenler partisiydi ve onların sayısı gitgide artıyordu. Bu grup mensupları başından beri Rus yönetimine yaklaşmaya ve onların kendi menfaatleri için onları kullanmaya çalışıyorlardı. General Tsitsianov ve Rus memurlar da bu eski Gürcü feodal ailelerden oluşturan grubun samimiyetini koruması ve memnun ettirmesi için farklı faaliyetler gerçekleştirdiler, çünkü yeni Rus yönetimi, ona karşı olan soyluların etkisiz hale getirmek için bu gruba dayanıyordu. Bu amaçla Knyez Tsitsianov, İmparatora Rusya yöneliş soyluların listesini sunup onlar için maaş, madalya ve nişanlar, unvanlar vb. istedi; Rus yönetim sisteminde onların rolü arttı. General Tsitsianov, bu feodal ve soylular ailelere eski hakları, imtiyazları ve çıkarlarını iptal edilmeyeceğine söz vererek onların çoğunluğunun sadakatini sağladı. Rus yönetim ve Gürcü topluluk yaklaşması için Rusya İmparatorluğu yasalarının Gürcüce çevirmeye başladılar. 1804'te Ağa Muhammed Han saldırısında yıkıldığı basımevi restore edildi; ilk eczane açıldı, ulaşım kolaylaştırmak için yeni yollarını inşa edildi ve eskileri yenilediler.⁴⁹

General Tsitsianov Gürcü kral ailesini Rusya'ya gönderdikten sonra yeni yönetim sistemin düzenlenmeye başladı. Gürcü soyluların nefret ettiği Kovalenskiy ve onun tarafından tayin ettiği diğer memurları görevlerinden alıp geri Rusya'ya gönderdi ve İmparatora bu memurların bir daha Gürcistan'a atanmamasını arz etti. Tsitsianov Kartli-Kaheti yönetim sistemi Rusya İmparatorluğu Guberniya idaresi gibi teşkil

⁴⁸ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ...** s. 835

⁴⁹ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s.109

ettirildi. Gürcü soyluların kendi tarafına çekirmek için onlara mallar, hakların ve imtiyazların arttırmaya söz verdi. Eğitimli memurların eksikliği doldurmak için General Tsitsianov memurlar için yeni imtiyaz sistemi kurdu ve ondan dolayı Kafkasya’da Rus memurları her zaman yeterli sayıda bulunması sağladı. Tsitsianov’un faaliyetlerden sonra Gürcü soyluların büyük bir kısmı Rus yönetimini kabul edip ona katılmasını başladılar. Sadece az sayıda Gürcü feodaller Bagrationi Hanedanı tekrar tahta getirmek için mücadeleye devam ettiler.⁵⁰

Gürcistan’da Rus yönetiminin yerleşmesinde bir engel de kasaba ve köylerin idaresinde ve vergilerin toplamasında sorumlu olan Mouravlar makamıydı. General Tsitsianov, bu makamı kaldırmak için onları yavaş yavaş görevden alıp onların görevlerin yürütmek için kapitan-ispravnik adlı yeni memurları atanmaya başladı.⁵¹

8.3. General Pavel Tsitsianov ve Bagrationi Hanedanı Mensupları

Rusya Hükümeti Kartli ve Kaheti’de Rus yönetiminin genel tehlike olarak Gürcü tahtının yasal mirasçıları Bagrationi Hanedanı üyeleri sayıyordu ve General Tsitsianov’a Kral ailesi mensupları Rusya’ya taşınmasına ikna ettirmesine emri verildi. Aynı zaman İmparator I. Aleksandr, Kraliçe Darecan’a, Kraliçe Mariam’a ve Kral Oğullara mektupları gönderip Petersburg’a davet etti. Fakat bu teklifi kabul edilmedi ve Tsitsianov bu amacı varmak için gücü kullanmaya karar aldı.

Emire göre 12 Nisan 1803’te General Lazarev Kozak birliği ile Kraliçe Mariam’ın saray bastırıp onu zorla götürmeye çalıştı. Fakat Kraliçe Mariam onu hançerle öldürdü. Kraliçe hapsedildi, Rusya’ya götürüldü ve Belgorod Şehrinde bir manastırda yerleştirildi.⁵² Bu haber ülkenin her yare çok hızla ulaştı, fakat Rus memurlar çıkacak kargaşaya karşı tedbirleri almaya yetişebildiler. 1803-1805 seneler arasında Bagrationi Hanedanının mensupların çoğu tutuklanıp Rusya’nın farklı bölgelere götürüldü ve maaşa bağlandı. Böylece Kartli-Kaheti Krallığı’nın yenilmesi isteyenlere işini zorlaştırıldı. Kral ailesinden tek İran’a kaçan Aleksandre Erekle oğlu ile Teymuraz Giorgi oğlu (Erekle’nin torunu) ve İmereti’ye sığınan İulon Erekle oğlu

⁵⁰ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 840; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 250

⁵¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 324

⁵² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 324

ve Parnavaz Erekle oğlu mücadeleye devam ettiler. Tahran’da olan Aleksandre Gürcü soylulara ve etkili kişilere ve Kafkasyalı hanlara mektuplar gönderip onları isyana kandırıyordu. Kendisi ise İran ordusu ile yardıma gelmeye söz veriyordu. Ayrıca Aleksandre Erekle oğlu, General Tsitsianov ile de temas kurmaya çalışıyordu, onun istediklerini kabul edilirse geri dönüp Rusya İmparatoru tebaasına girmesine söz veriyordu. Tsitsianov onu inanmadı ve Aleksandre İran’da kalıp oradan durumunun karıştırmasına çalışıyordu.⁵³

General Tsitsianov ve diğer Kafkasya Genel Valileri, İran’da bulunan Aleksandre Erekle oğlu ve Teymuraz Giorgi oğlu ile teslim edip Rusya’ya gitmek için müzakereler devam ettiler. Bazen büyük miktar para ve değerli hediyelerle bazen tehditle onların teslim etmeye kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Fakat Aleksandre Erekle oğlu bu teklifleri kabul etmedi, sonuna kadar direniyordu ve Krallığın yeniden kurmasını çalışıyordu. General Tsitsianov’a gönderdiği mektupta Rusya İmparatorluğu dahilinde özerkliği olan Gürcistan Krallığının tahtına tekrar Bagrationi Hanedanının oturtmasını gerektiğini vurguluyordu, hem de Rusya Hükümetin tarafından kralın oğullarından seçildiği adayı tahtına çıkmasını hanedanın diğer mensuplardan kabul edeceklerine söz veriyordu.⁵⁴ Fakat Ruslar bu teklifi kabul etmediler. Teymuraz Giorgi oğlu 1810’da Ruslara teslim oldu ve Rusya’ya gitmesine kabul etti. Aleksandre Erekle oğlu ise hayatın sonuna kadar mücadele devam etti.

8.3.1. 1804 Mtiuleti İsyanı

İran, Kartli-Kaheti’ni iktidarı altına dönmesi için elinden geleni yapıyordu ve bunun için her fırsatın kullanmayı çalışıyordu. 1803’te Gürcistan’dan kaçan Aleksandre Erekle oğlu Tebriz’de bulunan Şehzade Abbas Mirza’ya gidip Kafkasya’da Ruslara karşı isyan için İranlılardan yardım istedi.⁵⁵

Feth Ali Şah, Gürcistan’ın Rusya İmparatorluğu tarafından ilhakını kabul etmeyip hala İran tebaasında bulunduğuna göstermek için Kral Erekle oğlu İlonu’u

⁵³ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 838; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 248

⁵⁴ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 59

⁵⁵ Giorgi Sanikidze, vb. A.g.e. s.128

geçmiş dönemlerdeki gibi eski kurallarına göre Kartli-Kaheti Kralı olarak kabul edip bu vazifede onayladı.⁵⁶

İranlılar, Osmanlılarla ittifak yapıp Güney Kafkasya'daki Rusya kuvvetlerine beraber saldırma planı da hazırlıyorlardı. Fakat bu plan Osmanlılarla sınır çatışmalarından dolayı iptal oldu.

Ruslar tarafından Gence'nin alınması ile İran-Rusya savaşı başladıktan sonra Tahran'da bulunan Aleksandre Erekle oğlu kardeşlerine ve Gürcü soylulara Ruslara karşı isyan için çağırdı. İmereti'de bulunan İulon Erekle oğlu ve Parnavaz Erekle oğlu Gürcü feodaller, kilise mensuplar ve halk arasında Ruslara karşı dayanacak gücü arayıp onların adamları Gürcistan'ın her bölgede görüşmeler yaptılar. Kafkasya Rus Yönetimi ve Rus memurların yolsuzluk ve haksızlık Gürcüler arasında Ruslara karşı duyarlılık yoğunlaştı.

Temmuz 1804'te Doğu Gürcistan'ın dağlı bölgelerin – Mtiuleti'nin halkı Ruslara karşı ayaklandılar. İsyan çıkarma sebepleri Rus memurların yolsuzluğu, askerlerin zulmü ve tecavüzü, Rusça dili ve Rus yasaları bilmeyen Gürcülere davalarda kazanma şansı olmayan Kovalenskiy tarafından kurduğu mahkeme, yeni vergiler ve Gürcistan Askeri Yolu temiz tutmak için zorlu çalıştırmaları oldu.⁵⁷

İsyancılar Aragvi ve Terek Vadilerindeki kaleler alıp buradaki tüm Rus askerleri katlettiler ve Güneyde Mtsheta'ya kadar ve Kuzeyde Daryal Geçitine kadar bölge kontrolü altına aldılar. İsyancılar Kral Oğullarla irtibat kurarak onları Mtiuleti'ye davet ettiler. Kartli'ye geçen İulon Erekle oğlu Ruslar tarafından tutuklandı, Parnavaz Erekle oğlu ise kaçabildi ve İranlıların kampta olan kardeşi Aleksandre'nin yanına gitti.⁵⁸

Aleksandre Erekle oğlu, Mtiuleti'ye önce kardeşi Parnavaz'ın ve sonra İran ordusunun yardımı geleceğini, oraya kadar Daryal dağgeçitinin kapatmasını ve Rus yedek güçlere Güney Kafkasya'ya girmesine izin vermemesini gerektiği bildirdi. Parnavaz Erekle oğlu 120 soylu ile Mtiuleti'ye geçti, isyancılara katıldı ve onlarla Rusları birkaç defa yenerek 700 askeri öldürdüler.⁵⁹ Parnavaz Erekle oğlu, isyanın

⁵⁶ Giorgi Sanikidze, vb. A.g.e. s.128

⁵⁷ Aleksandre Proneli, **Mtiuleti 1804**, Tiflis, 1896. s. 66; **AKAK**, c. 2, edit Adolf Berje, Tiflis, 1868. s. 311

⁵⁸ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 57

⁵⁹ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 57

Gürcistan'ın diğer bölgelere de yayınlanmasını istiyordu, fakat başaramadı. İran'dan yardımcı ordu ise gözükmüyordu.

Güney Kafkasya'da Rus yönetimi için başta gelen problemlerden Rusya İmparatorluğu'nun diğer kısımlarla irtibat kurmasıydı. Tek güvenli yol Vladikavkaz Kalesinden başlayan Daryalı Kapısı ve Cvari Dağgeçiti geçerek Mtiuleti Bölgesinden geçtikten sonra Tiflis'e varan Gürcistan Askeri Yolu idi. O dönemine göre bu yol iyi bir durumdaydı, her zaman temizleniyordu ve iyi bir bakımındaydı. Fakat yol yine de güvenli değildi. Dağlılar fırsatı bulup yolcu gruplara ve kervanlara saldırıp yağmalanıyorlardı. Özellikle Osetler bu yoldan ulaşım engelliyorlardı. Onlar bölgelerindeki yolda geçmek için yolculardan vergiler alıyorlardı, bazen yağmalamaya da kalkıyorlardı. 1804'te Mtiuleti İsyanı başladığı zaman Osetler da Ruslara karşı çıktılar. Onlar Stepantsminda'ya vurdular ve kısa bir kuşatmadan sonra aldılar. Ayrıca Vladikavkaz'a da saldırdılar ve dolayısıyla Gürcistan Askeri Yolu kapandı. Mtiuleti İsyanı bastırdıktan sonra Osetler da fazla dayanamadılar ve af istediler. Onların liderleri memleketleri bırakmaya zorunda kaldılar.⁶⁰

Güney ve Kuzey Kafkasya arasında ulaşım kesildikten sonra İran ile savaş halinde olan Rusya ordusu zor durumda düşebilirdi. Cephede bulunan askerlere cephane ve erzak eksikliği, Kafkasya Bölgesine ise kaybolma tehlikesi tehdit edildi. Durumunun düzeltilmesi için Rusya askeri komutanlığı Kafkasya'da bulunan tüm kuvvetlerin toplanabilip isyancılara iki taraftan – Güneyden General Tsitsianov Kuzeyden ise General Nesvetaev saldırdı. Eski silahları ile savaşan isyancılar modern tüfeklerle ve toplarla silahlandırılan Rus düzenli ordu saldırılarına dayanamadılar ve yenildiler. Parnavaz küçük müfreze ile kaçıp İran'a geçmeye denedi, fakat onu Kazah yakınlarında tutukladılar, Rusya'ya giden yolları açıldıktan sonra Bagrationi Hanedanı diğer mensupları gibi Rusya'ya sürgün ettiler.⁶¹

Petersburg'a gönderdiği raporda General Tsitsianov isyanda kral ailesi rolünde ve önemi hakkında bildiriyordu. Ona göre Parnavaz Erekle oğlu Kaheti'ye ve oradan Mtiuleti'ye geçerek isyanın başına gelmeseydi isyan böyle büyük ölçüleri alamazdı, çünkü Gürcüler Kral Erekle ve onun oğulları çok seviyorlardı ve onların geri tahtına

⁶⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 256

⁶¹ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 58

dönmesi için savaşımaya hazırdılar.⁶² General Tsitsianov, bunu tüm Bagrationların en kısa zamanda Rusya'ya sürgün etmesini gerektiğini gösteren bir olgu olarak getiriyordu.

Parnavaz'ın tutuklamasından sonra isyan devam etti, fakat başaramadılar.

Gürcistan Askeri Yolu Rusya ile ulaşım sağlamak için tek yolu olduğundan dolayı onun kapanması Güney Kafkasya'da olan Ruslar için güvensizliği yaratıyordu. General Tsitsianov Rusya ulaşmak için yeni yolların aramaya başladı. Bu yollardan en kolay seçenek Karadeniz ile Batı Gürcistan'ı geçerek Rusya ve Tiflis arasında irtibat kurmasıydı. Bu konuda farklı engelleri vardı fakat onlar hakkında daha aşağıda konuşacağız.

8.4. General Tsitsianov ve Batı Gürcistan

8.4.1. XIX. Yüzyılın Başlarında Batı Gürcistan'ın Durumu

XIX. yüzyılın başlarında İmereti Krallığı ile Rusya İmparatorluğu arasında ilişkileri karışık ve net değildi. İmereti Kralı II. Solomon tahta çıktığı ilk dönemde Rusya İmparatorluğu taraftarıydı. Rusya İmparatoru himayesi altına girmek için Petersburg'a birkaç defa elçilikler gönderdi fakat amacına varamadı. Kral Solomon, Osmanlı Padişahın üstünlüğü tanıımıyordu ve Rusya ile ilişkilerinde kendini tüm Batı Gürcistan'ın bağımsız hükümdarı olarak göstermeye çalışıyordu. Kartli-Kaheti Krallığının kaldırılmasından sonra ise Kral Solomon, Rusya ile ilişkilerini hakkında endişelenmeye başladı.

İmereti ile müzakerelerinde Petersburg, Osmanlı Devleti ile imzalanan barış antlaşmaları sebebe alınarak II. Solomon'un teklifleri her zaman reddediyordu. Buna rağmen Rusya Hükümeti İmereti Krallığı işlerinden çok ilgilendiriyordu ve oraya özel diplomatik memuru Sokolov'u gönderdi.⁶³ Sokolov'un genel vazifesi İmereti'de ve bölgesinde istihbarat yapması ve reşit olmayan Konstantine Davit oğlu eline geçirip Tiflis'teki Rus yönetime teslim etmesiydi.

⁶² Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 58

⁶³ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 851; Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 329

Kral Erekle vefatından sonra İmereti Kralı ile Batı Gürcistan Prensler arasında ilişkileri bozuldu. Kral Erekle kendi otoritesi ile Gürcü krallar ve prensler barış ve ortak düşmanlara karşı onların birleşmesini sağlayabiliyordu. Fakat II. Erekle'nin vefatından sonra tahta oğlu XII. Giorgi çıktı. O babası gibi yetenekli siyasetçi değildi. Hem de daha çok kendi aile menfaatlerine uğraşıp devlet işlerine yeterli kadar dikkat vermiyordu. Tüm ilgisini Kraliçe Darecan ve kardeşlerine kavgasına ve tahtına oğlu Davit'in çıkartmasına ayrılıyordu.⁶⁴

Babası tarafından başlayıp sürekli ona uğraştığı Gürcü krallık ve prensliklerin birleşerek daha Gürcü birleşmiş Gürcistan'ın fikrini bıraktı ve İmereti-Samegrelo savaşında onların barışması yerinde Kral II. Solomon'a karşı damadına, Samegrelo Prensi Grigol Dadiani yardım ediyordu. Kral Solomon da akrabalık bağlarından serbest değildi ve öz amcalarını, Kraliçe Darecan oğulları Kartli-Kaheti Krallığı taht için kavgasında açık destekliyordu. Kral XII. Giorgi Erekle'nin birinci evlilikten oğluydu, Darecan ise Erekle'nin üçüncü eşi ve II. Solomon'un büyükannesi. Kral Solomon, amcaların desteklenmesi Kartli-Kaheti'nin Rusya tarafından ilhakından sonra da devam etti ve önce Kral Erekle'nin Oğullara sığınak verdi, isyanlar zamanında ise gizlice onlara yardım ediyordu.

Aslında Kral Solomon Rusya yanlısıydı, ama Kartli-Kaheti Krallığının ilhakına karşıydı. XIX. yüzyılın ilk senelerde General Lazarev ile mektuplaşmasında Kartli-Kaheti Krallığının yeniden kurmasını ve tahtında Kral Erekle oğlu İulon'un oturtmasını talep ediyordu. Bu durumda Georgevsk Antlaşmasına dayanarak hakları verileceği halde Rus askerlerin Gürcistan'da bulunmasına, Gürcülerin Rusya ordusunda askerlik yapacağına, Gürcistan'ın doğal zenginliklerin Ruslara verilmesine vb. karşı olmayacaktı ve aynı şartlarıyla İmereti Krallığının Rusya İmparatoru himayesine de girmeye kabul edecekti.⁶⁵

Kafkasya Rus yöneticiler eski kral II. Davit'in oğlu, Konstantine kullanarak II. Solomon'un muhalefet partisini kurmayı bu partini aracılıyla kralın zayıflanmasını planladılar. Fakat Rus memurlar ile müzakereler sırasında Kral Solomon Rusların

⁶⁴ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 135

⁶⁵ Nikoloz Kortua, **Sakartvelo 1806-1812 Tslebis Ruset-Turketis Omşi (Rusi da Kartveli Halhebis Sabrdzolo Tanamegobrobis İstoriidan)**, Tiflis, Tsodna, 1964. s. 62-63

isteklerini her zaman reddediyordu ve Konstantine Davit oğlu vermiyordu.⁶⁶ Sokolov ve diğer Rus memurlar Solomon'un reddetmesini Rusya İmparatorun hakaret ve Rusya karşı bir eylem olarak değerlendirerek Kral Solomon ile Rusya siyasetini bu verilenlere dayanarak kurmaya başladılar.⁶⁷ Yani Rusya Hükümeti II. Solomon'u güvenli olmayan ve Rusya İmparatorluğunun menfaatlerine karşı çıkan düşmanı olarak sayılıyordu.

Kral Solomon, Sokolov'un amaçları anladı ve gizlice Ruslara karşı tedbirlerini almaya başladı. İmereti Kralı Ruslardan memnun olmayan Kartlili ve Kahetili ileri gelenlerle de irtibat kurdu. Kafkasya Rus Yönetimine karşı II. Erekle'nin oğulları kullanmaya da çalışıyordu. Ruslara karşı ortak savaşmak için Kafkasyalı Hanlıklar ve Çıldır Valisi ile yazışmalar başladı. Hatta İstanbul'dan ve Tahran'dan yardım almaya çalıştı.⁶⁸

Ruslara karşı koalisyon oluşturmalarını başarısız sonuçlandı. Böyle bir müzakereler sürdürmesi için II. Solomon'un otoritesi yetmedi. Hem de Kral Solomon'un düzensiz ve çelişik siyaseti Ruslara karşı ortak organize hareketine engel oluyordu. Mesela, İmereti Kralı olarak II. Solomon Kartli-Kaheti Krallığının kaldırılmasına karşıydı fakat 1801'de Rusya tarafından Kartli-Kaheti Krallığı'nın ilhakından sonra Kral Solomon General Knorring'e diplomatik şekilde tebrik etti.⁶⁹ Bir taraftan Ruslara karşı İran'dan yardım almaya çalışıyordu öbür taraftan ise 1802'de Rusya'ya sadık olduğunu göstermek için Feth Ali Şah'tan gönderdiği mektubu General Knorring'e gösterdi. Bu mektupta İran Şahı, Ruslara karşı beraber çıkıp Kafkasya'dan çıkartmasını teklif ediyordu.⁷⁰

Batı Gürcistan'da mevcut olan siyasî durumuna Osmanlı Devleti'nde ve özellikle Çıldır Vilayetinde ceyran eden siyasî hareketleri de etkiliyordu. 1799'dan itibaren Çıldır Valisi makamı için mücadele devam ediyordu. Cakeli hanedanı iki mensubu Sabit Paşa ve Mehmet Şerif Paşa birbirlerine savaş açtılar. Napolyon ile Savaşla meşgul Babiali tüm dikkatini Mısır'a ve Filistin'e çevirmişti ve Doğu Anadolu'ya gerektiği gibi bakamıyordu. Mevcut olan iç ve dış siyasî durumundan

---

⁶⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 329

⁶⁷ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s. 86

⁶⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 329

⁶⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 137

⁷⁰ **AKAK**, c 2, s. 362 №727.

dolayı Babıali, Merkezi yönetimin itaatinden çıkan paşaların cezalandırması için imkânı bulamıyordu ve mücadelede kazanan paşaya gerekli ferman veriyordu.⁷¹

Kafkasya Rus yönetimi ile Çıldır Valisi Sabit Paşa arasında iyi ilişkileri kuruldu. Gürcü asıllı Sabit Paşa Cakeli- Atabey sülalesi mensuplardandı. Sabit Paşa İstanbul'dan özgür siyaseti sürdürmeye çalışıyordu ve Rusların yardımıyla bölgedeki otoritesini yükseltmeye düşünüyordu. Sabit Paşa Gürcistan'a saldırmaya giden Dağıstanlılara engel olup böylece Ruslara yardım ediyordu.⁷²

Babıali, Sabit Paşa ile Ruslar arasında olan iyi ilişkilerden memnun değildi ve onun istifasını istiyordu. Sabit Paşa siyasetini Kral Solomon'u da memnun bırakmadı. Çıldır Valisi İmereti Kralın düşmanlara, özellikle Samegrelo Prensi Grigol Dadiani'ye destekliyordu. Daha önce Çıldır Valiliği yapan yine Cakeli sülalesi mensuplardan Süleyman Paşa oğlu ve Kral Solomon arkadaşı Şerif Paşa İstanbul'dan gerekli firman alarak, 1801'de Ahaltsihe'yi ele geçirdi, Sabit Paşa ise İmereti'ye kaçmaya zorunda kaldı ve yardım Ruslardan istedi. Ama Petersburg'dan aldığı talimatına göre General Knorring Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında barış olduğu sebebiyle onun ricası reddetti. Kafkasya'da Rus ordusu komutanı General Lazarev'e göre, Kral Solomon, arkadaşını rakipten kurtarmak ve Rusların Müttefiki cezalandırmak için Sabit Paşayı Osmanlı Padişah'ının emriyle öldürüldü.⁷³ Fakat Sabit Paşanın öldürmesinden sonra onun eski müttefikleri Guria Prensi Kayhosro Gurieli ve Acara-yi Ulya hâkimi Himşiaşvili Selim Bey II. Solomon'a karşı Samegrelo Prensi Grigol Dadiani ile anlaştılar.

Çıldır Valisi makamına geçen Şerif Paşa Kral Solomon ile önceden iyi ilişkilerinde bulunuyordu ve onun düşmanlarına karşı savaşında destekliyordu ve düşmanlarına karşı Dağıstan'da askerlerin kiralamasında yardımcı oldu. Hem de Ahaltsihe'de bulunan Dağıstanlı askerleri de Solomon'un yardıma gönderdi.

General Lazarev, Dağıstanlıların grupların dağıtılması için ordusu ile Ahaltsihe'ye doğru ilerledi, fakat geç kaldı, Lezgiler kirali askerleri İmereti'ye geçirebildiler. Böylece Rusya İmereti Krallığı iç işlerine ve Gürcü kral ile prensler

⁷¹ Roman Gogolauri, *Çrdiloet Kavkasia-Samtshe-Cavahetis Urtiertoba da Kartl-Kaheti XVIII Saukuneşi*, Tiflis, Universalı, 2016. s. 10

⁷² AKAK, c.1 s.701, №1019.

⁷³ AKAK, c.1 s. 703, №1028.

arasında ilişkilerine saklamadan karıştırıyordu ve Gürcü devletlerin zayıflama siyaseti gerçekleştiriyordu.⁷⁴

Kral Solomon Ruslara karşı Kartli-Kaheti Krallığını yeniden kurması için Kral Erekle'nin oğullarına Rus yönetime karşı isyan ettirmeye yardım ediyordu. Fakat Rus orduların Güney Kafkasya'daki üslerin akılcıca yerleştirilmesini ve Gürcü feodaller arasında anlaşmazlıklarından dolayı isyan organizasyon işleri zorluyordu.

1802'de Kaheti İsyanın yenilmesinden sonra İmereti Kralı ve Kartli-Kaheti Kral Oğulları için yeni başarısızlık Ahaltsihe'den Şerif Paşanın atanmasıydı. Mayıs 1802'de Fransa ile savaşın bitirdikten sonra Babıali isyancı Şerif Paşanın azledip cezalandırma kararı aldı ve Erzurum'da 20 bin asker toplanmaya başladı. Şerif Paşa da hazırlanmaya başladı. Dağıstan'dan kiralı askerleri getirdi, Revan Handan destek alacağına anlaştı, II. Solomon ve İran'da bulunan Aleksandre Erekle oğlu ile irtibat kurdu. Şerif Paşanın cezalandırması için Kars Valisi Mehmet Paşa vazifelendirdi. Eski Çıldır Valisi Sabit Paşanın taraftarı ve Şerif Paşanın düşmanı, Acara-yı Ulya Sancak beyi Himşiaşvili Selim Bey de Şerif Paşa'ya karşı çıktı. Ekim 1802'de Şerif Paşa yanında olan Dağıstanlılar kıtası Samegrelo'ya karşı savaşan II. Solomon'un yardıma gönderdi ve böylece ordusuz kaldı. Bundan yararlanan Acaralı soylu Selim Bey Kipiani Ahaltsihe halk yardımıyla 17 Ekim 1802'de şehri eline geçirdi. Şerif Paşa ise Oltu'ya kaçtı. Himşiaşvili Selim Bey, Revan'dan Şerif Paşa yardıma gelen birliği yenip Oltu Kalesi ele geçirdi. Şerif Paşa yine kaçabildi. Bu hizmet için Himşiaşvili Selim Bey müteselim oldu. Çıldır Valisi ise İstanbul'dan aldığı fermanla Recep Paşa oldu, fakat vilayetinde asıl gücü otoritesi Selim Himşiaşvili elindeydi.⁷⁵

Ruslar, Kartli-Kaheti'den sonra Batı Gürcistan'ın ilhakı da planlıyorlardı, fakat İmereti Krallığı Osmanlı Devleti'nin tebaası olduğundan dolayı daha uygun zaman için ertelendiler, çünkü o dönemde Avrupa'da siyasî gelişmelerden dolayı Osmanlı Devleti ile savaşma imkanı yoktu. İstanbul'da Rusya elçisi İtalinskiy'den aldığı raporlara göre Batı Gürcistan'da Rusların faaliyetlerinden dolayı savaş ihtimali çok yüksekti. Sonbahar 1801'de İmparator I. Aleksandr, Kafkasya Genel Valisi Knorring'e gönderdiği mektupta İmereti Kralı ve Batı Gürcistan Prensları ile temaslara

⁷⁴ Mamia Dumbadze, a.g.e. s.143

⁷⁵ Roman Gogolauri, a.g.e. s. 17

Osmanlılardan gizlice süreceğini üzere talimat verdi.⁷⁶ Bundan Osmanlı Devleti olmadan Ruslar Batı Gürcistan'ı da eline geçireceğini görüyoruz.

Batı Gürcistan'a ve Karadeniz'in Doğu kıyıları Rusya için siyasî ve stratejik açısından çok önemliydi. Osmanlıların Kafkasya'da strateji açısından önemli avantajı vardı: onlar için Kafkasya'ya ulaşım daha yakın olduğundan orduların sevk etmesi ve onların cephane ve erzak ile sağlamak da kolaydı. Karadeniz sahilini eline geçirdikten sonra Rusya kış mevsiminde genelde kapalı dağ geçitlerin yerine deniz yoluyla daha kolayca ve hızlıca Güney Kafkasya'ya ordusunu sevk edebilecekti ve böylece Osmanlı Devleti ile İran'a karşı önemli adım da atacaktı. Bununla beraber Karadeniz limanları ekonomik ve ticari açısından da büyük önem taşıymaktaydı.⁷⁷

Batı Gürcistan'ın Rusya himayesi altına getirme planı General Tsitsianov'a aitti ve ona çok güvenen İmparator I. Aleksandr bu işini ona vazifelendirildi. Tsitsianov Kafkasya'da sadece Kartli-Kaheti'nin savunmasını ile Rusya'nın siyasetinin gerçekleştiren şahıydı ve diğer görevlerle beraber Rusya İmparatorluğunun sınırların genişlemesinden ve nüfuzunun arttırmasından da sorumluydu.⁷⁸

Bu nedenlerden dolayı Batı Gürcistan'ın Rusya İmparatorluğuna katılmasını da gündeme geldi ve bunun için General Tsitsianov kendi siyasetini başladı. Fakat onu gerçekleştirmesine ve Batı Gürcistan'ın nüfuzu altına getirmesine kadar Güney Kafkasya'ya tam olarak yerleşebilmek için Doğu Karadeniz kıyılarında limana ihtiyaç doğan Ruslar, İstanbul'da Rus elçisi Tomara vasıtasıyla Babıali'den Poti, Batum ve Sohumı limanları üzerinden Gürcistan'a dostane asker ve zahire nakliyatına müsaade edilmesini istedi. Bununla beraber Tomara, Osmanlı Devletinden Kartli-Kaheti'nin ilhakının tasdik edildiğine dair senet de istedi.⁷⁹

Gürcistan Kartli-Kaheti'den daha geniş coğrafyayı kapsadığından ve İmereti Krallığı, Guria, Samegrelo, Svaneti ve Abhazya Prenslikleri Osmanlı Devleti'nin himayesi altında olduğundan dolayı Babıali bu konu üzerinde daha dikkatle durdu ve

---

⁷⁶ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 69

⁷⁷ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 132

⁷⁸ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 133

⁷⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 322

Ruslara sonraki müzakerelerde “Gürcistan” terimini kullanmamaya başladı ve sınırdaki valilere de Tiflis Rus yönetimi ile aynı şekilde yazışmayı emredildi.⁸⁰

8.4.2. İmereti Krallığı ile Samegrelo Prenslığı Arasından Gerginlik

XVIII. yüzyılın sonundan itibaren İmereti Krallığında iç gerginlik devam ediyordu. Kral II. Solomon ülkesindeki durumu düzeltmesi için gerekli faaliyetleri gerçekleştirmeye çalışıyordu. Bazı ayrılıkçı derebeyleri cezalandırıp onların sadakatlığı sağladı. Guria Prensi birkaç defa yenerek bu bölgeyi kendine bağlayıp Guria Prensi tahtına istediği kişi oturttu. Fakat Samegrelo Prensi Grigol Dadiani, Abhazya Prensi Keleş Ahmet Şarvaşidze desteğiyle hala itaatsizliği devam ediyordu.⁸¹

İmereti ve Samegrelo arasında anlaşmazlığı genel sebebi Leçhumi Bölgesiydi. Savaş değişik başarıyla devam ediyordu. 1802’de Kral Solomon büyük orduyla Samegrelo’ya saldırdı. Prens Grigol yenildi ve dağlara sığındı. İmereti ordusu Leçhumi Bölgesi ve Samegrelo’nun büyük kısmı işgal edip Leçhumi’de kendisine sadık olan memuru, Samegrelo Prensi olarak ise Grigol’un kardeşi Taniel Dadiani tayin etti.⁸² Prens Grigol yardım Abhazya Prensi Keleş Bey Şarvaşidze’den istedi. Abhazya Prensi, yardım karşılığında bir miktar para ile Grigol’un oğlu ise rehine olarak istedi. Grigol Dadiani kabul edip oğlu ile para Abhazya’ya gönderdi ve Keleş Bey ordusuyla Samegrelo’ya girdi. Fakat Kral Solomon’un İmeretliler ve kirali Dağıstanlılar ordusu görünce korkup geri çevirip memleketine döndü.⁸³ yardım etmemesine rağmen rehine ve para geri vermedi.

Kral Solomon’un başarısına rağmen Samegrelo’da Grigol Dadiani hala etkili taraftarların sahipti ve dayanacak gücünü de vardı. Ama başarabilmek ve II. Solomon’dan kendisinin korumak için Rusya İmparatorluğunun Kafkasya Genel Valisi General Tsitsianov’a mektup yazarak ondan yardım ve Rusya İmparatorluğu himayesi altına getirmesini arz etti. Rusya’dan olumsuz cevap aldığı takdirde yardım Osmanlılardan isteyeceğine mecbur olacaklarını da yazmıştı.⁸⁴

⁸⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 323

⁸¹ *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 848

⁸² Sergi Makalatia, a.g.e. s. 134

⁸³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 310

⁸⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 311

Kartli-Kaheti Krallığının Rusya İmparatorluğuna ilhakından sonra Kafkasya'nın tüm siyasî birimlerin itaatini altına getirmesini gündeme geldi. Batı Gürcistan'ın Karadeniz Kıyılarındaki limanları ise Güney Kafkasya'daki Rus orduları temini açısından önemini arttı. Dolayısıyla Samegrelo Prensin teklifi onlar için çok elverişliydi. Fakat bu amacı varmasına birkaç problem engelliyordu. Osmanlılarla yapılan antlaşmalara göre Batı Gürcistan resmi olarak Osmanlı Devleti tebaasıydı ve onlara aykırı davranmak yeni savaş başlaması sebep olabilecekti. Bununla beraber Kafkasya'da nüfuzunu kaybeden İran da savaş için hazırlıyordu, Avrupa'da ise Napolyon'dan dolayı durumu çok karışıktı. Bir de Kafkasya'da büyük bir hareket için Rus askerleri yeteri kadar sayısı yoktu.

Bu sebeple General Tsitsianov Rusya İmparatorluğu otoritesine zarar vermeden önce taraflara anlaşılarak barıştırmasını çalıştı. Fakat II. Solomon karşı çıktı. Kartli-Kaheti Krallığı kaldırdıktan sonra Kral Solomon Ruslara şüphe ile bakıyordu. Ruslarla gerçekleştirmiş tüm görüşmelerde Kartli-Kaheti'de yine krallığın kurulması ve tahtına amcalardan İulon'u çıkartmasını istediğini ileri sürüyordu. II. Solomon'a göre böylece onun krallığının bağımsız varlığını garantili olacaktı. Fakat Kartli-Kaheti Krallığının yeniden kurmasını tabii ki Rusların planlarına aykırı oluyordu ve onlar için II. Solomon güvensiz şahıs oldu.⁸⁵ Tüm bu sebeplerden dolayı Kral Solomon Rusya askeri ve sivil temsilcilerle ilişkilerinde düzensiz siyaseti sürüp çelişik eylemleri gerçekleştiriyordu.

Prens Dadiani ile anlaşmazlığında General Tsitsianov araya girdiğinde Kral, Samegrelo Prensten itaatini ve Leçhumi Bölgesinden vazgeçmesini şart olarak ortaya koydu. Grigol Dadiani yardım Padişah'tan istediği halde bölgede azaltan Osmanlı nüfuzu yine artacaktı ve Türklerle mücadelesi için Ruslara daha büyük çaba harcamasını gerekecekti. General Tsitsianov prenslikler tarafından gelen Rusya İmparatorluğu himayesi altına girme arzuları kullanarak Batı Gürcistan'ı da Rusya İmparatorluğu himayesi altına alması ile hem Kartli-Kaheti Bölgesi daha güven altında olacaktı, hem de Kırım ile Poti liman arasında deniz yolu ile irtibat kurabilirlerdi ve istediği zaman yedek birlikleri Güney Kafkasya'ya getirebilirlerdi. Aldığı talimata göre General Tsitsianov, İmereti Kralı ve diğer Batı Gürcistanlı

---

⁸⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 328

Prensler ile otorite sahip olan soylularla sık bir ilişkileri kurup onları Osmanlılarla mevcut olan barış antlaşması bozmadan Rusya tarafa çekmeye çalışmalıydı. Bunun için hem Kral II. Solomon ile hem prensler ile, hem de güçlü feodallerle ayrı ayrı yazışmaya başlayıp irtibata geçti.⁸⁶

General Tsitsianov Batı Gürcistanlı kral ve prenslere güvenmiyordu ve onların değerli hediyeler için tarafı değiştireceğini düşünüyordu. Ona göre Doğuda tek efektif siyaseti gücüydü. Fakat her durumda gücü kullanmasından da kaçınıyordu.

Tsitsianov bu durumdan yararlanmak için hem İmparator'a hem İstanbul'da Rusya elçisi İtalinskiy'e mektuplar yazdı. İmparator'a yazdığı raporda General Tsitsianov Karadeniz limanları Rusya Kontrolü altına alınması önemi hakkında anlattı. Ona göre Poti Limanı eline geçirmesi tüm Samegrelo Prenslığı ilhakından daha önemliydi. Hem de Rus yönetimi Kral Solomon'a ve İmereti'ye karşı Dadiani kullanmayı düşünüyordu. Dolayısıyla Ruslar İmereti Kralı Solomon'a baskı yaparak Grigol Dadiani'ye tahtını geri almaya yardım ettiler. Hem de Samegrelo Osmanlı Devleti'nin tebaası olduğundan dolayı Tsitsianov, İstanbul'da Rusya elçisinden Ruslar Grigol Dadiani'yi tebaasını altına getireceğini halde Osmanlı hükümetinin ne tepkisi olabileceğini öğrenmeyi görevlendirdi.⁸⁷

İtalinskiy'den cevabı almadan Petersburg'dan General Tsitsianov'a Samegrelo'nun kontrol altına alınmasını emredildi. Rusya elçisinin İstanbul'da başladığı araştırma ve bu konudaki müzakereler daha bitmemesine rağmen İtalinskiy, Osmanlı Hükümetinin Samegrelo'nun ve hatta İmereti'nin bile Rusya İmparatorluğu tebaasına geçmesine karşı olmayacağını düşünüyordu.⁸⁸ Ona göre Osmanlılar Napolyon tarafından gelen tehlikeden dolayı Rusya ile ilişkilerin bozulmasını istemiyorlardı. Hatta Fransa ile savaş halinde Rusya'dan yardım alacaklarını düşünüyorlardı.⁸⁹

Bundan dolayı İstanbul'dan son cevap almadan önce Kafkasya Genel Vali Tsitsianov Temmuz 1803'te Samegrelo'nun Rusya İmparatorluğu tebaasına girmesi hakkında anlaşma teşkil etti ve 2 Ekim 1803'te Prens Grigol Dadiani onu imza attı.

---

⁸⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 258

⁸⁷ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 135; **AKAK**, c.2 s. 341-342, №688.

⁸⁸ **AKAK**, c.2 s.462, №909

⁸⁹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 312

Fakat bu antlaşma sadece Osmanlı-Rus müzakerelerin bittikten sonra 4 Aralık 1803 tarihinde yürürlüğe girdi ve prens Grigol Dadiani Rusya İmparatoru'nun sadık olacağına yemin etti. Bu antlaşmaya göre Prens, Rusya İmparatorunun, Kafkasya Genel Valisinin ve Samegrelo'da tayin edilen Rus ordu komutanının itirazsız itaatini gerekmektedir; Rus Memurlara Samegrelo Prensliği iç işlerinde karıştırma hakkı veriliyordu; Samegrelo Prensliği topraklarında Rus ordusu yerleşecekti, onun beslemesini ve savaş halinde askerlerle yardımını Samegrelo Prensliği yapmalıydı; Ruslar, Samegrelo Prensliği İmereti Krallığı ve diğer düşmanlardan koruyacaktı;⁹⁰ bununla beraber Ruslar antlaşmayı imzalandığı zaman Prens Grigol'un kontrolü altına olmayan toprakların – Leçhumi'nin (İmereti Kralı ile davalı topraklar) ve Samurzakano'nun (Abhazya Prensi Şarvaşidze ile davalı topraklar) alınmasında yardımcı olacaklardı;⁹¹ Samegrelo Prensi Grigol Dadiani ve onun çocukları olacaktı. Prens tahtına çıkan veliaht Rusya İmparatoru tarafından onaylayacaktı; limanların ve madenlerin geliri taraflar arasında bölünecekti.⁹²

Rusya Hükümeti anlaşmanın farklı şekilde yazılmasını istediler: Prens Dadiani Rus devlet memuru olarak çevirip maaşa bağlamasını ve prenslik gelirlerden ayrılmasını istiyorlardı, fakat General Tsitsianov buna karşı çıktı. Ona göre eski imtiyazlarının ve prens unvanının kaybemesini Prens Dadiani Ruslara karşı çevirecekti ve Kartli-Kaheti'de aldığı tecrübesi Güney Kafkasya'da bulunan Rus orduları sayısı Samegrelo'nun fethi için hızlı hareketine yeterli değildi.⁹³ Aynı zaman Grigol Dadiani'nin hoşnutsuzluk Ruslara karşı Samegrelo'nun isyanı çıkartabilirdi ve bataklık ve ormanlarla dolu ülkede onun bastırılmasına binden fazla askerlerin hayatı alabilirdi. Hem de Rusların otoritesi düşürtecekti.⁹⁴

Samegrelo Prensliğinin böyle özerklik hakkı ile itaatini Rusya için finanslar açısından büyük bir kazanç olacaktı. Çünkü Kartli-Kaheti ilhakından sonra bu ülkenin geliri oraya atandığı memurların ve ordunun masraflarını karşılayamıyordu.

---

⁹⁰ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 136

⁹¹ **AKAK**, c.2 s.460-461, №908

⁹² **Sakartvelos İstoriis Narkvevbi** ... s. 851

⁹³ Mamia Dumbadze, a.g.e. s.147

⁹⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 313

Samegrelo Prensligi özerkligi ise Rusya İmparatorluğuna fazla masraf vermeden amacına varmaya yardım olacaktı.⁹⁵

Samegrelo Prensligi tarafından Rusya İmparatorluğu himayesi altına girmesini İmereti Krallığına karşı eyledi. Bu adımla İmereti Krallığı zayıflanıyordu. Bundan sonra İmereti kralı Samegrelo'nun iç işlerine karışamazdı, ne de ona karşı savaş açabilirdi.

1804'te Grigol Dadiani vefat etti, fakat oğlu ve veliaht Levan Abhazya'da rehine olarak bulunuyordu. Solomon bu durumunu kendi menfaatleri için kullanmaya çalıştı, fakat Samegrelo Prensliginde Rus askerlerin bulunmasını onun hareketleri engelliyordu. Rusya ile yaklaşmasına karşı vefat eden Prens Grigol'un kardeşleri Taniel ve Manuçar çıkıp isyan ettiler ve Kral Solomon onlara destek verdi. Fakat Samegrelo soyluların çoğu Prens'in dulü Nino'ya ve veliaht Levan'ın tarafı tuttular ve Ruslara karşı çıkmadılar.⁹⁶ İsyan yenildi ve Ruslar veliaht Levan'ın Abhazya'dan kurtarma konusunda düşünmeye başladılar.

Prens Keleş Bey Şarvaşidze parasız onu serbest bırakmasını istemiyordu. Kızdıran General Tsitsianov Prens'in oğlu Levan Dadiani'yi verilmemesi taktirde Abhazya'ya savaş açacağını emretti. Samegrelo'da bulunan General Rikhoff, Anakliya Kalesi 3 saat içinde eline geçirdi ve korktuğu Keleş Bey rehineyi Ruslara teslim etmeye mecbur kaldı. Rusya İmparator I. Aleksandr, Levan Dadiani Samegrelo Prensi olarak onayladı.⁹⁷

Babıali İstanbul'daki Rus elçisi İtalinskiy'den Anakliya Kalesinin boşaltması istedi. Ayrıca Kafkasya'ya temsilcisi Ahmet Recep Efendi de gönderildi. Ahmet Recep Efendi Anakliya Kalesine Rus askerlerin girmesini ve Redut-Kale inşaatını protesto edip kalelerin Osmanlılara teslimi istedi. İran ile süren savaşından dolayı Osmanlıların tepkisinden çekilen Tsitsianov, Rikhoff'u Anakliya Kalesi Türklere geri vereceğini emretti.⁹⁸ Çar, Tsitsianov'a gönderdiği mektupta Osmanlı Devleti ile ilişkilerin bozmamak için yaptığı bu faaliyetten memnun olduğunu bilgilendi. Rusya

---

⁹⁵ Sakartvelos İstoriis Narkvevebi ... s. 852

⁹⁶ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 107

⁹⁷ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 314

⁹⁸ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.113

orduların hareketler hakkında bilgi alan Keleş Ahmet Bey Şarvaşidze Sohumi ve Gagra kaleleri tamir etti, İstanbul'dan yeni topları istedi.⁹⁹

Abhazya Prens ve Sohumi Kalesi muhafızı Keleş Ahmet Bey Rusların Kafkasya'daki faaliyetlere endişeyle izliyordu. 23 Ağustos 1803'te İstanbul'a gönderdiği mektupta Rusların Kabarda ve Gürcistan'daki faaliyetler hakkında haber verdi. Mektuba göre Rusların bütün Gürcistan'a hâkim olmak istediğinden Osmanlı Devleti'nin bölgedeki yeni gelişmelere göre hareket etmesi gerektiğini bilgi verdi.¹⁰⁰

8.4.3. General Tsitsianov ve Kral II. Solomon Arasında Müzakereler

1803'te Petersburg'dan aldığı emrine göre General Tsitsianov, Kral Solomon'a etkilemek için Konstantine Davit oğlunun Tiflis'e getirmek için gücü kullanmasını dahil her şey yapmalıydı.¹⁰¹ Bununla beraber İmereti'de sığınan Kral Erekle'nin oğulları tutuklanması da gerekmekteydi. Kafkasya Genel Valisi amacı varması için farklı yolları denedi: İmparator adından mektup yazarak Kartli*Kahetş Kralı oğullarının teslimi istedi. Kral Solomon'un yakınlarını rüşvetle bağlanmasını çalıştı. 4 ay süren başarısız müzakerelerden sonra General Tsitsianov, Kral Solomon'u korkutmak için İmereti sınırına askeri birliği gönderdi.¹⁰² Kral, Konstantine'nin onun tahttan indirilmesi için kullanılmasından korkuyordu, fakat General Tsitsianov'un Kafkasya Genel Valisi olarak tayin edildikten sonra Rusya İmparatorluğu bu yönde siyasetini değiştirdi ve artık Gürcistan'da problemleri yaratmaması için Bagrationi Hanedanı mensupları Rusya'ya gönderip orada yerleştirmesini daha uygun gördüler.

Kral, Konstantine'nin Tiflis'te fazla kalmadan Rusya'ya göndereceği şartıyla Rus memurlara teslim etti. Fakat Kral Oğulları İulon'u ve Parnavaz'ı onun misafirleri olduğunu söyleyerek misafirperverliğini bozulması imkânsız olduğunu nedeniyle onların teslimini reddetti. Müzakerelere katılan Rus memuru Bronevskiy'e göre Kral Solomon Rusya'ya gitmek için ikna etmeye çalışıyordu fakat inatçı Kral Oğulları onu kabul etmiyorlardı.

---

⁹⁹ Mahir Aydın, a.g.m. s. 325

¹⁰⁰ Mahir Aydın, a.g.m. s. 324

¹⁰¹ **AKAK**, c 2, s. 341, №687.

¹⁰² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 333

General Tsitsianov ve Prens Dadiani arasında münasebetler sürerken, İmereti Kral II. Solomon kendi menfaatleri için tehlike gördü ve Petersburg'a elçisi Solomon Leonidze gönderip müzakereler başladı. İmereti Kralı tarafından teklif ettiği şartlar 1783'te Kartli-Kaheti Krallığı ile Rusya İmparatorluğu arasında imzalanan Georgevsk Antlaşmasına benziyordu. İmereti Krallığı ile Rusya İmparatorluğu arasında Anlaşma projeye göre İmereti Krallığı Petersburg himayesi altına girecekti ve bunu hakkında tüm devletlerin haber verilmeliydi (Kral Solomon böylece kendisine dökünmeyeceği garantili olmak istiyordu); İmereti Kralı temsilcilere Kafkasya Genel Valisine haber vermeden direkt İmparatora başvurma hakkı olacaktı; gerekli olduğunda İmereti'ye bin kişilik askeri birliği gönderilecekti; İmparator, İmereti tahtına Solomon'un seçtiği veliahdı kabul edip onaylanmalıydı. Bu şartların karşılıklı olarak İmereti Kralı Rusya İmparatoru sadakatına yemin edeceğine, Ruslara İmereti doğal maddeleri ve ormanları kullanma hakkı vereceğine, Osmanlılarla savaşta kendi askeri gücü ile Ruslar tarafına katılacağına, Abhazya Prensliği kontrol altına alıp Rusya Karadeniz'de nüfuz artmasına yardım edeceğine taahhütte bulunacaktı. Anlaşma projesinde İmereti Kralı resmen tebaası olan Samegrelo, Guria ve diğer prensliklerini tamamen kontrol ettiğini ve Batı Gürcistan'da sadece tek yasal hükümdarı II. Solomon olduğunu göstermekteydi.¹⁰³

Fakat Rusya Hükümeti İmereti Kralı tarafından teklif etti anlaşma projesi kabul etmedi. General Tsitsianov Kral Solomon'a güvenmiyordu. Hem de taraflar arasında çok sayıda tartışacak konular vardı. II. Solomon ve Rus temsilciler arasında anlaşmazlığı genel sebebi yine Samegrelo ile davalı Leçhumi bölgesiydi. Kral Solomon, bu konuyu prestij olarak sayıyordu ve vazgeçmeyi istemiyordu. General Tsitsianov, bu bölgeyi Samegrelo Prensine söz verdiğinden dolayı İmereti'ye vermesini istemiyordu. Ona göre Leçhumi bölgesini ikiye bölerek hem İmereti'ye hem Samegrelo'ya verilebilirdi. Böylece her iki taraf memnun ama aynı zaman zayıflanmış olup böylece Rusya menfaatleri için yararlı olacaktı.¹⁰⁴

Rusya, İmereti'den de Samegrelo gibi tamamen ve itirazsız itaatini istemekteydi, Kral Solomon ise eski imtiyazları ve Batı Gürcistan'ın prenslerin ve

¹⁰³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 336

¹⁰⁴ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.117-118

feodallerin onun tebaasında kalacaklarını istemekteydi. Hem de Kral Solomon elişik siyaseti devam ediyordu ve Rus temsilcilerle müzakereler yanı sıra Mtiuleti’de isyan başlayan Kral Oğullarına gizlice yardım ediyordu. Dadiani ve Tsitsianov arasında antlaşma yaptıktan sonra Solomon kaybettiğini anladı ve Osmanlılardan yardım almak için yolların aramaya başladı.¹⁰⁵ Kral Solomon Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu İmereti meselesi çözülmesine aynı anda karıştırmasıyla kendisi için daha uygun savunma şartları alabileceğini düşünüyordu. Fakat Napolyon’dan tehlike gören ve Rusya ile ilişkileri bozmaması istemeyen Babıali ona olumsuz cevabı verdi.¹⁰⁶

Rusya İmparatorluğu İstanbul elçisi İtalinskiy, İmereti Kralı tarafından Osmanlı Devletinden yardım alma abalاری hakkında öğrenip hem hükümetine hem General Tsitsianov’a haber verdi. Rusya Hükümeti bu konuda Genel Vali Tsitsianov’dan aldığı rapordan sonra Kral Solomon’un hakkında düşünceleri değıştirdiler. İmparator Aleksandr’ın emriyle İmereti temsilcisi S. Leonidze ile tüm müzakereler kesildi ve o geri İmereti’ye gönderildi.¹⁰⁷ İtalinsky’nin verdiği bilgilere göre Ruslar tarafından İmereti alındığı halde Osmanlı Devleti karşı tepki göstermeyecekti. 26 Ekim 1803’te İmparator I. Aleksandr, İmereti’de başkenti Kutaisi dahil birkaç stratejik mevkiinin eline geçirmesi üzerinde emrini imzaladı. Fakat Gence seferinden dolayı İmereti meselesinin çözülmesini ertelendi.¹⁰⁸

15 Ocak 1804’te Gence’yi aldıktan sonra General Tsitsianov tüm gücünü İmereti’ye çevirdi. Kral Solomon’u Samegrelo ile yapılmış himayeciliği antlaşması gibi İmereti ile de yaptırmak için önce II. Solomon’a İmeretili soyluları gönderdi, sonra kendini de görüştü fakat İmereti Kralı inatçı çıktı ve istediği amacına varamadı. Ondan dolayı 20 Nisan 1804 tarihinde Rus ordusu İmereti’ye girdi ve 25 Nisan Kral Solomon’u Rus Yönetimine uygun olan antlaşmanın imzalamasına zoruna ettirdi. Elaznauri mevkide süren müzakereler sırasında General Tsitsianov, Kral Solomon’u Rusya İmparatorun himayesi altına değil, direk imparatorluğın tebaasına girme arzusunun yazmasına kabul ettirdi. Tabii ki İmereti Krallığı için önceden söylendiği

---

¹⁰⁵ Sergi Makalatia, a.g.e. s. 137

¹⁰⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 337

¹⁰⁷ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 78

¹⁰⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 262

şartlardan daha kötü durumuydu. İmzalanan antlaşmayla İmereti Kralı tahtında kalıyordu fakat Kafkasya Genel Valinin emri altında olacaktı ve bölgede Rusya İmparatorluğunun siyasetini gerçekleştirilmeliydi.¹⁰⁹

Petersburg'dan aldığı talimatlara göre General Tsitsianov, Samegrelo Prensi Dadiani'ye daha büyük önem verip Rusya tahtı için güvensiz Kral Solomon'a karşı onun menfaatleri savunmalıydı. Yeteri kadar gücü olmadığından dolayı Knyaz Tsitsianov uzun zamanlı savaş için hazır değildi ve Kral Solomon'u İmereti tahtında bıraktı.¹¹⁰

Elaznauri Antlaşma İmereti Kralı tebaasında olan Guria Prenslüğünü de kapsamaktaydı. Guria Prenslüğü yasal varis Mamia Gurieli'nin reşit olmadığından ülkeyi amcası Kayhosro tarafından yönetiliyordu. Kayhosro Gurieli, Kral Solomon'un tarafı tutup birleşik Gürcistan'ın tamamen bağımsızlığını destekliyordu. Samegrelo Prensi Dadiani'nin sürdüğü siyasetini olumsuz değerlendiriyordu ve onu hain olduğunu düşünüyordu. Kayhosro Gurieli, Dadiani ile Ruslar arasında ilişkilerine engellemeye çalışıyordu ve onların kuryeleri (çavuşları) tutukluyordu. Fakat Prens oğlu Mamia Gurieli'nin farklı düşünceleri vardı. O daha çok Rusya yönüne çekiyordu ve tahta çıktıktan sonra onlarla daha yakın ilişkileri kurmayı istiyordu. Prens Mamia, Rusya'nın Guria yerine Samegrelo'dan daha çok ilgilendiğinden memnun değildi ve bunu değiştirmeyi istiyordu.¹¹¹

Kafkasya Rus Yönetimi Abhazya da unutmuyordu ve stratejik açısında olan bu bölgeye baskısını arttırıyordu. Komşu devletlerin Rusya İmparatoru himayesine girdiğini görünce Abhazya prensi Keleş Ahmet Bey Şarvaşidze de Rusya temsilcilerle ilişkileri kurdu, fakat ilk dönemlerde Abhazya hala Osmanlı Devleti toprakları olduğundan Ruslar açık hareketlerden vazgeçiyorlardı.¹¹²

1804'te General Tsitsianov Poti kalesinin eline geçirmesi için hazırlıklarını başladı. Güney Kafkasya'da bulunan Rus yönetim için Karadeniz üzerinde ulaşım açılması çok önemliydi, çünkü kişinin Gürcü Askeri Yolu kapanıyordu ve gerektiği durumda Kuzeyden yardım alınmazdı. Rusya İmparatorluğu İstanbul elçisi İtalinskiy

¹⁰⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 264; Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 343; Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.96

¹¹⁰ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 856

¹¹¹ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 856

¹¹² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 858

diplomatik faaliyetlerden sonra Rusya gemilerine erzak ve yük taşımak için Poti limanının geçici olarak kullanılma hakkı verildi.¹¹³

Ruslar bir süre sonra erzakla beraber Poti limanı geçerek askerlerin ve cephanenin getirilmesini de başladılar. Osmanlı Hükümeti bunu fark edip protesto ettiler. İmparatoru emriyle elçi İtalinsky şöyle açıklama verdi: Küçük Kaynarca Antlaşmaya göre kaleler eski sahiplere verilmeliydi. Poti Kalesi Prens Dadiani'ye aitti ve antlaşmaya göre Samegrelo'ya verilmeliydi fakat belirsiz sebeplerden dolayı Poti Osmanlıların elinde kaldı.¹¹⁴ Babıali bu izahattan memnun kalmadı ve Rus gemilere Poti Limanına girmesini yasakladı.

Samegrelo Prensi Dadiani'nin gönüllü itaatine ve İmereti Kralı boyun eğmesi zorlamasına rağmen Batı Gürcistan'da Rus yönetimi daha sağlam değildi. Kafkasya Genel Vali, İmereti Krallığına ve Samegrelo Prensliğine özel memuru Litvinov atandı ve 80 kişilik birlik ile görev yerine gönderdi. Onun vazife ülkede Rusya nüfuzunun artması, Rus ordusu girmesine kadar Kral Solomon ve Prens Dadiani arasında barış korumasını, Poti Kalesinin eline geçirmesini, prenslerin güçlendirip kralın zayıflanmasıydı.¹¹⁵

Litvinov'a emredildiği vazifelerden biri, 1804 senenin Mayıs-Kasım aylarında Samegrelo'ya Rus askerlerin denizden çıkartmasının hazırlanmasıydı. Bu kolay bir iş değildi. Samegrelo Prensliğinin Rusya İmparatorluğu himayesi altına girmesine Osmanlı Hükümeti kabul etmesine rağmen onlar, Rus askerlerin Batı Gürcistan'a girmesine rahat rahat izlemeyeceklerdi. Poti Kalesi Muhafızı Selim Paşa,Erzak taşıyan Rus gemileri geriye çevirdikten sonra Kafkasya Rus Yönetimi problemin çözecek farklı yolları bulmaya çalıştılar. Litvinov, Selim Paşa'ya rüşvet vererek kendine bağlama denemeleri sonuçsuz bitti. Ruslar Samegrelo Prensi yardımıyla Poti Kalesinin aline geçirmesi için askeri hareketi de planladılar. Fakat Batı Gürcistan'da Rus askerlerin sayısı artmasıyla kendi sonu yaklaşmasını anlayan Kral Solomon, Selim Paşaya bu planlar hakkında bilgiler verdi ve bu harekât iptal edilmeye zorunda kaldılar.¹¹⁶ Ondan dolayı Ruslar 1804 Ekim ayında Osmanlılara ait Poti Kalesinin 20

¹¹³ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s. 95

¹¹⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 346

¹¹⁵ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 857

¹¹⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 348

km kuzeyinde Hobi Nehrinin ağzında Redut Kaleyi inşa ettiler ve askerlerin çıkartmasını gerçekleştirdiler. Durumu İstanbul'a bildiren Abhazya Prensi Keleş Ahmet Bey Şarvaşidze, savunma tedbirleri aldı.¹¹⁷ Redut Kale liman için pek uygun değildi. Oradan ülke iç bölgelerine giden yollar çok kötü durumdaydı ve sahile çıkan askerler ile yük çok yavaş hareket ediyorlardı. Aralık ayında fırtınadan dolayı iki gemi battı ve 161 kişi hayatını kaybetti.¹¹⁸ Bu kayıplarına rağmen Ruslar askeri sevkiyatı Redut Kale üzerinden devam ettiler.

1805'te General Tsitsianov, Poti Kalesi yeni muhafızı Mehmet Ağa ile gizli müzakereler başladı. Böylece Türklerin Planlarını öğrenmesini ve savaş durumunda ise Poti Kalesinin kolayca eline geçirmesini düşünüyordu. Fakat bu müzakereler hakkında İstanbul'da öğrendiler ve Ekim 1806'da Poti'ye Küçük Bey komutasında yeniçeriler birliği gelip Mehmet Ağa'yı tutuklanarak İstanbul'a gönderdiler.¹¹⁹ Abhazya Prensi Keleş Bey Şarvaşidze'nin akrabası olan ve bölgedeki durumunu iyi bilen Küçük Bey ise Poti Kalesi yeni muhafızı oldu. Gerektiği halde Abhazya'daki akrabasından askeri yardım da alabilirdi.

Kafkasya Rus yönetimi Kral Solomon'u tahtından indirip onun yerine Tiflis'te bulunan Kral Davit'in oğlu Konstantine'yi oturtmak için hazırlanmaya başladılar. Fakat 12 Haziran 1804'te Konstantine Tiflis'ten kaçarak Kral Solomon'a gitti. II. Solomon onu evlat edininip kendi varis olarak ilan etti, gizli yerde sakladı ve Ruslara etkileme alete çevirdi.¹²⁰

Kral Solomon ve Kafkasya Rus Yönetimi arasında ilişkileri gittikçe bozuluyordu. Kral Elaznauri Antlaşması maddeleri yerine getirmiyordu. Fakat Güney Kafkasya'da Rus askerleri sayısı arttığından dolayı açık eylemlerden kaçınıyordu. Kafkasya Genel Valisi Tsitsianov, Samegrelo'daki Rus askerlerin komutanı General Rikhoff, Litvinov ve diğer Rusya temsilcileri açıkça Solomon'a karşı davranıyorlardı. 19 Şubat 1805'te Kral Solomon, İmparator I. Aleksandr imzalanan İmereti Krallığının Rusya İmparatoru tebaasında olduğuna dair fermanı aldı. Bu sebeple Kral büyük şenlik

¹¹⁷ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 857; Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 324

¹¹⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 349

¹¹⁹ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 115; **AKAK** c.3 s.179, №327

¹²⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 349

düzenledi. Ferman Kutaisi'ye geldikten sonra taraflar arasında ilişkileri sanki normalleşti fakat gizli anlaşmazlığı devam etmekteydi.¹²¹

8.4.4. General Pavel Tsitsianov ve Kafkasya Hanlıkları

Kartli-Kaheti Krallığı'nın Rusya İmparatorluğuna bağlı olmasına rağmen Dağıstanlılar hem Dağıstan'dan hem Ahaltsihe tarafından Gürcü topraklarına yağmalayıcı saldırıya devam ediyorlardı. 1800 yılına kadar Dağıstanlılar yağmalayıcı akınlar Gürcü devletlerin problemiydi ve Ruslar onun çözmesi için yardım ettiğini gösterip fazla çaba harcamıyorlardı. Fakat 1801'de Kartli-Kaheti Krallığı ilhakından sonra Dağıstanlılar saldırımları Rusya'nın problemi oldu. Çünkü Dağıstanlılar artık Rusya İmparatorluğunun bir parçası olan Kartli ve Kaheti yağmalıyorlardı.

General Tsitsianov bu yağmalayıcılara karşı birkaç önemli tedbiri aldı: Dağıstanlılar birkaç büyük grubu imha edildi, Gürcistan seferleri üssü olarak kullanılan Car-Balaken bölgesi ve Elisu Sultanlığı kontrolü altına almak için faaliyetlere başladı vb.¹²²

1803 senenin başında General Tsitsianov istihbarattan aldığı habere göre Dağıstanlılar büyük ordusu ile Kaheti'ye saldırmasını planlıyorlardı, Aleksandre Erekle oğlu ise onlara katılıp yardım sağlamasını çalışacaktı. Car-Balaken Bölgesinin kontrolü altına alıp orada oturan Dağıstanlıların Rusya İmparatorluğuna sadakate yemin ettirmesi ve Aleksandre'nin Ruslara teslim etmesine zorlanması için Kafkasya Genel Vali, General Gülyakov'u gönderdi. İlk dönemde Ruslar rakipleri kolayca yenebildiler ve Balaken'i ele geçirip şehri Gürcü milislere yağmalamaya verdiler. Gürcüler intikam alıp şehri yağmaladıktan sonra yıktılar. Rus ordusu Car'a doğru dönünce Carlı Aksakallar General Gülyakov'a gelip İmparatora itaat ettiler, haraca vermeye kabul ettiler ve bir daha Kaheti'ye saldırılamaya ve Gürcistan'a saldırılamaya giden diğer Dağıstanlılara yardım etmemeye doğrulamasına soylu ailelerden rehineler verdiler. Aleksandre Erekle oğlu ise kaçtı.¹²³

¹²¹ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s. 115

¹²² Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 326; *Sakartvelos İstoriis Narkvevebi* ... s. 842

¹²³ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 252

Fakat Carlılar sözünü tutmadılar, diğer Dağıstanlılarla beraber Gürcistan'a saldırmayı devam ettiler hem Gürcülere hem Ruslara zarar verdiler; verildiği rehineler ise soylular olmadığını ortaya çıkıttı. General Tsitsianov Car'a birkaç mektup gönderip tehdit etti fakat cevap alamayınca Carlıların cezalandırmak için Ocak 1804'te tekrar General Gülyakov'u gönderdi. Fakat bu sefer başarısız oldu. Carlılar Rus ordusu tuzağa düşürdüler ve onlar büyük kayıplar vererek kurtarabildiler. General Gülyakov çatışmada öldürüldü. Dağıstanlılar tarafından da büyük kayıplar olduğundan dolayı tekrar İmparatora sadakatine yemin edip haraca vermeye kabul ettiler. General Tsitsianov o durumda daha fazla başaramayacağına anladı ve onların cezalandırıp tamamen itaatine getirmesini daha uygun zaman için ertelendi. General Gülyakov'un seferlerden dolayı Kaheti'ye Dağıstan'dan gelen tehlike azaldı.¹²⁴

Rusya İmparatorluğu Kafkasya hanlıkları ile sakıntılı siyaseti sürdürüyordu. İran ile savaş başlamadan önce tüm hanlarla İmparatorunun himayesi altına girecek üzere müzakereler devam etmekteydiler ve böylece kendi nüfuzunun artmasını ve İran Şahların Kafkasya'da dayanacak güçlerin kaldırılmasını sağlanıyordu. 1802 senenin sonunda Kuba ve Talış Hanlıkları, Tarku Şamhallığı, Karakaytağ Utsmiyalık hükümdarları Georgevsk'te toplanıp Rusya İmparatorluğu himayesi altına girmesi üzerinde bir antlaşma imzaladılar. 1803 başında Rusya himayesine Bakü yönetici Hüseyin Kuli Han ve Avarlar hükümdarı Sultan Ahmet Han da girdiler. Geri kalan hanlar ise bekletip durumuna bakarak İran ve Rusya arasında taraf seçeceklerini düşünüyorlardı.¹²⁵

Kafkasya Genel Valisi General Tsitsianov'un emri ile Rus askeri birlikleri 1804 Ocak'ta Rusya İmparatorluğu himayesi altında olmayan Kafkasya hanlıklarına ve Dağıstan'a saldırmaya geçtiler. Ruslar Gence'yi kuşatıp işgal ettiler. Cevat Han ve oğlunu çatışmada hayatlarını kaybettiler. 17000 esir alındı. Gence'nin düşmesinden sonra Ruslara diğer hanlıkların ele geçirmesi ve Kafkasya'da İran nüfuzunun iptalini kolaylaştırdı.¹²⁶

Gence'den sonra General Tsitsianov Revan'a karşı sefer için hazırlamaya başladı. Gence'nin kaderi diğer hanlıkları da korkuttu ve sonra İran ordusunun

---

¹²⁴ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 254

¹²⁵ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 58-59

¹²⁶ **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 843

arkasına saklamaya kadar zaman kazanmak için Ruslarla müzakereler başlamak üzere General Tsitsianov'a hediyeler gönderdiler. İran da Rusya ile savaş için hazırlanmaya başladı. İlkbahar 1804'te Tebriz'de İran ordusu toplanma emrini verildi.¹²⁷

Gence'nin aldıktan sonra General Tsitsianov ordusunu Revan'a doğru çevirdi. Şehrinin İran Şahının tebaası olduğundan bu adım İran'a karşı savaş başlamasını demekti. Rusya'nın Güney Kafkasya'da ilerlemesinden rahatsız olan İran, Mayıs 1804'te Petersburg'dan bölgeden askerlerin çıkartmasını istedi. Feth Ali Şahın oğlu Abbas Mirza'yı İran ordusu ile Kafkasya'ya sevk etti. Revan üstüne yürüyen General Tsitsianov komutasındaki Rus ordusu, İranlıları yendi ve Revan kalesi kuşattılar. Avrupa sahasında Napolyon ile savaş devam ettiğinden dolayı Kafkasya Genel Valisi sadece 10 binlik kolordu vardı, muhasara silahların olmadığından dolayı Revan Kalesini alamadılar. Feth Ali Şah 40000 kişilik ordusu ile yaklaştığı üzere haberi alınca Ruslar geri çekildiler.¹²⁸

1805'te Şirvan, Şeki ve Karabağ hanlıkları da Rus himayesine girmeye kabul ettiler.¹²⁹ General Tsitsianov teklifi ile Çar I. Aleksandr, Şeki ve Karabağ Hanlara tümgeneral rütbeleri vererek Rusya ordusuna hizmete aldılar. 20 Şubat 1806'da Bakü Hanı ile yaptığı görüşmeler sırasında General Tsitsianov öldürüldü, onun kesildiği başı Feth Ali Şah'a gönderildi. Rus ordusu komutasına geçen General Zavalışın yeni emri almaya kadar geri çekildi.¹³⁰

Knyez Tsitsianov'un yerinde Kafkasya Genel Valisi General Gudoviç tayin edildi.

General Tsitsianov'un ölümü Ruslar için büyük kayıptı. Knyez Tsitsianov tüm bölgeyi ele geçirmesini ve İran'a karşı Rusların ilerlemesini için Kafkasya'da önemli üssü kurabildi: Kartli-Kaheti'de Rus yönetimini güçlendirdi, Gence, Karabağ, Şeki ve Şirvan Hanlıkları Rusya İmparatorluğuna dahil etti, Batı Gürcistan'ın ve Kafkasya diğer hanlıkların ele geçirmek için temelleri attı. Onun öldürmesini Rusların başarılı fetihlerine kısa süreli engel oldu, ama onu durduramadı. Onun ölüm hakkında haberi aldıktan sonra İmereti Kral II. Solomon açıkça Rusya'ya karşı hareketleri başladı ve

---

¹²⁷ Luiza Şengelia, a.g.m. s. 35

¹²⁸ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 280-281

¹²⁹ Okan Yeşilot, a.g.m. s.127

¹³⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 327

İranlılara İmereti'ye doğru ilerlemesi durumunda her şekilde yardım edeceklerini söz veriyordu; Aleksandre Erekle oğlu da daha aktif faaliyetler başladı; Dağıstanlılar ve diğer Kafkasyalı Dağlılar yağmalayıcı saldırıları yenilediler.¹³¹

Bakü'de General Tsitsianov'un öldürmesi haberi aldıktan hemen sonra Batı Gürcistan'da Rus ordusu komutanı General Rikhoff askerleriyle Kutaisi Kalesini eline geçirdi. Kral Solomon Rusya İmparatoruna sadık olmadığını belliydi. Kralın yakınlarından olan bazı soyluları Ruslara kralın tüm planları hakkında haber veriyorlardı. Hem Aleksandre Erekle oğlu hem Çıldır valisi, II. Solomon'u gücü kullanarak başkentini geri alacağına kışkırtıyordu. Güney Doğu Kafkasya'da Hanlıklara karşı sürdüğü harekattan dolayı General Rikhoff Solomon'u yenip kraliyeti iptal etme güçleri yoktu. Fakat müttefiksiz kalan Solomon'dan yine de güçlüydü ve İmereti Kralı açık savaştan vazgeçti.¹³²

Osmanlı-Rusya savaşı başlamadan önce Kral Solomon'a Çıldır Valisi Selim Paşa temsilcileri değerli hediyelerle gelip Sultan adından Osmanlı tebaasına dönmesini teklif ettiler. Padişahın dikkatinden yüreklendiren II. Solomon, General Rikhoff'a mektup yazarak davranışlardan dolayı Rusları kınadı. Ona göre Rusya İmparatoru ona söz verdiği Leçhumi Bölgesi geri vermeyerek onu aldatıp kendi saraydan kaçıp köyde yaşamaya mecbur bırakarak onu hakaret etti.¹³³

1806'da Ruslar Derbent, Bakü ve Kuba şehirleri alıp İmparatorluğa sevk edildi. İsyan çıkacak olan Karabağ ve Şeki'de önceden tedbirleri alındı, Hanları ve aileleri ya öldürüldü ya da İran'a sığındılar.¹³⁴

---

¹³¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 282-283

¹³² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 353

¹³³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 354

¹³⁴ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 328

9. 1806-1812 Osmanlı-Rus ve 1804-1813 Rusya-İran Savaşları

9.1.Savaşlar Sırasında Kafkasya Cephesindeki Gelişmeler

İranlı tarihçi Naser Nacemi'ye göre İran-Rusya savaşın genel sebebi Gürcistan idi. Gürcistan'ın Rusya'ya ilhakı İran prestijinin düşürmesiydi ve Şah için bunu kabulünü çok zordur.¹³⁵

Mayıs 1804'te Şahın temsilcisi Gürcistan'a gelip Kral Erekle'ini oğlu İulon'a gizlice görüştü ve İranlılar büyük ordu ile Tiflis'e doğru geleceğini, Gürcü soylularını isyan için hazır olacaklarını istedi. Aynı zaman Tiflis'e Şahın diğer temsilcisi Yakub Beği gelip Kafkasya Genel Vali General Tsitsianov'a İran Veziri Mirza Şapi'nin mektubu teslim edip Kafkasya'dan Rus orduların çekilmesini talep etti. Aksı taktirde savaş başlamasını tehdit ettiler.¹³⁶ Fakat bir süre sonra Mtiuleti isyanının yenilmesiyle General Tsitsianov emriyle Ruslar Kral Erekle'nin oğulları İulon'u ve Parnavaz'ı tutuklanıp Rusya'ya gönderdiler.

Yaş Antlaşmasından sonra Kafkasya'daki siyasî gelişmeler karşısında yetersiz ve pasif bir politika izleyen Osmanlı Devleti ne Rusya'yı ne de İran'ı karşısına almak istemediğinden Kafkasya'ya müdahalede bulunmadı. Özellikle batıdan Napolyon'un tehdidinin artması halde, Babıali doğuda problemlerin yaratmasını istemiyordu. Napolyon saldırma tehlikesine karşı Rusya'dan yardım almayı da düşünüyordu. Bunun için Aralık 1798'de Napolyon'un Mısır seferinden sonra Babıali, Rusya ile 14 maddeli antlaşma "Tedefüi İttifar" yaparak Akdeniz'de Osmanlı-Rus askeri filoların ortak hareketleri bile yapmışlardı.¹³⁷ Babıali, bölgede geliştiği olaylara sınır eyaletlerindeki valilerin gönderdiği raporlarla izliyordu.¹³⁸

Antlaşmaya rağmen Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu arasında ilişkileri gittikçe bozuluyordu ve bunun için her iki tarafın yeteri kadar sebepleri vardı.

Fransa karşı ittifakı karşılığında Rusya Balkan Hristiyan halklar özerkliği başta olmak üzere bir tür şartları koyuyordu, Babıali ise sınır bölgelerinde Rusya nüfuzunun artmasından heyecanlanıyordu. Ayrıca Fransa, Rusya ile İngiltere'yi diplomatik

¹³⁵ Luiza Şengelia, a.g.m.. s. 34

¹³⁶ Giorgi Sanikidze, vb. A.g.e. s. 128

¹³⁷ Valeriy Morkva, a.g.e. s. 53;

¹³⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 328-329

sahasında da yendi ve Osmanlı Devleti kendi tarafa çekebildi. Sonuçta İstanbul'daki Fransa elçisi General Sebastian çabaları ile Osmanlı Devleti ve Rusya İmparatorluğu arasında ilişkileri tamamen bozuldu.

1805'te iki defa, Şubat ve Temmuz aylarda Kafkaslara Babıali temsilcisi Recep Efendi gelip Litvinov ile görüştü. Recep Efendi Batı Gürcistan'da Rus askerlerin sayısının artmasına protesto etti ve Karadeniz tüm kıyılarını boşaltmasını istedi. Recep Efendinin genelde istihbarat amaçları vardı ve bölgedeki askeri ve siyasî durumunu öğrenmeye çalışıyordu.¹³⁹

3 Eylül 1806'da Kafkasya yeni Genel Valisi General Gudoviç'e yakın geleceğinde Osmanlı Devleti ile savaş başlayabileceği hakkında bilgi verilerek gerekli tedbirleri almaya emredildi. General Gudoviç de savaşa hazırlanması için Osmanlı Devleti'nin sınır bölgelerine ajanları gönderip istihbarat faaliyetleri başladı.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti'ne karşı 1806'da ayaklanan Kara Yorgi önderliğindeki Sırlara insan, para ve silah yardımı yapan Rusya, Eflak, Boğdan ve Besarabya'yı ele geçirmek için Osmanlı Devleti'nin hazır olmamasından da yararlanarak savaş ilanına bile gerek duymadan Osmanlı topraklarına saldırdı. 1806'da Balkanlarda kazandığı başarısından ve Kafkaslarda Dağıstanlılar ile İranlıların yenildikten sonra Ruslar, 1807'de ilkbaharda Osmanlılara karşı Kafkasya'da da cephe açtılar.¹⁴¹

Rusya'nın Osmanlı Devleti ve İran ile savaşları aralarıyla 6-7 sene devam etti. Napolyon ile savaşından dolayı Ruslara Kafkas Bölgesinde askerleri yetmiyordu. Hem de gerektiğinden askeri birlikleri Osmanlı cephesinden İran'a karşı ve ters göndermekteydiler.¹⁴²

Rusya ile savaş başlamasıyla beraber Osmanlı Devleti'nde siyasî değişimler gerçekleştirildi. 29 Mayıs 1807'de Sultan III. Selim, 28 Temmuz 1808'de ise Sultan IV. Mustafa'nın tahttan indirmesinden sonra Sultan II. Mahmut oldu.

Babıali Ruslara karşı savaş için Kafkasya Hanlıkları ve Gürcü krallık ve prenslikleri çağırdı. Kafkasya Rus Yönetimi Kafkas Cephesinde savaşımaya sadece sonraki yılın ilkbaharda başlayacağını düşünüyordu, fakat 1807 Şubatta Türkler Poti

¹³⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 181

¹⁴⁰ **AKAK**, c. 3 s. 522-523, №915

¹⁴¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 347

¹⁴² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 289

Kalesinden Kafkasya'da Karadeniz kıyısında Rusların elinde olan tek bir kaleye-Redut Kaleye saldırdı ama başaramadı. Kutaisi'de bulunan General Rikhoff Kral Solomon'a güvenmediği için muharebeye katılmadı ve yerinde kaldı. Kafkasya Genel Valisi Gudoviç ona bir yedek tabur gönderdi ve Ahaltsihe'den Kartli'ye giden yolu kapattı.¹⁴³

1807 senenin başında Ruslar, Revan ve Nahçıvan hanlıkları hariç tüm Güney Kafkasya hanlıkları eline geçirdiler ya da Talış Hanlığı gibi Rusya İmparatoru himayesi altına girmesine ikna edebilirdi ve Osmanlı Devleti ile başladığı savaştan ve Avrupa'da Napolyon faaliyetlerinden dolayı İran cephesinde aktif hareketleri durdurdular. Bu taraftan güven sağlanması için General Gudoviç İran ile barış kurması üzere müzakereler başlamasına dair talimat aldı.¹⁴⁴ Feth Ali Şah ile görüşmeye Tahran'a gönderilen temsilci Stefanov'u iyi karşıladılar fakat cevap vermediler. Stefanov'un raporuna göre Tahran'da Fransız ve Osmanlı elçileri de bulunup Rusya ile savaş devam edeceğine İran'ı kışkırtıyorlardı. Fransa elçisi Rusya karşı Osmanlı-İran ittifakını kurmasına da çalışıyordu fakat taraflar arasında mevcut olan anlaşmazlığının tamamen kaldırılmasına başaramadı.¹⁴⁵

4 Mayıs 1807'de İran ve Fransa arasında bir anlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Napolyon Feth Ali Şaha Rusların Kafkasya'dan çıkartmasında ve bölgenin geri İran'a verilmesine yardım olacaklarına söz veriyordu. Bunun için ona çağdaş silahları ve ordu yetiştirmek için askeri uzmanları gönderecekti. Buna karşılık İran İngiltere'ye savaş ilan etti ve Afganlılar ve bölgedeki diğer milletlerle temas kurup onları Hindistan'a karşı göndermeliydi; Gerektiği zaman ise kendi topraklardan Fransız ordusunu geçirmeye izin vermeliydi.¹⁴⁶

Fransız uzmanlar kısa süre sonra İran'a gelip İran ordusunun eğitime başladılar. 1806'da vardığı ateşkes antlaşmasını yakında sona ereceğini belli oldu. Fakat Fransızlardan silahlar ve başka bir yardım alamadığından sonra Eylül 1808'de İngilizler değerli hediyelerle ve yeni silahlar vermesiyle İran Şahı kendi tarafa çekebildiler ve Fransız uzmanlar İngiliz uzmanlarla değiştirildi.¹⁴⁷ İngilizlerle

¹⁴³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 354

¹⁴⁴ Luiza Şengelia, a.g.m.. s. 41

¹⁴⁵ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 148

¹⁴⁶ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 289

¹⁴⁷ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 292

yapıldığı antlaşmaya göre İran İngiltere'den silah ve para da alacaktı. Antlaşma genelde Fransa'nın Orta Doğu'daki nüfuz artmasına ve Afganistan Emiri karşı yapıldı, fakat Feth Ali Şah İngilizlerden alınan silah Ruslara karşı da kullanabilirdi. Kafkasya'nın yine İran iktidarına dönmesini İngilizlerin menfaatlerine de uyuyordu, çünkü güçlü İran Rusya'nın Hindistan'a doğru ilerlemesine engelleyecekti, hem de İngiltere-İran arasında yapılan antlaşmasına göre İngiliz tüccarları İran'ın eline geçtiği Kafkas bölgesine de girip yeni pazarlarına ulaşmış olacaktı. Dolayısıyla İngilizler de Şahı Rusya'ya karşı savaşında kullanmaya çalışıyorlardı.¹⁴⁸

İran'a yardımın yanında İngilizler Rusya İmparatoru himayesine geçen Kafkasya hanlıkların kendi tarafına çekip Ruslara karşı savaşmaya ikna edeceğine de çalışıyorlardı. Mesela 1810'te Talış yönetici Mir Mustafa Hanı rüşvetle İran tarafına çekilmeye çalıştılar, ama başaramadılar.¹⁴⁹

Nisan 1807'de Ruslar Ahalkalaki'ye saldırmaya karar verdiler ve buraya giden askeri birliğin komutanlığı General Gudoviç kendine yüklendi. Fakat sefer iyice hazırlanmadığından ve istihbarat çalışmaları yapılmadığından Ruslar büyük kayıplarla geri çekilmeye zorunda kaldılar.

General Gudoviç'in bir beklentisi daha gerçekleştirilmedi. Daha önce gizli müzakerelerde Rusların tarafına çekilme isteğini gösteren Kars Valisi Mehmet Paşa Kars'a giden Rus askeri birliğini topların ateşle karşıladı ve General Gudoviç bu birliklerin geri çekilmesini emretti.¹⁵⁰

Gudoviç'ten aldığı emrine göre Nisan 1807'de General Rikhoff Poti Kalesi kuşatmaya çıktı ve bu sefere Kral Solomon'dan yardım istedi. Fakat kral, Leçhumi Bölgesi sorusunda Ruslar Samegrelo Prenslığı tarafı tuttuğunu sebebe alarak bu teklifi reddetti.¹⁵¹ Ayrıca General Rikhoff ve Rus askerleri sefere çıkınca Kral Solomon Kutaisi'ye girip Rusların kışlaları harabe etti. Hem de seferberliği ilan edip ordu toplanmaya başladı.

Osmanlı ordusu komutanlığı, Solomon ile Kafkasya Rus Yönetimi arasındaki anlaşmazlığı hakkında haberdar oldu. Erzurum Valisi ve Şark Seraskeri Yusuf

---

¹⁴⁸ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 105

¹⁴⁹ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 342

¹⁵⁰ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 147

¹⁵¹ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.120

Ziyaeddin Paşa Solomon'a mektup yazarak Ruslara karşı beraber savaşıp onları Batı Gürcistan'dan çıkartacağını teklif ettiler. II. Solomon bu teklifi de reddetti ve Rusların sadık olduğunu göstermek için mektubu General Rikhoff'a gösterdi.¹⁵²

Osmanlılar, Rusların başarısızlığı onların zayıflığı olarak değerlendirdiler ve Şark Seraskeri Erzurum Valisi Gürcü asıllı Kör Yusuf Ziyaüddin Paşa 18 bin askeri toplanıp Tiflis'e saldırmaya haziran ayında bir sefer başladı. Fakat 18 Haziran 1807'de Gümrü Kalesi yakınlarında General Gudoviç ve General Nesvetaev komutasındaki Rus 6 bin kişilik kolordusu Osmanlıların yendi ve geri çevirdi.¹⁵³

İngilizlerin çabalarıyla kuran Osmanlı-İran ittifak antlaşmasına uyarınca İran 12 binlik ordusu uygun anda katılması üzere muharebeye yakından izliyordu, fakat Rus ordusu kazandığını görünce kendisi risk etmeyip savaşa katılmadılar. Bu hareketsizlik Osmanlı-İran ittifakına tabii ki olumsuz etkilendi.¹⁵⁴

Bu yenilgiden sonra 1808'de Yusuf Ziya Paşa'nın yerinde Şark Canibi Seraskeri olarak Diyarbakır Valisi Osman Paşa tayin edildi. General Gudoviç ise bu başarısı sebebiyle mareşalliği terfi edildi. General Güdoviç elde edildiği avantajdan yararlanmadı ve Kars'a doğu ilerlemeye devam etmedi. 24 Ağustos 1807'de imzalanan ateşkes antlaşmasından sonra ise bu avantaj tamamen kayboldu.¹⁵⁵

1807 senenin başlarında Ruslar Anapa ve Anakliya Kaleleri yeniden işgal ettiler. Ahaltsihe, Kars ve Poti'ye yapılmış saldırılar ise başarısız sonuçlandı. Rus saldırılarına karşı Sinop, Trabzon, Batum ve Poti Kalelerine takviye edilerek bunlara asker, silah ve mühimmat gönderildi.

Hem Kafkasya'da Hem Balkanlarda kaybettiği savaşlardan ve özellikle Tilsit'te Fransa ile Rusya arasında barış antlaşması imzalanmasından sonra Babıali Balkan Cephesi Rus komutanı General Mihelson tarafından teklif ettiği 3 Nisan 1808'e kadar mütarekesini kabul etti. 24 Ağustos 1807'de imzalanan mütarekeye göre Rusya orduları Eflak ve Moldova'dan çıkacaktı, fakat oraya Türkler girmeyecekti; taraflar ele geçirdiği gemileri geri vereceklerdi ve askeri esirlerin değişim yapacaklardı.¹⁵⁶

¹⁵² Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 355

¹⁵³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 347; Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 288

¹⁵⁴ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 172

¹⁵⁵ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 149

¹⁵⁶ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 181-182

Kafkasya’da General Gudoviç’e mütareke hakkında Trabzon Valisi Yusuf Ziya Paşa mektubundan öğrendiler. Bu mektubuyla Osmanlılar mütareke şartları bildirip askeri ganimeti geri verilmesi ve Tiflis’e doğru çekilmesini istediler. Fakat General Gudoviç bu talebi reddetti. Petersburg’dan aldığı talimatına göre hiçbir uzlaşmasını kabul etmemeliydi. Verdiği cevabına göre kendini de Kafkas Cephesi Başserdari olup son barış antlaşması imzalamasına kadar mütarekesi için farklı şartları koyabilirdi. Yusuf Ziya Paşaya gönderdiği mektupta General Gudoviç ele geçirdiği kalelerin, topların ve diğer silahların geri vermeyeceğini, esirlerin değiştirmesine ve Nisan 1808’e kadar ateş kesilmesine kabul ettiğini yazmıştı. Kısa müzakereler sonucunda 2 Eylül 1807’de Uzumkalış Köyünde Kafkas Cephesinde mütareke antlaşması imzalandı. Bu antlaşma gereğinde İmereti Krallığında ve Samegrelo Prenslüğünde Rus kıtaları kalıyorlardı.¹⁵⁷

1808 Mart ayında Gudoviç İmparatorun İmereti’de krallığını iptal edip Kral aile mensupları Rusya’ya gönderilmesi ve burada tamamen Rus yönetimi kurulması dair gizli emrini aldı. Fakat halk, soylular ve kilise kralı destekliyordu ve aynı anda Osmanlılara, İran’a ve Dağıstanlılara karşı savaşan General Gudoviç Solomon’a karşı gücü kullanmasını yüreklenemedi.

Kral Solomon da durumunu kötüleştiğini anlıyordu. Kartli-Kaheti Kral aile mensupları Rusya’ya gönderildi. İmereti’de Rus askerler sayısı gittikçe artıyordu. 1804’ten beri bölgedeki siyasî durumu ona karşı çevirmeye başladı ve Osmanlı-Rus savaşında ilan ettiği tarafsızlığı anlamı kaybediyordu. Dolayısıyla Kral Solomon Ruslara karşı yardım yine dışarda aramaya başladı. Çıldır Valisi, İran’da bulunan Aleksandre Erekle oğlu ve Dağıstanlı feodallere yazışmalarıyla gerekli destek bulmaya çalıştı. Bu hareketler Kafkasya Rus yönetimi de fark etti ve İmereti sınırına serbest birlikleri göndermeye çalıştı. Fakat iki cephede savaşan Ruslar için askerler ile cephane yetmiyordu ve Kral Solomon’a etkileyecek kadar askeri sayısı artmasını zorluyordu.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 184-185

¹⁵⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 357

Kasım 1808'de Revan'a saldırıp ağır kayıpları veren ama başaramayan Gudoviç'in yerine Nisan 1809'da Kafkasya'daki Rus orduları komutanlığına ve Kafkasya Genel Vali olarak General Tormasov getirildi.

Gürcistan taraflarının durumunu iyi bilen Şerif Mehmet Paşa, 27 Nisan 1809'da Trabzon valisi ve Sinop'tan Poti'ye kadar olan Karadeniz sahillerinin muhafazası için Karadeniz Sahilleri Seraskeri tayin edildi. Rusların Poti'ye saldırmasını bekleyen Şerif Mehmet Paşa, kalenin güçlendirmek için Trabzon, Giresun ve Rize'den askerler, İstanbul'dan ise gemilerle top ve mühimmat gönderdi; Acara bölgesindeki Gürcü beyleri Rus saldırılarına karşı yardımcı birlikleri teşkil ettiler. Bu hazırlıkları hakkında bilgi alan Ruslar, Poti'ye hücum etmesini ertelendiler.¹⁵⁹

Poti'den Rusların geri çektiğinden sonra Trabzon Valisi ve Karadeniz Sahilleri Seraskeri Şerif Mehmet Paşa Trabzon'a dönünce aralarında anlaşmazlık bulunana Çıldır Valisi Mehmet Sabit Paşa'nın üzerine yürümeye karar verdi ve kuvvetleri ile birlikte Trabzon'dan ayrıldı. Mehmet Sabit Paşa'nın askerleriyle Çıldır'ı boşaltarak Acara'ya sığınmak üzerine Çıldır'da asker kalmadı. Babıali, Şerif Mehmet Paşa'yı bu nedenle 1809'da azletti.¹⁶⁰

Kafkasya Rus Yönetimi İmeretili güçlü soylu Zurab Tsereteli tavsiye ve aracılığıyla Acara-yı Ulya'ya sığınan eski Çıldır Valisi Selim Paşa ile Müzakereler başladı ve Rusya İmparatoru himayesi altına gireceğine karşılık değerli hediyeler ve General rütbesi vereceğine vaat ettiler. Kafkasya Genel Valisi emriyle Albay Semenoviç, Selim Paşaya askerlerin kiralaması için 3 bin altın gönderdi. Ruslar, Ahaltsihe Valisi Şerif Paşaya karşı Selim Paşanın kullanmasını düşünüyorlardı. Selim Paşa da hazırlanmaya başladı ve Ahaltsihe'de taraftarlarla irtibat yeniledi. Selim Paşa tarafından gelen tehlike azaltmak için Şerif Paşa da Kafkasya Rus Yönetimi ile temas kurdu. General Tormasov onu inanmıyordu, fakat müzakereler yine de devam ediyordu çünkü Osmanlı Devleti'ne karşı Çıldır Valisinin kullanmasını ve Ahaltsihe'nin Rusya himayesine getirilmesi Ruslar için büyük başarısı olacaktı. Stratejik nokta olan Çıldır Vilayetinin Rusya İmparatorluğu dahil edildiği halde Güney

---

¹⁵⁹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 348

¹⁶⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 349

Kafkasya Osmanlı Devleti tarafından daha güvenli olacaktı. Dolayısıyla Genaral Tormasov her iki paşa ile müzakereler devam edip ona göre Rusya İmparatorluğuna en sadık olan adayı Çıldır Valisi makamını alacağına yardım olacaktı.¹⁶¹

1810'da İngilizlerin tavsiyesi ile İran Şahı Osmanlılara yardım etmesi kararı aldı ve Revan yönetici Hüseyin Kuli Hana 7 bin askeriyle Çıldır Valisi Şerif Paşaya yardıma gideceğin emretti. Ahaltsihe'ye doğru giden İranlılara Doğu Bayezid ve Kars Vilayetlerden Türkler katıldılar ve Ahalkalaki yakınlarında kamp kuran Hüseyin Kuli Han Komuta altında 10 bin kişi bulunuyordu. İran kampında Aleksandre Erekle oğlu da bulunuyordu ve Türk ile İran Komutanlara ortak ordusu Kartli'ye girer girmez Gürcüler Aleksandre'yi kral olarak ilan edip Ruslara karşı isyan edeceğine inandırmaya çalışıyordu. Ruslara karşı savaştan İmereti Kralı II. Solomon Hüseyin Kuli Hana mektup yazarak İmeretilere yardıma geleceğini arz etti, fakat İran tebaası olan Revan Hanı İran'ın eski nüfuz bölgesi olan Doğu Gürcistan'ın eline geçirmesini tercih etti.¹⁶²

Hüseyin Han Erzurum'a da mektup gönderip ondan askeri yardım istedi fakat Erzurum Valisi askerlerin çoğu Balkan Cephesine gönderdiği sebebiyle harekate katılmadı. Şerif Paşa'nın komutasında 18 bin asker vardı, fakat Acara'dan Selim Paşanın saldırmasını beklenen Çıldır Valisi, Ahalkalaki'ye güçlerin sadece az kısmı gönderdi. Şerif Paşanın yardımsız kalan İranlılar General Paulucci komutasındaki Rus kıtaların ansız gece saldırısında yenildiler, Ahalkalaki yakındaki ortak Türk-İran kamptaki ordusu dağıtıldı ve geri çekildi. Hüseyin Kuli Hana göre bu yenilginin sebebi Şerif Paşanın yardıma gelmemesiydi ve bundan sonra Osmanlı-İran ittifakı tamamen sona erdi. Aslında Ruslar Selim ve Şerif Paşalar arasındaki anlaşmazlığını iyi kullandılar, önemli zafer alıp Kafkasya'da Rus Yönetimi için çok tehlikeli Osmanlı-İran ittifakını bozdular.¹⁶³

Kasım 1810'da Ahaltsihe'yi kuşatan Ruslar, kaleden çıkış yapan Osmanlılara yenildiler. Erzurum Valisi Emin Paşa'nın bölgeye gelmesi ve askerler arasında veba başlaması yüzünden Ruslar geri çekildi.¹⁶⁴

¹⁶¹ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 328-329

¹⁶² Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 343

¹⁶³ Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 344

¹⁶⁴ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 352

General Tormasov 6 Temmuz 1811'de geri Rusya'ya çağırıldı ve onun yerine Kafkasya'daki Rus birliklerinin komutanlığına General Paulucci tayin edildi.

Osmanlı Devleti 1811'de İran'a elçi gönderip Tahran'dan kendisine yardım etmesini resmen istedi. Sınırlar üzerinde anlaşmazlıkları sebebiyle bu teklifi reddeden İran'ın Irak'ı tehdit etmesi yüzünden Osmanlı Devleti, burada da asker bulundurmak zorunda kaldı.¹⁶⁵

General Paulucci'nin görevlendirdiği Tuğgeneral Kotlievskiy komutasındaki Rus birlikleri 10 Aralık 1811'de Ahalkalaki, 20 Aralık 1811'de Ahaltsihe'yi işgal etti. Bu başarı üzerine Kotlievskiy tümgeneralliğe terfi ettirildi.¹⁶⁶

II. Mahmut, Erzurum valiliğine atanan Emin Paşa'ya gönderdiği fermanla, Rusya'ya karşı girişilecek hareketin ehemmiyetinden bahsetmekteydi. Kafkasya ve Dağıstan'a gönderilen Osmanlı ve İran casusları bölgedeki Müslüman halkı Rusya'ya karşı ayaklandırmaya çalışmaktaydı. Bu durum karşısında boş durmayan Rusya ise Osmanlı Devleti ile İran'ı birbirine düşürme girişimlerinden geri kalmıyordu.¹⁶⁷

Revan Serdarı Hüseyin Han ve Erzurum valisi Emin Paşa'nın 1811 tarihinde Gürcistan'a yapmayı planladıkları saldırı görüşmeleri esnasında Emin Paşa'nın Rusların suikastına uğraması üzerine korkuya kapılarak, Kars'a geri çekildi. Böylece, Osmanlı ve İran ordularının Ruslara karşı planladıkları müşterek saldırı engellenmiş oldu. Kars ve Revan cephelerindeki başarısızlığın diğer bir sebebi, iki taraftaki ordu komutanlarının birbirine olan güvensizlikleri, bu bölgedeki Kürt aşiretlerinin Rusya tarafından elde edilmesiyle Osmanlı ve İran kuvvetlerine katılmaları engellenmesidir. Sonuç olarak Rusya'ya karşı gerçekleştirilen ittifak istenilen sonucu vermemiştir. Osmanlı Devleti Rusya ile 1812 tarihinde Bükreş Antlaşmasını imzalamış, böylece Rusya'nın bu cephedeki kuvvetlerini İran tarafına kaydırması ile savaşın İran aleyhine devam etmesine zemin hazırlanmıştır.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 352

¹⁶⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 352

¹⁶⁷ Coşkun Tüfekçi, a.g.e. s.34

¹⁶⁸ Coşkun Tüfekçi, a.g.e. s. 35

9.2.Savaşlar Sırasında Kafkasya Cephesindeki Gelişmeler

1808’da General Rikhoff ansız vefat etti ve General Gudoviç onun yerine İmereti ve Samegrelo’da bulunan Rus askeri birliklerin komutanı olarak Gürcü soylu aileden olan General Dimitri Orbeliani tayin etti. Rusya’da doğan ve eğitim gören Gürcü asıllı General D. Orbeliani Gürcüce bildiğinden Gürcü soylularla daha kolayca münasebete girip Rusya menfaatleri koruyacaktı ve Rusya İmparatorluğu için daha yararlı olacaktı. Kafkasya Genel Valisinden aldığı talimata göre General Orbeliani, Kral Solomon’u kan dökülmeden eline geçirip Tiflis’e göndermeliydi ve yerinde Rus yönetimi kurulmalıydı.¹⁶⁹

İmereti’ye geçen General Orbeliani 14 Mayıs 1809’da Poti kalesini kuşattı. Poti Kalesine yardım için Trabzonlu Şerif Paşa komutasıyla 9 bin kişilik ordu gönderildi. Poti kalesini Rusların eline geçtiğini Kral Solomon’un sonu yaklaşacaktı ve o, Guria Prensi Mamia Gurieli’ye Osmanlılara yol vereceğini emretti. Ekim ayında Poti kalesine yaklaşan Osmanlı ordusu Ruslara arkadan vurarak tamamen imha etmesi tehlikesi yaratacaktı. Hem kendi ordusundan tehlike uzaklaşması hem de Solomon’un son müttefiki ayırtması için Ruslar Prens Mamia Gurieli ile temas kurdular ve İmereti Kralından bağımsızlığı ve Samegrelo gibi Rusya İmparatorluğu ile anlaşma yapacaklarına söz vererek kendi tarafa çektiler. 2 Kasım 1809’da Guria ordusu Osmanlılara arkadan vurarak onları dağıttı. 15 Kasım ise Poti Kalesi.¹⁷⁰

Osmanlı komutanlar arasındaki anlaşmazlıklarla sürekli tayin ve değişikliklerin yarattığı karışıklıktan yararlanan Gürcü asıllı General Orbeliani komutasındaki Rus birlikleri, Gürcülerin de yardımıyla ciddi bir mukavemet ile karşılaşmadan Poti Kalesi için savaşlarında başardılar ve 24 Kasım (15 Kasım) 1809’da muhafızı Küçük Bey Şarvaşidze kaleyi Ruslara teslim etmeye mecbur kaldı.¹⁷¹

-

¹⁶⁹ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.123

¹⁷⁰ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 363

¹⁷¹ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 349

9.3.İmereti Krallığı Kaldırılması

Kafkasya Rus Yönetimi, İmeretili soyluların Kral Solomon'u desteklediğinin sebebi olarak onu herkes için uygun olduğunu düşünüyordu. Fakat o zaman İmeretililer Kartli-Kaheti Krallığındaki durumu ve oradaki soyluların eski imtiyazların kaybedeceklerini bildiğinden İmereti Krallığında da Rus yönetimin kurmasından korkuyorlardı.¹⁷²

Poti kalesi işgaline ve Osmanlı Cephesinde başarılarla rağmen İmereti'den Kral Solomon'un uzaklaşmasını geciktiriyordu. Rusya temsilcileri, özellikle bölgede sürdüğü savaşı sırasında halk, soylular ve kilise tarafından Kral Solomon'a verdiği desteği İmereti'de kraliyetin kaldırılması işini zorlaşıyordu. Ondan gücü kullanmadan kaçınıp problemin müzakerelerle çözmeye çalışıyorlardı. Kral Solomon da kendi zor durumu anlıyordu ve zaman kazanmak için bu müzakerelere katılıyordu. Fakat başkenti Kutaisi'ye gitmiyordu ve görüşmelere büyük mayet ile gidiyordu.

Nihayet 20 Şubat 1810'da Kafkasya Genel Valisi General Tormasov Rus askerli birliklere ve müttefik prenslere İmereti'de Kraliyetinin kaldırılması ve Kral Solomon'un tahttan indirilmesi için hareket etmesini emretti. Rus askerleri İmereti'ye her taraftan girdiler ve halkın Rusya İmparatoru sadakatına yemin ettirmeye başladılar. Kaçacak her yolu kapattığından dolayı Kral II. Solomon Rusların isteği kabul etti ve General Tormasov ile görüşmek için Tiflis'e doğru yola çıktı.¹⁷³

Görüşürken General Tormasov, Kral Solomon'un hakkında karar Rusya İmparator I. Aleksandr tarafından alacağını ve bu karara kadar Solomon Tiflis'te kalacağını söyledi. II. Solomon'un Rusya'ya gönderme kararı vardı fakat taşan Terek Nehrinden dolayı Gürcistan Askeri Yolu kapalıydı ve kralın yolculuğunu ertelenmesine zorunda kaldılar. Bu nedenle II. Solomon Tiflis'te Kura Nehrinin kıyısındaki bir soylunun evinde hapsedtiler. Aynı anda Solomon'un varisi Konstantine de tutuklanıp 31 Temmuz 1810'da Rusya'ya gönderdiler.

Ruslar Solomon'un tutuklanmasından hemen sonra İmereti'de Rus yönetim kurumların düzenlenmesi başladılar. Doğu Gürcistan gibi burada da finans, adalet ve

¹⁷² Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 189

¹⁷³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 371

idare teşkilatları kurulup bunların başında Rus memurları getirildi. Samegrelo ve Guria prensleri başta olmak üzere Rusya taraftarı olan bazı Gürcü soylular Rus yönetimin kurulmasına yardımcı oldular.

Osmanlıların saldırılardan İmereti halkı korumak için kalelere Rus garnizonlar yerleştirildi. Rus askerleri girmediği kaleleri güvenlik açısından yıkıldı.¹⁷⁴

10 Mayıs 1810'da II. Solomon taraftarların yardımıyla Tiflis'ten kaçabildi. Şehirden 23 süvari ile çıktıktan sonra onlara 300 Dağıstanlı akıncı karşıladılar. Dağıstanlılar kralı tanıdılar ve onu Ahaltsihe'ye kadar eşlik ettiler. Çıldır Valisi Kral Solomon'a törenle karşıladı ve altınla eyerleyen atı hediye etti.

Kaçış sırasında Kafkasya Genel Valisi General Tormasov Karabağ'da bulunuyordu ve İranlı Abbas Mirza ile geçici ateşkes antlaşması üzerinde müzakereler sürdürüyordu. Tiflis'te onun yardımcıları General Ahverdov ve General Rozen bulunuyorlardı. Rozen'in emriyle İmereti yönetici General Simenoviç kral onlarla irtibat kurmamak için eşi Kraliçe Mariam ve bazı soyluları hapsedti. Bununla beraber Ahaltsihe'ye giden yolları kapatıldı ve oraya yedek birlikleri gönderildi. İmereti İsyan sırasında Kraliçe Poti Kalesinde tutuklu kaldı. Kral Solomon ile Osmanlı Devleti'ne kaçan soyluların aileleri mensupları de Poti kalesine gönderildi. İsyanı bastırdıktan sonra Kraliçe Mariam önce Varonej'e gönderdiler, 1817'de ise Petersburg'a getirildi ve burada 1841'de vefat etti.¹⁷⁵

Hem Osmanlı Devleti hem de İran ile iki cephede savaşan Ruslar için Solomon'un kaçışı büyük kayıptı ve onları çok endişelendiler. İmparator I. Aleksandr, Kral Solomon'u tutuklamasından hemen sonra Rusya'ya gönderilmemesi için General Tormasov'a azarladı. İmparatoru emri ile Kafkasya Gubernyasi idare teşkilatının yaklaşık tüm askeri ve sivil memurlara soruşturma başlandı. Bazı yüksek makamda olan Rus subay ve memurları işten alındı, bazıları hapsedildi. Kral Solomon'a kaçacak için yardım eden Gürcülerin çoğu Sibirya'ya sürgüne gönderildi, Birkaç kişi ise idam edildi.¹⁷⁶

13 Mayıs 1810'da II. Solomon amcası, Kartli-Kaheti Kralı Erekle'nin oğlu Aleksandre ile görüştü ve ortak hareket etmesi için bir plan yaptılar. Aleksandre Erekle

¹⁷⁴ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.167

¹⁷⁵ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.169-170

¹⁷⁶ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 375; Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.169

oğlu geri İran'a döndü ve oradan Ruslara karşı hareket etti. Kral Solomon önce İmereti'ye adamlarını gizlice gönderdi ve halk arasında proklamasyonları dağıtarak isyan için temelleri hazırlanmaya başladı. General Tormasov kilise mensupları aracılığıyla halkın Solomon tarafına geçip isyana katılacağı prosesini durdurmasına çalıştı, fakat başaramadı.

İmereti'ye geçen Solomon, Ahaltsihe'den Dağıstanlılardan oluşan birlik de getirdi. Kral Solomon tek başına Rusları yenemeyeceğini anlıyordu ve Osmanlılardan ve İran'dan yardım istemekteydi. Gürcüleri Rusya'ya karşı kullanmak için bu durumu fırsat bilen Osmanlı Devleti, 1811'de II. Solomon'a hakkının kendisine iade edileceğini bildirdi.¹⁷⁷ İsyân Haziran'da başladı ve ilk dönemde başarıya uğradılar. İmereti'de bulunana Rus garnizonları kalelerde kapattılar ve Tiflis ile irtibatını kestiler. Kartli'den İmereti'ye geçmeye çalışan Rusları ise durduruldu.

İmereti'de Rus askerleri daha önce Doğu Gürcistan'daki gibi davranıyorlardı: zorla toplanan vergiler ve halka yüklenen angaryalar, askerle tarafından karşılık vermeden gıda ve değerli eşyaları alınmasını, yaygın tecavüz ve haksızlık İmeretlilerin Rus yönetimine karşı memnuniyetsizliğe neden oldu. Bu sebeplerden dolayı İmereti halkı Kral tarafındaydı ve İsyana hazırды.

9.3.1. Guria Prenslığının Rusya Himayesine Girmesi ve İmereti İsyanın Bastırılması

Temmuz ayı sonunda İmereti durumu savaşta Rusların müttefiki olan Samegrelo ve Guria Prenslıklarının orduları katılması değiştirdi. Aynı anda İmereti'ye General Rozen komutasındaki Rusların 5 binlik birliği girdi. Samegrelo ordusu savaştan çıkartması için II. Solomon Abhazya Prensi Aslan Bey Şarvaşidze ile temaslar kurdu ve yardıma çağırdı. Aslan Bey ordusu Samegrelo'ya saldırdı ve ülkeyi yağmalamaya başladı. Fakat Rus donanması Sohumi Kalesine saldırdı ve Abhazya Prensi geri dönmeye zorunda kaldı.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 353

¹⁷⁸ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 382

Kafkasya Genel Valisi General Tormasov, İmereti'deki Rus ordusu komutanı General Simonoviç'e 4 Ocak 1810'da gönderdiği mektupta Guria Prensi V. Mamia Gurieli ile irtibat kurup onun Rusya İmparatorluğu himayesine girmesine kabul ettirmesine vazifelendirdi. Prens Mamia Gurieli'ye daha önce söz vereceğine göre II. Solomon'a karşı Ruslara yardım edip Rusya İmparatorluğuna sadık ve güvenli tebaası olduğunda hak ettiği ödülle beraber İmereti Kralından bağımsızlığı onaylanacaktı. Rusya İmparatorluğu içinde Guria Prenslğine böyle özerkliği verilmesini General Tormasov için zor olup istemeden yapıldığını mektuptan anlaşılıyor, fakat İmereti Krallığının kaldırılmasını Guria Prenslığı kendi tarafına çekmeden çok zor olacaktı.¹⁷⁹

V. Mamia durumunu doğru değerlendirdi ve kendisi ve ülkesi için daha fazla hakları istedi. General Tormasov'a göre Ruslar tarafından teklif ettiği antlaşma maddeleri Samegrelo ile yapıldığı antlaşmaya aynıydı. Fakat bu doğru değildi.

Guria Prensi Mamia Gurieli teklif ettiği maddelere kabul etmedi ve ülkesi iç siyasetinde daha fazla haklarını ve özgürlüğünü istedi. General Tormasov V. Mamia Gurieli mektubu alınca antlaşmada yapılan değişiklikleri hemen kabul etti, çünkü tam o zamanda İmereti Kralı Solomon hapisten kaçmış olup İmereti'de artık isyan başlamasını bekleniyordu ve Guria Prenslığının pozisyonu isyanın bastırılmasında çok önemliydi.¹⁸⁰

Kafkasya Genel Valisi ile Guria Prensi arasında antlaşma 19 Haziran 1810'da imzalandı. General Tormasov bu eylem için Petersburg'dan izin alamadı. İmereti'de sürdüğü isyandan dolayı daha hızlı tedbirleri almayı gerekiyordu. Prens Mamia Gurieli İmeretililere karşı bin kişilik birliği ile Ruslarla beraber savaştı ve bu olgu ile General Tormasov İmparator'dan izinsiz hareketini doğrulamasına çalıştı.¹⁸¹

Petersburg'a gönderdiği raporda Guria Prenslğine verdiği özerkliğinin doğrulanması için gerektiği halde Rusya İmparatorluğu menfaatleri korumak için Samegrelo ve Guria Prenslıkların birbirlerine karşı kullanabileceğini yazmıştı.¹⁸² Rusya Hükümeti, General Tormasov'un ifadeleri kabul edip ona ek olarak Prens Mamia Gurieli'ye general rütbesi ve maaşı verilmesini emretti.

---

¹⁷⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 206

¹⁸⁰ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 207;

¹⁸¹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 208;

¹⁸² Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 209;

Kral Solomon ve İmeretili isyancılar Eylül sonuna kadar direniş devam ediyorlardı. Fakat 25 Eylül’de son muharibi kaybeden II. Solomon yine Ahaltsihe’ye sığındı. Buradan Padişaha mektup yazarak Osmanlılardan yardım istedi. Kısa süre sonra General Tormasov Ahaltsihe’yi eline geçirme maksadıyla Çıldır Vilayeti sınırları geçerek Osmanlılara hücum etti. Bu arada Tuna cephesinde Osmanlılar yeniliyorlardı ve Babıali doğudaki problemlerden ve İmereti meselesinden az ilgiliyorlardı. Savaş devam ederken Çıldır Vilayetinde veba salgısı yayınlandı. Hastalık Ruslar arasında da girdiğinde onlar geri çekilmeye zorunda kaldılar.¹⁸³

İsyan sırasında süren askeri hareketlerden dolayı İmereti çok zarar gördü. Savaşlar sırasında yüzlerce insan hayatını kaybetti, binlerce kişi oturduğu yerlerden kaçıp Kartli’ye ya da dağlı bölgelere sığındılar. 1810’da Ahaltsihe taraflarda savaşan askerler arasında veba salgısı yayınlayıp İmereti’ye da geçti. Bununla beraber 1810-1811 yıllarda kuraklıktan sonra bölgede açlık başladı. Bu sebeplerden dolayı sadece İmereti’de resmî belgelere göre yaklaşık 30-40 bin kişi hayatını kaybetti.¹⁸⁴

İmereti isyandan sonra Kafkasya Genel Valisi General Tormasov isyana katılan tüm soyluların Sibiry’a ve Rusya’nın farklı bölgelere sürgüne gönderilmesini ve güvenli olmayan kişilerin İmereti’den ayrılmasını istedi, fakat İmereti yönetici olarak tayin edilen General Simenoviç böyle bir şiddetle davranmayıp onların affedilmesini ve yumuşak siyaseti daha yararlı olacaklarını iddiası ileri sundu. General Tormasov bu iddia kabul etti ve isyana katılanlar için af çıkarttı. İsyancıların çoğu bu şans kullanarak evlerine döndüler.¹⁸⁵

Kral Solomon’un isyanı yenilmesinden ve İmereti Krallığının Rusya İmparatorluğuna dahil ettirmesinden sonra bölgede Rus idare teşkilatların kurulması gündeme geldi. Kafkasya Genel Valisi General Tormasov İmereti’de diğer Rus gubernialar gibi yönetim sistemin kurulmasını istiyordu, fakat İmereti yönetimi olarak atanan General Simonoviç halk durumunu ve ruh halini daha iyi öğrenmişti ve onun tavsiyesiyle General Tormasov fikrinden vazgeçti. General Simonoviç’e göre halkın olumsuz tepkini kaçınması için ilk zamanlarda İmereti’de radikal değişmelerden vazgeçmelilerdi. Onun yaptığı projeye göre Rus üst düzey memurlara

¹⁸³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 384

¹⁸⁴ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 224; Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.206

¹⁸⁵ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 387

Gürcü yardımcıları vardı. Bölge idaresini Rus yöneticiden ve üç Rus askeri danışmandan oluşturunuyordu. Her biri Gürcü soylulardan ikişer yardımcısı vardı.¹⁸⁶

9.3.2. Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Rusya'nın Abhazya'da Nüfuzunu Arttırma Faaliyetleri

XIX. yüzyılın başlarında Rusya İmparatorluğu Osmanlıları Kafkasya'dan atmak ve Osmanlı Devleti ile Kuzey Kafkasya arasında ilişkileri kesmek için Abhazya'da da nüfuzunu arttırmak için faaliyetlere başladı. Burada rekabeti iki din arasında mücadele şekli de almıştı. 1805'te yazılan bir belgesine göre Samurzakano Bölgesinde nüfusu tamamen Hristiyan'dı ve Samegrelo'daki Tsaişi Piskoposu cemiyetine gırıyordu. Ėalidzga ile Kodori nehirler arasında bölgede halk karışık, hem Hristiyan hem Müslümandı. Sohumi'nin batısında tamamen Müslümanlar oturuyorlardı.¹⁸⁷ Abhazya Prensleri Şarvaşidze ailesi de İslamı kabul edip Osmanlı tebaasında bulunuyordu.

Abhazya Prens tahtı için mücadele Şarvaşidzelerin ailesinden farklı dallar arasında sürmekteydi. Sülale mensupları Abhazya'nın farklı bölgelerini de yönetmekteydiler, kendi yönetim bölgesinde krallar gibi davranıp onlara ait bölgelerin genişlenmesi için akrabalara dahil komşularla savaşıyorlardı. Rusların Kafkasya'ya gelene kadar prens tahtına Osmanlılar tarafından desteklenen aday çıkıyordu. Fakat Kırım Hanlığının ve Kartli-Kaheti Krallığı ilhakından sonra Karadeniz'in doğu kıyıların stratejik önemi Ruslar için arttı ve Abhazya Prensliği de Petersburg'un ilgi alanına girmiş oldu. Şarvaşidze ailesi içinde mevcut olan zıtlığından yararlanarak prensliğinde dayanacak gücü da kolayca bulundu.

İlk önce Prens Dadiani yardımıyla 1803-1805 yıllarında Ruslar Samurzakano Bölgesi yöneticileri Manuçar ve Levan Şarvaşidze kardeşleri kendi tarafına çekip Abhazya Prensliğinden ayrılarak Samegrelo Prensliğine bağlanmasını başardılar. Abhazya Prensi Keleş Bey Şervşidze Osmanlılardan yardım ordusu istenip Samurzakano'da hakimiyetinin yeniden kurmasını düşünüyordu, fakat Babıali,

¹⁸⁶ Miheil Gonikaşvili, a.g.e. s.207

¹⁸⁷ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 211;

Napolyon tehlikesinden dolayı Rusya ile ilişkileri bozmasını istemediğinden Abhazya'da küçük siyasî değişikliklere göz yumdu ve ordu göndermedi. O dönemde Ruslar da Osmanlı Devleti ile iyi ilişkilerini koruyup Kafkasya'daki küçük ülke yöneticilerinin menfaatlerini silahla savunmasını düşünmüyorlardı.¹⁸⁸

Biraz sonra hem uluslararası hem bölgesel siyasî durum değişti ve Rusya Hükümeti Abhazya'da daha aktif faaliyetlere başladı. Samegrelo Prensiğinin Rusya İmparatorluğu himayesi altına girdikten sonra Ruslar Abhazya'nın doğusundan da yaklaştılar, hem de bu dönemde Abhazya'da da Rusya için elverişli siyasî durum kuruldu. Prens tahtında bulunan Keleş Bey Şarvaşidze birinci eşiyle boşanmasından ve ikinci defa soysuz kadınla evlendikten sonra birinci karısının ailesi olan güçlü Dzafş-İfa sülalesi ve elder oğlu prene karşı çıktılar. Prenslükte karışıklık ve iç çatışmalar başladı.

Bununla beraber Keleş Bey ile Osmanlılar arasında da anlaşmazlık başladı. Dzafş-İfa sülalesi ile çarpışmasından sonra Keleş Bey, Prensiğin tahtını ikinci evlilikten olan oğlu Sefer Beye vermeyi düşünüyordu. Sefer bey Şarvaşidze ise Samegrelo Prensi Grigol Dadiani kız kardeşi Tamar ile evlendi ve bu evlilik için gizlice Hristiyan oldu ve vaftiz edildikten sonra adını Giorgi koymuştu (Hristiyanlık bu evlilik için Prens Dadiani'nin koyduğu şarttı). Sefer Beyin Hristiyan olduğunu Osmanlılarla anlaşmazlık sebebi oldu ve onlar Keleş Beyin elder oğlu Aslan Beyi desteklemeye başladılar. Keleş ve Sefer Beyler de Ruslardan yardım almaya çalıştılar. Ruslar da bu şansı kullanmaya başladılar.¹⁸⁹

Kafkasya ve Doğu Karadeniz Bölgelerde hakimiyetini kurması için Abhazya önemli noktaydı ve Rusya XIX. yüzyılın başlarından itibaren burasını ele geçirmeye çalışıyordu. Keleş Bey Şarvaşidze ile irtibat bağlayarak prensliğinde stratejik üssü kurabilirdi. Abhazya'da nüfuzunu arttıktan sonra Kafkasya Rus yönetimi Anakliya, Poti ve Sohum Kaleleri eline geçirip Kafkasya'nın diğer bölümlerini daha kolayca zapt etmesini düşünüyordu.

Abhazya'da Rusların nüfuzunun artmasına ve prens tahtına damadı Sefer (Giorgi) Bey Şarvaşidze'nin çıkmasına Samegrelo Prensi Grigol Dadiani de

---

¹⁸⁸ АКАК, с.2 s. 548 №1051

¹⁸⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 213

destekliyordu. Böylece Abhazya Prenslığı ile davalı Samurzakano Bölgesinin kendi topraklarına birleşmesini istiyordu. 1804'te Kafkasya Genel Valisi General Tsitsianov ile imzalandığı antlaşmadan sonra Rus temsilcilere Abhazya Prensi Sefer Bey Şarvaşidze de Rusya himayesi altına girmek isteğini haber verdi. Fakat o zaman uluslararası ve bölgesel alanlarda mevcut durumdan dolayı Rusya Hükümeti Abhazya'nın ilhakından vazgeçti, fakat bölgede nüfuzunu arttırmaya yönelik hareketleri devam etti.

Mayıs 1806'da Kafkasya Rus Yönetimi arabulucusuyla Abhazya ve Samegrelo Prensları barıştılar.¹⁹⁰ Osmanlı Devleti ile savaş başlamadan önce Rusya Hükümeti Türklere karşı savaşında yardım edebilecek herkese iyi ilişkilerde bulmaya çalışıyordu.

Keleş Bey ile Osmanlı Hükümeti arasında anlaşmazlıklar daha derinleşiyordu. Özellikle Padişahın hain Erzurum eski Valisi Tayyar Paşa Keleş Beye sığındığından sonra Babıali ile Abhazya Prensi arasında ilişkiler daha da bozuldu. Tayyar Paşa Rusya ile ilişkilerinden dolayı makamından alındı ve onun idam kararı çıkartıldı. Abhazya'ya sığınan Tayyar Paşa Kırım'a ya da Rusya'ya bağlı diğer bölgeler geçme izni almaya çalışıyordu. İstanbul'dan aldığı emrine göre Tayyar Paşanın teslimine karşılığı Keleş Bey vezir tuğu ile Paşa unvanı alacaktı. Prens Şarvaşidze ise Babıali'den Tayyar Paşa için affedilmeye çalışıyordu.

Tayyar Paşanın tutuklanması ve idam edilmesi için İstanbul'dan Sohumi'ye büyük bir filo gönderildi. Keleş Bey Kuzey Kafkasya'dan Çerkez kiralık askerleri getirip savaşımaya hazırladı. Fakat savaş olmadan Osmanlı filosu bir sonuç almadan geri döndü. Demek ki Keleş Bey, filo komutanlığı Tayyar Paşa'nın Rusya himayesi altında olduğuna ikna edebildi. Ruslara ise Türkleri onun ordusundan korkutup geri döndüğünü söylemişti.¹⁹¹

Osmanlı-Rus savaş başlamadan önce Kafkasya Genel Valisi General Gudoviç Petersburg'dan aldığı talimata göre savaş başlamadan hemen sonra Keleş Bey Abhazya Prenslığı Rusya tebaası altına alınması hakkında ilan edecekti. Yani savaş halinde Abhazya Prenslığı Ruslarla beraber Osmanlılara karşı savaşmalıydı. Fakat

---

¹⁹⁰ **AKAK**, c.3, s. 189, №351

¹⁹¹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s.216;

Keleş Beyin kendi menfaatleri ve düşünceleri vardı ve Ruslar için bir kurban vermeyi planlamıyordu. Rusya tebaasına girmesi için Keleş Bey kendi şartlarını sundu. Bunlara göre Keleş Bey Rusya İmparatorunun üstünlüğünü kabul edip Abhazya'nın hâkimi olarak tanıyordu. Ona maaş Rusya devlet hazinesinden verilecekti. Abhazya Prensi olarak Keleş Bey ve onun varisleri olacaktı. Ruslar Sohum Kalesine askerlerini yerleştirilmeli ve savaş halinde Abhazya Prensiği onlara gıda sağlayacaktı ve 6 bin kişilik ordu ile yardım edecekti. Fakat Keleş Bey yalan söylüyordu çünkü onun daimî ordusu yoktu, hem de Sohum Kalesinde Osmanlı muhafızları vardı ve Rus askerleri onu sadece savaşarak girebilirdi.¹⁹²

Rusya İmparatoru Keleş Beyin şartlarını kabul etti ve Abhazya Prensiğinin Rusya İmparatorluğu tebaası altına girmesi için gizli antlaşma 1806 senenin sonunda imzalanmadı. Prens Şarvaşidze, Osmanlılara karşı açık savaşmaya hazır değildi, ne de Ruslar Abhazya Prensiğinden Türkleri atanması için Kafkasya'da Rusların yeteri kadar güçleri yoktu. Keleş Bey ona yardıma ordusunun göndermesini talep ediyordu, General Gudoviç ise Rusya İmparatoruna sadakatini ispatlamak için daha aktif hareketlere başlamasına istiyordu.¹⁹³

Ocak 1807'de Ruslar Odesa'dan Sohum Kalesine elçiler göndererek Keleş Bey ile müzakerelere başladılar. Amacı Osmanlılarla savaşında Kafkasya Bölgesine askerî sevkiyatının ve onların cephane ve erzakla sağlanması için Sohum Limanı kullanmasına dair izin alması ve gerektiği durumda Osmanlılara karşı Abazalardan yardım almasıydı. Aynı istekle mektup Kafkasya Genel Valisi General Gudoviç de gönderdi. Fakat siyasetten pek anlamayan eski subay olan General Gudoviç'in Keleş Bey ile temasları devam etmedi ve Abhazya Prensiği ile bir antlaşma olmadığından başlayan Osmanlı-Rus savaşında Prens Keleş Şarvaşidze her halde tarafsız kalacaktı.¹⁹⁴

8 Mayıs 1808'de Prens Keleş Bey Şarvaşidze, Dzafş-İpa sülalesi tarafından desteklenen oğlu Aslan Bey tarafından öldürüldü. Aslan Bey kardeşlerini de öldürdü ve Abhazya Prensiği tahtını ele geçirdi. Prensiği tutmak için Aslan Bey Babıali'den destek istedi ve İstanbul'a sadakatini ilan etti. Osmanlı komutanlığı, Kafkasya

---

¹⁹² Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 218

¹⁹³ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 219

¹⁹⁴ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 145

Bölgesinin Karadeniz kıyısında önemli nokta olan Sohumi Kalesini yine kontrol altına alabileceği avantajını kaçırmadı ve Aslan Beye destek olarak toplar ve cephane ile yeniçeri birliği gönderdi.¹⁹⁵

Rusya yanlısı olan Sefer (Giorgi) Bey önce dağlara kaçabildi ve sonra yerli halk arasında destek bulamadığından Samegrelo'ya sığındı. Oradan Samegrelo Prenslığı ve Rusların yardımıyla Sohumi Kalesinde oturan Aslan Beye ve onun taraftarlarına karşı mücadeleye başladı. Abazaların bir kısmı babasının ve kardeşlerinin katili olan hükümdarı Abazalar da istemediler ve onların çoğu Sefer Beyi desteklemeye başladılar.

Sefer Bey Şarvaşidze Samegrelo Prensi arabuluculuğu ile Batı Gürcistan'da Rus orduları Komutanı General Rikhoff'a temaslar kurup Ruslardan yardım istedi. General Rikhoff Kafkasya Genel Valisi General Gudoviç'e Abhazya'ya deniz ihracı sevk ederek Sohumi Kalesini ele geçirme planı sundu, fakat General Gudoviç Osmanlılarla ateşkes antlaşmasını sürdürmekte olduğunu sebep olarak göstererek bu planı reddetti. İmparator I. Aleksandr, Gudoviç'in bu kararını destekledi ve Sefer Beye sadece Rusya himayesi altına girme isteği gösterdikten sonra yardım edeceğini emretti.¹⁹⁶

Osmanlı Devleti ile İran'a karşı savaşan Kafkasya Rus yönetimi, Abhazya için askerî ve finans kaynaklarının harcamasını istemiyorlardı ve Abhazya probleminin çözülmesini tamamen Samegrelo Prenslığına teslim etti. Samegrelo geçici yöneticisi, Prens Levan Dadiani'nin annesi Nino Bagrationi Rusya için Abhazya'nın önemini anlıyordu ve elindeki gücüyle Abhazya Prenslikte Rusya'nın nüfuzunun artması faaliyetlerine başladı. Hristiyan Abazalar Rusya yanlıları olduğundan N. Bagrationi Hristiyanlığını desteklemek için Abaza dilini bilen saray papazı İoseliani gönderdi. Kafkasya Rus yönetimi tarafından da destek alan İoseliani, 1809-1810 yıllarında aktif faaliyetlerden sonra Abhazya'da Hristiyanların sayısını arttırmayı başardı.¹⁹⁷ Bununla beraber N. Bagrationi, Rus temsilcileri ile Samegrelo'ya sığınan Giorgi-Sefer Şarvaşidze için "İstek Şartları" hazırlamaya başladılar ve Haziran 1809'da Rusya İmparatoru Abhazya Prenslığının Rusya tebaasına girmesini kabul etti. Giorgi-Sefer

¹⁹⁵ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 149

¹⁹⁶ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s. 151

¹⁹⁷ АКАК, с. 4 s. 416 №558

Şarvaşidze tarafından imzalandığı antlaşmaya göre Abhazya Prensliği, Samegrelo Prensliği gibi şartları ile Rusya İmparatorluğu tebaasına girmiş oldu.¹⁹⁸

Fakat Giorgi-Sefer Şarvaşidze tarafından antlaşma imzalamasına rağmen Abhazya Prensliğinin Rusya İmparatorluğu tebaasına girmesini tamamlanmamış haldeydi. Sohumi’de bulunan Aslan Bey Osmanlıların desteğiyle aşağı yukarı tüm prensliği yönetiyordu. Osmanlı Devleti ve İran ile devam eden savaşlardan ve Avrupa sahasında Napolyon tehlikesinden dolayı Abhazya’ya gönderecek askerleri ayıramıyordu. Samegrelo’nun ise yeteri kadar gücünü yoktu. Osmanlılar ise prensliğinde nüfuzunu korumak için faaliyetler devam ediyorlardı.

Abhazya Prensliğinde Osmanlı nüfuzu artmasına karşı Kafkasya Genel Valisi General Tormasov tedbirleri almaya çalışıyordu. Bu arada İmereti’de isyan başladığında Kral Solomon’un çağrısıyla Aslan Bey Şarvaşidze Rusların müttefik olan Samegrelo Prensliğine saldırdı ve onu yağmalamaya başladı. Bu eylem sebebe alan General Tormasov Rusya Hükümetinden Karadeniz filosunun göndermesini istedi. 9 Temmuz 1810’da Sohumi Kalesine saldıran Rus filosu büyük kayıplara vererek ağır muharebeden sonra kaleyi eline geçirebildi. Aslan Bey dağlara sığındı.

Üç ay sonra Sohumi’de düzenlendiği şenlikte Prens Giorgi-Sefer Şarvaşidze Abaza soylularla beraber Rusya İmparatoru sadakatine yemin ederek daha önce imzalandığı antlaşma hak yürümeye başlandı ve Abhazya Prensliğinin Rusya İmparatorluğu tebaasına girmesi tamamlanmış oldu.¹⁹⁹

Sohumi’nin işgali üzerine 1454’ten beri Osmanlı hakimiyetinde Abhazya’yı yöneten ve 1775’te Müslüman olan Şarvaşidze Hanedanı’ndan Sefer Bey, Hristiyanlığa dönerek Rus hakimiyetine girdiğini ilan etti ve çocuklarını öğrenim görmek için Rusya’ya gönderdi.²⁰⁰

Osmanlı desteğiyle Aslan Bey kendi taraftarlarını Ruslara karşı savaşmaya organize ediyordu ve Giorgi-Sefer Şarvaşidze’ye saldırmaya devam ediyordu. Rusya ve Osmanlı taraftarı feodaller birbirleriyle savaşıyorlardı. İlk dönemde Osmanlılar tarafından desteklenen Müslüman feodaller üstünlüğü aldılar. Rusya’nın Kafkasya’daki askerleri ve Samegrelo’nun güçleri Abhazya’nın kontrol altına alması

¹⁹⁸ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 221

¹⁹⁹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 222

²⁰⁰ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 351

için yeterli değildi. Rusya'nın askeri güçlerini çoğu İmparatorluğunun batı kısmında gönderip Napolyon'un saldırılmasına bekliyordu.

Fakat Osmanlılar bu fırsatı kullanamadılar ve Abhazya'yı geri alamadılar. Fransızların yenilmesinden sonra Ruslar, Osmanlı yanlısı olan Abazalara karşı ek askerî birlikler gönderip bölgeyi tamamen kontrol altına alabildiler.

9.4.1812 Kaheti İsyanı

İlk zamanlarda Gürcü halkı Rusları destekliyorlardı. Fakat sonra Rus memurların ve askerlerin davranışlarından ve yolsuzlukların dolayı durum değişti. Artık normal halk da Ruslara karşı çıkıyordu ve eski Gürcü krallar hanedanı tekrar tahta oturtmasını istemekteydiler. Kafkasya Rus yönetimi, Rus memurları ve askerleri tarafından yapılan zulüm, haksızlık ve yolsuzluk Petersburg'a giden raporlara dahi yansımış oldu.²⁰¹

Halkın en büyük hoşnutsuzluğu Rus mahkemelerden kaynaklanıyordu, çünkü çalışma dili Rusçaydı ve tüm belgeler de Rus dilinde yazılıyordu. Hem de mahkemede davacıların Rusça konuşmaları gerekiyordu. Bazen Rus ve Gürcü memurlar da zorla anlaşabiliyorlardı ve sıkça davacılar mahkemeden çıkarken kimin kazandığını bile bilmiyorlardı.²⁰²

31 Ocak 1812'de Kaheti'de isyan başladı. Bunun sebepleri önceki isyanlar ile aynıydı: Rus memurların ve askerlerin yolsuzluk, haksızlık ve zulmü. 1 Şubat'ta Tianeti'de Gürcü kadınlarına tecavüz eden bir Rus subayı ve askerlerini parçalayan Gürcüler, Siğnağ ve Telavi kasabalarını kuşattılar. Siğnağ kasabası ele geçirerek Rus garnizonunu tamamen imha ettiler. İsyancılar onlara katılan Osetlerin yardımıyla kuzeyden gelen yolu kapatmak için önemli stratejik konuma sahip Ananuri Kalesi ve Duşeti kasabasını ele geçirdiler. Ruslar, 12 Şubat'ta Ananuri'yi geri alabildiler ve takviye kuvvetleriyle Tiflis'e gelen General Paulucci isyancıların teslim olmasını istedi. Fakat Gürcüler, Rus memurların halka çok kötü davrandığını ve köylülerden zorla erzak aldığını ileri sürerek reddettiler.²⁰³

²⁰¹ Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 146

²⁰² **Sakartvelos İstoriis Narkvevebi** ... s. 831

²⁰³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 360

İsyana kral oğulları ve Gürcü soyluları da katıldılar ve onu organize etmeye çalıştılar. Onlar, isyana tüm Gürcüler ve Kafkasyalıların katılmasını denediler ve isyan Kaheti'den sonra Mtiuleti'ye, Dağıstan'a, Şirvan'a ve Şek'e yayıldı. Başlangıçta başarıya uğraşan isyancılar Grigol İoane oğlu (Kral XII. Giorgi'nin torunu) Gürcistan'ın Kralı olarak tanıldılar ve ona biat ettiler.²⁰⁴

Osmanlı Devleti veya Rusya ile muhtemel bir savaşa hazır olması ve Hindistan yolunun Ruslara karşı korunması amacıyla 1811'de İngiliz uzmanlarca eğitilen ve yeniden organize edilen İran ordusu, Fransa ile savaşa tutuşan Rusların birden çok cephede savaşamayacağını düşünerek İngilizlerin kışkırtmasıyla Güney Kafkasya'ya saldırdı. 1812'de Aleksandre Erekle oğlu Kaheti'ye girip oradaki isyancılara katıldı. Kahetililere Hevsurliler, Osetler ve İnguşlar da katıldılar. İsyanı bastırmak için Kafkasya Genel Vali Paulucci Karabağ'da bulunan askerî birlikleri Kaheti'ye gönderdi. Bundan yararlanmak isteyen Abbas Mirza Karabağ'a girdi, fakat başaramadı.²⁰⁵

Bagrationi hanedanı temsilcisi kral olarak ilan edilmesi Kafkasya Rus Yönetimi korkuttu ve elinde olan tüm kuvvetleri isyanın bastırmaya gönderdi. İsyanlılara karşı çıkan ordulara Kafkasya Genel Valisi General Paulucci komuta etti. Modern silah ve toplar ile silahlandırılan muntazam ordu isyancıların düzensiz eski silahla savaşan birliklerini yenebildi ve bastırıldı. 6 Nisan 1812'de General Paulucci Petersburg'a isyanın tamamen bitirdiğini bildirdi. Grigol İoane oğlu tutuklanıp Rusya'ya sürgün edildi.²⁰⁶

Kazanmasına rağmen General Paulucci yönetiminde değiştirmelerine kabul etti ve Kafkasya yönetmesinin reformları başlanmasına gerek gördü. Bu reformlara göre kazaların yönetimi başkanları yine Rusların elinde kalacaktı, fakat onların yanında Gürcü soylulara da bu yönetimine girme hakkı verilecekti. Bununla beraber Tsitsianov zamanında kaldırılmış Mouravi makamı tekrar kurulacaktı. Mouravi orta çağlarda farklı idari ve iktisadi memuruydu. Bu görevde Gürcüleri tayin edilecekti ve onlar Rus yönetimine yardım edecekti; mahkemelerde Rusçanın yanında Gürcücenin

²⁰⁴ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 61

²⁰⁵ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 300

²⁰⁶ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 62

kullanmasında da başlayacaktı.²⁰⁷ Fakat General Paulucci'nin başladığı değişimler için reformlar onun yerine Kafkasya Genel Valisi olarak tayin edilen General Rtişçev durdurdu ve Mayıs'ta Kaheti'de isyan tekrar patlamış oldu.

Bu defa isyanın başına Gürcistan'a dönen Aleksandre Erekle oğlu geçmişti. İsyancılar açık mücadeleden kaçıp Rus ordusuna partizan savaşına başladılar. İsyancılar genelde süvari çetelerden oluşturunuyordu. Onlar, Rus askeri birliklere, karakollara, kışlalara ansız saldırıp geri çekiyorlardı. Çeteler genelde Kaheti'de savaşıyorlardı. Aleksandre Erekle oğlu birkaç defa Kartli'ye geçmeye çalıştı, fakat başaramadı. Farklı kaynaklarla göre Ahaltsihe'de bulunan Osmanlı Devleti'ne sığınan İmereti Kralı II. Solomon Dağıstanlıların birliği ile Ruslara saldırmak üzere Kartli'de isyan başlamasını bekliyordu.²⁰⁸

General Rtişçev isyanın bastırılmasını zulüm yöntemleri ile denedi: Aleksandre Erekle oğlu taraftarları olduğu köylerde Kozak birlikleri yerleştiriyordu; isyancıları ve onlara yardım edenleri ve kişileri idam ediyorlardı; soylulardan ve ileri gelenlerden rehineler alıyorlardı vb. Tüm bu tedbirlere rağmen Aleksandre ve onun taraftarları direnişi devam ettiler. Sadece eylül ayında Napolyon yenilmesinden sonra Rusya hükümeti Gürcistan'da askerlerin sayısı arttı ve böylece Aleksandre'nin çetelerin faaliyetlerini azaltabildi. Ruslar isyanı acımasızca bastırdılar. 14 Ekim 1812'de General Orbeliani komutasındaki Rus birlikleri Prens Aleksandre'nin Gürcüler ve Dağıstanlıları yendiler. Albay Peçeherevsiy komutasındaki Ruslar ise Osetleri dağıttılar. Aleksandre Erekle oğlu önce dağlara, oradan İran'a kaçmak zorunda kaldı.²⁰⁹

9.5.Bükreş Antlaşması

İngilizlerin arabuluculuğuyla Bükreşte Osmanlılar ve Ruslar arasında başlayan müzakereler antlaşma imzalanmasıyla sonuçlandı. Osmanlılar çok ağır şartlar kabul etmek zorunda kaldılar. Bunun genel sebebi Ruslarla yapılan muharebeleri kaybetmesi ve savaşa devam etmek için yeterli gücü kalmadığındandı. Ayrıca İngilizler

²⁰⁷ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 62

²⁰⁸ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 63

²⁰⁹ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 64

diplomatik yollarla baskı yapıp Osmanlı-Rus savaşını çabuk bitirip tüm Rus kıtalarını Napolyon'a karşı çevirmeye çalışıyorlardı. Fransızlar ise savaşın devam etmesi için büyük çaba harcıyorlardı. Osmanlılara Kırım'ın ve kaybettiği tüm toprakları geri verilmesini vadediyorlardı.²¹⁰

Müzakereler sırasında Ruslar, diğer konularla beraber Kartli-Kaheti ve İmereti Krallıklarının Rusya İmparatorluğu tarafından ilhakı ve Samegrelo, Guria ve Abhazya Prensliklerin Rusya İmparatoru himayesine girdiklerini ve Osmanlı Devleti tarafından tanınmasını istediler. Fakat Napolyon tehlikesinin artması ile Rus temsilcileri şartlarını hafiflettiler.

Müzakerelere İngilizler ve Fransızlar da katıldılar ve tarafları etkilemeye ve kendi menfaatlerini savunmaya çalıştılar, ama genelde birbirlerini engellediler. Fransa, Rusya ile beklenen savaştan dolayı Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu arasında barış kurulmasını engelliyordu. Napolyon'a karşı Rusları kullanmayı düşünen İngilizler ise çabukca barış kurup Rusların Fransızların istilasına hazırlanmalarını istiyorlardı.

General Kutuzov'un başarılı askerî ve diplomatik mücadelesiyle Napolyon ile savaştan önce Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş uygun şartlarla bitirdi. 12 (28) Mayıs 1812'de Bükreş'te imzalanan barış anlaşmasıyla Rusya Kafkasya'da elde edilen kazançları kısmen yasallaştırdı. Antlaşmanın 6. maddesine göre; Rusya Kafkasya'da silahla ele geçirdiği bölgeleri ve kaleleri Osmanlılara geri verecekti. Fakat Ruslar sadece Poti, Anapa ve Soğucak Kalelerini 19 Aralık 1812'de, 1813'te ise Ahalkalaki Kalesini boşaltıp Osmanlılara iade ettiler.²¹¹ Hatta savaştan önceki kendi nüfuz bölgesi olarak sayılan İmereti ve savaşıarak ele geçirdiği Sohumi ve Anaklia Kalelerini vermeyi reddettiler. Ruslara göre Samegrelo, Guria ve Abhazya Prenslikleri kendi isteği ile Rusya İmparatorluğu himayesi altına girdiler ve bu ülkeler Osmanlı Devleti'ne verilmeyecekti.²¹²

Başarısız müzakerelerden sonra Sohumi Kalesini askerle ele geçirmek için harekete geçtiler. Hazırlıkları gören Kafkasya ordu Komutanı General Rtişçev,

---

²¹⁰ Akdes Nimet Kurat, a.g.e. s. 51

²¹¹ İrakli Baramidze, **Kartul-Rusul-Osmaluri Urtiertobebi XIX Saukunis I Mesamedşi**, Batum, Batumi Devlet Üniversitesi, 2008. s. 6; Nikoloz Kortua, a.g.e. s. 444-445

²¹² Mamia Dumbadze, a.g.e. s. 226

Trabzon Valisi Hazine-dar-zade Süleyman Paşa'ya mektup yazarak durumu protesto etti ve bu durumda barışın Osmanlılar tarafından bozulmuş olacağını bildirdi. Sohumî Kalesi Ruslardan kuvvet kullanarak alınamayacağını anlayan Sultan II. Mahmud, askerî harekât yapılmasından vazgeçti.²¹³

Babıali, 6. maddeyi farklı anlamla okuyordu ve Batı Gürcistan'dan Rus askerlerin çıkmasını talep ettiler. 1812'de Erzurum Seraskeri Ahmet Paşa Kafkasya Genel Valisi General Rtişçev'e böyle bir taleple bulundu.²¹⁴ Mart 1813'te Osmanlılar Petersburg'a başvurarak Batı Gürcistan'ın boşaltması ve esirlerin (II. Solomon'un eşi ve kız kardeşi) serbest bırakmasını bir daha talep ettiler, fakat sonuç alamadılar. 18 Temmuz 1813'te Trabzon Seraskeri ve Poti Kalesi muhafızı Süleyman Paşa Samegrelo ve Guria Prenslere mektup yazarak prensliklerinin Osmanlı Devleti'ne ait olduğundan oralarda Rus askerlerin bulunmasına izin verilmemesi için uyardı.²¹⁵

Aynı talepte İngiliz diplomatlar da bulundular. Onlara göre Napolyon'a karşı ittifaka Osmanlı Devleti'nin katılması için onlara Batı Gürcistan'ın verilmesi gerekiyordu.²¹⁶

Fakat Fransızlar yenildiler ve Osmanlılarla ittifak kurmaya gerek kalmadı. Babıali Rusya ile yeni savaşa başlamadı, Napolyon'un yenilmesinden sonra Rusya İmparatorluğu ile ihtilaftan herkes kaçınıyordu.

Kafkasya'da Osmanlıların elinde Kars, Ardahan, Kağızman, Hocevan, Keçivan, Şüregel, Zaruşad, Çıldır, Ahaltsihe, Soğucak sancakları, Poti ve Anapa Kaleleri ile Çerkezlerin yaşadığı Kuban ve Karadeniz arasındaki bölge kaldı.²¹⁷

Bükreş Antlaşması sonucunda Ruslar, Kuzey Kafkasya'da Kabarda ve Osetya'da, Güney Kafkasya'da ise Kartli-Kaheti ve İmereti Krallıklarını, Guria ve Samegrelo Prensliklerini kendi himayesi altına alabildiler.

Osmanlı Devleti, doğu sınırlarının güvenliğini temin maksadıyla, Bükreş Antlaşmasıyla geri aldığı kaleleri tamire başladı. Canik muhassılı Hazine-dar-zade

---

²¹³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 354

²¹⁴ **AKAK**, cilt 5, s. 804, №939

²¹⁵ **AKAK** cilt 5 s. 496, №589

²¹⁶ Anatoliy Fadeev, a.g.e. s.186

²¹⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 354

Süleyman Paşa Trabzon Valiliğine ek olarak Gönye Sancağı Mutasarrıfı ve Poti Kalesi Muhafızı tayin edildi.²¹⁸

9.5.1. Kral Solomon'un Direnişi

Çıldır Valisi Selim Paşa Himşiaşvili ve Ahaltsihe halkı büyük şenlikle karşıladılar Ruslardan kaçan İmereti kralı. Ruslara karşı savaş kararı alındı ve Selim Paşa İmereti'ni Ruslardan temizlenmesine söz verdi.²¹⁹

Ruslara karşı Kral Solomon'a en çok Çıldır Valisi yardım etti ve İmereti Krallığının bağımsızlığı için büyük çaba harcadı. Bu sebeple Kafkasya Rus yönetimi Çıldır Valisine şikâyet etmek üzere İstanbul'daki Rus elçisine haber verdiler.²²⁰

1812'de imzalanan Bükreş Antlaşmasına göre Babıali Karadeniz kıyılarında kaleleri hariç Batı Gürcistan tamamen Rusların elinde kalacağını kabul ediyordu. Bundan sonra Osmanlılardan yardım alamayacağını anlayan II. Solomon Revan'a gidip Revan Hanı aracılığıyla hâlâ Rusya ile savaş halinde bulunan İran'dan askerî yardım almaya çalıştı. Fakat savaşta İran da yeniliyordu ve Kral Solomon'a yardım edemezdi. Feth Ali Şah'ın emriyle İmereti Krallığına bir miktar para verdiler ve yine Osmanlılara başvurmasını tavsiye ettiler.

Kral Solomon Ahaltsihe'ye döndü ve hem Padişaha hem Fransa İmparatoru Napolyon'a mektuplar yazdı. İmereti Kralı Napolyon'a daha önce 20 Ekim 1810'da mektup yazmıştı. Birinci mektupta Ruslar tarafından tahttan indirildiğini ve ülkesini Rusya'nın ilhak ettiği haber verip ondan askerî yardım ve Fransa'nın himayesi altına alınmasını istiyordu. Bu mektuptan cevap alınmamasına rağmen 6 Ocak 1811'de Napolyon'a Rusların zulmünden ülkesini kurtarmasını istediği ikinci mektup yazdı. Padişaha ve Napolyon'a yazdığı mektuplar İstanbul'a Solomon'un elçisi götürdü. İstanbul'daki Fransa konsolosu mektubu Fransızcaya çevirip Paris'e gönderildi. Fakat bu mektuba da bir cevap verilmedi.²²¹

²¹⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 361

²¹⁹ Nebi Gümüş, **Son Gürcü Kralı II. Solomon'un Ruslara karşı Mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri**, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 22, sayı 22, 2006. s. 108

²²⁰ Nebi Gümüş, a.g.m. s. 108

²²¹ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 385

Nisan 1811’de Trabzon’a geri dönen elçilerle II. Solomon’a hilat, Açıkbaş (İmereti) Hanlığı beratı ve harçlık olarak 5 bin kuruş para gönderildi. Erzurum Valisi Emin Paşa’ya ve Çıldır Valisi Şerif Paşa’ya Solomon’a yardım etmelerine dair emirler gönderildi. Osmanlı tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa, durumu Rusya’ya karşı Gürcülerle iş birliği için çok önemli bir fırsat olarak değerlendirmektedir.²²²

1813’te Padişahın emriyle Kral Solomon Ahaltsihe’den ayrılıp oraya yerleşmek üzerine Erzurum’a gitti. Fakat Erzurum Valisi General Tormasov’dan rüşvet alarak Solomon üzerinde baskı yapıyordu. Kral Solomon Erzurum’dan da ayrılmak zorunda kalıp Gürcü asıllı Vali olan Osman Paşa’nın davetiyle Trabzon’a geçti ve maiyetiyle birlikte oraya yerleşti. Solomon, Padişaha Erzurum Valisinin davranışları hakkında haber verdi.²²³

Kral Solomon, Trabzon cihetiyle Osmanlılardan askerî yardım alma çabalarına devam etti. Bunun için İstanbul’a birkaç defa elçiler gönderip hareket planları da teklif etti.²²⁴ Babiali, II. Solomon’a Bükreş Antlaşması ile eski sınırlara döndüğünü, Rusların İmereti’yi üç ay içinde boşaltmaları gerektiğini belirtti. Yazışma sırasında II. Solomon iki defa Poti’ye geldi ve burada Ruslara karşı savaş devam edeceği için Gurialı soylularla görüştü. II. Solomon Poti’deyken Ruslar, onun kendilerine teslim edilmesini istediler, fakat Osmanlılar bu talebi kabul etmediler.

Babiali, Kral Solomon’un taraftarlarının sayısını ve gücünü de düşünmekteydiler. Trabzon Valisi Hazineadaroğlu Süleyman Paşa İstanbul’a gönderdiği mektupta Kral Solomon’un İmereti’de, Samegrelo’da, Guria’da ve Abhazya’da bile taraftarları olduğunu, fakat ona karşı olup mücadeleye başlanması halinde ona karşı savaşacakların sayısı daha da artacağı vurguluyordu. Ona göre İmereti’den Rusların kovulması işinde Solomon’a yardım etmek Osmanlı Devleti için zararlı olacaktı.²²⁵

II. Solomon 19 Şubat 1815’te vefat etti ve Trabzon’a defnedildi.²²⁶

Rus kaynaklar, Kral II. Solomon’u danışmanların aklına göre davranan zayıf siyasetçi ve hain insan olarak gösteriyor. Danışmanları hem Rusya hem Osmanlı

---

²²² Nebi Gümüş, a.g.m. s. 110

²²³ Miheil Rehviaşvili, a.g.e. s. 385

²²⁴ Mümin Yıldıztaş, a.g.e. s. 236-239

²²⁵ İrakli Baramidze, a.g.e. s. 8; **AKAK** c.5 s.478, №566

²²⁶ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 362

Devleti taraftarlarından olup onlar kendi menfaatlerine göre tavsiyeler veriyorlardı. Açık ve gizli mücadelelerde yersiz inatçılık gösteriyordu. Onun düzensiz siyasetinden ve karşılıklı kararlarından dolayı Rusya temsilcileri ona güvenmiyorlardı ve ülkesini kurtarması yerine devletini ortadan kalmasını hızlandırıyordu. Daha akıllı davranan Prens Grigol Dadiani, Samegrelo Prenslığının varlığını uzunlaştırdı ve Ruslar onu 1857’de kaldırdılar. Aynı koşulları kabul etmesi durumunda İmereti Krallığı varlığı belki daha uzun sürebilirdi.

Kral Solomon’un vefatından sonra Babıali, İmereti tahtını Guria Prensi V. Mamia Guriyeli’ye teklif etti, fakat Mamia artık Rusya İmparatoru tebaasında olduğundan dolayı bu tekliften vazgeçti. İmereti halkı, Çıldır Valisi Benderli Ali Paşa vasıtası ile 14 Nisan 1819’da İstanbul’a ulaşan mektuplarında Osmanlı Devleti’ne sadakatlerini bildirip Rusların zulmüne karşı Babıali’den yardım istediler. Benderli Ali Paşa’nın İstanbul’a gönderdiği haberlere göre İmereti halkı, bazı beylerin önderliğinde Ruslarla yaptıkları mücadeleye 1820’ye kadar devam etti. Bu tarihte birçok Gürcü Beyi Osmanlı topraklarına sığındı.²²⁷

Trabzon Valisi, Canik muhassılı, Gönnye Sancağı Mutasarrıfı ve Poti Kalesi Muhafızı Hazine-dar-zade Süleyman Paşa azledildi ve 28 Ocak 1818’de Abaza asıllı Hüsrev Mehmet Paşa tayin edildi. Hüsrev Mehmet Paşa, Rusların saldırmasına karşı tedbirler alarak Poti Kalesinde tabya, kışla, ambarlar, kale civarında üç karakolhane, su değirmeni ve bir iskele inşa ederek kaleyi yeniden tamir etti. Bunlar için 6290850 akçe harcandı. Poti Kalesine Rize, Hemşin, Karahısar-ı Şarki, Ordu ve Gönnye kazalarından 600 asker gönderildi.²²⁸

9.6.Gülistan Antlaşması

İlkbahar 1812’de General Paulucci yerinde Kafkasya Genel Valisi ve Kafkasya’da Rus orduları başkomutanı olarak General Rtişçev tayin edildi ve İran ile barış için müzakerelere başlamasıyla görevlendirildi. Osmanlı Devleti ile Rusya İmparatorluğu arasında imzalanan Bükreş Antlaşması İranlılar için olumsuz bir

²²⁷ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 362

²²⁸ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 363

haberdi. Osmanlı Devleti ile savaş bitirdikten sonra Ruslar, Osmanlı cephelerinden serbest kalan askerî birlikleri şimdi İranlılara karşı çevirebileceklerdi. Dolayısıyla Tahran barış müzakerelerini sevinerek kabul etti. Fakat Napolyon'un Rusya seferine başlaması haberi Tahran'a ulaşmasıyla müzakereler kesildi ve Ekim 1812'de Abbas Mirza Rusların barış teklifini reddederek Kafkasya Hanlıklarını geri almak üzere yeni hücumlara başladı.²²⁹

Aleksandre Erekle oğlu da aktif hareketlere geçti ve kiralık Dağıstanlıların ordusu ile Kaheti'ye saldırdı, fakat Gürcü asıllı General Eristavi ve General Orbeliani komutasındaki Rus birlikleri onu yendiler ve tekrar dağlara sığınmak zorunda bıraktılar.²³⁰

20 Ekim 1812'de General Kotliarevskiy İngilizler tarafından yetişmiş İran ordusunu bozguna uğrattı. Biraz sonra, 31 Aralık'ta General Kotliarevskiy komutasındaki Rusya ordusu Kafkasya Bölgesindeki İran'ın son üssü olan Lenkeran Kalesini aldılar.²³¹

Fransızlarla savaş devam ederken Kafkasya Genel Valisi General Rtişçev'e İran ile mutlaka barış antlaşması imzalanması üzerine talimat verildi. Abbas Mirza barış istemeyip savaşa devam etmek istiyordu, fakat bu arada Napolyon'un yenilip Rusya'dan kaçtığı haberini alınca İran barış müzakerelere başlamak zorunda kaldı.

İngiliz elçisi Sir Gore Ousley'in aracılığıyla uzun süren müzakerelerden sonra 12 (24) Ekim 1813'te Karabağ'da Gülistan köyünde Rusya ile İran arasında barış antlaşması imzalandı. Bu antlaşma gereğince; İran, Kartli-Kaheti ve İmereti Krallıkları; Samegrelo, Guria, Abhazya Prenslikleri; tüm Dağıstan, Karabağ, Gence, Şeki, Şirvan, Derbent, Kuba, Bakü ve Talış Hanlıkları Rusya İmparatorluğu'na ait olduğunu kabul etti. Ayrıca Hazar Denizinde sadece Rusya'nın askerî filosu bulunuyordu ve Rus tüccara İran'da önemli muafiyetleri verildi.²³² Feth Ali Şah Kafkasya'nın geri alınmasını diplomatik yollarla birkaç defa denedi, fakat başarısız oldu ve bundan sonra İran Kafkasya'daki toprak taleplerden vazgeçti.

---

²²⁹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 300

²³⁰ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 301

²³¹ Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 306

²³² Oleg Ayrapetov, a.g.e. s. 309; Trafim Yuzefoviç, a.g.e. s. 214

10. Davit Bagrationi'nin Projesi

Rusya'ya sürgün edilen Davit Bagrationi (Kral II. Erekle'nin torunu ve Kral XII. Giorgi'nin oğlu) Petersburg'da otururken Gürcistan'ın kaderini değiştirmeye çalışıyordu. Napolyon ile savaş ve Gürcistan'da isyanlar sürmekteyken Davit Giorgi oğlu iki defa Gürcistan'da idarî sistemi organize etmek için projeler hazırlayıp İmparator I. Aleksandr'a sundu. Bu projelerde Gürcistan'da Rus yönetiminin başarısızlıklarının ve isyanların nedenleri olarak Rusya Hükümeti tarafından Bagrationi Hanedanı mensupların mallarına ve topraklarına el koyulması; Bagrationi Hanedanı mensupların Rusya'ya sürgün edilmesi, yeteri kadar erzak olmamasına rağmen çok sayıda askerin Gürcistan'a sevk edilmesi ve Gürcülerin idare işlerinden uzaklaştırılmasıydı. Bunlar Gürcüler arasında olumsuz tutumu arttırdı. Davit Bagrationi'nin projesine göre Kral Erekle'nin oğullarından birisinin İmparatorun Namestnik (Genel Vali) olarak tayin etmesi, idari sisteme Gürcülerin dahil edilmesi, eski Gürcü kanunların ve adetlerinin Rusya yasalarının yanında uygulanması, mahkemelerde Gürcü dilinin kullanması gerekiyordu.²³³

1815'te Rusya Hükümeti Davit Bagrationi'nin projesi üzerinde görüşmelere başlamadan önce Kafkasya eski Genel Valisi General Paulucci'den proje hakkında düşüncelerini öğrenmek istedi. Markiz Paulucci Kafkasya Rus yönetiminin eksikleri olduğunu kabul etti, fakat Gürcistan'ın Bagrationi Hanedanı tarafından yönetmesinin Rusya menfaatlerine zararlı olacağı sebebiyle karşı çıktı.²³⁴

Rusya Hükümeti Davit Bagrationi'nin projesini görüşüp reddetti. Davit Giorgi oğlu ise böyle projeleri hazırlamaya devam etmesi halinde maaşının kesilmesi ve Petersburg'dan uzaklaştırılmayla tehdit edildi. Fakat projedeki vurgulanan bazı noktaları dikkate alındı ve sonraki dönemlerde Gürcü bölgeleri yönetmek için kullanıldı.

---

²³³ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 65

²³⁴ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s.66

11. Gürcü Kilisesinin Moskova'ya Bağlanması

Gürcü Krallıkların ilhakından sonra Rusya Hükümeti Gürcü Kilisesinin Rusya Kilisesi ile birleşmesi gündeme geldi. Katrli-Kaheti ve İmereti Krallıklarını kaldırdıktan sonra Ruslara karşı direnişi organize edebilecek en güçlü kurum Gürcü Ortodoks Kilisesi patrikhanesiydi. Georgevsk Antlaşmasına göre Gürcü Ortodoks Kilisesi Patrik, Rusya Ortodoks Kilisesi yönetim kurulu – Sinod'un üyesi oluyordu. Yüksek rütbeli kilise hiyerarşilerinden oluşturulan Sinod her Ortodoks Patrikhanesinde vardı, fakat Rusya İmparatoru I. Petro tarafından yapılan kilise reformlarından sonra Rusya'da Patrik makamı kaldırıldı, Rusya Kilisesinin en yüksek kişisi Rusya İmparatoru oldu ve kilisenin yönetimi Sinod'a verildi. Sinod'un kontrolü için sivil makam Ober-Prokuroru kuruldu.²³⁵ Böyle açıkça kilise kurallarına karşı olan eylemler İstanbul ve Antakya patrikleri tarafından desteklendi. Reformlara II. Yekaterina zamanında da devam edildi ve Rusya Ortodoks Kilisesine ait tüm emlak ve mülkün sahibi devlet oldu.²³⁶

484'te Antakya Patrikliğinden ayrılarak otosefarllığı kazanan Gürcü Ortodoks Kilisesi X.-XI. yüzyıllarda Gürcistan'ın birleşmesine yardımcı oldu. Fakat XV. yüzyılda Gürcistan'ın bütünlüğü bozulduktan sonra Gürcü Kilise Patrikliği de ikiye ayrılarak merkezi Mtsheta'da olan Doğu Gürcistan Patrikhanesi ve merkezi Kutaisi'de olan Batı Gürcistan Patrikhanesi kuruldu, fakat Mtsheta Patrikhanesini üstünlüğünü korumaktaydı.²³⁷

İkiye ayrılmasına rağmen Gürcü Ortodoks Kilisesi Gürcistan'ın birleşmesi siyasetinde önemli rol oynuyordu. Gürcü Krallar ve Prensler arasında gerginlik olunca patrikler ve piskoposlar arabulucu olmaya çalışıp tarafların barışmasını sağlıyorlardı. Bununla beraber Gürcü Ortodoks Kilisesi diğer dinlerle özellikle Katolik Kilisesi ile müzakerelerde yer alıp Papa'dan ve Avrupa Devletlerinden yardım ve destek almak için çaba gösteriyordu.

²³⁵ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 40

²³⁶ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 41

²³⁷ Ketevan Pavlaşvili, **Sakartvelos Samotsikulo Martlmadidebluri Eklesiis İstoria (1800-1945)**, c. 1, Tiflis, 2008. s.21-22

Bu durumda Gürcü Ortodoks Kilisenin Patriklikleri Rusya'nın planlarına sadece engel olacaktı ve onun kaldırılması için hazırlıklara başladılar. General Tormasov, 1808'da Kafkasya Genel Valisi olarak tayin edildikten hemen sonra Doğu Gürcistan Ortodoks Kilisesi Patriği II. Anton'a Gürcü Kilisesinin yeniden kurulması için reformların yapılmasını teklif etti. Ülkede Ruslara karşı olan olumsuz düşüncelerden ve birkaç isyandan sonra Kafkasya Rus yönetimi daha dikkatli hareket ediyordu ve Rusya Hükümeti böyle hassas bir konuda yapılacak işleri yine Gürcülerin elleriyle gerçekleştirmeyi istiyorlardı. Patrik II. Anton Gürcü kilisesinin otosefalliğinin korunması şartıyla bu teklifi kabul etti ve reformlara başladı.²³⁸

General Tormasov'un reformlarına göre Gürcistan'da kiliselerin ve mallarının haczetmesi ve yönetmesi için bir kurum kurulacaktı. Bu kurumun başkanı Gürcü Patriği olacaktı, yardımcısı ise Gürcü asıllı, Rusya'da doğup yetiştirilmiş ve kilise işlerinde muayyen şahıs Varlam Eristavi olacaktı. Reformları daha hızlı gerçekleştirmek için yeni kurum – Gürcistan Ruhani Dikasteria kuruldu. Böylece zaman geçtikçe Gürcü Ortodoks Kilisesi Rusya Kilisesine bağlanacaktı. Fakat 3 Kasım 1810'da Patrik II. Anton İmparator tarafından Petersburg'a davet edildi.²³⁹

İmparator I. Aleksandr ile görüşürken Patrik II. Anton'a Gürcü Kilisesinin başkanlığından istifa etmesi emredildi. II. Anton'un protestolarına rağmen onun Gürcistan'a geri dönmesine izin verilmedi ve 21 Kasım 1828'de ölümüne kadar Nijninovgorod'da bir manastırda ikamete mecbur edildi. Rusya Hükümeti 30 Haziran 1811'de 1400 yıllık Gürcü Ortodoks kilisesinin otosefalliğini kaldırıp tamamen Rusya kilisesine bağlandığını ilan etti. Gürcü Kilisesinin reformlarına devam edildi ve Gürcü ruhani hiyerarşisi, Rus kilisesine uygun olarak düzenlendi. Kiliseye ait mallar ise devlete nakledildi. Kilisedeki okullar sistemi de değiştirildi. 13 piskoposluğunun yerine sadece iki – Mtsheta / Kartli ve Alaverdi / Kaheti piskoposlukları kuruldu.²⁴⁰

General Tormasov ve V. Eristavi, Gürcü Kilise mensupları olan papazların sayısının gereğinden fazla olduğunu düşünüyorlardı. Hem de onların Rusça bilmediğinden dolayı tahsilsiz olduklarını düşünüyorlardı. Reformlara devam etmek ve durumu değiştirmek için V. Eristavi Rusya Ortodoks Kilisesi Sinod'a bir proje

²³⁸ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 42

²³⁹ Ketevan Pavlaşvili, a.g.e. s. 32

²⁴⁰ Aleksandre Bendiaşvili, a.g.e. s. 43

sundu. Bu projeye göre kilise ve manastır sayısı, papaz ve rahip sayısının öğrenilmesi; kiliselere ait malların değerlendirilmesi, papazların maaşlarının miktarını belirtmesi; kilise vergilerini belirtmesi; ruhani okulların kurulması vb. gerekiyordu.²⁴¹

Eristavi tarafından sunulan proje 30 Haziran 1811'de Rusya Kilise Sinodu tarafından onaylandı ve Dikasteria onun gerçekleştirmeye başladı. Fakat onu bitiremedi çünkü 30 Ağustos 1814'te İmparatorun emriyle Gürcistan Ruhani Dikasteria kaldırılıp onun yerine Gürcistan-İmereti Sinodal Dairesi kuruldu ve onun başına Ekzarh getirildi. İlk Ekzarh V. Eristavi oldu. Gürcistan-İmereti Sinodal Dairesi kilise ve manastırların durumunu öğrenip kararlar çıkartıyordu, kiliseler vergileri belirliyordu, kiliseler geliri, doğum oranı, evlenme ve boşanmaları kaydediyordu.²⁴²

Bununla beraber Tiflis, Hristiyan olmayan Kafkas halklarına yönelik misyonerlik faaliyetinin merkezi oldu. Osetleri Hristiyan yapmak için Osetya Ruhban Komisyonu 1815'te Tiflis'te kuruldu. Komisyonun başkanlığına Telavi, Gürcistan ve Kafkasya Başpiskoposu Dositeos getirildi. 1817-1826 yıllar arasında 43927 Oset ile 216 Abaza ve 2788 Çeçen ve İnguş Hristiyanlaştırıldı.²⁴³

Kilise reformu Batı Gürcistan'da çok zor geçiyordu ve 1818'de bu reformdan halkın memnuniyetsizliği isyana sebep oldu. Kilise Bunt adıyla bilinen isyan, askeri güçle bastırıldı, fakat reformlar çok yavaşladı ve sadece XIX. yüzyılın ikinci yarısında bitirilebildi. İsyan sırasında Osmanlılar daha aktif olmaya çalıştılar ve durumu kendi menfaatleri için kullanmayı denediler, fakat açık hareketlere kalkışmadılar.

12. Rusya'nın Batı Gürcistan'da Osmanlı Nüfuzunu Azaltma Faaliyetleri

1814 senenin başlarında Ruslar, Osmanlılarla sınır bölgelerini askerî açıdan güçlendirilmesine de çalışıyorlardı. Guria ve Abhazya Prensliklere askerî birlikler eklendi. Trabzon Seraskeri Hazine Daroğlu Süleyman Paşa protestosuna İmereti Rus yönetimi Albay Merlin, yazdığı mektupta bu hareketin yerli feodallerin itaat etmesi için prenslerin arzusu ile yapıldığını ve Osmanlılara karşı eylem planlamadığını yanıtını verdi. Bununla beraber Natanebi Çayı kıyısında Şekvetili mevkiye St. Nikolas ismi

²⁴¹ Ketevan Pavlaşvili, a.g.e. s. 36

²⁴² Ketevan Pavlaşvili, a.g.e. s. 39

²⁴³ Sadık Müfit Bilge, a.g.e. s. 353

verilen bir kale inşa edildi. Kale Osmanlı Devleti ile Guria arasında sınır ve buradan gemilerle getirilen malların kontrol edilip vergilerini almak için önemli nokta olacaktı. Ayrıca bu kale aynı mesafede olduğundan Poti ile Batum Kalelerini kolayca kontrol edecekti. Bu kalenin inşaatına Poti Kalesinin Osmanlılara geri verilmesinden sonra karar verildi.²⁴⁴

Buna karşılık bir süre sonra Osmanlılar Natanebi Çayının diğer kıyısında St. Nikolas Kalesi karşısında bir kule inşaatına başladılar. Trabzon Valisi Süleyman Paşa, Ruslara inşaat hakkında önceden haber verip Guria tarafından Kobuleti bölgesine sık sık saldırılar gerçekleştirip bu bölgenin savunma sebebiyle bu inşaatı doğrultuyordu. Gerginlik durumu Osmanlı ve Rusya vatandaşı tüccarın tutuklamasından sonra daha da ağırlaştı. Süleyman Paşa ile Kafkasya Rus askerî yönetimi arasında bir süre diplomatik yazışmadan sonra tüccar serbest bırakıldı, Osmanlı tarafı ise kule inşaatını durdurdu.²⁴⁵ St. Nikolas Kalesi sınırındaki çatışmalar durmadı. Kasım 1814'te Kobuleti tarafından geçen büyük grup Ozurgeti'ye saldırıp yağmaladı. Çıldır Valisi ve Poti Kalesi muhafızı Acaralı beyler emirlerini kabul etmeyip kendine göre davrandığı sebebiyle sorumluluktan kaçtılar.²⁴⁶

1815 ilkbaharında Erzurum Seraskeri Baba Paşa, Rusya ile yoğun ilişkilerde bulunup Osmanlı Devleti'ne hain olan Çıldır Valisi Himşiaşvili Selim Paşa'yı cezalandırmak için 15 bin asker toplayıp Selim Paşa'nın saklandığı yukarı Acara'daki Hihani Kalesine doğru hareket etti. Trabzon Seraskeri Seyd Süleyman Paşa da 12 bin askeri hazır tutuyordu. Selim Paşa'ya karşı hareket Avrupa'ya Napolyon'un dönüp savaş açılmasına tesadüf etti ve Kafkasya Rus yönetimi Selim Paşa'nın cezalandırmasından sonra Osmanlıların Kafkasya'ya saldıracağını düşünerek hazırlanmaya başladı. Hatta Osmanlılarla beraber Kral Solomon ve beraberinde Anadolu'ya kaçan bazı Gürcü soylular da vardılar.²⁴⁷

Selim Paşa'nın idamından sonra Baba Paşa, Guria sınırına gelip Bükreş Antlaşmasına uyarak Batı Gürcistan'dan Rusların çıkmalarını talep etti. Aynı anda Trabzon Valisi Süleyman Paşa da Batum'dan hareket etti. Ruslar karadan ve sudan

---

²⁴⁴ **AKAK**, c. 5, s. 825, №958

²⁴⁵ İrakli Baramidze, a.g.e. s. 16-17

²⁴⁶ İrakli Baramidze, a.g.e. s. 20

²⁴⁷ **AKAK**, c. 5, s. 821-822, №955

sınıra doğru yedek askerleri göndermeye başladılar.²⁴⁸ Fakat bu arada Avrupa’da müttefikler Napolyon’u yendiler ve Osmanlılar galip devletler arasında olan Rusya’ya karşı savaş açmaktan vazgeçtiler.

---

²⁴⁸ **AKAK**, c. 5, s. 825, №958

SONUÇ

Birkaç yüzyıl boyunca Gürcü Krallar ve Prensler Osmanlı Devleti'nin ve İran'ın tebaasıydılar, onların otoritesini ve bu devletlere haraç vermeyi kabul edip bunun karşılığı olarak kendi ülkelerini yönetme hakkı alabiliyorlardı. Böyle bir tebaalık dar bir bağımsızlığı koruyarak belli bir çerçevede dış ve iç siyaset sürdürme imkânı veriyordu. Gürcü Krallar ve Prensler aralarında ve diğer komşu ülkelerle savaş ve barış ilişkilerine devam ediyorlardı, ülkelerini güçlendirip diğer Gürcü ülkelerini kendi hakimiyetleri altına almaya çalışıyorlardı.

Büyük olasılıkla Kral II. Erekle, Rusya ile böyle bir tebaa bağılılığına girip onu İran ve Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmayı düşünerek menfaatlerinin sağlanmasını, diğer Gürcü toprakların birleşmesini ve komşu Kafkasya hanlıkları nüfuzu altına almayı planlıyordu.

Gürcüler, dindaş Ruslara büyük ümitle bakıyorlardı, fakat Gürcü ve Rus milletler arasında antlaşma olmadı. Onlar arasında düşünce farklılığı çok büyüktü. Ruslar Gürcülere üstten bakıyorlardı ve ikinci sınıf millet olarak algılıyorlardı. Gürcü ve Rus devletlerin menfaatleri uyuşmadı.

Gürcüler ile Rus memurlar arasında da ilişki kurulamadı. Bunun genel nedeni Gürcülerin Rusça bilmemesiydi. Özellikle General Tsitsianov'dan sonra Kafkasya Genel Valisi olarak atanan memurlar Gürcülerden onların bilmediği Rus yasalarını kabul etmesini istemekteydiler ve eski kurallarla yaşamaya devam etmek isteyen Gürcüleri ağır bir şekilde cezalandırıyorlardı.

Rusya İmparatorluğu kendini Hristiyan halkların koruyucusu olarak gösteriyordu ve Kafkasya'da, Orta Doğu'da ve Balkan Yarımadasında yaşayan Ortodoks milletleri Osmanlı Devleti'ne ve Avusturya İmparatorluğu'na karşı kullanmaya çalışıyordu. İyi bir propaganda sayesinde bu milletler genel olarak Rusya'ya ümitle bakıyorlardı.

Fakat Kafkasya'da Balkan Yarımadasına göre durum farklı idi. Oradaki Hristiyan yöneticiler yardım Rusya'dan almadıkları takdirde diğer Avrupalı Devletlerden alabilirlerdi. Bu sebeple Rusya daha dikkatle ve çekimserlikle davranmalıydı. Kafkasya'nın ise başka seçeneği olmadığından istediği gibi davranabiliyordu. Kafkasya'da yaşayan Hristiyan halklar – Gürcüler ve Ermeniler için

Müslüman Osmanlı Devleti'ne, İran'a ve Kafkasya hanlıklarına karşı din açısından sadece Rusya'dan ümitleri vardı. Rusya İmparatorluğu da onlara doğal müttefik olarak bakıyordu. Fakat bölgede kendine uygun yasal ve kural sistemi uygulamasına çalışıp yerli soyluların menfaatlerini gözönüne alamayınca müttefiklerle anlaşmazlığa sebep oldu. Kendi menfaatlerini savunurken Ruslara defalarca isyan eden ve Osmanlılar ile İran tarafında savaşıyan Gürcüleri, Petersburg güvenli olmayan millet olarak saydı ve onları müttefikler listeden çıkarttı.

Rusya Hükümeti, Ermenileri daha yakın gördü ve onları kendi çıkarıları doğrultusunda kullanmaya çalıştı. Ermeniler de kazandığı imtiyazları güçlerinin ve nüfuzlarının artması için kullandılar. Mesela Gürcü Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliğini kaldırdıktan sonra ve Gürcü papazların Rusça bilmediklerini öne sürerek, Doğu Gürcistan'ın bazı köylerinde kiliseleri ve Ortodoks cemiyetleri ellerine geçirdiler.

1768-1774, 1787-1792, 1806-1812 Osmanlı-Rusya ve 1796, 1804-1813 İran-Rusya savaşları sonucunda Petersburg geniş ve verimli saha yani Kafkasya ile Kırım Hanlığı'ni elde etti ve Rusya İmparatorluğu için bir kolonizasyon faaliyetlerine yol açtı. Rusya İmparatorluğu Kafkas Bölgesini önemli üsse çevirdi ve buradan Orta Doğu Bölgesinde nüfuzunu arttırmak ve İngiltere'nin en önemli kolonisi Hindistan'ı tehdit etmek için faaliyetler gerçekleştiriyordu.

Rusya İmparatorluğu tarafından Kartli-Kaheti Krallığı'nın ilhakı Gürcülerin en büyük problemi olan Dağıstanlıların yağmalayıcı akınlarını durduramadı. Ruslar, Car-Balaken'e birkaç sefer yapılar, ama akınları tamamen durduramadılar. Tüm Dağıstan'ı ve Çıldır Vilayetini ele geçirene kadar Dağıstanlılar Güney Kafkasya'yı yağmalamaya devam ediyorlardı.

Gürcü Krallık ve Prensliklerin dış siyasetinde Osmanlı Devleti, Rusya İmparatorluğu ve İran ile ilişkilerinde Kuzey Kafkasya ve özellikle Dağıstan her zaman aktüel bir konuydu. Bu ilişkilerde bu üç büyük devlet, Kafkasyalıların menfaatlerini savunurken kendi menfaatlerinden hareket etmekteydiler ve Kafkasyalılar – Gürcüler, Kabardalılar, Dağıstanlılar, Azerbaycanlılar, Ermeniler tarafından istenen faaliyetler onların menfaatlerine aykırı olması durumunda Kafkasyalıların ihtiyaçları Osmanlı Devleti'nin, Rusya İmparatorluğu'nun ve İran'ın menfaatlerine kurban ediliyordu.

Kral II. Erekle'ye Georgevsk Antlaşmasına benzer şartları İran şahları da teklif ettiler. Fakat zayıf olan İran, onları Osmanlı Devleti ve Dağıstanlılara karşı koruyamazdı. Güçlü İran ise Kartli-Kaheti Krallığı'nı işgal edebilirdi. İran Hükümdarları Hristiyan Gürcülerin Müslüman Hanlıkların çoğunluğu olan Kafkasya Bölgesindeki üstünlüğüne zaten olumsuz bakıyorlardı ve Kral Erekle'nin kazandığı otorite İran'ın menfaatlerine karşıydı ve her uygun fırsatta onu düşürtmeye çalışacaklardı.

II. Erekle'nin Osmanlı Devleti ile anlaşma çalışmaları da başarısız sonuçlandı. Babıali, Kral Erekle'nin teklif ettiği ittifakı reddederek Güney Kafkasya'da nüfuzunun arttırma şansını elinden kaçırdı. Osmanlılar Erekle'nin ve Kartli-Kaheti Krallığının bölgesel otoritesine gerekli önemi vermediler ve bölgede kendi siyasetlerini sürdürmek için yine Çıldır Vilayeti ve Dağıstanlı akıncıları seçtiler.

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya siyasetini genelde İran ile rekabet oluşturmuyordu ve Rusya'nın yüzünde yeni farklı Orta Doğu'da kabul etmeyen kurallarla oynan düşmanın ortaya çıkışı nedeniyle farklı tur bir siyasetinin kurması gerekiyordu, fakat Babıali bu konuya zamanında dikkat etmedi ve Rusya Hükümeti Kafkasya'da otoritesini arttırarak bölgeyi nüfuzu altına alabildi.

İstanbul'dan Dağıstanlılara karşı yardım ve destek alamayan II. Erekle, tüm ilişkilerinde problemlere ve anlaşmazlıklara rağmen müttefiği olarak dindaş Rusya'yı seçti. Hem de Rusya İmparatorluğu tarihi Gürcü topraklarının geri alınmasına yardım edeceğini vaat etmesiyle Gürcü ileri gelenlerini tarafına çekebildi. Fakat Georgevsk Antlaşmasının imzalamasından sonra bile Kral Erekle Osmanlı Devleti ve İran ile ilişkilerini kesmedi.

Rusya Hükümeti Kral Erekle tarafından imzalanan Georgevsk Antlaşmasını kendi siyaseti doğrultusunda yorumladı. Özellikle Sovyet döneminde Kral Erekle'yi Rusya yanlısı olarak göstererek Rusya ile bağlanmasının en doğru karar olduğu ajitasyonunu sürdürüyorlardı. Böyle bir bakım o kadar yaygındı ki Sovyet Birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni tarihi belgeler dahi yine Rusya ideolojisi açısından yorumlanıyordu. Bu tez de böyle görüşlere karşı çıkan mütevazı bir çalışmadır.

Rusya İmparatorluğu, dindaşlık konusunu ileri sürmesi ve farklı vaatleri ile Gürcüleri kendi tarafına çekebildiler ve onları Kafkasya'da menfaatlerini savunmak

ve otoritelerini arttırmak için kullandılar. Ruslar elinde olan tüm olanakları Gürcü kralların ve prenslerin zayıflaması ve etkisi altına almak için kullandılar. Gittikçe tüm Gürcü Devletleri ilhak ederek Rusya İmparatorluğu'na bağladılar ve sırayla onların siyasî bağımsızlıklarını kaldırdılar. Rusya İmparatorluğu içinde birleşen Gürcistan ise bütün Kafkasya'yı işgal etmesi ve Osmanlı Devleti ile İran'a karşı bir üsse çevrildi.

1783'te imzalanan Georgevsk Antlaşmasıyla Rusya İmparatorluğu Kafkasya siyasetine dahil oldu ve Petersburg bu antlaşmayı merkeze alarak tüm Kafkasya Bölgesini eline geçirdi. Georgevsk Antlaşması Kafkasya Bölgesinin kaderi değiştiren en önemli jeopolitik nokta oldu.

KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet (Tertibi Cedid)**, yay. haz. Sadık Emre Karakuş, Murat Babuçoğlu, Ankara, 2017.

Akti Sobranie Kavkazskoyu Arhiegrafiçeskoyu Kommissiyeyu, c. 1, Edt. Adolf Berje, Tiflis, 1866

Akti Sobranie Kavkazskoyu Arhiegrafiçeskoyu Kommissiyeyu, c. 2, Edt. Adolf Berje, Tiflis, 1868

Akti Sobranie Kavkazskoyu Arhiegrafiçeskoyu Kommissiyeyu, c. 3, Edt. Adolf Berje, Tiflis, 1869

Akti Sobranie Kavkazskoyu Arhiegrafiçeskoyu Kommissiyeyu, c. 4, Edt. Adolf Berje, Tiflis, 1870

Akti Sobranie Kavkazskoyu Arhiegrafiçeskoyu Kommissiyeyu, c. 5, Edt. Adolf Berje, Tiflis, 1873

Alimbaraşvili, Ioseb, **“Lekianoba” da Kartl-Kahetis Tavdatsviti Sistema (XVIII- XIX ss. 30-ian Tslebşi)**, Doktora tezi, Sohumi Devlet Üniversitesi, Tiflis, 2013.

Aydın, Mahir, **“Kafdağı’nda Türk Kalesi”**, Türklük Araştırmaları Dergisi, 20, İstanbul 2008.

Ayrapetov, Oleg, Volhonskiy, Mihail, Muhanov, Vladimir, **Doroga na Gülistan: İz İstorii Rossiiskoy Politiki na Kavkaze v XVIII – Pervoy Çetverti XIX v.**, Moskova, Kuçkovo Pole, 2016.

Baramidze, İrakli, **Kartul-Rusul-Osmaluri Urtiertobebi XIX Saukunis I Mesamedşi**, Batum, Batumi Devlet Üniversitesi, 2008.

Batonişvili, Davit, **Ahali İstoria**, Ed. N. Berdzenişvili, Tiflis 1941.

Batonişvili, Davit, **Masalebi Sakartvelos İstoriistvis 1744-1840**. Tiflis, Elektroni matbaası, 1905.

Bendiaşvili, Aleksandre, v.b. **Rusuli Kolonializmi Sakartveloşi**, Tiflis, Universali, 2015.

Berdzenişvili, Niko, **Sakartvelos İstoriis Sakithebi**, c. IV, Tiflis, Metsniereba, 1967.

Bilge, Sadık Müfit, **Osmanlı Çağında Kafkasya**, İstanbul, Kitabevi, 2015.

Botsvadze, Teimuraz, **Çrdilo Kavkasiis Halhebi Sakartvelos sagareo Politikaşi (XV-XVIII ss.)**, Tiflis, TSU Gamomtsemloba, 1990.

Botsvadze, Teimuraz, **Sakartvelo-Dağestnis Urtiertobis İstoriidan (XV-XVIII ss.)**, Tiflis, Metsniereba, 1968.

Botsvadze, Teimuraz, **Sakartvelo-Kabardos Urtiertobis İstoriidan (XVI-XVIII ss.)**, Tiflis, 1963.

Butkov, Pyotr, **Materialı Dlya Novoy İstorii Kavkaza s 1722 po 1803 God**, Petersburg, 1869.

Cavahişvili, İvane, **Damokidebuleba Rusetsa da Sakartvelos Şoris XVIII Saukuneşi**, Tiflis, 1918.

Cıbaşvili, Oleg, **“Sakartvelo-Rusetis Urtiertobata İstoriidan”**, Meistorie, Tiflis, Artanuci, 2019.

Çapraz, Hayri, **“1740-1792 Osmanlı-Rus Münasebetleri (Siyasî ve Ticarî)”**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 1997.

Çapraz, Hayri, **Osmanskaya İmperia i Rossia v Zapodnom Zakavkazye v Pervoy Polovine XIX Veka (Kartliya-Kahetia-İmeretiya-Mengreliya-Guriya-Shaltsihskiy Paşalık)**, Doktora tezi, St.petersburg Devlet Üniversitesi, St.Petersburg, 2004.

Çapraz, Hayri, **Rusya Dış Politikasında Güney Kafkasya (19. Yüzyıl)**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2012.

Çeişvili, Andukapar, **Erenis Hanebis Mier Sakartveloşi Gamogzavnili Tserilebi (me-18 Saukunis II Nahevari)**, Tiflis, Metsniereba, 1982.

Dubrovin, Nikolay, **İstoriya Voynı i Vladiçestva Russkih na Kavkaze**, c. 2, S.Petersburg, 1886.

Dubrovin, Nikolay, **İstoriya Voynı i Vladiçestva Russkih na Kavkaze**, c.3, S.Petersburg, 1886.

Dubrovin, Nikolay, **İstoriya Voynı i Vladiçestva Russkih na Kavkaze**, c.4, S.Petersburg, 1886.

Dubrovin, Nikolay, **İstoriya Voynı i Vladiçestva Russkih na Kavkaze**, c.5, S.Petersburg, 1887.

Dumbadze, Mamia, **Dasavlet Sakartvelo XIX Saukunis Pirvel Nahevarşi (Rusettan Şeertebe da Sotsialur-Ekonomikuri Ganvitareba)**, Tiflis, Sakartvelos SSR Metsnierebata Akademiis Gamomtsemloba, 1957.

Erim, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri, (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları)**, c.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953.

Fadeev, Anatoliy, **Rossiya i Kavkaz Pervoy Treti XIX v.**, Moskova, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1960

Gigineişvili, Otari, **Ağa-Mahmad-Hani da Osmaleti, Mahlobeli Ağmosavletis Kveknemis Ahali da Uahlesi İstoriis Sakithebi**, Tiflis, Metsniereba, 1975.

Gigineişvili, Otari, **“Kuşuk-Kainarcis Zavis Şemdgomi Periodis Turketis Saşinao Mdgomareobis Sakitxistvis (1774-1777)”**, Mahlobeli Ağmosavletis İstoriis Sakithebi, Tiflis, 1963.

Gigineišvili, Otar, “**Sakartvelo Osmaletis Sagareo Politikaši XVIII Saukunis Ukanasknel Meothedši**”, TSU şromebi – ağmosavletmtsodneobis seria, c. 73, Tiflis, 1959.

Gogolauri, Roman, “**Aleksandre Batonişvili da Erekle II Sagareo Politika XVIII Saukunis 70-80 Tslebis Micnaze**”, Mesheti, VIII-IX, Tiflis-Ahaltsihe, 2007.

Gogolauri, Roman, “**Çrdiloet Kavkasia-Samtshe-Cavahetis Urtiertoba da Kartl-Kaheti XVIII Saukuneşi**”, Tiflis, Universali, 2016.

Gogolauri, Roman, “**Grigol Potiomkini da Rusetis Amierkavkasiuri Pollitika XVIII Saukunis 80-ian Tslebsi**”, Akad. S.Cikias Dabadebis 100 Tslistavisadmi Midzgynil Respublikur Sametsniero Konferentsiaze Tsakithuli Mohsenebebi, Tiflis, Universali, 2009.

Gogolauri, Roman, “**Kartl-Kahet-Osmaletis Helşekrulebis Sakithistvis**”, Mesheti, VI-VII, Tiflis-Ahaltsihe, TSU Gamomtsemloba, 2005.

Gogolauri, Roman, “**Omar-Hanis Sakartveloşi Laşkrobis Sakithistvis**”, Mesheti, VIII-IX, Tiflis-Ahaltsihe, 2007.

Gogolauri, Roman, “**Samtshe-Cavaheti XVIII Aaukunis Ukanasknel Mesamedşi**”, Tiflis, Universali, 2011.

Gonikaşvili, Miheil, “**İmereti XVIII-XIX Saukuneta Micnaze**”, Tiflis, Metsniereba, 1979.

Gökçe, Cemal, “**Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Kafkasya Siyaseti**”, İstanbul, Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, 1979.

Gramoti i Drugie İstoriçeskie Dokumentı XVIII Stoletiya Otnosyaşiesya k Gruzii, c. 1, edt. A. A. Tsagareli, Petersburg, 1891.

Guruli, Vahtang, “**Teorgevskis Traktati (1783)**”, Tiflis, Universali, 2013.

Guruli, Vahtang, **Takartvelo da Gare Samkaro (Sakartvelos İstoriuli Teritoriebis Ganatsileba Ruset-İran-Osmalets Şoris 1700-1921)**, Tiflis, Universali, 2011.

Guruli, Vahtang, **Sakartvelo da Ruseti (Mparvelobidan Aneksiamde)**, Tiflis, Universali, 2010.

Guruli, Vahtang, Cikia Levan, **Sakartvelos İstoriuli Teritoria Ruset-Osmaletis (Turketis) Omebsa da Zavebşi (1695-1953)**, Tiflis, Kartuli Universiteti, 2015.

Gümüş, Nebi, **Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Siyaseti (1808-1839)**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1993

Gümüş, Nebi, **Son Gürcü Kralı II. Solomon'un Ruslara karşı Mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri**, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 22, sayı 22, 2006.

Hamidova, Şafika, **Azerbaicanisa da Sakartvelos Urtiertobis İstoriidan (XVIII Saukunis Meore Nahevari)**, çevir. Madati Nurmamedali, Tiflis, 2014.

İz İstorii Russko-Gruzinskih Otnoşenii – K 230 Letiyu Zaklyuçehiya Georgevskogo Traktata (Sbornik Dokumentov), edt. A. N. Artizov, Moskova, Drevlhranilişe, 2014.

Jujunaşvili, Giorgi, **Saistorio Etiudebi**, Tiflis, Universali, 2021.

Kakabadze, Sargis, **Krtsanisis Omi**, Tiflis, Metsniereba, 1991.

Kaleli, Hüseyin, **19. Yüzyılda İran Transit Ticaret Yolu için Osmanlı-Rus Rekabeti**, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 9, 2003.

Karagöz, Rıza, **“Osmanlı İmparatorluğu Kafkasya Siyaseti”**, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 1993.

Kikodze, Geronti, **Erekle Meore**, Tiflis, sablitgam, 1958.

Kortua, Nikoloz, **Sakartvelo 1806-1812 Tslebis Ruset-Turketis Omşı (Rusi da Kartveli Halhebis Sabrdzolo Tanamegobrobis İstoriidan)**, Tiflis, Tsodna, 1964.

Köse, Ensar, **XVIII. Yüzyıl Başlarında Kafkaslar'da Nüfuz Mücadelesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1996.

Kupraşvili, Sulhan, **Solomon I da Solomon II**, Tiflis, Palitra L, 2019.

Kurat, Akdes Nimet, **Türkiye ve Rusya: XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)**, Ankara, TTK, 2011.

Kuzucu, Serhat, **“1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı”**, Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ, 2012.

Lang, Devid Marshall, **Sakartvelo Samepos Ukanaskneli Tslebi**, Tiflis, 2003.

Lomsadze, Şota, **Gvian Şua Saukuneebis Sakartvelos İstoriidan (Ahaltsihuri Kronikebi)**, Tiflis, Metsniereba, 1979.

Lomsadze, Şota, **Samtshe-Cavaheti (XVIII Saukunis Şua Tslebidan XIX Saukunis Şua Tslebamde)**, Tiflis, Metsniereba, 1975.

Maçaradze, Valerian, **Besiki Diplomatiur Sarbielze**, Tiflis, Merani, 1968.

Maçaradze, Valerian, **Georgevskis Traktati, Ruset-Sakartvelos Urtiertobani – İstoria da Tanamedroveoba**, Tiflis, Sami Saunce, 2015.

Makalatia, Sergi, **Samegrelos İstoria da Etnograpia**, Tiflis, Saari, 2006.

Markova, Olga, **“Feodalnaya Reaktsiya na Progresivnuyu Politiku Edenoderjaviya v Gruzii (Vstuplenie Knyaza Aleksandra Gruzinskogo, 1766-1783)”**, Kavkasiis Halhta İstoriis Sakithebi, Tiflis, Metsniereba, 1966.

Markova, Olga, **Vostaniye v Kahetii 1812**, Moskova, 1951.

Morkva, Valeriy, **“The Georgian Kingdoms of the South Western Caucasus in Ottoman-Russian Relations 1783-1806”**, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2004.

Nadiradze, Ketevan, **“Erekle Mepis Mesaidumle – Mirza Gurgina”**, **Sakartvelos İstoriis İnstitutis Şromebi**, c. 2, Tiflis, Meridiani, 2011.

Nazır, Bayram, **“Osmanlı-Rus Savaşlarında Acaralılar (1774-1829)”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1993.

Özsaray, Mustafa, **Osmanlı Belgelerinde Kafkasya 1: Savaş ve Sürgün 1781-1919**, Kafkas Vakfı Yayınları, 2011.

Özyücel, Sinem, **“II. İrakli Dönemi Gürcistan’ın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri”**, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 2013.

Pavlaşvili, Ketevan, **Sakartvelos Samocikulo Martlmadidebluri Eklesiis İstoria (1800-1945)**, c. 1, Tiflis, 2008.

Peradze, Vahtang, **“Katolike Misionerebi Erekle II Diplomatiur Samsahurşi”**, Mesheti, VI-VII, Tiflis-Ahaltsihe, TSU Gamomtsemloba, 2005.

Proneli, Aleksandre, **Mtiuleti 1804**, Tiflis, 1896.

Proneli, Aleksandre, **Amboheba Kahetisa – İstoriuli Ambavi, (1812)**, Tiflis, 1907.

Rehviaşvili, Miheil, **İmeretis Samepo (1462-1810)**, Tiflis, TSU Gamomtsemloba, 1989.

Rehviaşvili, Miheil, Rehviaşvili, Nugzar, **Sakartvelos İstoria**, Kutaisi, Stamba, 2000.

Ristvis da Rogor Şeuertda Sakartvelo Rusets, Tiflis, Kalakis Kavşiris Stamba, 1920.

Sakartvelos İstoria, Sakartvelo XIII Saukunidan XIX Saukunemde, c. 3, red. M. Samsonadze, Tiflis, Palitra L, 2012.

Sakartvelos Īstoriis Narkvevebi, c. 4, red. M. Dumbadze, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1973.

Samsonadze, Miheil, “**Amierkavlasiiis Sahanoebtan Kartl-Kahetis Samepos Urtiertobis Īstoriidan XVIII Saukunis 80-ian Tslebşi**”, **Kartuli Samefo-Samtavroebis Sagareo Politikis Īstoriidan**, c.2, Tiflis, Cavahişvilis Īstoriis, Arkeologiis da Etnogradiis Īnstituti, 1973.

Samsonadze, Miheil, **Sakartvelos Gaertianebis Problema da Sagareo Orientatsia XVIII Saukuneşi**, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1988.

Sanikidze, Giorgi, Alasania, Giuli, Gelovani, Nani, **Ahlo Ağmosavletis Īstoria da Misi Urtiertoba Samhret Kavkasiastan (XIX-XX Saukunis Dasatskisi)**, Tiflis, Īlia Devlet Ūniversiteti, 2011.

Svanidze, Miheil, **Osmaletis Īstoria**, c. 1, Tiflis, 1999.

Svanidze, Miheil, “**Samtshe-Saatabagosa da Açaris Mitatseba Osmalta Mier**”, **Samhret-Dasavlet Sakartvelos Īstoriis Narkvevebi – Açara**, c. 2, Batum, 2009.

Ŗaraŝenidze, Zurab, “**Sakartvelos Sakithi XVIII Saukunis Mitsurulis Īranis Sagareo Politikaşi**”, **Mahlobeli Ağmosavletis Kveynebis Ahali da Uahlesi Īstoria**, Tiflis, Metsniereba, 1983.

Ŗengelia, Luiza, **Īrani Kerim Han Zendis Dros**, Tiflis, Metsniereba, 1973.

Ŗengelia, Luiza, “**Īran-Rusetis Pirveli Omi (1804-1813) da Amierkavkasia**”, **Mahlobeli da Ŗua Ağmosavletis Ahali da Uahlesi Īstoriis Sakithebi**, Tiflis, Metsniereba, 1976.

Ŗvelidze, Dimitri, **Sakartvelos Mparveloba da Dapkroba Rusetis Mier**, Tiflis, Meridiani, 2014.

Tabuaşvili, Apolon, **Erekle Meoris Ekonomikuri Kontseptsiebi da Reformebi Kveknis Mmartvelobis Modernizebistvis**, Tiflis, Universali, 2016.

Tabuaşvili, Apolon, **“Kartl-Kahetis Sameposa da Karabağis Sahanos Dapirispireba Ağa-Mahmad-Hanis Carebtan 1795 Tslis İvnis-Agvistoşi”**, **Sakartvelos İstoriis İstitutis Şromebi**, c. 4, Tiflis, Meridiani, 2011.

Tabuaşvili, Apolon, **“Kartl-Kahetis samepos tavadatsviti Ğonisdziebebi İranis agresiiis Mosagerieblad”**, **Sakartvelos İstoriis İstitutis Şromebi**, c. 3, Tiflis, Meridiani, 2011.

Tabuaşvili, Apolon, **“Krtsanisis Brdzolaşi Monatsile Kartuli Caris Şemadgenlobis Sakithistvis”**, **Sakartvelos İstoriis İstitutis Şromebi**, c. 1, Tiflis, Meridiani, , 2011.

Tabuaşvili, Apolon, **Teimuraz II**, Tiflis, Palitra L, 2020.

Tabuaşvili, Apolon, Maruaşvili, Tornike, **“Rusetis Armiis Dezertirebi XVIII Saukunis Sakartveloşi”**, **Sakartvelos İstoriis İstitutis Şromebi**, c. 15, Tiflis 2019.

Tsagareli, A. A., **Statii i Zametki po Gruzinskomu Tserkovnomu Voprosu**, S.Petersburg, 1912.

Tsintsadze, İase, **1783 Tslis Mparvelobiti Traktati: masalebi Ruset-Sakartvelos Urtiertobis İstoriistvis**, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1960.

Tsintsadze, İase, **Ağa-Mahmad-Hanis Tavdashma Sakartveloze (1795)**, Tiflis, Sabçota Sakartvelo, 1969

Tsintsadze, İase, **“Ramdenime Tsnoba Rusetis Tvitmpkroblobis Dazvervis da Misi Agentebis Sakmianobis Şesaheb me-18 Saukunis Meore Nahevrıs Sakartveloşi”**, Kutasis A.Tsulukidzis Sahelobis Sahelmtsipo Pedagogiuri İstitutis Şromebi, Kutaisi, 1941.

Tsurtsunia, Zaza, **Aphazeti Ruset-Osmaletis Urtiertobebşi (XIX Saukunesa da XX Saukunis Dasatskışi)**, Tiflis, Meridiani, 2012.

Tüfekçi, Coşkun, **Osmanlı-İran İlişkileri (1795-1896) (Casusluk Faaliyetleri Çerçevesinde)**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2012.

Türker, Özgür, Soofizadeh, Abdolvahid, “**Gürcistan’ın Rus Himayesine girmesi ve Sonuçları: Georgevsk Antlaşması’ndan Ağa Muhammed Han’ın Tiflis Seferi’ne**”, **History Stadies**, c. 7, sayı 3. y.y. 2015.

Vaşnadze, Merab, Guruli, Vahtang, **amasiidan Karsamde (Sakartvelos Teritoriis Gadanatsileba İran-Osmalet-Rusets Şoris 1555-1921)**, Tiflis, Artanuci, 2007

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, c. 5, Ankara, TTK, 2011.

Yeşilot, Okan, **Çarlık Rusyası’nın Azerbaycan’ı İşgali (Kafkasya Başkomutanı General Sisyanov’un Faaliyetleri ve Öldürülmesi)**, **Türklük Araştırma Dergisi**, Sayı 18, İstanbul 2005

Yıldıztaş, Mümin, **Osmanlı Arşiv Kaynaklarında Gürcistan ve Gürcüler**, İstanbul, Kültür ve Sanat Yayınları, 2021.

Yuzefoviç, Trafim, **Dogovori Rossii s Vostokom: Politiceskiye i Torgoviye**, Moskova, 2005.

HARİTALAR

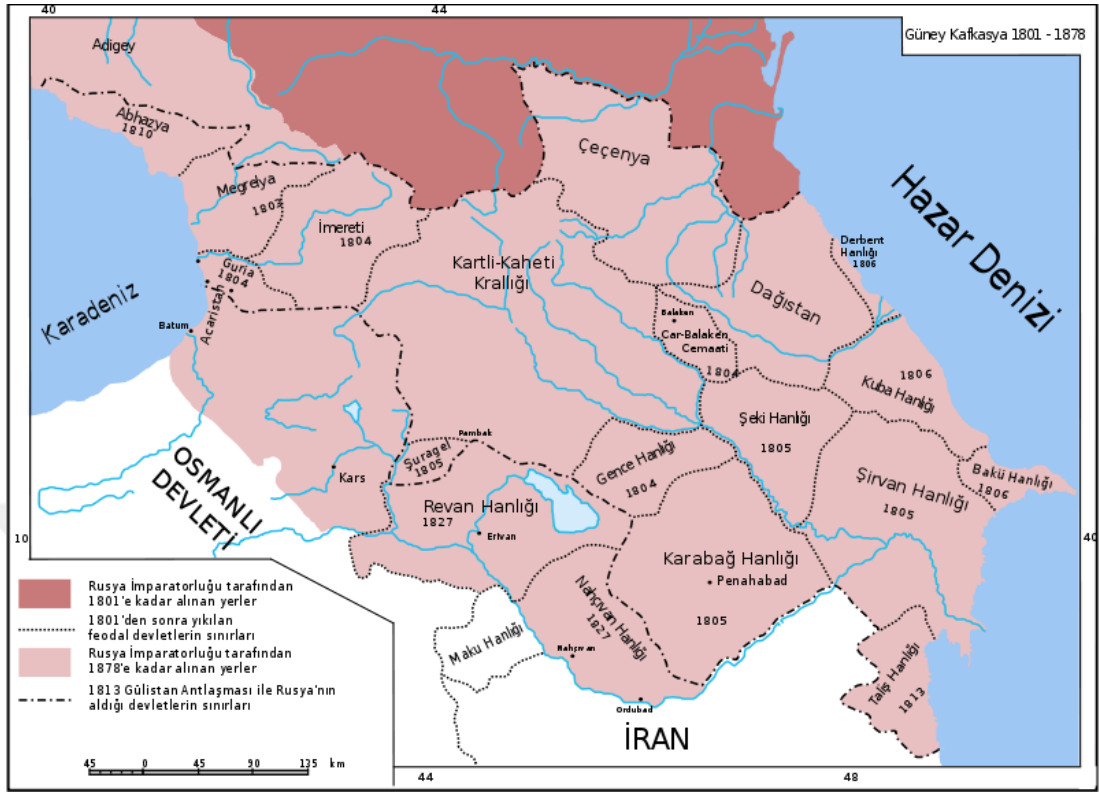
Kartli-Kakheti Kingdom (East Georgia)
and Khanates depended on it

Georgian lands in the Ottoman Empire

1. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasya

4. XIX. Yüzyılda Rusya'nın Eline Geçirdiği Kafkasya Devletleri

ÖZGEÇMİŞ

GELA GUNİAVA

Lisans eğitimini 2003'te Tiflis Asya ve Afrika Enstitüsünde Şarkiyat ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi Türkiye Tarihi bölümünde tamamladı. 2003-2007'de Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı'nda "Rusya ve Türkiye İlişkilerinde Gürcistan XX Yüzyılın İlk Çeyreğinde" adlı tez ile Yüksek Lisansını tamamladı. Gürcüce, Türkçe, Rusça ve İngilizce bilmektedir.

